

Bibliothèque numérique

medic@

**Dodoens , Rembert. *Florum,
coronariarum odoratarumque
nonnullarum herbarum historia***

Antwerpen : Plantin, Christophe, 1568.

Cote : Bibliothèque de pharmacie RES 19124

Res 19124

FLORVM, ET
CORONARIARVM
ODORATARVMQVE
NONNVLLARVM
HERBARVM
HISTORIA,

REMBERTO DODONÆO
Mechlinienfi Medico auctore.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini.
M. D. LXVIII.

SVMMA PRIVILEGIORVM.

CAUTVM est Regio priuilegio, ne quis alius præter Christophorum Plantinum, librum cui titulus est, *Florum & coronariarum odoratarumque nonnullarum herbarum Historia*, Remb. Dodonæo Mechliniensi Medico auctore, imprimat, vel alibi impressum vendat hinc ad sexennium, sub pœna confiscationis librorum, vt latius patet in litteris datis Bruxellæ 2. Decembris M. D. LXVII.

Subsignat.

De Langhe.

Idem cautum est in Consilio Brabantia, ad totidem annos, & sub pœnis iisdem, vt in superiori Priuilegio; quemadmodum latius patet in litteris datis Bruxellæ 3. Decembris eiusdem anni.

Subsignat.

De Langhe.

CLARISSIMO AC
AMPLISSIMO VIRO,
D. IOACHIMO HOPPERO, AV-
rata militia Equiti, Domino de Dalem,
Regis Consiliario, & supplicum libellorum
magistro, cognato suo; Rembertus
Dodoneus Medicus. S. P. D.

DE FLORIBVS, odora-
tisq; ac coronarijs stirpi-
bus, Clarissime H O P-
P E R E, multa nobis di-
cenda occurrerent, si
per omnes dicendi lo-
cos discurrere, & en-
comium scribere cogitaremus : sed id fa-
ciendum non instituimus, abunde esse ra-
ti, vtilitatem eorum & quantum mate-
riae Medicæ conferant, in hac, ad te, præ-
fatione paucis ostendisse. Nam de inuen-
tione ac origine florum herbarumque : de
amcénitate, quæ hortis, viridarijs, ac om-
nibus

A 2

nibus ferè locis ex ijs-accedit : aut de ea quæ ex aspectu , odore aut tractatione florum , voluptas animi aut recreatio concipitur, quid refert verba facere? De origine siquidem ac inuentoribus florum herbarumque , multa fabulosa apud Poëtas & alios sabinde auctores, tam Græcos, quàm Latinos reperiuntur , quæ longum & perquam molestum foret huc referre . Maximum verò ornatum , maximumque decorem, summamque gratiam, hortos hinc accipere , notissimum est . Neque etenim ex vllis quantumuis artificiose contextis , aut coloribus ornatis , topiarijs vel perticalibus scenis , vmbraculis aut alijs hortensibus operibus , tantum ornatus his accedit , quantum ex floribus , herbisque odoratis coronarijsue ; absque quibus etiam omnia hortensia opera , ornatu , gratia , & amœnitate destituuntur . Voluptas autem & animi recreatio ex his ipsis, non nisi honestissima esse potest . Ad id enim quod pulchrum honestumque, hominem commonefaciunt . Suggestunt siquidem flores sua pulchritudine, coloris elegatia, formæ præstantia , odoris suauitate ac fragrantia , generosis

DEDICATORIA. 5

nerosis animis honesti pulchrique, & omnium virtutum recordatione. Turpe namque, ut quidam sapiens ait, fuerit, pulchra contemplantem, pulchra tractantem, pulchrisque in locis versantem, non pulchrum aut turpem habere animum. Utilitas porro quæ à floribus materiae medicæ, & pharmaceuticæ accedit, non exigua aut sterilis, sed fecunda, varia & omnino multiplex est. Profunt vel solo odore, non parum: deinde & alijs suis facultatibus, flores quamplurimum. Odore siquidem spiritus refouent, reficiuntque; collapsas vires reintegrant; torpentem animum non raro excitant; subinde remorantem somnum clementer conciliant; & inter ea quæ ὀσφραντὰ siue odorabilia nuncupantur, principem facile locum tenent; facile videlicet parabiles & amica naturæ consuetudine familiares. Alia etenim quæ ab Indis, extremo Oriente aut Occidente odorata aduehuntur, non ita familiaria sunt, sumptuosiora interim, neque cuius statim & promptè parabilia: flores verò horti, & subinde arua sponte etiam suppeditant. Alijs verò suis facultatibus, calfaciendi videlicet, re-

A 3 frige-

frigerandi, reprimendi, corroborandi, concoquendi, digerendi, discutiendi, resol-
uendi, aperiendi, attenuandi, leniendi, &
si quæ sunt similes; sic conducibiles flores
sunt, ut nulla corporis pars malè affici pos-
sit, cui non ex floribus remedium adhiberi
queat: pauçæ item compositiones mi-
xtæque medicamenta, quæ non flores ali-
quos admittant. Capitis doloribus & ple-
risque alijs eiusdem morbis, flores mede-
lam conferunt. Pulmoni, lateriue dolenti-
bus flores præsidio sunt. Ventriculum cor-
roborant: aluum laxiorem reprimunt; ean-
dem adstrictam laxant & aperiunt. Iocino-
ris & Lienis medicamentis flores permis-
centur. Si calculi, coli aut vesicæ dolor vr-
get, flores præsto sunt. Vteri dolores le-
niunt: menses sistunt & citant. Antidotis
& alijs compositis medicamentis magna
utilitate admiscuntur. Recipiuntur in ca-
taplasmata, malagmata, emplastra, vn-
guenta, fots, balnea. Rara absque flori-
bus enemata. Oleorum ex floribus multæ
compositiones. Condiuntur flores. Fiunt
ex floribus tragemata, serapia; elicitor ex
ipsis liquor. Vino, melli, aceto, flores vires
com-

DEDICATORIA. 7

comunicant. Ita nullam alicui stirpi indidisse facultatem natura videtur, quam non & floribus communem fecerit, & subinde etiam cumulatiùs contulerit. Et tantum quidem abest, ut florum materia vel iciona sit aut sterilis; vel ad medicinam nihil faciat; uti fycophantæ & calumniatores quidam indocti clamitant, qui non modò florum, verùm omnium herbarum ac simplicium medicamentorum, adde etiam compositorum notitiam, medico non necessariam opinantur; imò veluti superfluum temerario ausu damnant: ad solos Pharmacopœos eam, aut mulieres reijciantes, & pertinere iudicantes. Qua vel sola sententia se indignos titulo ac nomine medici planè ostendunt. Nam ita cohærens stirpium, herbarum & reliquorum simplicium medicamentorum, & multorum compositorum cognitio, alijs artis partibus est, ut nemo verè Medicinæ cognitionem habere queat, qui notitiæ eorum rudis sit & imperitus: ut & nos alibi, & Galenus quoque ipse manifestis verbis scriptum reliquit. Si etenim omnis artifex artis suæ instrumenta cognita & in numero

A 4 rato

rato habere debet , quomodo ea ignorans medicus , ab artis suæ imperitia excusari poterit ? Inter instrumenta siquidem quibus ars medendi in curationibus morborum vitur , ipsæ sunt stirpes earumque radices , cortices , medullæ , folia , flores , fructus , semina , succi , lacrymæ , & quæ sunt alia . Necessum namque est huiuscemodi medicos sæpenumerò hæsitare , & veluti paladundos diuagari , ac in grauissimos perniciosissimosque errores labi . Veluti non ita pridem in celebri quadam ciuitate medico cuidam , magnifico tamen titulo superbiētī accidisse , à fide dignis accepimus . Præscripserat is cuidam Diagridij dracmas duas ; monente autem Pharmacopœo excessum quantitatis esse nimium , & percunctante eo , an pro Diagridio cogitasset Diatragachantes scribere ; responsurus interrogauit an ne idem Diagridium & Diatragachantes esset . Adeò stupidus , omnisque materiæ medicamentorum , atque etiam artis ipsius magnificus iste λογίατρος fuit : vt quantum inter Diatragachantes arteriacam compositionem , ac Diagridium medicamentum potentissimum bilem per alium

DEDICATORIA. 9

uum subducens, discriminis fuerit, plane ignorauerit. Alius nuper aquam elici uoluit ex herba quæ Latinis Thyrsus dicitur (ita siquidem scriptum eius habebat) ipse tamen & multum arrogans, & fastu quodam sibi plurimum in modum placens; persuasumque habens, se omnes quotquot sunt medicos iudicio & eruditione superare, quum tamen serò artem cognoscere cœperit ex pedotriba medicus factus. Meminisse hunc oportebat Thyrsum non aliquam herbam esse, sed propriè quidem hastam aut facem hederis obuinctam; metaphoricè uerò Thyrsos, cuiusuis herbæ cauliculos superiores, in quibus flores gignuntur, appellari. Fuit & olim medicus quidam, qui ubi apud Galenum in compositione quadam Origani Onitidis nomen reperisset, ægrotanti mox cuidam compositionem quandam parauit, quæ Onitidem recipiebat. Hic Pharmacopœo ignoranti qualis herba Onitis esset; & percunctanti, quum non haberet quod responderet; suggerenti an Ononidem putaret; mox annuit, ac pro Origano Onitide, Ononidem substitui permisit; herbam

A 5 mul-

multum ab Origano Onitide differentem. Atque in tales errores medicos perducit, & stirpium materiæque medicæ imperitia, tum & neglecta ea artis pars, quæ sola propriè Medicinæ nomine appellari meretur: curandorum videlicet morborum ratio ac methodus. Fieri etenim non poterit, ut doctus & in operibus artis versatus exercitatusque Medicus, in huiusmodi errores labatur. Dosim siquidem, iustumque pondus singulorum exactè tenebit: ignota, vana, & quæ in rerum natura non sunt, aut quæ ipsi somnianti vel deliranti occurrerunt, ad vsum ducere non putabit: in veterum compositionibus si vnum aliquod desideretur, non nomine ac appellatione simile, sed viribus ac facultate respondens substituet, alteriusque deficientis loco addet. Ex his quantum stirpium materiæque medicæ notitia, medico sit necessaria, plenè & abundè constare potest: & quàm nihil à nostra professione, aut artis in qua versamur exercitatione peregrinum aut alienum sit, hoc quod tractauimus argumentum: quum inter stirpes, non postremo flores sint loco; & hu-

DEDICATORIA II

& humanis vsibus varijs multisque modis vtilis. Et de florum quidem vtilitate hæc fatis.

NUNC ad te clarissime ac amplissime Hoppere me conuerto, atque hanc nostram de floribus ac odoratis coronarijsque nonnullis herbis historiam, tibi offero & dedico: non modò diuturnæ nostræ amicitiae veluti pignus quoddam apud te futuram; aut absentis cognati & amici *μνημόσυνον*; sed præcipuè & maximè nonnullæ cōgratulationis ergò. Posteaquam enim te magnis muneribus ac præmijs D. Philippus Hispaniæ &c. Rex Catholicus sibi obstringat ac deuinciat, honoribus nõ exiguis augeat; alijque proceres & magnates summis fauoribus prosequantur; de his tibi, Historiæ huius nostræ dedicatione, omnino congratulandum, pro ea, quæ inter nos à prima adolescentia coaluit amicitia, putavi: ne videlicet amici & cognati officio defuisse videri possem. Solent siquidem amici, prosperis & lætis amicorum rebus non solum gaudere & exultare, verùm & verbis ac factis lætitiã exprimere & ostendere. Prodit igitur Historia

ria

12   EPIST. DEDICAT.
ria hæc nostra , & maximi ac potentissimi
Regis fauorem & munera , deinde & alio-
rum nobilium ac magnorum procerum
amicitiam tibi gratulans , omniaque fau-
sta & felicia deprecans . Reliquum foret
eam commédare , nisi iamdudum gratam
tibi ac iucundam futuram , certus essem .
Proinde & ne verbum vllum quidem ad-
do , optans modò , studiosis omnibus vti-
lem , & æquè ac tibi , acceptam esse posse .
Bene vale , clarissime D. Hoppere . Nonis
Ianuarij , Anno 1568. Mechliniæ .

R E M-

REMBERTI DODONÆ¹³
FLORVM ET CORONARIARVM
ODORATARVMQVE NONNVLLA-
RVM HERBARVM HISTORIA.

DE NIGRA SIVE PURPUREA
VIOLA. CAP. I.

NIGRA siue purpurea Viola mox à radice so-
lia promit, multa, lata, venosa, per ambitum
leuiter creuata, hederæ foliis rotundiora, te-
nuiora, nigrioraq; præsertim parte superiore,
inter quæ mediæ, tenues exeunt styli, & in singulis flores
singuli,

14 DE NIGRA SIVE

ſinguli, pulchri, odorati, colore in cæruleo ſubnigro purpurei, nonnunquam ſed raro candidi, ex quinque parvis ſoliolis compoſiti, quorum inſimum maius; ac deinde penſiles caliculi, qui per maturitatem in tres partes debiſcunt: ſemen paruum & in rotunditate oblongum eſt: radicibus tenuibus ac fibroſis firmatur. viret hyeme pariter ac æſtate, frigoris patientiſſima. locis opacis, iuxta dumos, muros, agrorum hortorumq; margines, pingui ſolo pluriſima frequensq; emicat: flores vt plurimum Martio, vbi ſerius Aprilis prodeunt menſe.

EST huius generis quedam ſorum ſoliola multiplicans, cum purpurea, tum candida, hortenſis vtraque.

EST & genus quoddam ſylveſtre, ſolis minoribus floribus pallidioribus, minus aut non odoratis: naſcitur id, & locis quidem opacis, ac ſecus vias & margines agrorum, verum arido ſteriliq; ſolo.

VIOLAM autem Græci ἰὼν, & ἰὼν πορφυροῦν, id eſt, Violam purpuream nuncupant. Theophraſtus verò & ἰὼν μέλαν & μελένιον, hoc eſt, nigram Violam; à nigricantis purpureæ ſorum colore. Plinius ſolam hanc Græco nomine, à cæteris Violis diſcerni, appellariq; ἰὼν, & ab his Ianthinam veſtim dici refert. Officina latinum nomen ſeruant; at herban Violariam nominant, & matrem violarum. Germani florem, blau veiel oder Bærtzen violen: Galli ſimiliter Violette de Mars, hoc eſt, Violam Martiam: Belgæ, violetten dicunt.

ἰὼν autem Græcis vocatum in Geoponicis Nicander credit, vt refert Hermolaus, quod Nymphe quedam Ionia, florem cum Ioui primum dedere muneri. Alij ἰὼν dictum affirmant, quod cum Io puellam adamatam Iupiter in vaccam conuertiffet, terra florem hunc pabulo eius produxerit; qui propter ipſam factus, ab ipſa nomē accepit. Atq; inde etiam
Latinis

PURPUREA VIOLA. 15

Latinis Viola, quasi vitula; extrita littera t̄ dici putatur. Seruius Violam Latinis etiam vaccinium, eadem occasione dici refert, locum enarrans Vergilij in Bucolicis:

Alba Ligustrā cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Vergilius tamē Ecloga 10. Vacciniū à Viola differre ostēdit:
Et nigra Viola sunt, & Vaccinia nigra.

Vitruuius etiam Architectura libro septimo, Violam à Vaccinio distinguit. Nam ex Viola Silis Attici colorem, ex Vaccinio purpuram fieri elegantem memoria prodidit. Tinctorēs, inquit, cum volunt Sile Atticum imitari, Silis Attici Violam aridam coniicientes in vas cum aqua conferuiscere colot. faciunt ad ignem: deinde cum est temperatum, coniiciunt in luteum, & inde manibus exprimētes, recipiunt in mortarium aquam ex Violis coloratam, & ex ea eretiam infundentes, & eam terentes, efficiunt Silis Attici colorem. Eadem ratione Vaccinium temperantes, & lac miscentes, purpuram faciunt elegantem. Quae autem sint appellata Vaccinia, alio, & suo loco explicabitur.

AD Violas reuertimur, quarum & flores & folia temperiem habent frigidam & humidam. Et flores quidem omnibus internis inflammationibus, laterum potissimum & pulmonis, vtilēs sunt: pectoris, aspera arteria, nec non faucium asperitates & scabrities leniunt: iocinoris, renum, & vesicae nimios calores restinguunt: ardentium febrium ardorem mitigant: bilis acrimoniam obtundunt: sitim arcent & sedant.

QVOD ex ipsis fit διαστέρον, siue vti Actuarius nominat σπάριον, si ex diluto decoquatur in quo pluries recentes Viola fuerint macerata, aluum lenit, & bilis per inferna educit, trium aut quatuor vnciarum pondo sumptum.

FIT & ex Violis oleum quod refrigerandi humectandiq; potentia pollet: temporibus illitum, somnum clementer conciliat,

16 DE PURPUREA VIOLA.

ciliat, quem calida aut sicca intemperies remoratur: cum
 oui luteo sedis & hemorrhoidum dolores mulcet: additur
 quoque vtilissimè cataplasmatibus refrigerantibus, ac dolorem
 sopientibus.

SIT autem oleum, in quo Violæ macerantur aut ex im-
 maturis Oliuis, Græci ἀμαρτυρῆς ἢ ἀμαρτυρῶν nominant:
 aut ex Amygdalis dulcibus, vti Mesuies ait: Sint & violæ
 ipsæ recentes humentesq̄, oportet. Arida etenim iam deper-
 dita humiditate, & minus refrigerant, & caliditatis non-
 nihil adeptæ videntur.

RECENTIORES aridas violas, medicamentis que
 cor roborare creduntur, vtiliter admisceri sentiunt.

FOLIA Violarum in olera sumpta, refrigerant, hume-
 ctant, aluumq̄, leniunt: foris admota, calidas omnes inflam-
 mationes mitigant, cum per se, tum cum polenta imposta.
 Imponuntur & æstuanti stomacho, & oculis, Galeno teste.
 Dioscorides sedi etiam excidenti imponi scribit. Crapulam,
 Plinius ait, & grauedines capitis impositis coronis, ossa-
 ctuæ discutunt: anginas ex aqua potæ.

ID quod purpureum est ex iis, comitialibus medetur;
 maximè pueris in aqua potum.

SEMEM Scorpiombus aduersatur.

DIOSCORIDES florem purpureum non violæ, sed
 Asteris Atticæ, cum aqua potum anginis & comitiali in
 morbo pueris, auxiliari scribit. Ex cuius historia, hæc perpe-
 ram Viola apud Plinium accessisse suspicari, & non temere
 Plinij locus suspectus. quidem, licet.

DE TRICOLORE VIOLA. CAP. II.

FOLIA tricolori Viola exigua sunt, ac initio quidem
 rotundiuscula, deinde oblongiora, per ambitum modicè ser-
 rata:

Nota: caules infirmi, tenues, angulosi, geniculati. palmi longitudine : flores longiusculis pediculis insident, pr: pura Viola forma similes, & magnitudine ut plurimum pares,
 B triplici

18 DE TRICOLORE VIOLA.

triplici colore splendentes, purpureo videlicet, luteo, candidoq; vel caruleo: quorum elegantia ac varietate colorum, maxime placent, cum odorem exiguum aut nullum habeant. In summis duobus flosculi foliolis, & subinde in inferioris, & quandoque etiam in mediorum extrema parte, purpureus relucet Viola nigra. Medis ut plurimum, ac nonnunquam inferiori candidus aut caruleus insidet. Luteus non raro inferius foliolum vel magnam eius partem, semper autem flosculi medium, intercurfantibus una nigris aliquot radiolis, occupat. Semen exiguum, in rotunditate oblongis, vasculis, octri magnitudine continetur, que deciditibus succedunt floribus, & vltro semine iam maturo dehiscunt. Radicibus nititur fibrosis. In arvis pluribus locis exit: nascitur & in hortis, & crebro quidem sua sponte, sylvestris speciosior & elegantior. Vere una cum Viola nigra aut paulo post emicat, astate dein tota & maxima Autumnii parte, ac subinde etiam hyeme floret.

IACEA à plerisque nominatur: est tamen & alia iacea qua nigra cognominatur. Aliis, herba Trinitatis, propter triplicem floris colorem, dicitur. Nonnullis herba clavellata. Galli flores penices nuncupant, qua etiam appellatione Brabantis ac vicinis Belgis innotuere. Germani *ffreyfcham kraut* vñd *Wyzefeltricheyt blumen* appellant. Cum *φλογι* Theophrasti convenire videtur, quod *φλογι* ù *φλογιον* etiam dicitur, & flos est tantum sylvestris absq; odore. Vere una cum Viola alba aut paulo post exiens, plurimumq; durans: cuiusmodi hæc tricolor Viola est, que uti scripsimus, natura sua sylvestris est atque in odora, & diutine floret. *φλογι* autem siue *φλογιον*, Gaza Violam flammæam interpretatur.

QUALITATEM herba habet, frigidam quidem obscuram, sed humidam manifestiorem, lenti glutinosiq;
succis.

DE LEVCOIO SIVE VIOLA ALBA. 19

fucci, vti Maluæ, particeps : emollientis ea de causa quoque facultatis, verum minus quam illa. Prodest, vti recentiores aiunt, febricitantibus maxime pueris & infantibus, quorum convulsionibus ac comitialis morbi accessionibus subuenire creditur : commendatur item ad pulmonis pectorisq; inflammationes, & ad scabiem corporisq; pruritum : vlcera quoque glutinare fertur.

DE LEVCOIO SIVE VIOLA
ALBA. CAP. III.

LEVCOII voce plura Violarum genera comprehenduntur, quorum in florum quidem colore præcipua, sed tamen & nonnulla in foliis differentia. Possunt hæc in duo genera distingui. Vnum genus cui folia candidiora & molliora, candidum Leucoion, à foliorum non florum colore quis nuncupauerit. Alterum verò Leucoion luteum, à floris colore luteo. Sunt autem candidi Leucoij genera, rursus duo: maius videlicet & minus.

MAIORI, caulis est bipedalis aut altior, rotundus, in alis nonnullis dursus : folia oblonga, candida, mollia, & veluti lanuginem habentia, salicis foliis quodammodo similia, verum molliora : flores odorati, ex quatuor foliolis congesti, secundum cauliculos, superiori parte in tenuibus pediculis exeunt, colore aut rubentes, aut candidi, aut ex purpureo puniceo, aut cineri candidiori proximi, subinde varij : siliqua inde sequuntur, oblonga, angusta, in quibus semen latum & rotundum : radicibus nititur fibrosis, sed validis. Floret primo Vere & tota propemodum æstate, altero à satione anno, deinde & aliquot sequentibus, si diligentia & cura adhibitis, hybernis mensibus à frigore arceatur.

MINVS genus à priori, non forma sed magnitudine

B 2 sola

20 LEVCOION CANDIDVM MAIVS.

DE LEVCOIO SIVE VIOLA ALBA. 21

sola differt : caules foliaq̄, habet similia, sed minora : flores etiam non vnius coloris, sed vel candidos vel rubentes, vel puniceos, vti maioris : siliquas etiam & semina similia. Floret istud genus, non quidem Vere, sed Iunio, Iulio, aut Augusto, & eodem quidē quo satum est anno : hyeme perit.

EST verò & Leucoion, florum foliola multiplicans, sed rarissimum, quod ex maioris genere est, primoq̄ Vere flores incipit, & maiorem curam hybernis mensibus, ne à frigore offendatur, requirit. Seruntur serè in hortis.

PRÆTER hæc, est & sylvestre quoddam candidum Leucoion, humile & parvum, quod in Zelandia locis exit maritimis ; ac iuxta Monspeliiū quoq̄, vti Gesnerus scribit.

IAM & Leucoion quoddam etiam est bulbosum, de quo subsequētib; capitibus.

MATTHIOLVS & fruticosam quandam depingit Violam solis latis ; flore Consolida regie, odorato ; caule bicubitali ; ex monte Baldo allatam, & ad se à Francisco Calzolario Pharmacopœo Veronensi missam : arborecentem quam Violam nominat.

APPELLATUR autem λευκίον, Latinis quidem Viola alba, Arabibus verò Keyri. Nostri maius genus, **stock Violieren** nominant ; minus verò, hæc **Violieren** ; Vtrumque à canitie foliorum, vti diximus, candidum, ad differentiam lutei, quod præstantissimum est, non improprie dici potest.

FACULTATE autē Leucoia hæc, luteo Leucoio haud dissimilia videntur ; viribus tamen infirmiora.

DE LEVCOIO LVTEO. CAP. IIII.

LVTEO Leucoio caules sunt ramosi virentes, folia oblonga angusta, glabra, in virore nigricantia, Leucoij candidi

ditili solis minoræ : flores lutei perquam odorati ; siliquæ tenuis oblongæ in quibus semen latum . Totus frutex lignosus hyemis rigorem facile sustinet . Floret Aprilis & Maio, & si hyemis clemens fuerit, etiam Martio vel prius . In peruersis muris , in rudribus & aliis saxosis locis libentius nascitur ; feritur & in hortis iuxta parietes ac muros .

Huius Leucoij quoddam quoque est genus, flore multiplici, cui siliquæ nullæ . Seritur hoc surculus, & in hortis colitur .

λευκόιον & istud Græci nominant, & λευκόιον μῦνον, Latini Violam albam & Leucoion luteum . Arabibus Keyri est : nostris, sicut Violierum . Parietinas aut saxatiles Violas dixeris, & Geel Violierē . Germanis Geel Violaten . Gallis Giroffles iaulnes .

EST autem Leucoij frutex vniuersus , vt Galenus ait , extergentis facultatis . ac tenuium partium , plus tamen flores : & inter hos , qui sunt siciores , magis etiā quàm virides .

DIOSCORIDES lutea Leucoia præcipui in medicina vsus esse scribit ; & huius aridos flores in defensionibus decoctos , ad vteri inflammationes & menstrua ducenda facere : carato exceptos sedis rimas sanare , & cum melle oris aphthas : semen duarum drachmarum pondere ex vino potum , aut cum melle subditum , menses , secundas , & sætus educere : radices cum aceto impositas , lienem reprimere , & podagricis prodesse .

HIPPOCRATES lib. de natura muliebri , ad secundas educendas , & sanguinem ex vteris pellendum , Leucoij semen tritum cum vino bibendum exhibet : & ad eadem lutei Leucoij radicem , eodem quoque modo semendam tradit .

DE VIOLA MATRONALI. CAP. V.

MATRONALIS Viola folia habet mox à radice longa , lata , subnigra , per ambitum crenata : caules cubi-

B 4 tales

DE VIOLA LATIFOLIA. 25

caules aut altiores, foliis similibus, sed tamen minoribus circumdatos; flores in summis alarum virgis erumpunt, Leucois similes, coloris aut candidi aut rubentis, dilutiusque purpurei; semen in siliquis oblongis & rotundis gignitur parvum, figura oblongum, colore in ruffo subnigrum; radices subsunt fibrosa & valida. Nascitur in hortis. Altero à quo sata est anno, Maio & Junio mensibus potissimum floret, non raro tota aestate floris eius productio.

GALLI Violettes des dames, & Giroffles des dames appellant, hoc est, Violas matronales; nostri corrupta voce, **Damas bloemen**. Germani **winter violen** id est Violas hybernas siue hyemales.

SUNT autem harum Violarum folia gustu quidem acris & calida, Eruca cuius species videntur, sapore & facultate proxima.

DE VIOLA LATIFOLIA. CAP. VI.

FOLIA, Viola latifolia promit, virentia, lata, per ambitum crenata, Alsaria vocata herba similia, sed maiora: caules rotundos ramosos: flores Leucoij colore purpureos subcarneos; quos sequuntur lata, plana & propemodum rotunda siliqua ex tenuissimis membranis, veluti laminis compacta; intra quas semina plana, lata, obscuri coloris, forma quodammodo διχρόου Luna, inter qua media tertia membrana: radices subsunt crassa, candida, in diversa tendentes, Paeonia femina alterius, radicibus quodammodo similes, sed minores & tenuiores, intus porosa. Belgæ hanc Violam vna cum aliis in hortis serunt: flores Aprili prodeunt mense, altero à quo sata est anno.

BVLBONAC aut Bolbonac voce barbara vulgo, nos Violam latifoliam, aut vt plarisque placet, Violam peregrin-

26 VIOLA LATIFOLIA BVLBONAC.

DE VIOLA LATIFOLIA. 27

nam nuncupare maluimus. Brabantibus *Deninckbloemen* à siliquarum forma, denarium quodammodo referente, & *Paetschbloemen* quod circa Pasche solemniter ferè semper floreat, nominant. Recentiorum pleriq; Lunariam, alij Lunariam Græcam appellant: vel ab ipsius seminis figura, aut siliquarum media membrana argenteo splendore, quo, decidentibus per summam siccitatem cum semine ex utraq; parte membranis, nitet. Veterum autem Thlaspi alterum videtur, quod videlicet à Crateua describitur, à Thlaspi Crateuæ. nonnullis Sinapi Persicum appellatum. Nam ut Dioscorides ait, Crateuas Thlaspi quoddam recenset *πλατύφυλλον* & *μεγαλόριζον*, id est, latifolium & magnis radicibus: qualis omnino Viola hac est, quam latifoliam cognominauimus.

H V I C latius folijs & siliquis planis ac rotundis similis est & alia quedam Viola, qua perenni radice nititur, ac hyeme non marcescit. Sunt huic caules lignosi cubitales: folia multa lata, siliqua plana & lata, utraq; paulo minora quam prioris: flores candidi instar Viola matronalis. Reperitur in hortis; floret æstate.

C Æ T E R V M facultate ac potentia, Latifolie Viola semen calidum quidem, & siccum est, gustuq; acre, Thlaspiosis semini sapore & viribus simile: radices acrimonia quoque nonnullæ sed non multa participes sunt: eduntur cum acetarijs vt quarundam aliarum.

DE VIOLA MARIANA, SIVE RAPO
SYLVESTRI DIOSCORIDIS.

CAP. VII.

M A R I A N A Viola folia primum habet oblonga, lata, subnigra, aspera, nonnihil hirsuta, vulgaris Buglosi folijs nigriora, minora minusque aspera. Caules deinde secundo anno profert rotundos, rectos, ramosos, ali-

aliquantulum etiam hirsutos, circa quos folia similia, sed minora: flores in summis virgis exeunt oblongi, caui, rotundi, per oras incisuris quinque sed non profundis divisi, coloris ut plurimum in caeruleo purpurei, subinde candidantes, in quibus stamina duo aut tria candida; qui & priusquam debiscunt quinquangulares sunt. Post flores capitulum nascitur, superiore parte latius, quinque quoque angulos habens, & quinque loculis veluti caligulis asperis & hirsutis deorsum dependentibus circum vestitum, in quo semen exiguum, subruissi, & eius cuius Castanea fructus echino exemptus propemodum coloris. Radices subsunt longæ, crassæ, candida, non ingrati saporis. Nascitur ut aliud in sylvis & montibus, nec non in opacis quibusdam tractibus, ut Matthioli refert, plerisque Italiae & Germania locis: apud Belgas in hortis colitur, Iunio, Iulio & Augusto mensibus floris eius productio: semen interea ad maturitatem peruenit; neque enim simul sed particulatim floret.

VIOLA M. Marianam nostri appellant, & vulgo Mariettes. Recentiorum plerique Medion esse volunt. Medion Medion. autem Dioscorides tradit folia habere Seridis, (exemplaria quaedam Iridis habent) caulem tricubitalem, & in eo florem magnum, rotundum, purpurascens: fructum paruum similem Cnico; radicem dodrantalem, crassitudine baculi, gustu acerbo. Cum qua descriptione Viola mariana non admodum respondet: tametsi enim illi flos grandis & rotundus; folium tamen proprie nec Iridis nec Seridis: & fructus aut semen, Cnici semine haud simile. Quas ob causas non Medion, sed potius verum Dioscoridis Rapum sylvestre videtur; ῥαγγύλη ἀγρία quæ Græcis dicitur, cum cuius descriptione magis convenit. Nam fruticosa est stirps & ramosa, cuius lobi siue capitula appendentibus aliquot loculis circumtectis, quibus sublatis interior lobus siue capitulum conspicuum

Dioscoridis locus corruptus.

spicuum est: quale Rapum sylvestre esse, ex eius apud Dioscoridem descriptione satis constat. Qua tamen si superfluum quorundam accessione corrupta, Rapo tamen sylvestri propriissima complectitur. Describitur autem Rapum sylvestre à Dioscoride his verbis: ἀγρια γογγύλη φύεται ἐν ἀρούραις, θάμνος πηχυῖος τὸ ὕψος, πολὺ κλάδος, ἐξ αἰρου λείος. φύλλα ἔχουσα λεῖα, δακτύλου τὸ πᾶχος, ἢ ἢ μείζονα. καρπὸν δὲ ἐν λοβοῖς καλυκῶδες ἐστίν. ἀνοιχθέντων δὲ τῶν περικαρπίων, ἔσονται ἄλλοι κεφαλοειδῆς ἐστὶ λοβός, ἐν ᾧ σπέρματα μέλανα, θραυσθέντα δὲ λευκὰ ἐνδοθεν. id est, Rapum sylvestre, nascitur in arvis, frutex altitudine cubitalis, summa parte laevis: folia habens laevia, digiti latitudine aut maiora: fructum in lobis calyculatis, quorum involucria cum aperiuntur, alius capituli modo lobus subest, in quibus semina nigra, contrita verò intus candida. In qua descriptione, quae de laevitate summorum caulium ac foliorum, & seminis nigredine, ac interiori eius medulla candida triaduntur, ad sylvestris Rapi, huius praesertim, descriptionem non faciunt, sed aliò pertinent. Huius siquidem sylvestris Rapi caules aut folia non sunt laevia, sed aliquantum hiscuta: semen etiam non nigrum, verum subrufum, & castaneis, ut diximus, colore affine. Videntur autem, quae de laevitate foliorum & summorum partium, Campanulae convenire, de qua in sequentibus capitibus, quae sortè & Rapi sylvestris species habita est: semen verò, quod hic describitur, sativi Rapi est. Ita plurium stirpium descriptiones inter se confusa.

C A T E R V M quod ad facultates attinet, radix Viola Mariana refrigerantis & nonnihil adstringentis est potentia: esui ut aliorum sylvestrium Raporum apta est, & non incommode acetarijs additur.

DE

DE ALIIS SYLVESTRIBVS
RAPIS. CAP. VIII.

SUNT verò & multa alia Rapi sylvestris genera, Calthoide florum figura, & radicibus Viola Mariana haud multum dissimilia.

VNI, quod à Viola Mariana alterum, caules sunt cubitales aut altiores, angulosi, asperi, hirsuti, folia aliquantulum aspera, lata, in acutū desinentia, per ambitum crenata; vrtice folijs & forma & colore quodammodo similia: flores secundum caules exeunt, Viola Mariana floribus minores, per ambitum quinque similiter incisuris, sed profundioribus, diuisi, intus aliquantulum hirsuti, colore aut candidi, aut dilute purpurei, vel ad caeruleum inclinantes. Nominant hoc genus Germani *Halskraut*/ Nostri *Halscruyt*/ id est, Latine *Cerucariam*, & *Cerucariam maiorem*, Græcè *τρυχάδιον*, plerique *vuulariam*, Fuchsius *Campanulam*. Cerucaria maior.

TERTIVM genus caules habet breviores: folia minora, candidiora, minus aspera, oblonga, Salvia folijs similia: flores *Cerucariae* minores, colore proximi Viola nigra dilutam purpuream referentes, radices quoque similes. Hoc genus plerique *Cerucariam* minorem appellant. Nascuntur haec duo in Germania ac Belgio plerisque aridioribus locis secus pratorum margines, & crebro locis senticosis; transferuntur in hortos, florum gratia: florent Iunio, Iulio & Augusto mensibus.

HIS autem simile & quartum genus est, caules id facit breviores: folia lata & *Cerucariae* prioris proxima, minus tamen aspera, minusq; per ambitum crenata: flores deorsum pendent, coloris vt plurimum dilute purpureae: pro radicibus, multae, tenues, transversim & oblique serpentes fibrae sunt, a quibus multae oblongae, candidae radice,

Rapun-

DE SYLVESTRIBVS RAPIS. 33

Rapunculi radicibus similes demittuntur. Ita facile seipsum propagat & latè serpit hoc genus. Secus aruorum margines in Zelandia & alibi locis maritimis reperitur; floret eodem quo reliqua tempore: Ceruicaria marina nuncupari potest.

QVINTVM genus, vulgo Rapunculum nominant, caules profert tenues: folia oblonga, angusta: flores Ceruicaria minores, ceruleo vt plurimum colore: radices candidas, digitalis longitudinis, esui aptas. Exit in aruis multis locis frequens: floret plurima aestatis parte: hybernus mensibus radices leguntur, & cum acetarijs inferuntur. Nominant hoc genus vulgo, vt diximus, Rapunculum, quasi paruum Rapum: Germani *Rapuntzelu* Noſtri *Raponce* Gallu *Raiponce*.

HORVM omnium flores priusquam adaperiuntur, quinquangulares sunt; completi verò rotundi, & inuersi calathi figuram referunt, staminibus intus candidis; & per circumferentiam quinque incisuras, totidemq; eminentes angulos habent: capitula autem in quibus semen, angularia, superiore parte ampliora, sed nuda, & nullis appendicibus aut loculis siue pericardijs circumtecta, vt sunt Viola Mariana; qua eam ob causam, nempe quòd capitula, siue lobos habeat circumtectos, cum syluestri Rapi descriptione exactius, quàm vllum horum conuenit, qua tamen & omnia Rapa syluestria sunt.

PRÆTER hæc verò & sextum quoddam genus est, à superioribus forma aliquantulum differens: huic autem folia primum lata, postea secundum caules angustiora: caules dodrantales, summa parte veluti spicam paruorum florum plenam proferunt, quorum singuli antequàm panduntur, corniculi cuiusdam similitudinem referunt; aperti verò in quatuor angusta foliola finduntur, colore aliàs can-

C didi,

34 DE VIOLA CALATHIANA.

didi, aliàs carulei, aliàs purpurei: floribus capitula parua succedunt, rapunculi capitulis ferè similia, verùm minorà, multa circa caulem simul arctèq; composita: radices candidæ, ut aliorum raporum syluestrium. Gignitur locis fyluosis & opacis, pingui lutosq; solo. Floret Maio, Iunio & Iulio mensibus. Nonnulli Alopecuron appellant, ab ipsa florum plena spica; quæ iam apertis flosculis, mollis & veluti lanuginosa, vulpiumq; candidis propemodum asimilis, ea de causa, videtur. Sed Alopecuros alia omnino est herba, in frumentorum & leguminum historia à nobis descripta.

RADICES porò omnium horum refrigerantis potentia sunt & nonnihil adstringentis: possunt autem omnes vna cum alijs acetarijs eidi. Sunt etiam qui Cervicaria radicem decoctum, aduersus incipientes oris & tonsillarum inflammationes conferre affirmant.

DE VIOLA CALATHIANA.

CAP. IX.

CALATHIANA Viola caulibus exit dodrantalibus, tenuibus: folijs oblongis angustis binis ex aduerso positis: flores & in cauliculorum summo, & è foliorum sinibus procedunt oblongi, calathoides, sursum hiantes, in caruleo saturato purpurei, staminibus in medio candidis, Rapi syluestris floribus quodammodo forma similes, quinquangulares similiter nondum completi, & quinque per circumferentiam diuisi, sed minus patentes angustiores & minores: semen exiguum in paruis oblongis capitulis continetur. radices subsunt tenues oblongæ, subinde bifide, trifidæ, aut in plures diuisæ, gustu amaricantes. Reperitur aliquando in pratibus, frequentius in alijs incoltis & iisdem quibus Erica humi-

VIOLA CALATHIANA.

35

*humidioribus locis : & in pratis quidem procerior, anctūq̄,
amplior, in ericasteris tenuior provenit. Augusto & Septem-
bri floret.*

C 2

APVD

A P V D nostros vulgo nomen non habet ; sunt tamen qui *blauw Wlickens* id est, ceruleum Liliū nuncupent : Ananiensia rura vulgo *Pettimborsa* vocant , Matthiolo teste: Plinio dicta videtur *Calathiana Viola* , de qua lib. 21. cap. 6. paucis his verbis: In totum sine odore, minutoq; folio *Calathiana* (videlicet *Viola*) munus Autumni, cetera Veris . Ruellius tamen *Calathianam Violam* ex Plinio describens, plura & non ita succisa verba adducit: *Calathiana*, inquit, munus Autumni, *Viola cetera Veris*; ea minuto est folio *Viola alba* non dissimili, in totum sine odore, calathi similitudine, Autumnio tantum proueniens, tanta coloris pulchritudine, vt ceruleum ipsum, quod imitatur, prouocet: in pratis post aetatem emicat; Autumnalem *Violam* nominant . Videtur eadem à Valerio Cordo *Pneumonanthe* nuncupata, quam Germanicè *Lungen blume* dici refert.

Q V A L I T A T E autem hac *Viola calida* est, *Gentiane*, cuius species nonnullis videtur, facultate quodammodo similis, multo tamen imbecillior. Efficax à recentioribus habetur aduersus pestilentes morbos, & ad virulentorum animalium morsus & ictus.

DE CAMPANVLA. CAP. X.

CAMPANVLÆ duæ sunt: vna *hortensis maior*, altera *syluestris minor*.

HORTENSIS multa è radicibus terræ proxima promit folia, oblonga, angusta, viroris saturi, inter quæ caules assurgunt striati, bicubitales, tricubitales, aut subinde altiores, circa quos folia similia, & flores ad superiores partes, in singulis pediculis singuli, maiores & patetiores quàm *Rapunculi*, *campanuli* aut *tinnabuli* similes, colore vt
pluri-

plurimum carulei, non raro candidi, in quibus & candida aliquot stamina: floribus succedunt capitula, Rapunculi capitibus forma quidem satis similia, sed foraminosa & perforata, in quibus semen perquam exiguum: radices candida. tenues, fibrosa.

- 2 SYLVESTRIS hortensi exceptis primis folijs similia est, sed tamen omnino minor: prima & terra proxima folia lata sunt & pauca, Viola nigra folijs satis similia, at tamen non tam magna: reliqua vero oblonga & angusta; flores similes carulei, saepe Rapunculi floribus maiores: radices tenues.

UTRAQUE lacti similem succum præbet, cauliculis & folijs vulneratis, copiosorem tamen sylvestris: flores utriusque nondum completi quinqueangulares quoque sunt, & patentes in quinque similiter angulos exeunt, sicuti sylvestrium Raporum; quorum hæc ea de causa species putantur, tametsi radices exiguae & quæ edules non habeantur. Prior in hortis seritur: altera passim in Belgio iuxta aruorum & agrorum incultos margines nascitur. Florent Iunio, Julio & Augusto mensibus.

VULGO Campanulas nuncupant, & priorem quidem plerique Belvedere nuncupant: sed Italici Belvedere, Græcorum est Oxyris, cum qua Campanula nihil habet similitudinis. Matthiolus hanc eandem hortensem campanulam Phyteuma esse existimat: at nobis Campanula Iafione similior videtur. Phyteuma vero esse Antichini sylvestris species, de qua inferius suo loco. Ait etenim Theophrastus iactans florem vnico folio consistere, similitudinem autem plurium ostendere, quæ tamen non separentur, & superiorem floris partem angulosam esse. Talis certe huius Campanula flos est, & omnium similiter Raporum sylvestrium (excepto generis sexti) quæ tamen ea de causa Iafiones esse
affir-

affirmari non possunt; si modò eadem Theophrasti & Plinij est Iafione . Plinius siquidem Iafionem lac ait habere copiosum, quod sola Campanula precipuè fundunt . Dubitet fortasse aliquis, & Campanulam non esse Iafionem existimet, quod Plinius olus esse Iafionem scribat sylvestre, in terra repens, flore candido . Sed si olus est omnis herba edulis, & Campanula olus est, cum eam edi posse non sit dubium : repunt verò & in terra subinde radices, atque ea de causâ ciuissimè vna aliqua stirps multiplicatur & ampla fit : florem verò hortensis non raro candidum esse scripsimus ; sylvestris verò & talem alicubi reperiri posse quis negauerit ? Constat etenim pro locorum & regionum varietate & florum colores & non raro stirpium ipsarum figuras aliquo modo immutari . Theophrasti autem de Iafione hæc sunt verba, lib. 1. ^{Iafione.} ubi de florum agit differentijs : Nonnulli, inquit, vnius folij nascuntur, similitudinem tantum plurium ostendentes, vt flos Iafiones ; huius etenim non separatur vllum in flore folium, neque conceptaculo pars inferior eget, superior autem angulosa . De Iafione verò Plinius lib. 22. cap. 22. hunc in modum : Iafione olus sylvestre habetur, in terra repens, cum lacte multo, florem fert candidum, Conciliium vocant .

PRÆTER verò duas has campanulas, & tertia quedam humilis & parua est, cui caules tenelli, dodrantales, in alas plures diuisi, plurima parte humi decumbentes : folia circa cauliculos parua, per ambitum leniter crenata : flores paruuli, in puniceo purpurei, pulchri, multum patentibus tintinnabulis aut campanulis similes, flamine in medio candido, qui interdum patent ; circa verò occasum Solis recluduntur, & in quinquangularem speciem contrahuntur, quam etiam nondum aperti, vt alia Campanula, referunt : radices tenuissimæ sunt . In agris frumentarijs, inter segetes exiit fertili & fecundo solo : Iunio & Iulio floret . Anonymos nostris

40 DE DIGITALI.

nostris est herba ; non esse Onobrychim , quod quandoque suspicati fuimus , satis constat . Campanularum videtur esse species , non tamen Iasiones , cum lac nullum vulnerata fundat .

FACULTATEM autem Campanula cōpertam nullam habent , cū nullius in medicina sint vsus .

DE DIGITALI. CAP. XI.

DIGITALIVM plures sunt species , non modo florum colore , sed & foliorum forma disidentes .

VULGATISSIMA purpurei floris est , cui longa lata per ambitum crenata , dilute virentia folia , Verbasci quodammodo similia , minora tamen minusq; lanuginosa ; caulis recens rotundus , à medio sursum versus compluribus floribus grauidus , non alternatim , aut orbiculatim , sed ab vno caulis latere supra inuicem , aut vt Græci aiunt , ἐπ' ἀλλήλων dispositis , deorsum versus dependentibus , forma oblongis , intus cauis dactylorhæcis propemodum similibus , colore ex rubore purpureis , punctis quibusdam candidis intercurfantibus ; quos rotunda sequuntur vascula , in quibus semen exiguum : radices multæ tenues fibrae sunt . Plerisque Germaniæ & Belgij locis saxosis & vmbrosis , in montium conuallibus , & vbi ferri & Lithanthracon fodina vicinae sunt , sponte exit : transfertur etiam in hortos .

2 ALTERA Digitalis , priori folijs similis est , longioribus tamen ac latioribus : flores huius cum prioris floribus forma etiam conueniunt , colore verò candidi .

3 TERTIA , folia habet angustiora , venosa , glabra , saturato virore nigricantia , auersa tamen parte candidiora , per ambitum nonnihil serrata : flores huic lutei , forma prioribus

42 DE LYCHNIDE CORONARIA.

ribus serè similes. Sunt duo hæc generatissima, & in paucorum hortis tantum conspicua.

4 QVARTA digitalis folia promit tertie similia, in virore quoque obscuro nigricantia, & candidiora similiter parte auersa, sed minora & angustiora; flores paruos, deorsumq; dependentes, verum minores, colore sublucos aut pallentes. Apud Belgas satis familiaris & cognita hæc est.

APPELLANT autem Germani quidem hanc stirpem vulgari lingua Fingherhut & Fingherkraut: Belgæ Fingherhoet: Galli, Digitale, aut, quidam aiunt, Gants nostre dame: Fuchsus appositè Latine Digitalem nuncupavit. Nonnulli Θραυλλία nominant, & Verbasci speciem faciunt, quæ λυχνίτις dicitur. Sed Lychnitis siue Thyallis folia habet pingua, crassa & hirsuta, ad ellychnia in lucernis apta, qualis minime digitalis, cuius tam crassa aut hirsuta non sunt, vt ellychnij vicem explere queant.

FACULTATEM autem digitalis quidem folia, cum amara sint, calidam obtinent & siccam, cum nonnulla absterfione coniunctam, interim tamen nullius sunt vsus, nec medicamentis vllis admiscentur: flos solus, sola pulchritudine & forma placet gratusq; est.

DE LYCHNIDE CORONARIA.

CAP. XII.

LYCHNIS coronaria folia gerit oblonga, pollicis latitudine aut paulo latiora, mollia, lanosa, cana, Verbasci folijs minora quidem, sed candidiora & lanuginosiora; caules cubitales, rotundos, geniculatos, canos quoque & lanuginosos, in plures breues alas diuisos; in quarum summo singuli flores, è calycibus suis, aspectu pulchri, sed inodori, Viola matronalis floribus maiores, colore rubro & veluti flammeo fulgen-

44. DE LYCHNIDE CORONARIA.

fulgentes, subinde sed rarius candidi, aut dilutè rubentes, ex foliolo ut plurimum quinque, rarissimè senis nec pluribus congesti; nisi floris foliolo (quod uti alijs floribus hortensibus, ita & huic aliquando contingit) multiplicatis; in medio florum apices sunt acuti & pungentes: radices subsunt tenues. Seritur in hortis; Italia, Germania, Gallia, Belgioq; familiaris: Apud Ananenses autem, ut Matthiolus refert, etiam fyluestris, sponteq; exit. Iunio, Iulio ac Augusto aestivis mensibus florum exortus.

NOMINANT hunc florem Germani, **Francken roszlin**, **Marië roszlin**, **Marghen roszlin** & **Himmel roszlin**: Latine *Dominarum rosam*, *Marianam rosam*, *Celi rosam* & *celi florem*; Belgæ **Christus ooghen** id est *oculum Christi*; Galli, *Ocillets*, & *Ocillets Dieu*. Dioscoridi *λυχνίς στεφανωματικὴ* est, hoc est *Lychnis coronaria*, siue *satina*. *Γαζα λυχνίδα* lucernulam conuertit. Videtur eadem & *λυχνίτις* ἢ *λυχνίτις* per γ, esse *Verbasci* species, quæ & *θηραλλίς*: folia siquidem habet mollia, hirsuta, ad lucernarum funiculos siue *elychmia* apta, cuiusmodi *Lychnioidis* esse Dioscorides testatur: florem item ut plurimum rubentem habet, qualem *θηραλλίδος* esse, Nican- der innuit rubentem eam in *Theriaci* nominans:

ὅσσα τε λυχνίς ἔρεψεν, ἔρεψήεις τε θηραλλίς.

In quo versiculo *Lychnis* intelligi debet *fyluestris*, ut ipse Nican- dri interpretis monet; ne coronariam *Lychnida* à *Thyallide* differre hinc quis existimet. *Conradus Gesnerus* hunc *Iouis florem* & Græcè *διδς ἀνθος* nuncupari existimat. Sed *Theophrastus* inter *Lychnida* & *Iouis florem*, *διδς ἀνθος* lib. 6. distinctionem facit; æstiva sunt, ait, *λυχνίς*, *διδς ἀνθος* & c. & similiter *Plinius*, lib. 21. cap. 11. hæc *Theophrasti* verba referens; succedunt illis *æstivi*, scribit, *Lychnis* & *Iouis flos* & c. Est autem *διδς ἀνθος* siue *Iouis flos*, flos *æstivus*,

DE LYCHNIDE CORONARIA. 45

astius, coronarius, absque odore; cui radices lignosae; Theophrastus lib. 6. Sunt verò & qui velint Lychnida, Plinij Rosa Graecam esse, quam refert, non nisi in humidis provenire, nec unquam excedere quinque folia, Viola magnitudine, odore nullo. Porro Lychnidus & alia multa reperiantur nomina, inter notha tamen & supposititia velata; dicitur etenim & ἀθάνατος, quasi immortalis, quod diuturnè pulchritudinem suam retineat. Item ἀυδώνιον, βαρδάνιον sive Bellaria, γερωνοπίδιον, hoc est Gruis pes; κορύμειον; & hanc esse Corymben Ruellius iudicat, cuius Columella lib. 10. hoc fenario meminit:

Nunc veniat quamvis oculis inimica Corymbe. Corymbe.
 Coronis etenim, inquit, inserta, igneo micans aspectu, oculorū aciem obtundit. Iam & Lychnis hac τὰς τριών dicitur: alia tamē, idem Ruellius ait, quae Taura sive Tora vulgo nominatur, flore caeruleo, folio rotundo, radice Polypodij hirsuta, & vermis nigri effigie; venenosa herba. Nominatur praeterea & σικάνηρον, ἰτέμαλδιον, & Latine Genicularis. Tora.

FACULTATE autem Lychnidis coronariae semen, Galenus ait, calidum est secundo quodammodo ordine, & siccum eodem modo: cum vino potum, à Scorpione icctis auxiliatur, auctore Dioscoride.

DE LYCHNIDE SYLVESTRIS.

CAP. XIII.

SYLVESTRIS Lychnis geniculatis caulibus, folijsq; mollibus, Coronariae Lychnidi satis similis est; minus tamen cana, aut lanuginosa; folijs item angustioribus, & caulibus tenerioribus, pluresq; alas facientibus; floribus etiam minoribus, colore candidis aut rubetibus; calycibus tamen maioribus, in quibus semen paruum rotundum subnigricans; radicibus longis & digitalis subinde crassitudinis. Injta praetorum,

DE LYCHNIDE SYLVESTRIS. 47

torum, aruorumq; margines, & alibi sua sponte exit; transfertur etiam in hortos, in quibus quandoq; florū foliola multiplicat. Plurima aestatis parte, & in Autumnū vsq; floret.

NOSTRI Hencettecus appellant: Germani etiam *Wargen roßlin* / & *wilde Wargen roßlin*: item *Ljhdweyck* & *widerroß*: Galli Oeillets sauuages: Grecis *λυχνίς ἀγρία*: Latini *Lychnis sylvestris* dicitur.

SUNT tamen & alia sylvestres appellata & cognominata *Lychnides*, huic haud similes. Sylvestris etenim *Lychnis Antirrhinum* quoque auctore Dioscoride: & similiter *Leontopetalon* Apuleio teste appellatur.

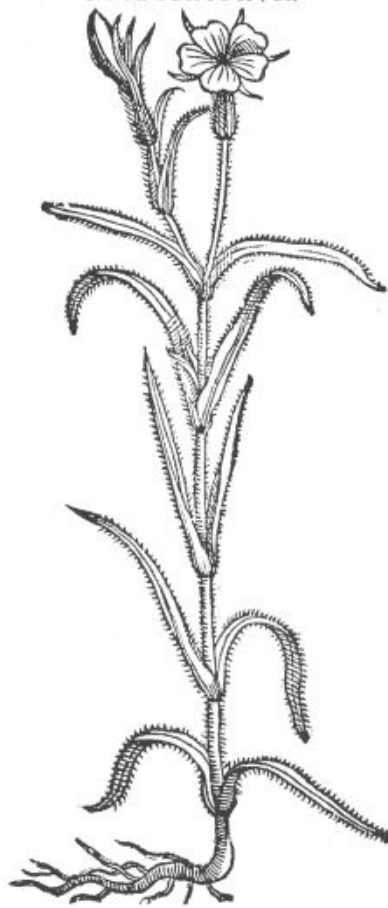
SUNT verò huic *Lychnidi* & alia quoq; quaedam nomenclaturæ, ut: *τραχύρατον, ἀτάκτον, ἰερακοπέδιον, λαμπράς*, & apud Romanos *Intybum agreste*, quæ inter nothas & reiectitias reperiuntur. Ex recentioribus plerique *Saponariam* hanc nuncupant, est tamē & alia *Saponaria*, de qua inferius. Nonnullis etiam *Ocimastrum* esse videtur; at *ὀκίμωσις* sive *ocimastrum*, *Ocimo* folijs simile est, ramosq; habet breues dodr. antales modò, radicemq; tenuem & superuacua. *Lychnis* verò hæc caules promit cubito longiores, folia oblonga *Ocimo* nullatenus similia, & radices longas crassasq;, quæ manifestam contradictionem, & euiden-tem huius cum *Ocimastro* differentiam ostendunt.

CÆTERVM *Lychnidis sylvestris* semen, duarum drachmarum pondere potum, biliosa per aluum ducit, & à scorpione iclis conuenit: aiunt etiam scorpiones torpescere, & ad ledendum inefficaces reddi, hæc herba ipsis apposita: auctor Dioscorides.

DE NIGELLAstro. CAP. XIII.

NIGELLAstrum folijs est oblongis, angustis, acuminatis, culmo cubito altiore, rotundo; vtrisque hirsutis
& pi-

& pilosis; flore purpureo obscuro ad puniceum inclinante, Lychnidis sativæ simili sed minori; semine nigro, cum asperitate quadam amaro, quod in oblongis capitulis, siue calycibus uti sylvestris Lychnidis continetur; radice tenui. In segetibus passim provenit; intra quas Maio & Junio floret.

GERMANI, radden/ ratten/ kornroß/ kornnegele/ Belga, Lozenroosen & negebloemen appellat: Itali githone siue gitthone. Vnde pleriq; similitudine vocis induciti, verum ac legitimum Gith siue Melanthium esse crediderunt: quos à veritate recessisse notius est quam refelli debeat. A vero siquidem Melanthio non solum folijs, sed & alijs proprietatibus differt. Appellatur tamen & Gith siue Melanthium, à seminis nempe nigredine, verum non simpliciter sed cum adiectione aliqua, ad differentiam legitimi Melanthij. Hippocrates siquidem μελάνθιον ἐκ τῶν πυλῶν, hoc est, Melanthium ex tritico. Octavius Horatianus Gith quod in segete nascitur ipsum nominat: & eandem ob causam ab huius ætatis doctis, Nigellastrum, Githago, & pseudomelanthium dicitur. Ruellius à Gallis nielle & florem micaucautū refert appellari, & Theophrasti ἀνθεμον φυλλῶδες esse indicat. Sed Anthemon Theophrasti, Anthemis est apud Dioscoridem, & ἀνθεμον φυλλῶδες siue foliosum Anthemidis species, cum Nigellastro parū conveniēs.

CÆTERVM Nigellastrum semen, calidum & siccum secundo est ordine satis intenso: in pesto cum melle subditum menses euocat; ut Hippocrates in lib. de morbis muliebribus testatur. Octavius Horatianus, semen frictum & tritum ad auriginem bibendum exhibet.

DE CYANO FLORE. CAP. XV.

CYANO flori caules angulosi; folia verò oblonga sunt, acuminata, per oras aliquo modo angulosa, in virore albicantia;

D

cantia;

50 CYANVS FLOS FRVMENTORVM.

DE CYANO FLORE. §I

cantia; capitula in summo cauliculorum rotunda, turbina-
ta, & in angustius se contrahentia ex multis parvis veluti
squamis sibi inuicē impositis, conis alicuius parvi modo com-
posita; è quibus flores erumpunt ex multis quasi sibris
pulchra serie in orbem digesti, colore carulei; semen par-
uum, forma oblongum, laue, splendidum, superiori parte
barbatulum, Centauri maioris semini simile, sed minus &
candidius, quod in ipsis capitulis sine calycibus, inter eas,
quæ in ipsis gignuntur mollibus pilis, reperitur: radices ten-
ues, fibris quibusdam capillata. Nascitur in agris frumen-
tarijs, vnà cum tritico, secali, hordeo & alijs frugibus: feri-
tur & in hortis, qui cultura mangonio colorem sepe per-
mutat, modo albicantis, modo purpurei, & eius, aliàs dilute
rubentis, aliàs ad puniceum inclinantis. Maio vnà cum fru-
gibus florere incipit, deinde Iunio & Iulio floret.

CYANO flori, ab ipso caruleo colore, nomen veteres
dedere. Recentiorum plerique Vernaculam Germanorum
appellationem secuti florem frumentorum nuncupant. Ger-
mani etenim **Kornblumen** & **blauw Kornblumen**:
& Belgæ similiter **Lozenbloemen** appellant. Galli Bla-
ueole, Aubifoin, aut bluet, dicunt. Ab Italis fior Cam-
pese, & battifecula sine baptifecula nominatur: quasi
Blaytifecula, quod metentibus & secantibus officiat, re-
tusa in eius occurfu salce.

PRÆTER verò & hunc, & alius est Cyanus maior, a
folijs oblongis, pollice latioribus, mollibus, lanuginosis, albi-
cantibus, Verbasci tamen folijs & minoribus & nigriori-
bus: cauliculis dodrantalibus: capitulis etiam squamosis uti
alterius: floribus quoque similibus & caruleis, sed ad pur-
puram nonnihil vergentibus, ac maioribus: radicibus, qua
crassius hæreant fibris, & durabilis natura, singulis annis re-
germinent. In hyluis & montosis Trago teste reperitur: no-

52

CYANVS MAIOR.

flri in hortis ferunt. Aestate floret. Germani *wald kozen-blumen* appellant.

CYANVS maior appositè dici potest. Thryallis *Verbasci* species nonnullis esse videtur, sed Thryallis, vt superius scripsimus, flore rubet.

PORRO facultates horum florum, nondum satis compta sunt; cum nullum in medicina vsum habeant. Videtur tamen Cyanus prior, siue frumentorum flos, refrigerantis nonnihil esse potentia, atque hinc oculorum inflammationibus posse prodesse; quod à plarisque ei ascribitur.

DE FLORE REGIO. CAP. XVI.

REGIO flori caules exeunt cubito altiores, rotundi, in ramulos complures diuisi; circa quos folia tenuia, multiplici sectione diuisa, Abrotani folijs maiora, è virore nigricantia: & ad superiores eorundem partes, flores pulchri, ordine & spicatum digesti, quibus à tergo paruum veluti corniculum, angustum & acuminatum veterum calcaris similitudinem referens: colore aut candidi, aut purpurei, aut carulei: siliqua inde oblonga, rotunda, subnigra; in quibus semen angulosum & nigrum. In hortis & colitur & singulis annis feritur.

EXIT etiam in agris frumentarijs, letiori solo, syluestris: qui folijs, floribus, siliquis, semine, satiuo similis, humilior tamen; in singulis etiam ramulis flores pauciores, & colore tantum caruleo.

FLORET vterque aestiuis mensibus, & diutissimè hortensis.

APPELLATUR à Germanis *Kitter sporn*: à nostris *Kidder sporen*/ hoc est, equitis calcas, & Italicè *Sperone de caualliere*: à Gallis *ped d'alouette*, id est,

Pes Alaudæ: Latine *flos equestris*, & *flos regius*: à nonnullis *Consolida Regalis*, qui hanc stirpem inter *consolidas* appellatas referunt. *Valerius Cordus* *calcatrippam* nominat: sed *Ioannes Ruellius* *calcatrepam* siue *chaucetrepam*, in *spinosarum* stirpium numero censet. Videtur etiam esse *Delphinium*, cuius apud *Dioscoridem* lib. 3. *descriptio* occurrit, cum quo convenire potest, si τὸ δελφινειδὲς non ad folia, sed ad flores contrahatur. Quo modo in vetustis quibusdam exemplaribus legi, memini me olim audivisse ex *Gerardo à Veltvviçk* *Caroli V. Imp.* apud *Turcorum* Imp. legati, qui sibi *Constantinopoli* visum exemplar referebat, quod *Delphinio*, non folia, sed flores *Delphinarum* specie esse, haberet. Quæ lectio si vera est, *strem Regium*, *Delphinium* esse satis evidenter demonstrat. Nam flores quidem & potissimum prius quam completi sunt, speciem quandam ac similitudinem eorum *Delphinarum* exhibent, quos *recurva*, *repanda*q; *figura*, *veteres pictura*, & *nobilium* aliquot *familiarum* *avita insignia*, expriment: qua etiam *imagine celestis Delphin* representatur. Neque refert quod spiritum aut adulterinum de *Delphinio* caput existimetur, tametsi enim alterius cuiusdam & non *Dioscoridis* sit; est alicuius tamen veterum, ex quo *Dioscoridis* libris accessit.

DESCRIBITUR autem *Delphinium* his verbis: *Delphiniū.*
 Δελφίνιον κλώνας ἀνίστι διασπιδάμους ἢ καὶ μείζονας ἀπὸ
 μιᾶς ῥίζας, περιὸς φύλλα εἰς ἐπισχισμένα, λεπτὰ ἐπι-
 μύκη, δελφινειδῆ, ἴθιν καὶ ἀνθήματα, ἀνθος δὲ ὅμοιον λευ-
 κῶ ἐμπόφυρον. σπέρμα ἐν λοβοῖς κέγχρω ἐμφερές. Deim-
 de inferius & alterū *Delphinium*. Δελφίνιον ἕτερον καὶ αὐτὸ
 ἐμφερές τῷ ἀπὸ αὐτοῦ. τῶς δὲ φύλλοις καὶ τοῖς κλωνίαις
 ἰσχυρότερον πολλῶ. Quorum verborū hic est sensus: *Delphi-*
nium *furculos* emittit *duorum dodrantum*, aut *maiores* ab
una radice; circa quos *folia fissa*, *tenuia*, *oblonga*, *Delphini*
 D 4 specie:

specie : vnde & nomen accepit : flos similis Leucoio purpureus : semen in siliquis nilio proximum . Delphinium alterum, etiam ipsum simile superiori, sed folijs & ramis gracilius multo.

H A R V M duarum descriptionum prior, voce *δελφινίου* ad florem relata, mutanda, & hunc in modum legenda veniet. Delphinium furculos ab vna radice emittit duorum dodrantum, aut maiores : circa quos folia fissa, tenuia, oblonga : flos similis Leucoio, purpureus, Delphini specie ; vnde & nomen accepit : semen in siliquis nilio proximum.

A T Q V E hoc modo descriptione se habente erit sativus flos Regius similis primo Delphinio : sylvestris verò secundo. Sunt verò Delphinio & nomenclatura quedam alia, sed quarum plurimæ pro nothis habentur, vt *διάχυσις*, *διάχυτος*, *παράλυσις*, *κάμαρος*, *υάκινθος*, *νήριον*, *νηριαδέιον*, *σάσανδρον*, *κρόνον* : & apud Latinos, Bucinus siue Bucinum, & Bucinus minor.

S E D vt ad florem regium reuertamur, non desunt, qui & ipsum Cuminum sylvestre alterum Dioscoridis esse velint, qua Matthioli est sententia, & veritati multum consona. Cum eius siquidem descriptione similitudinis tantum, quantum qua plurimum habet. Est etenim folijs tenuibus, sativo cumino satis similibus, & à singulis floribus cornicula in sublime erigit : semen deinde Melanthij profert : quale sylvestre Cuminum alterum esse Dioscorides tradidit ; ipsum his verbis delineans. *ἔστι καὶ ἕτερον γένος ἀγρίου κυμίνου ἐμφερές τῷ ἡμίρω, ἐξ ἐλάστου δ' ἀνδρος ἀφίσι κεράτια μετέωρα, ἐν οἷς ἔστι σπέρμα ὁμοίον μελανθίου, id est, Est & alterum genus sylvestris Cumini, sativo simile, ex singulis floribus cornicula sublimia proferens, in quibus semen Melanthio simile.*

Cuminum
sylvestre
alterum.

E T

DE CALENDVLA SIVE CALTHA. 57

ET esse potest, ut idem sit Cuminum sylvestre alterum, & pariter Delphinium; præsertim Delphinij descriptione accessoria, & ex aliquo alio auctore in Dioscoridis exemplar translata. Crebrò siquidem eadem stirpes, alijs nominibus, à diuersis scriptoribus appellantur.

CÆTERVM sylvestris alterius Cumini semen potum, ad serpentium morsus remedium est optimum: auxiliatur & ijs, qui vrinae stillicidio laborant, calculosis, & his, qui sanguinis grumos mingunt: sed his Apij semen seruetur postea bibendum est: auctor Dioscorides. Delphinij verò semen potum in vino à scorpione ictos, ut nullum aliud, auxiliatur. Auunt scorpiones apposta herba resoluti, ignauosq; ac torpidos fieri; semota verò, sese recolligere.

DE CALENDVLA SIVE CALTHA.

CAP. XVII.

CALENDVLÆ folia dilutè virent, oblonga, aliquantulum lata, mollia, nonnihil lanuginosa: caules foliosi, striati, fungosa intus medulla, in plures alas diuisi: flores in summo pulchri, rotundi, multiplices, cum grauitate quadam aliquantulum odorati, diluti croci aurisæ purioris colore, in quorum medio multa breuia, simul compressa, lutea vel subnigra stamina; semen à singulis floribus numerosum, recuruum: radices fibrosa. In hortis & cultis prouenit: circa Mospelium etiam sua spontis, Gesnero teste. Ab Aprili aut Maio mense in hyemem vsque floret: qua etiam clementi flos eius emicat.

CALENDVLAM recentior ætas appellat; quòd serè singulis mensium Calendis florere conspiciatur. Germani Ringelblumen: Belgæ Boutbloemen ab auri emulo floris colore. Galli Soucie & Soullie. In Hetruria, inquit

D 5 Mat-

58

CALENDULA.

DE CALENDVLA SIVE CALTHA. 59

Matthiolus, Fior rancio . Sunt qui Solsequium vocitent ; quia sub vesperam flos contrahatur : non est tamen Heliotropium , multo etiam minus Scorpioides , ut plerique temere crediderunt : sed veterum potius est Caltha . Vergilius etenim & Columella Caltham florem esse ostendunt , luteum aut flavum colore . Et Vergilius quidem in Georgicis egloga secunda, sic scribens :

Mollia luteola pingit Vacinia Caltha.

Columella verò in hortis libro decimo, his verbis :

Candida Leucoia & flauentia lumina Caltha.

PLINIVS autem lib. 21. cap. 6. Caltham etiam grauitate odoratam esse ait. qualis in totum Calendula est, quo ut diximus, cum grauitate quadam odorata , & auri colore luteo splendet.

CÆTERVM facultate flos quidem Calendula calidus est , secundo propemodum ordine ; praesertim resiccatus & aridus : creditur cor corroborare, venenis resistere, & aduersus pestilentes febres, quocumque modo sumptus, efficax esse . Fuchsius ex vino potum menses ciere , & suffitum secundas educere, scriptum reliquit.

HERBÆ autem folia calidiora sunt , acrimoniam enim quandam ferudum habent , sed qua propter humiditatem ei coniunctam non protinus se exerit, ratione cuius in olere sumpta , aluum mouent & leniunt . Fuchsius succum dentium dolores sedare scribit, si os eo colluatur. Alij ad idem puluerem foliorum cum xylino dentibus admouent . Sunt etiam qui herbam acetarijs admisceant.

EST verò & alia praeter hanc Caltha , Alpina à Ges-
nero cognominata ; folijs plantaginis , radice acris & aro-
matica ; flore Caltha aureo : nascitur copiose in summis Al-
pina.
pium pratis.

DE

INTER *Calthas* numerandus etiam videtur flos cognomento *Aphricanus*. Huius duæ sunt species; vna minor, humilis, ramulis cubitalibus, per terram plurima parte stratis: altera maior, procera & erecta, ad tres vel amplius cubitus assurgens.

FOLIA utriusque sunt secundum caules striatos multa, oblonga, ex multis singularibus per ambitus crenatis, coniuncta; *Tanacetis* folijs propemodum similia; quæ cribri modo, soli aut lumini opposita, perforata cernuntur: flores in summis ramorum furculis ex longis calycibus ampli, rotundi, ex octo aut decem foliolis congesti, inferius luteis, superiori verò parte in fulvo rubentibus, & obscure rubens villosum holofericum amulantibus; inter quæ media exeunt stamina lutea: semen nigrum, forma oblongum & tenue: pro radicibus fibræ. Est utraque species, cum folijs, tum floribus grauter odorata. Utriusque etiam flores, sed maioris frequentius, subinde multiplicantur; quorum foliola ab utraque parte ut plurimum lutea. Apud Belgas, Germanos & alibi in hortis colitur, & singulis annis feritur. In *Aphrica* plerisque locis sponte provenit: vnde primum in has regiones inuectus: quando videlicet D. Carolus V. Roma. Imp. apud *Tunetum* celebri potitus esset victoria: ex quo illi & *Aphricano* aut *Tunetensi* cognomen. Minor *Iunio*, deinde & reliqua æstatis parte: maior *Augusto* demum mense flores edit.

BRABANTI *Flandriæ*, vulgo *Thunis bloemen* nuncupant. Germani *Indianisch blumen* & *Indianisch negelin* id est, florem aut *caryophyllum Indicum*: vnde & *Gallis* *Oeilletz d'inde*. *Cordus Tanacetum Peruvianum*

Petilius
flos.

ruaiam appellat : à similitudine videlicet tanaceti & Perū America provincia, ex qua primum in Europam illatus, à Germanis creditus est. Gesnerus Caltham nominat Africanam, & Pamica lingua Pedua, ait, vocatur. Sunt qui velint Plinij Petilium esse florem. Sed Petilus flos est autumnalis, circa vepres nascens, taurum colore commendatus, qui est Rosa sylvestris : folijs paruis quinis ; calyce paruo, versicolore, luteum semen includente. Mirum est in eo flore, inflecti cacumen, & non nisi retorto folia nasci. Plinius lib. 21. cap. 8.

ANDREAS Lacuna, Othonnam herbam esse, suspiratus fuit, cum cuius tamen descriptione, haud per omnia flos iste conuenit: nisi forte squalidior, & paucioribus folijs, Erucæ similioribus, manifestiusq; perforatis in Africa, quàm in Europa nascatur. In hac etenim amplius, multifolius, folijs Tanaceto, quàm Erucæ similioribus, ijsq; non verè perforatis, sed quæ talia lumini opposita tantummodo apparent, gignitur.

ET non raro quidem euenit, vt ex feruenti, calida siccaq; regione; & sterili, aut inculto, & aprico solo, in humidius cultusq;, vbiq; calum clementius, translata stirpes luxurient. Nam soli caliq; mutatio, ad stirpium mutationem plurimum habet momenti; & maxime accedente cultura mangonio. Quæ tamen an tantum potuerit, vt florem hunc totum penè transformauerit, expendendum relinquimus.

Othonna.

EST autem Othonna, Troglodytica quadam herba, in eo Arabia tractu nascens, qui ad Aegyptum spectat : ἔχει δὲ, Dioscorides ait, τὰ φύλλα εὐζώμοι ἐμφερῆ, πολύτριπα ὡς περ σιτόιοπα, φαφαρά, δλιγρόσυλλα. ἄνθος δὲ φέρει κρόκινον, πλατύφυλλον, ἴσον ἑδοξάν ἀνεμώνης αὐτοῦ τινος εἶδος ἔχει: hoc est, folia habet Erucæ similia; foraminosa, veluti à
tineis

*rimis erosa : squalida : paucifolia : florem fert crocinum ,
latifolium : quare quidam Anemones speciem esse puta-
verunt.*

G A L E N U S lib. 4. de simpl. medic. facult. Lycopersii Lycoper-
cuiusdam herbae meminit , cuius succum Centurio quidam ^{fium.}
ex Barbarica circa Aegyptū regione comportauerat , odore
admodum grati, adeoque inamano, ut ne gustare quidem ipse ausus
fuerit Galenus, sed lethalem esse conieceret: utebatur autem
eo Centurio ille ad urgentes articulorum dolores : atque
ipsis etiam laborantibus refrigerandi facultate polleere visus
est. Est autem, Galenus ait, colore subflavo : odore tam graui,
quam Cicuta : nisi quod lenem quandam instar aromatum
odoris adferat gratiam . Nomen herbae ex qua succus
hic exprimitur, Lycopersium esse dicebat. Quali autem praeter
ea sit forma, Galenus non addidit : ideoque etiam an Lycopersium
flos Aphricanus sit, definitum absolute non potest. Videtur
tamen illi, si non idem, simillimus. folia etenim, & praesertim
flores graui admodum & ingrato praedita sunt odore :
qualitateque venenosa, Cicuta proxima . Cuiusmodi
autem eius expressus & resiccatus succus, nondum quidem
obseruasse nos confitemur : verosimile tamen est, ex floribus
haud alterius, quam flauis aut sublutei coloris, & graueo-
lentem futurum.

V E N E N O S A autem & refrigerandi potentia, florem
Aphricanum donatum esse, odor ingratus, caput ag-
grauans, Cicuta similis, qualis Lycopersii succo, ostendit :
deinde & experientis nonnullis constat. Memini etenim in
puero, qui flores mandere inceperat, labia & os inflata me
vidisse ; sicuti crebro ijs accidit, qui Cicuta fistulis ludentes
aut modulantes, intra labia eas aliquandiu continuerunt.
Feli etiam flores cum calycibus, recenti caeco permistos olim
dedimus, qua mox valde inflata, & paulo post mortua fuit.

Mures

64 DE CARYOPHYLLEIS FLORIBVS.

Mures quoque qui semen arrosérant, mortui feruntur reperi. Quae omnia venenosam & deleteriam huius herbae facultatem ostendunt: & non audiendos esse eos, qui hanc Tanacetum vel Artemisiae speciem, aut innoxiam stirpem fore autumant.

DE CARYOPHYLLEIS FLORIBVS. CAP. XIX.

CARYOPHYLLEORVM florum species quidem sunt complures, armerijs nuncupatis in horum numero repositis; ijs autem relictis dua praecipue: vna maior, altera minor.

MAIORI caules laeues, teretes, cubitales sunt aut altiores, geniculati: folia è singulis geniculis bina, oblonga, dura, angusta, per extremum acuminata, colore quasi castia: flores speciosi, ex longis, teretibus, denticulatis calycibus, & è semis vt plurimum, qui simplices sunt; ex pluribus verò multiplices, ijsq; lentè simbriatis commisi; odore admodum suauis & odoratos Indicos caryophyllos referentes; colore aliàs in diluta purpura, aliàs in saturata rubentes, subinde candidi aut ex candido purpurascens, interdum versicolores; in quorū medio staminei emicant gemini apices candidi: semen in vasculis oblongis paruum & nigrum: radices fibrosae. Habentur in hortis; sed speciosissimi ferè in sicilibus vasis. Seruntur frequentius auulsis exiguis cum folijs surculis; feminibus rarius. Nam è semine nati, ad agrestem naturam redeunt, floresq; minores, minusq; odorati, & simplices; etiam si prius multiplices, redduntur. Adiguntur subinde surculis cum plantantur fissis Caryophylli; quo illorum odorem flores alliciant, & iucundam eorum suauitatem naribus abundantius representent. Viuax est planta, & multis

CARYOPHYLLEVS FLOS MAIOR. 65

E

66 DE CARYOPHYLLEIS FLORIBVS.

& multis durat annis, si hybernis mensibus, à frigoris iniuria tuta, in cellis vinaris aut alijs similibus locis tepidis asseruetur. Floret diuissimè, tota quidem astate & Autumno: in cellis etiam interdum, fauente loci tepore, hyeme tamen si rigida.

CARYOPHYLLEVM florem, ab odore Caryophyllorum recentiores nominant: Germanis *Regelblumen/ Straßblumen*: Italis *Garofoli*: Gallis *Oeilletz, Ouilletz*. Belgis *Binoffelbloemen* & *Broffels bloemē*: & Latine à plerisque *Ocellus, Ocellus Damascenus, Ocellus Barbaricus, & Barbarica* nuncupatur. Sunt etiam, qui *Betonican, aut Vetonicam* siue *Vettonicam* appellant, alitem aut coronariam cognomento; (Matthiolus *Vettonicum coronarium* dicere maluit) ad differentiam videlicet alterius *Betonica*, quæ Græcis κέσρον & Ἰχθύροφον dicitur; atque hinc etiam herbam tunicam dictam, hanc esse plerique existimant: sed Bernardus Gordonius herbam tunicam Dioscoridis Polemonium esse tradidit: Turnerus *Caryophyllē Cantabricam* facit, quæ in Hispania inuenta scribitur. *Cantabrica* Cantabris repertam. Nascitur ubique, aut aule iunco, pedali; in quo sunt strobili oblongi, velut calathi: in his semen perquam minutum. Leonhartus verò Fuchsius, *Vetonicam* siue *Betonicam* alteram esse voluit, quæ inter notha Dioscoridis descripta reperitur; & quidem his verbis: Βετλονικὴ γεννᾶται ἐν χορτοκοπέοις & ὄρειοις τόποις, & καθαροῖς, & ἡμέροις; περὶ τὰ γεννήματα. ἔχει δὲ τὴν μὲν ῥίζαν ὄλην ἐρυθρὰν, & ἐνώδη. τὰ δὲ φύλλα πράσινα. & τὸ μέσον τῶν φύλλων φοινικῶν. & εἰς τὸ ὀρθοκάλαιμον τριγώνια. & ἐπ' αὐτῶν ἀνθὴ πορφυρίζοντα: id est, *Vettonica* nascitur in pratis & montanis locis, mundis item & cultis: radicem habet totam rubentem & odoratam: folia porracea, & medium

DE CARYOPHYLLEIS FLORIBVS. 67

ditum eorum puniceum, in recto calamo triangula, & in ipsis flores purpureos. Ioannes Ruellius Caryophylleum florem incognitum veteribus existimavit; cuius optimum iudicium videtur; nam certè Vettonicæ alteræ, aut Cantabricæ parum flos iste similis est. Mirum creditur, ait, ut tam celebris flos, tamq̃ iucundus, fuerit à veteribus silentio prætermisus: qui amplitudine, pulchritudine, varietate, Rosa non inferior videri potest.

ALTERA & minor Caryophylleorum species, priori 2 tenuibus caulibus folijsq̃ simillima est, vtriusq̃, tamen minoribus: flores etiam habet ex oblongis, parvis & teretibus caulicibus similes, verùm minores & per ambitum magis dissectos ac fimbriatos; colore candidos, aut è candore purpurascemes. Apud Belgas in hortis nascitur; Gesnerus autem apud Germanos in pratis humidis eius reperiri refert. Aestate flores emicant.

VETTONICAM altilem siue coronariam minorem, aut alteram nonnulli nominant; Germani Gutwillea aut Hochmunt; atque hinc etiam à plerisque superba: nostri Plumkens/ à flosculorum folijs fimbriatis & plumarum similitudine dissectis; & cleyu Binoffen/ hoc est, Caryophylleum minorem appellant.

VSVS autem Caryophylleorum florum in medicina verè quidem nullus est, in coronis verò propè nimius; & præsertim floris altilis; qui etiam acetum iucundo sapore, & colore, auctore Ruellio, commendat. Fuchsius tamen, non modo ex floribus, quam conseruam vulgo appellant, verùm & radices altilis ad pestis contagia à recentioribus commendari; syluestris verò succum calculo atterendo ac educendo, nec non comitiali morbo laborantibus vtilem credi, scriptum reliquit.

ARMERIORVM florum aliquot etiam species sunt foliorum ipsius stirpis, cum magnitudine, tum colore præcipuè differentes.

PRIMA species cauliculos habet rotundos, geniculatos, veluti Caryophyllei flores, circa inferiora genicula ut plurimum rubentes, cubito breuiores; folia plurima parte oblonga, sed aliquantulum, quam maioris Caryophyllei latiora, colore herbeo virentia; flosculus in summo cauliculi paruulus exiguis Caryophylleis per similes, verum minores, plures simul in quandam veluti umbellam congestos, particulatim ut plurimum prodeuntes, & semper ferè cocco rubore splendentes, punctis interim candidis circa medium interdum variegatos, varissimè candidos. Ornat hic flosculus Belgicorum hortorum areas: apud Italos & alibi locis incultis & aridis exit. Gesnerus circa Gryphij lacus ripas in Heluetia à se repertum scribit: prouenit & alicubi in Belgio locis desertis, iuxtaq; aruorum & pratorum margines ac scrobes, sed multo quam in hortis minor & tenuior. Maturè & Aprilis saepe mensè aut Maio floret, Caryophylleos flores antecedens: plurima inde aestatis parte viget.

GALLI Armoires & Armoires appellant: Ruelius Armerios flores hinc nuncupat: Germani **Donder negele** / **felt negele**: Belgæ **keykens** / quasi dicas fasciculum. florū etenim fasciculos nostri propria lingua **keykens** nominant. Caryophylleorum florum species quaedam syluestris videtur, quam ob causam & à recentiorum quibusdam **Vettonica** agrestis aut syluestris dicitur: nec desunt qui tunicam herbam esse volunt: sed nihilo magis hic, quam Caryophylleus cum **Vettonica** altera aut **Polemonio** conuenit.

ALTE-

E 3

2 ALTERA Armeriorum species folia circum caules geniculatos, multo fert latiora, maiora & crebriora, nec non candidiora, Constantinopolitani floribus folijs haud multum dissimilia: flores in umbella vna plures simul congesti, pulchri, rubentes, exiguis candidulis punctis ornati, prioribus Armerijs similes sunt. In petrosis collibus & asperis, sabulosis apricisq; locis, apud Germanos & alias nationes nascitur; à Belgis in hortis seritur, vbi secundo anno cum alijs Caryophyllis aestate floret.

GERMANI *Steinnegele* vocant, aliqui *Scarlatam* à rubeo floris colore cocci referente. Et sylvestris hic Caryophylleus est, veluti & praecedens: vterq; certè nulla cura eget: natura sua viuax, & hyemis iniuriã nõ difficulter sustinet.

3 IAM & tertia quadam est Armeriorum florum species cauliculis rotundis, geniculatis, tactu glutinosi, pedis altitudine; folijs ex singulis geniculis binis oblongis angustis acuminatis, in virore candicantibus & quasi castis: floribus in umbella similiter pluribus simul congestis, pulchris, Armerijs similibus, verum minoribus & rubentis dilute purpurea colore: semine in oblongis vasculis pusillo: radicibus tenuibus ac fibrosis. Seritur in hortis. floret à Maio aut Iunio mense in Autumnum vsque, & eodem quo sata est anno.

SUNT qui velint *Limonij* aut *Behen* siue *Been*, vulgo nunc dicti, speciem aliquam esse, propter eam quam cum *Behen* rubentis floris, quod *Matthiolus* *Limonij* speciem facit, similitudinem habeat. Nam cauliculis geniculatis & folijs illi aliquantulum sed colore similior est. Caules tamen breuiiores & teneriores, foliaq; minora; color verò leuitasq; foliorum in vtriusq; ferè eadem. At nos hanc stirpem non *Behen*, aut *Limonium*, sed *Armeriorum* florum speciem aliquam esse autumamus, quam ob causam & tertium ei, inter eos locum fecimus.

P R Æ-

ARMERIVS FLOS TERTIVS. 71

Б 4

72 DE FLORE CONSTANTIN.

4 PRÆTER hos verò & alia quadam est, vel Caryophylleorum vel Armeriorum species, omnino, vbiq̃, & apud Belgas quoque sylvestris: cauliculos habet dodrantales: folia è singulis geniculis bina, parua, acuminata: flores in cauliculorum summo singulos, per ambitum simbriatos, Caryophylleis minoribus, & forma, & magnitudine satis similes, colore verò cocci diluto rubentes. Exit passim in pratis & locis riguis. Maio & Iunio mensibus flores potissimum conspicui.

BELGÆ Cracpenbloemkens appellant, id est, Cornicis flores.

CÆTERVM Armeriorum omnium istorum flores, nec vllum quoque, aut in medicina, aut in cibatu vsum habent: sed coronarij sunt & hortos ac corollas exornant.

DE FLORE CONSTANTINOPOLITANO. CAP. XXI.

CONSTANTINOPOLITANO flori caules sunt è radice plures, bicubitales, tenues, geniculati, inanes: folia è singulis geniculis bina, oblonga, aliquantulum lata, acuminata, obscurè virentia, nonnihil aspera & hirsuta; sicuti & caules: flores in latis ymbellis, multi simul congesti, aspectu pulchri, ceterum inodori, colore floris Calendule, vel purpurei lilij, siue maturi mali anaranti corticis, subinde candidi. semen in oblongis acuminatis vasculis exiguum & subruffum: radices longæ, in plures tenues diuisæ, gustu aliquantulum acres. Belgis, peregrinus est flos: seritur in hortis. Iunio & Iulio altero à satione anno floret, deinde pluribus sequentibus alijs. Radice etenim constat viuaci: diuq̃ durat, hyemis & frigoris patiens.

^a EST & huius altera & minor species, cubitalis, aut paulo

ELOS CONSTANTINOPOLITANVS. 73

74 DE FLORE CONSTANTIN.

paulo altior, rarioribus floribus, quæ primo anno flores profert: Gesnero teste.

NOSTRI vulgo Constantinopolitanū appellant florem: Germani verò florem Hierosolymorum: Aldrouandus Creticum cognominat. Sunt qui velint Lanariam nuncupatam Latinis radicem esse, quæ Græcis στροβύλιον: Arabibus Condisi dicitur, quæ ad purgandas lanas, qui eas eluunt, olim utebantur; quos veritatem minus affectos esse evidētius est, quàm ut reselli debeat. Neque enim spinosa aut aculeata huius floris stirps est, quale Struthion esse Theophrastus & Plinius referunt: radicem etiam non habet magnam; aut Oleæ folia, vti Struthio sunt.

Pothus
flos.

NON deerunt autem fortasse, & qui florem hunc Constantinopolitanum, πῖνον veteribus dictum florem esse suspicabuntur, quem Gaza Latinè desiderium vocat: quorum sententia cur aduersetur, modo non habemus. Pothum enim florem Theophrastus, Plinius, & Athenæus, inter æstiuos reponunt, duorumquæ esse generum referunt: vnum hyacintho similem, alterum ἀχρῶν non coloratum siue candidum. Constantinopolitanus autem, æstiuis mensibus floret, & colore vel hyacinthum scriptum, quem purpureum Liliū vocant, proximè refert, vel candidus est. Quæ magnam Constantinopolitani floris cum Potho similitudinem ostendunt.

CÆTERVM flos Constantinopolitanus, præter eam, quam in hortis & coronis gratiam affectus est, nullum, quod sciamus, medicum vsum habet: facultas eius ea de causa incomperta est.

DE SAPONARIA. CAP. XXII.

SAPONARIÆ, vulgo dictæ, caules sunt glabri, tenues, rotundi, geniculati, cubitales aut altiores: folia lata, venosa,

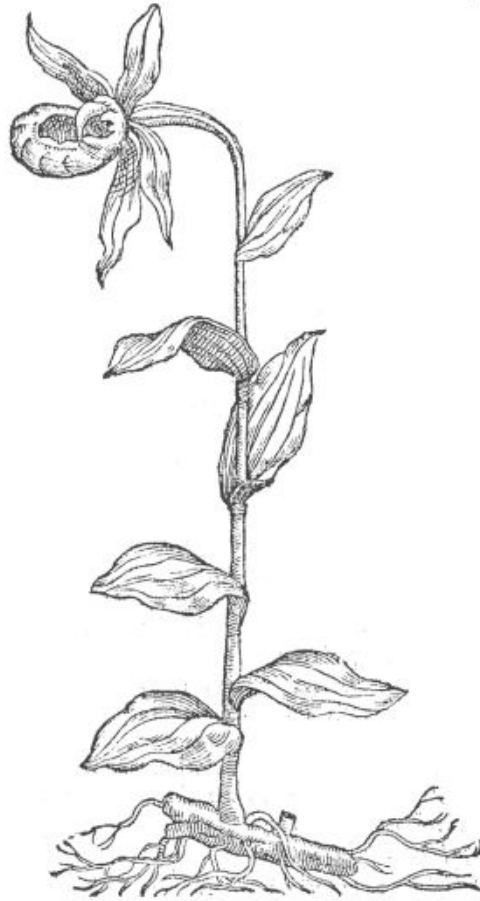

venosa, plantaginis latifoliae folijs simillima, sed tamen minor, & singulis geniculis bina, ut plurimum, & praesertim radicibus viciniora, deorsum reflexa: flores in summo cauliculorum, & circa superiora genicula multi, odorati, colore aliàs pulchro roseo rubentes, aliàs dilute purpurascetes, aut candidi, qui ex teretibus & oblongis calycibus exeunt, ex quinque foliolis commissi; in quorum medio exigua quaedam stamina: radices crassa, longae, obliquè serpentes, quibus fibrae quaedam adherent, veratri nigri radicibus similes. Apud Belgas in hortis colitur: alibi iuxta fluuios & torrentes, locis apricis, sponte nascitur. In hortis, diu durat, & vite est pertinacis. Iunio & Iulio floret.

SAPONARIAM vulgo nuncupant, ab abstergendi potentia, qua folia pollent: succum etenim quendam ex se remittunt, dum confricantur, saponis ferè modo extergentem. Ruellius tamen & aliam quandam saponalem describit. Nonnulli herbam Tunicam appellant: non est tamen Vetonica coronaria, multo minus Polemonij aliqua species; quas pro Tunicis herbis haberi, Cap. de Caryophyllis scriptum. Videri citius posset Alisma, siue Damasonium, nisi caulis ei crebro, non simplex, sed subinde in alas quasdam diuisus; & radices essent quam veratri nigri crassiores: folia siquidem habet Alismatis descriptioni conuenientia, & globosam florum in summo caulium congeriem. Sed Alismatis tenuis est caulis & simplex; & radices similiter tenues: qua differentiam Saponaria huius & Alismatis ostendunt.

Alisma.

DESCRIBITVR enim Alisma à Dioscoridè hoc modo: Alisma, sunt qui Alceam, qui Damasonium, qui Acyron, qui Lyron nominant, folia Plantagini similia habet, angustiora tamen versus terram reflexa: caulis tenuis est, simplex, cubito altior, capitula habens, Thyrso simili:

lis : flores tennes , candidi , sublucet ; radices veluti Veratri nigri tennes , odorata , acres , subpingues : loca amat aquosa.

IDEM Plinius iisdem penè verbis lib. 25. cap. 10. de pingit : sed duo eius statuit genera ; vnum in aquosis , quod quidem à Dioscoride describitur ; alterum in syluis proueniens , nigrius , ac maioribus folijs . folium etiam ei lacinosum esse ait , quod Dioscorides omisit ; & caulem capite Thyrsi , pro eo quod ille *ῥυρσοειδῆν* eum esse scribat ; qualis sit Thyrsoides caulis sic insinuans : nempe superiore parte & crassior & latior.

Thyrus.

THYRSVS enim siue *ῥυρσος* , virga , fax aut hâla est , frondibus aut hederis obrecta , cuius fastigium pluribus frondibus aut floribus stipatur , inslar videlicet globi aut pile . Sic etenim in antiquissimis quæ Roma passim extant marmoribus depictum reperiri Thyrsum , testis est Melchior Guilandinus in epistola ad Langium ; summo videlicet cacumine globosum quiddam inslar pile gestantem . Talem etiam Thyrsum esse , quarundam stirpium & descriptiones ostendunt . Acanthum enim herbam (Brancam vrsinam nominant) Dioscorides *κεφαλήν ῥυρσοειδῆν* habere scribit ; huius autem caulis cum primum prodijt , priusquam integre adoleuit , summa parte crassior est . Thymus etiam *ῥυρσος* appellatur , qui in cauliculis globosum capitulum profert : vnde & *κεφαλάτος* & capitatus cognominatur . *ῥυρσοειν* item Orobanche dicitur , caulis cui superiori parte crassior est : Thyrsus , iam & ferula caulis nuncupatur , qui licet sensim extenuetur , summo tamen cacumine umbellam latam & rotundam florum primum , deinde seminum plenam Thyrsi modo promit : vnde & *ῥυρσὸν* siue ferula , pro Thyrsa subinde dicitur : atque hinc Bacchus , qui *ῥυρσοεισος* , etiam aliquando *ῥαβδμοσος* appellatur à Thyrsi , qui in eius

in eius ergis olim quatiebantur. Quae omnia Thyrsum virgam, baculum aut hastam esse ostendunt; globofo ex frondibus aut floribus cacumine: & *Thyrsus* in caulem dici, summa parte sphaeroidem aut latiore. Neque repugnat nobis in Saturnalium lib. 1. Macrobius, ubi Liberum patrem cum Thyrsum tenet, latens telum gerere scribit. Nam inde Thyrsum non in exacutum cacumen, sed potius in retusum & globofum apicem desinere colligitur: ex eo enim quod latens telum dicit, ostendit ita cacumen contectum, ut agnoscere non possit; quod quidem multius sit frondibus circum compositis. Verba Macrobij haec sunt: Colitur apud Lacedaemonios simulachrum Liberi patris, hasta infigue, non Thyrsos: sed cum Thyrsum tenet, quid aliud quam latens telum geritur, cuius mucro hedera lambente protegitur? Et de Thyrsos haecenus.

QUANDO QUIDEM autem Alismatis suae Damasonij mentio incidit, non praetermittenda videbatur peregrina quadam planta, quam Damasonium nonnulli esse existimant, cuius iconem nobis communicavit Ioannes Vreccomius Bruxellensis, stirpium herbarumq; diligentissimus cultor. Pingitur haec caule singulari; folijs venosis & Plantaginis similibus; flore vero magno, quatuor foliorum, dilute rubente, è cuius medio, oni forma quiddam intus cautum eminet; radice crassa obliqua, à qua tenues fibrae dependent. Ferunt hanc in vico quodam supra Augustam reperiri, appellariq; vulgo *Dapen schoen* / ac Latine *Damasonium*. Sed & haec nihil, aut parum admodum, multo certe minus quam Saponaria, cum Alismate, suae Damasonio convenit.

Damasonium notum.

DEPINGIT & Alisma quoddam Matthiolus, sed tamen quod minus quam istud cum vero Alismate conveniat: neque enim ei folium Plantaginis modo nervosum; neque caulis

caulis *θυσσοσίδη*; sed unicum tantum florem proferens, qui à *θυσσοσίδη* differens esse videtur.

PORRO Saponaria, calida quidem & sicca est temperie, facultate autem abstergendi non exigua prædita.

DE AQUILEIA. CAP. XXIII.

AQUILEIA folia fert *Chelidoni* maioris, paulo tamen rotundiora per ambitum incisa, colore in virore carulea, quæ vulnerata nullum, multò minus luteum, succum reddunt: caulem verò cubitalem, tenuem, rubentem, & leniter hirsutum; cuius ala singulos proferunt flores, ex quinque dependentibus concauis veluti corniculis, & totidem intermedijs, sursum erectis parvis foliolis, qui simplices sunt, compositi (multiplices etenim ex pluribus corniculis commixti sunt) colore aliàs carulei, aliàs in rubro purpurei, aliàs candidi vel ex candido purpurascens, subinde varij & ex caruleo candidoq; permixtis relucentes; erumpentibus è medio staminibus, à quibus parvi apices dependent: siliqua post singulos flores quinq; surgunt, in quibus semen paruum, nigrum & splendens: radices subsunt crasse fibrosa, quæ pluribus annis durant. In Belgij & Gallia hortos infertur: in Germania & alibi, in apricis collibus, syluosis montibus & pinguibus pratis sponte gignitur. Flores Maio & Iunio vigent.

RECENTIORES Aquileiam aut Aquilinam nuncupant: Germani *Agley* & *Agley*; nostri *Akeleyen*. Galli *Ancoiles*, ou *Ancolye*.

QUIBUS autem viribus prædita, nondum satis compertum; nullum siquidem alium vsum habet, quàm quòd coronas & hortos exornet. *Tragus* tamen semen, drachmæ pondo cum croci obolo in vino, iocinoris obstructione & morbo

AQVILEIA.

82 DE ANTIRRHINO.

morbo regio laborantibus vtiliter dari scribit ; sed eum qui assumpsit diligenter coopertum , sudare deinde oportere. Plerique ei Aegylopis , alij Centaurij maioris vires , sed temerè & citra omnem rationem tribuunt.

DE ANTIRRHINO. CAP. XXIII.

ANTIRRHINO caules sunt rotundi, glabri, fragiles, & ramosi: folia multa vt plurimum oblonga & acuminata, Linariae similia sed maiora ; subinde breuiora latioraq; , & Anagallidis similia: flores secundum caules superiori parte ordine digesti, forma oblongi, anteriori parte latiores, dum conclusi, vt nascuntur, permanent rana ori quodammodo similes ; aperti verò hiantis leonis vultum referentes ; colore roseo rubentes, aut candidi, vel ex candido dilutè purpurascetes, non rarè etiam sublutei ; eius videlicet cuius folia sunt latiora & breuiora: quos deinde capitulum sequitur, oblongum, anteriore parte angustius & foraminosum, narium vituli, aut canini capitis similitudine ; in quibus semen paruum & subnigricans : è radicibus non magnis fibrae dependent. In hortis apud Belgas, Italos, Germanos, & alibi feritur. Maio mense, quod hyemem superauit, & reliqua deinde aestate, floret : serius verò & sub aestatis finem, eiusdem anni vere, satum. Hyemem autem, nisi clemens admodum fuerit, aut in cellis vinarijs repositum, absque iniuria in Belgio non sustinet.

GRÆCIS ἀντίρρινον ἢ ἀντίρριζον, si nō vitiosum Theophrasti exemplar, & ἀντίρρινον dicitur : Latinus similiter Antirrhinum. Auctore Galeno etiam βουκράνιον & λυχνὶς ἄγρια, siue Lychnis sylvestris, nominatur. Apuleius etiam ἀμύθυσον, πιδύκιον, κυνοκεφάλιον, Canis cerebrum, herbam siminiam, Venusiam minorem & Opalim gratam, appellat.

lari refert. Creditur quoque esse Leo herba, quam inter flores Columella lib. 10. refert sic scribens:

Narcisiq; comas, & hiantis saua Leonis

Ora feri.

Item & infra:

Oscitat & Leo.

Gesnerus tamen hunc Leonem, Aquileiam esse existimavit, quam ea de causa Leontostomium nuncupavit: sed hoc nominis Antirrhino magis convenire, quam Aquileia, nobis videtur. Nam illius hians flos, Leonis rictum citius, quam huius, refert.

EST vero & alius Leo, qui δρωρολον, & leguminum Leo dicitur, alio nomine Orobanche, de quo in Frumentorum historia egimus.

EST & alia Am:thistos herba, cuius Plutarchus meminit, ἀμύλλον videlicet: de qua alio loco, in Olerum videlicet agetur historia.

BELGÆ, Antirrhinum, *Wiant* appellant.

CÆTERVM Antirrhini semen inutile in medicina, ut Galenus ait, est. Herba vero ipsa assimilis cum Bubonio facultatis, sed multo minoris.

NARRANT, inquit Dioscorides, appensum veneficis adversari: & gratiam conciliare, si quis eo perunctus sit cum oleo liliorum, aut Cyprino.

APVLEIVS, radicis in aqua decoctum, fotu epiphoras oculorum, celeriter lenire refert.

DE ANTIRRHINO SYLVESTRI SIVE
MINORI. CAP. XXV.

PRÆTER hortense Antirrhinon superiori capite descriptum, & aliud reperitur, tota sua natura sylvestre, quod sativo & minus, & humilius est, & aliquantulum, sed tamen modicè hirsutum. Cauliculi huic quoque sunt remnes, ramosi:

ANTIRR. SYLVESTRE PLYTEVMA. 85

§6 DE ANTIRRHINO SYLVESTRI.

ramosi: folia oblonga & angusta: flores autem non ad summum caulis, sed iuxta foliola ex ipsorum sinibus exeunt, Antirrhini similes, sed minores, colore rubro purpureo, in medio lutei. Capitula similiter minora & breviora, foraminosa, hominis caluariam propemodum referentia, in quibus semen minutum: radices subsunt tenues. Nascitur multis Belgij & Germania locis, circa margines, & in ipsis agris, iuxta vias, in hortis, & alibi. Et vno quidem loco procerius ac vegetius; alio brevius & tenuius reperitur. Iulio & Augusto floret, hyeme perit: aestiva enim est herba.

NOSTRI cleyu Diant appellant: Antirrhini autem haud dubie species est sylvestris. Sunt qui velint Orontium esse, similitudine nominis inducti, cuius decocto Archigenes, apud Galenum κατὰ τόπους lib. 9. auriginosos lauandos consulit. Sed an verè ipsum sit, affirmari non potest, eius descriptione nusquam, nec nomine, alibi quàm hoc loco, extante. Quam etiam ob causam, Ianus Cornarius Orontij vocem deprauatam suspicatus est, & legendum esse, Origanum; quod, Dioscoride auctore, in balneo auriginosis prodest.

PLVS similitudinis Antirrhinum sylvestre cum Phyteuma. tenmate habet, quod à Dioscoride, his verbis, lib. 4. describitur. φύτευμα φύλλα ἔχει ὅμοια στρουθίῳ, μικρότερα δὲ καρπὸν πολὺν τετραμήνον ῥίζαν μικρὰν, λεπτὰν, ἐπιπόλαιον. id est, Phyteuma folia habet similia Struthio, sed minora: fructum multum, perforatum, radicem paruum, tenuem, terra superficiei inhaerentem. Quae descriptio Antirrhino sylvestri aptissimè & proprie conuenit. Nam quidem quod ad folia attinet, ea omnino habet Struthij minora: siquidem, vt Plinius ait, Struthium folio est Olea minori; sunt etenim eius folia oleaginis angustiora & minora.

nora. Fructum etiam siue καρπὸν copiosum habet, eumq³ perforatum; quando pro fructu totum illud capitulum, quo semen continetur accipitur, quod non raro, vii & ipsius Antirrhini capitulum, καρπός appellatur. De radicibus du- καρπός, bitari non potest, quæ tales, cuiusmodi Phyteumati tribuuntur, sunt. Quibus de causis Antirrhinon istud sylvestre verum Phyteuma esse apparet. Matthiolus tamen non Antirrhinum istud, quod olim pro legitimo exhibuit, sed Campanulam pro Phyteumate depingit: de qua superius cap. 10. vbi & improbatæ sententiæ Matthioli, & nostri iudicij rationem indicauimus.

PORRO Antirrhinum istud sylvestre nullius quidem est vsus: si autem verum est Phyteuma, ad anores profuerit. Vt etenim auctor est Dioscorides, Phyteuma ad anatoria philtrea commodum esse perhibetur.

DE LINARIIS. CAP. XXVI.

ANTIRRHINI species quoque quædam videntur, quas Linarias vulgo nominant.

QVARTVM vna cauliculos habet bicubitales, complures, rotundos, tenues: folia multa, angusta, oblonga, lini folijs similia: flores luteos secundum caules iuxta summum, anteriore quidem parte Antirrhini floribus similes, posteriore verò in caudam siue corniculum quoddam desinentes, floris Regij similitudine; quos sequitur capitulum rotundum, in quo semen nigrum: radix longa, tenuis & alba.

ALTERA species huic caule, folijs & floribus similis est: caulibus tamen ferè longioribus; folijs verò angustioribus; floribus paruis, multoq³ quàm alterius minoribus, in ceruleo purpureis, nonnunquam etiam subcandidis aut subluteis; capitulis similiter exiguis, radicibus tenuibus & fibrosis.

DE AMARANTO PURPUREO. 89

NASCITUR prior *Linaria* passim secus agrorum margines, & alijs locis; altera similibus, quibusdam in regionibus exit, sed inuentu rarior. Florent Iulio & Augusto.

UTRAQUE species, *Linaria* nostris dicitur, nonnullis *Vinialis*. Germanis, *Lynkraut* / *flaschkraut* / *harnkraut* / *onser frauwē flaschz* / *waldt flaschz* / *krotten flaschz*. Belgis *wilt vlas*; Gallis, *Lin lauuage*. Existimatur à multis esse *Osyris*; sed *Osyris* ab hac differens est stirps, ex qua videlicet *nophurata*, hoc est, scopas hac arate, in Italia componunt: vt & olim Galeni seculo; quam vulgo *Welvedere* nuncupant.

EST autem *Linaria* calida quidem & aliquantulum sicca temperie, & aperiendi potentia pradita; nam, vt & *Rhizotomi* nostri temporis existimant, *vrinas decoctum* eius prouocat. Addunt multi, *Regio morbo laborantibus* prodesse; quod ab *Osyride* huc translatum est.

DE AMARANTO PURPUREO.

CAP. XXVII.

CAULE *Amarantus purpureus* surgit cubitali, vel altiori, striato, iuxta radicem subinde rubente, laui, in alas quasdam diuiso; circa quem folia oblonga, lata, acuminata, mollia, glabra, colore viuentia, aut in virore nonnihil rubentia: pro floribus exeunt spicae, aspectu gratissima, ceterum inodora, in purpura splendentes, coccum saturatum qui in holoferico villosa micat, referentes, ac quodammodo coloris gratia superantes; quae in attritu similem ferè colore succum reddunt, & decerpta diutinè pulchritudinem suam retinent, aliquot etiam annis non marcescentes; vnde & nomen inuenit: Semen maturatis spicis insidet paruum, nigrum, & multum splendens: Radices breues & fibrosae.

F 5

Mirum

90 AMARANTVS PURPUREVS.

DE AMARANTO PURPUREO. 91

Mirum in eo, Plinius ait, gaudere decerpi, & latius renasci. Alexandrino palma est, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuificat, & hybernas coronas facit.

Ἀμάραντος quoniam non marcescat, Plinius appellat: nostra atas, Amarantum purpureum, ad differentiam Elichrysi, quod similiter ἀμάραντος dicitur, de quo inferius suo loco: Germanicè *Samatblumen* / *daufentschoon* / *Floramoz*: Nostrate dialecto, *Flouweicbloemen*. Italicè Fior velluto. Gallicè Passe velours, Passuelutum Ruellius reddit, quo nomine holosericum villosum coccineum Galli nuncupant, cum quo de coloris principatu certat.

EST verò & alia huius species, caule multo proceriore & crassiore, quatuor aut quinque cubitorum vel altiore: folijs similiter maioribus; cui spica sunt longiores, sed obsoleti admodum ruboris. Seritur utraq; Amarantus in hortis, sed prior frequentius. Alter enim Amarantus nullam vel omnino exigua gratiam obtinet.

PROVENIUNT spica Augusto mense, durant in Autumnum. Inspidum utrumq; olus est, & Bliti species, de quo in Olerum historia, ubi illi sue reddentur vires.

RECENTIORVM plerique Amaranto purpureo, & precipuè primo, adstringendi cum frigiditate & siccitate potentiam, sanguinisq; omnem fluorem sistendi vires attribuunt; quas tamen ei inesse nulla qualitas ostendit, praeter solum fortè colorem, quo spica rubent. Nam rubra omnia sanguinem vndequaq; fluentem cohibere ac suppressere, quorundam est opinio; eo quòd quadam sanguinem suppressoria, talia colore sint. Sed hac opinio uti vana est, ita nullis probabilibus rationibus innititur. Ex coloribus etenim de viribus simplicium & medicamentorum, certi nihil colligere

ligere licet: vt Galenus lib. de simpl. medica. faculta. primo & quarto dilucidè ostendit. Sunt siquidem pleraque rubra etiam calida & aperientia, vti Rubia rubicunda radix, qua & sanguinem per vrinas & menses ducit. Qua de causa & perperam ratiocinantur, qui Amarantum purpureum, sanguinem suppressere, cœliacos & dysentericos adiuuare, ex solo colore iudicant.

DE ROSIS. CAP. XXVIII.

ROSARVM stirps tametsi fruticosa & spinosa sit, consentaneum tamen & decēs magis est, eam floribus iungere, quàm spinosis fruticibus sociare: principatum siquidem inter flores omnes Rosa facillè obtinet, eiusq; in coronis omnibus vsus propè nimius est; & vt ex Anacreonte Teio, Poëta Græco vetustissimo, Henricus Stephanus perquam eleganti carmine Latino reddidit:

Rosa, honor decusq; florum.

Rosa cura amorq; Veris.

Rosa, calitum est voluptas.

Roseis puer Cytheres

Caput implicat coronis,

Charitum choros frequentans.

SUNT autem Rosæ genere quidem permultæ, aut spinis ipsius magnitudine, asperitate, lauitate; aut floris foliorum multitudine, paucitate, vel colore odoreq; differentes. Nonnullæ siquidem procera & excelsa, aliæ breues & humiles: folia quibusdam quina, alijs duodena, vicensia aut plura. Theophrastus etiam ἐναροτάφυλλον, siue centifoliam quandam, circa Philippos exire refert: quam incolæ ex Pangeo transferentes serunt: & in Campania, Plinius. Colore item hæc quidem rubentes, illa verò candida: odorata etiam

etiam quàm plurima, absque odore nonnulla. Harum omnium quadam satina & hortensæ sunt; alia verò sylvestres.

RAMI aut potius virgæ omnibus dura, lignosa, merdacibus aculeis horrentes; & sylvestribus quidem spinosiores: folia aspera, per ambitum ferrata, ex quinque, aut septem ex vno nervo coherentibus: flores è cauliculis fastigijs exeunt, primùm herbaceo inclusi calyci, qui tumescens in virides alabastris fastigiatur, quibus paulatim dehiscens slos panditur, in calycis sui medio, stamina quadam capillacea, luteosq; complexus apices: semen in oblongis capitulis, quæ calycibus & floribus subsunt per maturitatem rubentibus, gignitur durum, lanugine involutum: radices dura, lignosa in diuersa tendunt.

- 1 **IN** satinarum censu, vna proceritate caulium siue ramorum, reliquas superat: crassius enim & lignosis suis virgis ad 10. vel 12. pedes, aut etiam altius conscendit: flores candidi, odorati & multorum foliorum, quorum interiora minora; exteriora verò maiora & ampliora.
- 2 **PROXIMA** magnitudine, virgas habet breuiores, sed non minus asperas, Rosas odore suaves, sed dilutè & pallidè rubentes: incarnatas Itali appellant.
- 3 **TERTIA** huic similis ramis & solijs est, sed subinde breuior, flore verò odoratissimo pulcherrimòque, saturato, & quodammodo puniceo rubore nitente; Rosarum omnium præstantissima, & ad medicamenta omnis serè generis vtilissima.
- 4 **QUARTA** breuior est, virgis bicubitilibus aut altioribus, flore eleganter quidem rubente, sed minus quàm tertiæ, & quandoque simplici, quinque, tantummodo foliorum; aliàs plurium: aliquando etiam multiplici; odore grato & perquàm iucundo.

QVINTA

- 5 **QVINTA** Rosarum hortensis species, ramis & virgis sylvestrem Caninam Rosam quodammodo refert. Rosus profert parvas plures simul coherentes, ut plurimum simplices, aliquando sed raro multiplices: odore admodum fragranti suavissimas, & moschum proximè referentes: vnde & Rosa Moschettæ ab Hetruscis appellantur.
- 6 **SYLVESTRIVM** ea quidem que Canina Rosa vulgo dicitur, & Belgio familiarissima est, aculeatis virgis, & asperis folijs, sativis similis est; singulis tamen minoribus: stios simplex quinque folia non excedens, albicans, aut ex albedo colore purpurascens. Adnascitur huius virgis aliquando pilula quedam hirsuta, echino Castanea quasi similis, at mollis, quam Spongiolam Rosa nuncupant.
- 7 **HVIC** similis est, & alia species, verumtamen aliquantulo minor, cuius virga subrubente cortice vestiuntur; flores pallidè rubent, non in totum absque odore: Cinawomina Rosa à quibusdam dicitur.
- 8 **INTER** sylvestres etiam quedam lutei coloris Rosas fert.
- 9 **EST** & parva quedam humillima, virgis spinosissimis: folijs minimis, Rosis perquam exiguis, candidis & suaviter odoratis.
- 10 **IAM** & sylvestris quedam folijs reperitur odoratis: hac proceritate sylvestres omnes sæpè superat. Virgas habet duras, crassas & lignosas: folia splendentia & pulchrè virentia, odore gratissima: Rosas verò parvulus quinquefolias, frequentissimè albicantes, raro purpurascens, exigui aut nullius odoris: fructum oblongum, colore subrubentem, nucleo parvæ Oliuæ, & Rosarum aliarum capitulis similem, sed minorem quàm hortensium, in quibus lanosi flocci atque inter eos semen conditum, paruum, & durum. Reperiuntur verò & circa huius tenues virgas, rotundæ, molles & hir-

Et hirsuta spongiola, tales omnino, quales circa Caninā Rose spinas nascuntur. Et totidem quidem Rosarum genera, nostrā aetas adiuuenit.

SUNT verò & apud Plinium lib. 21. cap. 4. multa & plurima suis appellata cognominibus, sed non omnia in rubo, hoc est, spinoso frutice, nata: (nam & ex Maluis flores in Rosarum censu numerantur) quorum quaedam cum nostris generibus conuenire, verisimile est; non tamen omnia. Genera eius, nostri, inquit, fecere celeberrima, Prænestinam & Campanam. Addidere alij Milesiam, cuius sit ardentissimus color, non excedentis duodena folia: Proximam ei Trachiniam minus rubentem: mox Alabandicam viliolem, albicantibus folijs. Viliſſimam verò plurimis; sed minutissimis, spinicolam. Deinde paulo infra. Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis Lychnis, non nisi in humidis locis proueniens, nec vnquam excedens quinque folia, Viola magnitudine, odore nullo. Est & alia Græcula appellata, conuolutis foliorum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperq; nascenti similis, latissimis folijs. Alia funditur è caule maluaceo, folia oleracea habens, Moscenton vocant. Atque inter has media magnitudine, Autumnalis, quam Coroneolam vocant. Omnes sine odore, præter Coroneolam, & in rubo natam.

SERVNTUR & plantantur Rosa quidem mitiores & satiuæ apud Belgas, Germanos, Gallos, & alibi, in hortis. Syluestres multis locis sponte exeunt: & inter has quidam prima, passim circa scrobes, fossas, ad margines agrorum & pratorum; locis humidis prouenit. Lutea in Africa & Aegypto, quam plerique in hortis nunc habent, vii & Cinamominam. Minima spinosissima & asperrima, locis gignitur maritimis; frequens in Morinorum finibus, inxta Icium portum, in arenosis maris aggeribus. Sed odorata syl-
neſtris

uestris Rosa hortensis est, nec vsquam in Gallia aut Belgio, quod sciamus, sponte exit.

SERI autem Rosa, uti Plinius ait, nec pinguibus vult, nec argillofis, nec riguis, contenta raris, proprieq; rudera-tum agrum amat: omnis, locis siccis quam humidis odora-tior. Refert & cæli temperies; quibusdam enim annis, mi-nus odorata provenit. Theophrastus odoris colorisq; præstan-tiam locorum etiam ratione contingere affirmat: & odora-tissimas Rosas, quæ apud Cyrenen nascuntur; & proinde vnguentum iucundissimum illic fieri.

NASCITUR verò Rosa ex semine: sed quoniam tar-dè perfcitur, conciso canle scitur. Omnis recisione & vstio-ne proficit, floremq; melius profert; relicta namq; excrescit & sylvescit. Sapius eam transferre utile est: sic enim pul-chriorem Rosam effundi affirmant: Theophrastus & Plinius auctores.

SERENDARVM autem Rosarum modum, Palla-dius ostendit. Si indigus plantarum, ait, volueris ex paucis virgulis habere copiosa rosaria, quaternorū digitorum sic-culos gemmantes cum geniculis suis debetis excidere, & in modum propaginis sternere, & stercore ac rigationibus ad-iuvare. vbi anni ætatem compleverint, pedis spacio inter se transferre disiunctos, atque ita solum, quod huic generi de-putabis, implere.

FLORENT Rosa; quædam citius, aliæ serius, omnes Maio aut initio Iunij mensis. Præoces Cinamomina, & aliæ quædam sylvestres: seriores sativæ sunt. Moschetta mense Augusto etiam secundo florent. Theophrastus, si au-tumnus proluxior fuerit, Rosas etiam denuo erumpere posse testatur.

ROSA Græcis ρόδον appellatur. Stirps verò ipsa Ro-sarum ροδάριον, quæ apud Latinos idem cum flore nomen retinet.

retinet. Dicitur autem ῥόδον, ut Plutarchus ait, ἔτι πρῶτα πολλὴ τῆς ὀσμῆς ἀφίσι, quod largū odoris effluviū emittat.

MEDIVM floris Rosarum, lutea videlicet flaminā & apices, ἀνθος τῶν ῥόδων, & flos Rosæ dicitur; officinis Anthera.

FOLIORVM ipsius floris partes candidæ, quibus calycibus inseruntur, ὀνυχες, & vngues appellantur.

CALYX vocatur, qui stamina & floris foliola complectitur ac continet.

ALABASTRI verò sunt calycis partes laciniolæ, conum floris priusquam panditur complectentes; quæ quinque sunt; duæ barbatulæ, duæ imberbes, & quinta partim barbata, partim minimè; cortices Rosarum à plerisque appellantur.

Κεφάλαι καὶ κεφάλια dicuntur capitula, in quibus semen gignitur, quæ scilicet floribus & calycibus subsunt.

VIRGAS stirpis Rosarum, Strabus Gallus in hortulo suo, Viburna nominat, sic scribens:

Viburnum

Iam nisi me fessum via longior indupediret,
Scrupeus atque noui terevetur carminis ordo,
Debueram Viburna Rosæ pretiosa metallo
Pactoli, & niueis Arabum circumdare gemmis.

Vergilius tamen & Aurelius Nemesianus, viburnum fruticem aliquem sui generis innuunt, paruum, humilem, lentum & obsequiosum. Ille quidem ecloga prima vibem commendans Romam:

Verum hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi.

Nemesianus verò ecloga secunda, his carminibus:

Nos quoque te propter Donace donabimur vrbi,
Si modo conseras inter Viburna Cupressos,
Aut inter Pinos Corylum frondescere fas est.

IN satiuarum Rosarum numero primam, vulgo Rosam albam; Belgæ, witte Roosen; Germani weiß Rosen; Galli, blanche Rose appellent. Potest hæc Plinij Spineola Rosa esse, si modo Campana Rosa non est.

2 ALTERA, quam incarnatam Rosam Italia nuncupat, Alabandica similis est: Germani, Liebfarbige Roosen.

3 TERTIA, Prouincialis Gallis dicitur: hanc, Milefiam esse, non temerè suspicari licet.

4 QUARTAM, Rosas Franchas Gallia, Plinius Trachiniam fortè aut Prensitimam dixerit.

5 QUINTA, Moschata, ab odore, vt diximus, moschi dicta, Coroneola esse potest. Coroneola enim autumnalis est Plinio. Damascenam autem & hanc nonnulli appellant: Itali Rosam moschettam: Galli, Roses musquées ou muscadelles: Belgæ, Musket Roosen.

6 SYLVESTRIS Rosa, Germanis wilder Rosen/heckrosen: Brabantis, wilde Roosen: Gallis, Roses sauuages: Plinio lib. 8. & 25. κυρόδος & κυρόδα est, id est, Rosa Canina: nonnullis etiam Canina sentis.

QUÆ verò circa ramulos & virgas huius Cynorhodi hirsuta pilula reperiuntur, spongiolæ sylvestris Rosæ aptissime & propriissime dicta sunt: Ossicina perperam Bedeguar appellarunt. Nam Bedeguar Arabibus Cardui species, qua Grecis ἀκανθα λευκή, hoc est, spina alba.

7 ALIÆ sylvestres Rosæ, Cynorhodi etiam species quædam sunt; cum ea, quam Caneel rooskens/ id est, Cinnamonomam Rosam Belgæ appellarūt; tum & lutea Africana; nec non minima, nostris Dypnrooskens/ hoc est, Duneusis Rosa dicta, ab arenosis sponte natis aggeribus mari oppositis, quos vulgo Dumen nominant.

10 EST verò & Cynorhodi sine Canina Rosæ, sed odorata species,

species, quam nostri *Eglantier* / aut *Aglantier*; Galli, Engleterium, Ruellio teste, nominant: qui & hanc sylvestrem Rosam, *Cynosbaton*, siue *Caninubum* esse suscipiunt. De quo Dioscorides his verbis: κυνόσατον, οἱ δὲ ὀξυάκανθαν καλοῦσι. θάμνος ἐστὶ βλάτου πολλῷ μείζων, δένδρον δὲ φύλλα φέρει πολλῶ πλατύτερα μυρσίνης. ἀκάνθως δὲ περὶ ταῖς ῥάβδους ἰσχυράς ἄρθος λευκόν· καρπὸν ἐπιμοικν, κωρῆνι ἐλάϊας εὐοικότα, ἐν τῷ πεπαίνεσθαι πυρρὸν· τὰ δὲ ἐν τῷ ἐριώδῃ: Id est, *Cynosbatus*, siue *Caninubus*, quem aliqui *Oxyacantham* vocant, frutex est Rubo longè maior, arborefcens, folia fert latiora myrto: spinas circa ramos robustas: florem candidum: fructum oblongum, nucleo *Oliua* similem, per maturitatem fuluum, interius lanuginosum.

ΕΧΤΑΤ ἔστι *Cynosbati* apud Theophrastum huiuscemodi descriptio: τὸ δὲ κυνόσατον, τὸν καρπὸν ὑπέρορθρον ἔχει, καὶ παραπλήσιον τῷ τῆς ῥόας, ἔστι δὲ δένδρον καὶ θάμνον μεταξὺ καὶ παρόμοιον ταῖς ῥόαις, τὸ δὲ φύλλον ἀγλῶδες. (Exemplar vulgare ἀγλῶδες habet, sed Athenæus ex Theophrasto ἀγλῶδες rectius legit) hoc est; *Cynosbaton* fructum subrubentem habet, & malo Punico similem: est inter arborem & fruticem medium, veluti malus Punica: folium autem splendens.

Cum harum descriptionum utraque, non malè *Canina Rosa* odorata conuenire videtur. Nam frutex est Rubo maior, caudices siue virgas habet crassas lignosas, vti malus punica, vel alia lignosa & arborefcens quadam stirps, aculeis & spinis duris munitas: folium eius non quidè integrum, sed vnum aliquod singulare, totius folij pars, Myrti folijs latius est, superioreq; parte laue & splendens; fructus nucleo oliua similis, qui vbi maturus est, colore est rubente, lanosos floccos & semen intus habens. Quæ omnia huius sylvestris & odorata Rose, cum *Cynobato* similitudinem ostendunt.

Plinij lo-
cus emen-
datus.

EST verdè & alius Cynosbatus , quem Plinius lib. 24. cap. 14. describit, quem alij Cynospaston, (Cornarius ex veteri exemplari Cynapauxin legit) alij Neuropaston vocant: foliū habet vestigio hominis simile. Fert & vnam nigram, in cuius acino neruum habet; vnde Neuropastos dicitur. Sed huic Cynosbato, syluestris odorata (si modò legitima & non corrupta est descriptio) nequaquam similis est, veluti neque Cappari, nec Smilaci aspera, quarum vtraque etiam Cynosbatos à nonnullis appellatur.

SED ad Rosas reuertamur; quarum florum foliola, quia ex diuersis partibus constant, dissimiles etiam facultates obtinent. Insunt etenim eis terrestres quadam & adstringentes; aliæ humida & aquea: nonnullæ spirituosæ & acrae partes, quæ tamen in singulis non similiter se habent. In vno siquidem genere hæ: in alio illæ excellunt. Prædominantem autem omnes frigidam habent temperiem, proximam tamen temperiei mediæ, ex primo videlicet ordine refrigerantium.

SUPERANT humida, acra & spirituosæ partes, in candidis, dilutè rubentibus, nec non in Damascenis siue Moschatis: quas viribus præstantiores Matthioli tradit; vtpote cuius etiam folia viginti, aluum subducant sumpta. Ex tribus his liquor, ea de causa, elicitur gratissimi ac suauissimi odoris, qui ferè ex alijs Rosis inodorus est.

VUTILIS autem Rosarum hæc stillatitia aqua, cum ad cordis roborationem & spirituum reparationem, tum etiam ad omnia quæ clementer refrigerari postulant. tragematis, placentis, condimentis & alijs, quæ voluptatis excitanda gratia conficiuntur multis, eadem admixta, saporis gratiam conciliat: oculorum calidos dolores mitigat: somnum conciliat: quem & ipsæ virètes Rosæ, odore suo suauiter prouocant.

SVC CVS Rosarum præsertim dilutè rubentium, &
vt non-

vt nonnulli etiam aiunt, saturata putpura nitētium, aluum lenit & subducit.

I D E M præstat earundem dilutum, & quod ex eo coquitur Drosatum siue Serapium; officina syrupum rosatum solutinum nuncupant, quod ex infuso siue diluto apparari debet, in quo pluries Rosarum virentium folia multa macerata sunt. Ad leniendam autem siue subducendam aluum vtile, quando expurgatione alia potentiori, aut opus non est, aut vti non expedit. Nam præter ea quæ in intestinis herent excrementa, aut in proximis & primis venis cruda, pituitosa & subinde biliosa, alia non educit; si non alijs quibusdam potentioribus medicamentis permisceatur. Humectat autem & refrigerat Serapium istud: ideo etiam febrium ardentium calores nimios sedat, & viscerum inflammationes mitigat; sitim extinguit: debili autem & humido ventriculo parum vtile, nam eum laxiorem debilioremq; relinquit.

I N rubentibus Rosis, quæ passim sunt vulgares, & alijs saturata purpura, quæ Prouinciales appellant, plus est terreæ substantiæ, & resiccantis adstringentisq; facultatis, non tamen absq; humido quodam permixto; quod quidem ipsis adhuc virentibus inest: in resiccatis verò deperditum est. Succus hac de causa, & dilutum earum, ad aluum subducendam quoque facit; minus tamen quàm aliarum prædictarum.

R E S I C C A T Æ autem hæ Rosæ, humiditate iam assumpta, adstringunt & resiccant: refrigerant quoque, sed minus quàm virentes: robur cordi conciliant, ac tremori, & palpitationi eius succurrunt: hepar, renes, & alia viscera debilia confirmant: ventriculum flaccidum, debilem & humidum, siccant & corroborant: fluorem muliebrem & superfluam menstruorum purgationem compeſcunt: sanguinis

undequaue eruptiones sistunt: sudores reprimunt: aluum nimio fluore laxam, constringunt: antidotis omnibus vtiliter admiscuntur, & alijs quoque medicamentis, sine foris adhibendis, siue intra corpus assumendus, quibus adstringens ac corroborans aliquod vtiliter accedit.

QVOD ex ipsis sit Rhodomeli, vulneribus, vlceribus, eruptionibus, ac in vniuersum omnibus, que abstergi & resiccari postulant, longè vtilissimum est.

OLEVM calores omnes sedat, & inflammationes prohibet, aut iam incipientes mitigat.

FLORES Rosarum, lutea videlicet stamina & apices, resiccant similiter & adstringunt, & potentius quidem, quàm ipsarum Rosarum foliola. Idem possunt calyces & alabastris: sed cum his omnibus odor desit, minus vtilia sunt, humanaq; natura minus amica.

CAPITA Rosarum, Plinio auctore, sanguinem etiam & ventrem sistunt: vngues, epiphoris salubres sunt.

RADIX syluestris Rosa ad morsum Canis rabidi vnicum remedium, oraculo repertum: vti idem lib. 8. cap. 41. scribit.

SPONGIOLÆ, que in medijs eius spinis nascitur, cinere cum melle, Alopecias capitis expleri, idem ait, lib. 25. cap. 2.

FVCHSIVS, spongiolas & capitula syluestris Rose, contra calculum & vrinæ difficultates valere affirmat; si in puluerem trita exhibeantur. Prodesse autem possunt non vt diuetica, aut calculum atterentia; sed veluti alia quadam adstringentia, debiles renes confirmantia: que calculosis non raro vtiliora sunt, quàm multa, præsertim potenter, diuetica. Nam talium diureticorum frequentiori aut nimio vsu, & renes multum debilitari & saepe supercalescisci contingit; & calculos non modò non comminui, atteri, aut expelli,

pellī, sed copioſiores & duriores frequenter generari. Quod etenim in ſanguine tenue, aqueum & ſeroſum eſt, ſegregant: quod vero craſſius, cogunt, ac indurari diuretica fortiora faciunt: & ſimiliter etiam alia, frequentiori uſu.

DE CISTO, CAP. XXIX.

ROſARVM ſpecies & Ciſtus nonnullis videtur. Eius duo veteres genera ſecere; marem & feminam, præter tertium Ledum dictum.

UTERQUE frutex eſt lignoſus, multis aliis ramoſus; ſed tamen humilis, nec admodum procerus, & virgīs tenuibus: folia eis ſunt lata, aliquantulum rugoſa & lanugiноſa, propemodum ſubalbicanſia, hortenſis aut alterius Salviae folijs modo quodam ſimilia: flores in ſummo virgularum, veluti parvæ ſylveſtres Roſæ, fugaces tamen & citò pereuntes; colore mari quidem, in caruleo pene ſubrubeſcentes, aut purpurei: feminæ verò candidi: capitula inde rotundiſcula, in quibus ſemen paruum: radices lignoſæ, ſiſſæ, in diverſa tendentes.

EXIT ſubinde ſub ipſo frutice ad radices, Limodori Hypocitiſis quoddam genus, craſſum, pingue, carnoſum, ſucco plenum, ſine folijs, ex multis veluti Hyoſciami vtriculis, aut mali Punicæ cytiniſis totum conſtans: colore in vno genere $\pi\upsilon\tau\tau\phi$ ſive ruſſo: in altero candido, in quodam etiam $\chi\lambda\omega\phi$, ſive viventi, aut herbaceo: vt Dioſcorides ait.

NASCITVR Ciſtus in Italia, Hiſpania, Narbonenſi Gallia, ac in alijs multis calidioribus Europæ provin-
cijs, aridis & ſaxoſis locis: & in vna quidem regione cre-
brioribus folijs, in alijs rarioribus, alibi candidioribus molli-
oribusq̄, in plariſque minus candidis, minusq̄, piloſis. Mu-
tationem

rationem enim aliquam, pro regionum diuersitate Cistus quoque recipit. Floret æstiuis mensibus.

Κίστον ἢ κίστον Græci appellant, nonnulli κίστρον, alij κίστρον. Latinis similiter Cistus, & Rosa syluatica dicitur, à quibusdam etiam Rosa Canina, vt Scribonius Largus refert. E radicibus exiens limodorum, ὑποκίστις vocatur; quoniam sub Cisto proueniat. A nonnullis πόκινθρον, aut ὀκινθρον. Ab alijs κύντιος, inter quos Paulus est Aegineta; qui etiam non illud, quod Cisto subnascitur, sed huius succum hypochistida appellat: vnde manasse potest hypoquistidos vox, qua officina succum hunc barbarè nominant.

FACILITATE porrò Cistus, vt Galenus ait, non infrenuè desiccatur, secundi propemodum ordinis resiccantium: adeò verò frigidus est, vt tepidi caloris sit particeps. Folia & prima germina trita tantum desiccant, adstringuntq̃, vt vlcera glutinare valeant. Flores magis sunt efficares, adeò vt cum vino poti dysenterias, ventris imbecillitates, fluxusq̃, ac humiditates sanent: cataplasmatibus modo illita, putredinosa ipsorum vlcerum iuuant. Dioscorides, ποικίς, id est, vlcera depascentia illitu cohibere, & cum cera ambustis, veteribusq̃, vlceribus mederi tradit.

HYPOCISTIS multo magis adstrictoria est, efficae remedium ad omnes fluxionum affectus, vt sanguinis reiectiones, profluvia muliebria, caliacos, dysentericosq̃ affectus. Quin si partem roborare consilium sit, qua videlicet plusculo humore exoluta fuerit, robur ac firmitatem illi non segniter addit. Sic sanè stomachicis, hepaticisq̃, epithematis admiscetur; & ex viperis Theriaca inditur, nimirum quo corpora confirmet ac roboret: Galenus.

CISTVS Ledon, frutex est parvus Cisto asimilis, sed folijs longioribus, nigrioribus, & glutinosi: flores parvi exiguis rosis persimiles, colore candidi. Contrahunt folia pingue quoddam resinofum & odoratum, & tempore quidem, vt Dioscorides ait, vernali; sed, vt Petrus Bellonius, ἀντόπλις, in medijs aestatis & Canicularium dierum ardentissimis seruatoribus: quod non absque singulari cura & diligentia, nec minori industria, ab ipsis stirpibus nostra atate colligitur: non ex caprarum aut hircorum barbis vilisue depeccitur, collectum colatur, & in massas formatum in medicina vsus reconditur. In Creta insula, eodem Bellonio teste, passim loci incultis Ledon exit: reperitur & in Cypro, Plinio auctore.

Λήδον ἢ λάδον ipse frutex dicitur, & Cisti species est. Pingue verò quod ex folijs colligitur λάδανον ἢ λήδαρον: Latini Græcas voces seruant: officina corruptè Lapdanum enunciant. Maxime probatur Dioscoridi odoratum, ὑπόχλωρον, siue subviride, facile mollescens, pingue, non arenosum, nec citò fragile, sed resinofum.

PRIMO excessu completo calidum est, Galenus inquit, habens etiam adstrictionis paululum: ad hæc substantia tenui, ac proinde emolliens, pariterq; moderatè digerens, ac videlicet etiam concoquens. Itaque mirandum non est, si peculiariè ad vteri vitia conueniat, quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet: quocirca etiam defluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum prauis humoris resederit, id omne absumit; tum meatus quibus infixi sunt, contrahit.

VIM habet, Dioscorides ait, adstringentem, calfacientem,

DE CISTO LEDO, ET LADANO. 109

rem, mollientem, aperientem: defluos capillos continet, cum vino, myrrha, & oleo myrtino admixtum: cicatrices pulchriores efficit cum vino illitum. Medetur aurium doleribus cum hydromelite aut rosaceo infusum: suffitu secundas eijcit: duritias vteri pestis immixtum curat. Medicamentis dolorem sopientibus, aduersus tussim facientibus, & malagmatis vtiliter admiscetur. Aluum sistit, cum vino vetere potum: & vrinam cit.

REPERITVR porro Ledo similis quadam, sed minor Flos Solis. stirps, subinde, nisi pedamentis quibusdam fulciatur, quasi repens: cauliculi ei sunt numerosi tenues & graciles: folia oblonga, Ledis minora, carnosae, leniter hirsuta, quibus lentus inest succus: flores exigui, veluti paruula quadam Rosa, sed minores: pares forma & magnitudine Argentine, siue Potentillae dictae, floribus; colore lutei aut candidi: radices tenues, lignosae, rufescentes. Nasctur asperis, siccis & apricis, tam campestribus quam montanis locis. Aestiuus mensibus floret.

TRAGVS Germanicè Heyden yfop & feld yfop appellat: plerique Latine Gratiam Dei. Est tamen & alia herba Gratiola à recentioribus dicta. Valerius Cordus Helianthemum & Solis florem nominat.

PLINIUS Helianthen tradit, in Temiscyra regione, Helianthe. & Ciliciae montibus provenire maritimis, folio Myrti. Hac cum adipe Leonino decocta, addito croco & Palmeo vino perungi Magos, & Persarum Reges, ut fiat corpus aspectu iucundum: ideo eandem Heliocalliden nominari. Quae si eadem cum isto Solis flore sit, an diuersa, nemo facile in tanta Plinij breuitate explicauerit. Mattbiolus, Helianthemum siue Solis florem, à quibusdam Panaces Chirorum existimari refert, verum cum eo similitudinis habet nihil.

VULNERA autem, eodem auctore, glutinat: sanguinem

nem manantem sistit: ad cruenta spūta, dysenteriam, mensum redundantiam utilis: oris & pudendorum ulcera vinum decoctionis eius ablutione sanat. In summa, agglutinat, cohibet, & corroborat. Quæ satis ostendunt cum Cisto, & præsertim Ledo, non modò forma, sed & viribus ac facultatibus convenire. Proinde Cisti & Ledì, sylvestrem quandam speciem esse.

DE PÆONIA. CAP. XXXI.

1 PÆONIÆ tres sunt: mascula vna, femina due.

MASCULÆ Pæoniæ caules, & foliorum pediculi rubent: folia lata ex pluribus commissa, nucis iuglandis folijs ferè similia, nisi quod iuglandis ex septem aut novem particularibus, simul ad vnum nerum aut $\text{p}^{\text{c}}\text{xv}$, coherentibus constent, Pæoniæ verò, ex quinque solium, & subinde ex tribus tantum committantur: flores in summo caulium veluti magnæ Rosæ in purpura rubent; staminibus in medio purpureis, ex quibus lutei dependent apices: siliquæ foris lanuginosæ, quæ per maturitatem sponte dehiscunt; semen in his nigrum, rotundum, ochri ferè magnitudine, & grana quadam coccineo colore splendentia: radices subsunt longæ, crassæ, altè descendentes, subinde bifidæ, aut trifidæ, intus candidæ & odoratæ.

2 PRIORIS femina caules parum aut nihil rubent: folia incondita, hypselimi, quod à Theophrasto Smyrnon appellatur, ferè modo laciniata, & singularia angustiora quàm maris, superna parte virentiora, inferiore albicantiora: flores vt masculæ Pæoniæ, colore aliàs pulchrè, aliàs dilutè rubetis: semen, in siliquis Amygdalis similibus, etiam simile: radices verò differentes & aliæ: non vna etenim huic est radix, sed ab vno capite multi descendunt glandulosæ radices,

PÆONIA MAS.

III

radices, veri *Aphodii* radicibus similes, sed multo crassiores & longiores; à quibus sepe alia dua aut tres procedunt, eiusdem omnino forma.

3 ALTERA femina caules habet & folia similia, folia tamen minus incondita, & in viore candidiora, auresq; parte etiam albidiora; flores minores, dilutius rubentes: radices quoque glandulosas, sed singulas multo longiores ac tenuiores. Hanc Plinius pro mare habuisse videtur: nam radices ei plures, & singula palmo longiores ac candida, quales mari ipse tribuit. Femina, inquit, existimatur, cuius radicibus seu balani longiores, circa octo aut sex adhaerent: mas plures habet, quoniam non vna radice nixus est, palmi altitudine, candidaq;. Posset verò & hæc Pæonia femina species altera, Dioscoridis quoque mascula existimari, si non folium mari nucis iuglandis, & radicem vnicam esse scripsisset. Nam mari suo talem ferè radicem tribuit, qualis est tertia Pæonia vna aliqua, ab ipsis radicibus, quæ pluribus singularibus constant, auulsa. Sed tamen ex eo quod Pæonia mari, folia βασιλική κάρυα, id est nuci regie similia esse prodiderit, & radicem vnam numero singulari, non septem aut octo, vii feminam habere ait, ostendit se non hanc tertiam, sed primam, marem appellauisse: quæ nempe nucis Inglandis siue Regiæ, habet folia, & radice est vnica. Plinius etiam, feminae folia Myrrham redolere ait; sed suspicio euidens est, ἀντὶ τοῦ σμυρνίου, σμύρναι eum accepisse; aut pro σμυρνίω, Myrrham parum rectè reddidisse.

Plinij offic.
tantia.

NASCITUR Pæonia, vt Dioscorides scriptum reliquit, in altis & præruptis montibus: Plinius verò, in opacis montibus, & alio loco in syluis, ait: in Cræta & Sicilia montibus Apuleius: Gesnerus in Generoso dicto Heluetiæ monte reperiri, audiuerat: apud Belgas & alibi hac ætate in hortis habetur, & vulgatissima quidem, semina prior; altera deinde:

deinde : mascula rarissima est. Florent omnes mense Maio, semen Iulio ad maturitatem pervenit.

GRAECIS παιώνια ἢ γλυκύσιδα : & à nonnullis πεν-
τόβορον ; Latinis similiter, Paeonia & dulcisida dicitur. Offi-
cinis Pionia ; Germanis Paeonien blumen / Paeonien
rosen / Biechwuertz / Kunigblum / Pfingstrosen :
Belgis ferè, Paeonen ; Flandris tamen, Maestbloemien.
Gallis, Pivoine : Hispanis, Rosa del monte . Habet verò
& alia multa nomina, inter nothas voces reiecta, quae par-
tium etiam apud Apulivum reperiuntur , ut sunt : ὄροβελιον,
ὄροβελξ, αἰμάγωγον, παισαίδην, μιννογένειον, μώνιον, πανδι-
κέρατος, ἰδαίος δάκτυλος, ἀγλαοφωτίς, θεοδόνιον, σεληνιον,
σεληνόγονον, διχρμώνιον, Rosa fatuina, herba casta. Meno-
genion autem, Menion, Selenion, Selenogonion, Dichome-
nion, ἀπὸ τῆς μώνης, ἢ σελήνης, nomina derivantur ; qua-
rum utraque vox Latinis Lunam significat . Lunaris verò
sive Lunaria Paeonia appellari potest : quòd Comitiali mor-
bo laborantibus, quos Lunaticos plerique appellant , auxi-
lietur. Idei dactyli appellatio, femina convenit, cuius glan-
dulosa radices dactylos idæos referunt. Sunt autem idei da-
ctyli, gemmae quaedam forma humani pollicis , in Creta in-
sula nascentes. Aglaophotis, id est lucidè splendens, Paeonia
dicitur, à granis cocci colore splendentibus.

Aglaopho-
tis. AGLAOPHOTIDES autem duae, apud Aelianum
lib. 14. descriptae reperiuntur : una marina, cap. 24. altera
terrestris, cap. 27.

¹ MARINA, fuci species est, quae in profundis nascitur
petris, magnitudine Myricae, fructu Papaveris, qui aestivo
solstitio debescens, noctu igneum quendam, & veluti scin-
tillantem splendorem emittit.

² TERRESTREM, quae alio nomine Cynosphastus di-
citur, per diem, ait, inter caeteras herbas delitescere, nec
vlla

PAEONIA FOEMINA ALTERA. 115

H 2

ullo modo agnosci ; nocte verò stella instar lucentem , & igneo splendore coruscantem , facile in conspectum venire.

ET hæc quidem terrestris Aglaophotis siue Cynospastus , Pæonia est ; cuius etiam grana cocci colore rubentia , Apuleius ait , noctu lucere tanquam lucernam , & plurimum noctu à pastoribus inueniri & colligi.

APPELLATUR verò & hæc Aglaophotis à Iosepho belli Iudaici scriptore , lib. 7. cap. 25. Baaras , à loco in quo reperitur. Quod , conferenti ea quæ de Aglaophotide terrestris , siue Cynospastro , Aelianus scribit , cum ijs quæ de Baara Iosephus , sit manifestum . Cynospastum etenim Aelianus ait , non absque periculo euelli , & eum , qui primum eius nature imperitus eam attingit , famã esse perijisse : itaq. signum ad eius radices noctu defigendum , canem verò ad alligandum famelicum , qui uidore obiectarum assatarum carniuum motus , ad eas impetu factò , radicitus eam eruat. Ita etiam Iosephus , Baaram tradit circa vesperam , veluti iubare fulgere , accedentibus & euellere cupientibus facilem non esse ; sed vel vrinam muliebrem , aut menstruum sanguinem super eum fundendum , aut circumfodiendam , & ad eam canem religandum , atque ita demum euelli posse.

VANISSIMA autem hæc sunt omnia : nullo etenim negotio & citra omne periculum , quavis diei & noctis hora Pæonia radix colligi & euelli potest . Qua de causa & similiter vana sunt , quæ Theophrastus & Plinius , de Pæonia tradi serunt : præcipi , videlicet , vt noctu colligatur. Nam si interdum quis fructum legat , à Pico martio visus oculis periclitaturum : si verò radicem fecerit , periculum esse ne sedes procidat.

MIRVM autem videri non debet huiusmodi nugæ & vanissimas superstitiones , ac impijssimas ceremonias , subinde in antiquissimorum auctorum libris resperfas reperiri :

riri : fuerunt enim multa, illorum seculis, magna vanitate, ad ostentationem, vt Plinius verè testatur, ab Aegyptijs & alijs prestigiatoribus efficta: quorum sectator olim quidam Andreas fuit medicus, quem Galenus ait, prestigiaturas ac mendacia in materiam medicam inuexisse: à cuius lectione, ea de causa, & aliorum similiter mendacium, abstinendum precipit.

PORRO Paoniae radix leuiter cum dulcedine, vt Galenus ait, adstringit: acrimonia cuiusdam subamara quoque particeps: temperamentum haud insigniter calidum obtinet, pauillo symmetro calidius: exiccatoria autem est & subtilium partium. Feminis à partu non purgatis, sicca, Dioscorides inquit, datur: menses cit Amygdala quantitate pota: in mulsa, Galenus addit. Prodest auriginosis, renes & vesicam dolentibus: obstructum hepar & renes expurgat: ventris dolores sedat, & fluxiones sistit, in vino decocta & bibita. Pueris ex collo suspensam, aduersus Comitialem morbum efficacem esse, à Galeno certo & euidenti experimento compertum est. Estur etiam, inquit Plinius, contra malum mentis: sed in medendo quatuor drachmae satis sunt. Praefertur ad haec masculae Paoniae radix.

RUBRA grana, 10. aut 12. pota in vino austero, nigro, fluxum rubrum muliebrem sistunt: stomachicis qui rosiones sentiunt, esa profunt: à pueris comesta, aut in potu sumpta, calculi initia excutiunt.

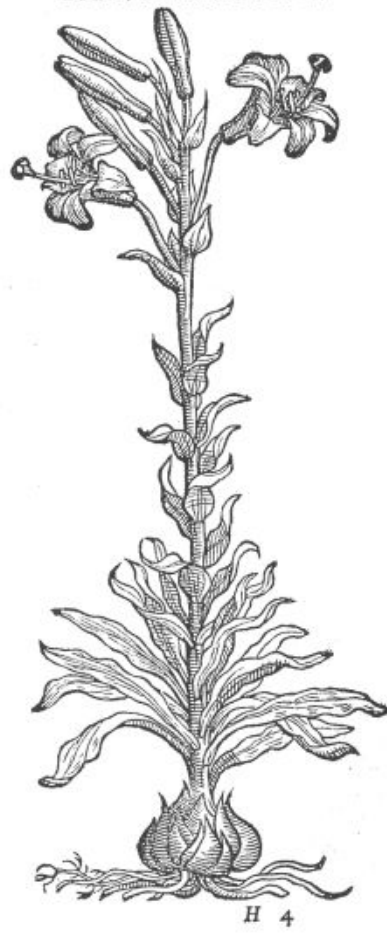
NIGRA grana, ipsa videlicet semina, 15. numero in potu sumpta, opitulantur suppressionibus nocturnis, quas ἐφιάττας nominant, vterique strangulationibus & doloribus. Vtraque auxiliantur à serpente percussis, Plinio auctore.

CANDIDO siue albo Lilio, quod pulchritudine, nitore & vsu, reliquis praestat, folia sunt oblonga, lata, carnososa, leuia, in herbaceo & diluto virore splendentia: caules duobus cubitis altiores, multis folijs sensim attenuatis compositi, qui inter folia exeunt: flores ad summum caulis pulchri, candidi, odorati, magni, ab angustijs in latitudinem se laxantes, calathi forma, senis constantes foliolis, oblongis, extrinsecus striatis, staminibus è medio emicantibus, à quibus lutei dependent apices: radix bulbosa, nucleis constans, & ex multis simul vnitis composita, succo lento & glutinoso plena, quo & folia & caules redundant. Seruntur Lilia passim in hortis. In Syria autem & Pisidia Pamphilia, vnguentis efficacissima nasci, Dioscoridès inquit. Floret apud Germanos, Belgas, Gallos, Liliun, Iunio mense: Augusto folia exeunt, tota hyeme virentia: Vere, caulis erumpit.

STIRPS Liliorum à Graecis κρινόνια dicitur: flos verò κρίνον & λείριον: est tamen & Narcissus λείριον: à nonnullis καρδαίριον & κρινάνθημον: A Latinis Liliun & Rosa Iunonis.

APPELLÀTVR autem Rosa Iunonis, quod ex lacte eius in terram delapso, natum feratur. Fingunt siquidem Poëtae Herculem, quem ex Alcmena Iupiter sustulerat, admotum fuisse dormientis Iunonis vberibus, & post suctum, lac copiosum effluxisse, & vna eius parte calum perfusum alia terra glebas: atque hinc Lilia nata: inde verò lacteum apparere in caelo circulum. Germani Liliun istud, vulgo Weisß gilgen oder weisß lilgen appellât. Belgae, Witte Leilien, Galli, Lys blanc.

LILII

H 4

120 DE LILIO CANDIDO.

LILII autem flos temperaturam miſtam, vt Galenus ait, obtinet; partim ex tenui, partim ex terrena eſſentia.

RADIX foliaq; per ſe trita, deſiccant & abſtergunt, ac moderatè digerunt.

FOLIA herba, Dioſcorides ait, impoſita, auxiliantur à ſerpentibus ic̄tis: eadem ſerueſacta, ambuſtis proficiunt: aceto condita, vulneribus curandis apta ſunt.

SUCCVS melle & aceto mixtus, in aneo vaſe coctus, medicamentum efficitur veteribus vlceribus, & recentibus vulneribus vtile.

RADIX toſta, & cum roſaceo trita, ambuſta ſanat; vterū mollit, menſes mouet: vlcera ad cicatricem perducit. Cum melle verò eadem trita, neruoſum vulnerationes & luxationes ſanat; vitiligines & lepras expurgat; ſurſines & manantia capitis vlcera abſtergit; faciem purgat & erugat. Cum aceto autem & hyoſciamis folijs, ac farina triticea trita, teſtium inflammationes mitigat. Propter clauos pedum, in vino, Plinius ait, radices Lily decoquuntur, triduoq; non ſoluuntur: cum adipe aut oleo decoctæ, pilos aduſtis reddunt. E muſſo potæ, inutilem ſanguinem cum aluo trabunt: Lienis, & ruptis, & vulſis profunt.

RECENTIORES, Lily radices coctas, cataplaſmatis ſumma cū vtilitate admifcēt, abſceſſus maturantibus & ad ſuppurationē perducētib; . Eadem etiã, in oris collutionibus ad idem faciētib; , vtiliter decoquūtur. Nam omnes abſceſſus maturant, & ſuppurari faciūt, & dolorem ſimul ſedant.

SEMEN, Dioſcorides ait, potum ſerpentium morſibus aduerſatur. Cataplaſma ex ſemine & folijs, eryſipelatis imponitur.

FIT ex floribus oleum aut vnguentum, quod Lirinum aut Suſinum appellatur, molliendū neruis aptum, prinaſimq; ad vteri durities vtile.

D E

DE LILIIS PURPUREIS, HYACINTHO
SCRIPTO, ET COMOSANDALO.
CAP. XXXIII.

PURPUREORVM Liliorū duo genera sunt: maius unum; alterum minus. Maiori purpureo lilio, caules sunt proceri, longi, subinde altiores quam lilij albi: folia tamen nigriora & angustiora, circa caulem multa, sed ante eius exortum nulla: flores summo caule copiosi, 10. 12. aut plures, ad vsque 18. & 20. ac vltra, suprā inuicem incerto ordine digesti, lilij alterius forma & magnitudine, colore verò rubro ad croceum inclinante; multis, exiguis, nigris quasi punctulis, literarum quarundam veluti rudimentis respersi: radices, bulbi magni sunt, ex multis quoque nucleis, vt lilij candidi; sed maiores.

IN Italia, in aruis inter segetes circa messem; in montibus etiam ac conuallibus, Lilium istud, Matthiolo teste, emicat. Belgæ in hortis serunt. Floret paulo ante candidum lilium, post purpureum minus, vnâ cum Rosis.

MATTHIOLVS Lilium syluestre in Italia appellari, & Hemerocallida esse ait. Sed ἡμεροκαλλίς, vt auctor Dioscorides, in singulis apophysis, tres aut quatuor flores profert, colorem habentes ἰσχυρῶς ὀχρᾶν, id est valde luteum. Ἀπόφυσις autem siue ἀποφύαι, ramulares adnascenciae, siue appendices dicuntur. Ochrea color, melino similis & citrino, à malo Citrio nomen habenti: Lilium autem istud, ramulares adnascencias nullas habet; & flores in caule non modo tres aut quatuor, sed non rard 18. aut 20. ac coloris non ei, sed purpurei crocei. Quibus de causis non quidem Hemerocallis, sed Lilium illud esse apparet, quod capite de Lilio, τὸς πορρον, siue purpureum, reperiri, ex relato, Dioscorides scribit; quodq; rubens Plinius, & Græci, eo auctore,

H 5

κρίνον

122 LILIVM PURPUREVM MAIV.

DE LILIIS PURPUREIS. 123

κρίνον vocant, florem verò Cynorhodon : & laudatissimum in Antiochia & Laodicea Syria, mox in Phaselide, quartum locum in Italia nascens. Nisi fortassis duæ Hemerocallides flores sint: vna quidem apophyses habens; alia non habens, & ea quidem purpurea: ita etenim & Lilium istud Hemerocallis fuerit, & præsertim πορφύρεαθής: qua appellatione Hemerocallida etiam dictam, inter nothas voces reperitur. Sed verisimile est Hemerocallida non esse; est enim & Hemerocallis quedam, flore purpureo, cui πορφύρεαθής nomen proprie conuenit.

ALTERVM & minus purpureum Lilium, caule est multo breuiori, cubitali videlicet tantum aut minori: folijs similiter nigricantibus & angustioribus ac minoribus. Flores è summo caulis pariter erumpunt, singuli tamen suis pediculis, modò breuioribus, modò longioribus insidentes; coloris quoque purpurei crocei, notulus similiter quibusdam nigris & perquam exiguis ormati; Liliij etiam diuisura, sed paulo minores: pro radicibus & minores bulbi sunt, infra supraque, quos fibræ adhaerent. Vnà cum alijs Lilijs apud Germanos, Belgas & alibi, colitur in hortis. Floret sub finem Maij, reliqua Lilia antecedens.

LILIVM etiam est purpureum, & κρίνον πορφύρεον, quod ad differentiam præcedentis, minus cognominatur.

OVIDIVS lib. Metamor. 10. huius generis Lilium, Hyacinthum appellat, ab Hyacintho adolescente, ex cuius sanguine hunc florem natum fingit, quando cum Apolline ludens perisset, cui Apollinem genitus sui notas & literas inscripsisse ait, sic scribens:

Ecce cruor, qui fusus humo signauerat herbas,
Desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro
Flos oritur, formamque capit, quam lilia, si non
Purpureus color his, argenteus esset in illis.

Non

Non satis hoc Phæbo est, (is enim fuit auctor honoris)
Ipse suos gemitus folijs inscribit, & ai ai
Flos habet inscriptum, funestaq; litera ducta est.
Huius Hyacinthi meminit etiam Theocritus in Epi-
taphio Bionis, eidyllio. 19.

Nũp

Νῦν ὑάκινθε λέλει τὰ σὰ γράμματα ἢ πλεον ἀὶ ἀὶ
 Λάμψανε τοῖς πετάλοισι.

COGNOMINATUR autem hic, à Poëtis Latinis
 nonnunquam ferrugineus, ut à Vergilio Georg. 4.

Et pinguem tadam, & ferrugineos Hyacinthos.

Similiter & à Columella, lib. x.

Syrpiculum ferrugineis cumulate Hyacinthis.

FERRUGINEUS verò hyacinthus dicitur, quòd ad
 similitudinem ferruginis rubeat. Est etenim ferrugo corru-
 ptela ferri, veluti aris arugo, quæ à colore subrubente rubi-
 go appellatur. Vnde & ferrugineus color, instar ferruginis
 rubens. Sunt qui velint hyacinthum non ex eo ferrugineum
 cognominari, quòd ferruginis modo subrubeat, sed quia lu-
 ctus notas solis inscriptas habeat, ferrugineumq; eum quasi
 lugubrem & funestum appellari aiunt. Tradunt siquidem
 ferrugineum esse fuscum & subobscurum colorem; Vergi-
 liumq; cum ferrugineum nominat hyacinthum, ad fabu-
 lam eius alludere, quæ hyacinthum ex sanguine hyacinthis
 adolescentis natū fingit: ferrugineam siquidem ab eo etiam
 dici, Charontis funestam & luctuosam cymbam. Sed his
 Vergilius ipse contradicit, Bucolicòn ecloga tertia, ubi
 hyacinthum suauiter, id est non intensè rubere scribit, his
 verbis:

Et me Phæbus amat, Phæbo sua semper apud me

Manera sunt Lauri, & suauè rubens Hyacinthus.

OVIDIUS etiam loco superius adducto, cum pur-
 pureum esse manifestis verbis ostendit. Purpureus verò,
 omnis qui rubet color in floribus appellari consuevit.

RECENTIORVM plerique, hunc hyacinthum
 Poëticum appellant, ad differentiam nempe alterius, quem
 historicum Iodocus Vvillichius in commentarijs Georgicon
 Vergilij nominat. At nobis magis placet hunc scriptum hya-
 cinthum

126 DE LILIO SYLVESTRI.

cinthum dici : alterum verò , de quo inferius suo loco , non scriptum : in hoc etenim lugubres nota inscripta reperuntur : in illo verò nulla sunt.

P A V S A N I A S Corinthiacon lib. secundo , scriptum hyacinthum , aut ei simillimum florem Comosandalon ab Hermionensibus appellari , memoria prodidit , ritus referens , qui ab ipsis in honorem Chthonia dea , statis festis aguntur diebus. Pompa agmen ducunt , inquit , sacrificuli , & qui annuos magistratus gerunt : sequuntur femina ac viri : ipsis etiam pueris solemne est , deam cum pompa deducere. Incedunt autem cum albis vestimentis , capitibus coronas ferentes . sunt eæ corollæ ex flore contexta , quem κομοσανδαλον incolæ appellant . Hyacinthum ego illum existimo : est enim ei tum magnitudine , tum colore persimilis ; habet præterea castæm luctus indices literas. Hæc Pausanias.

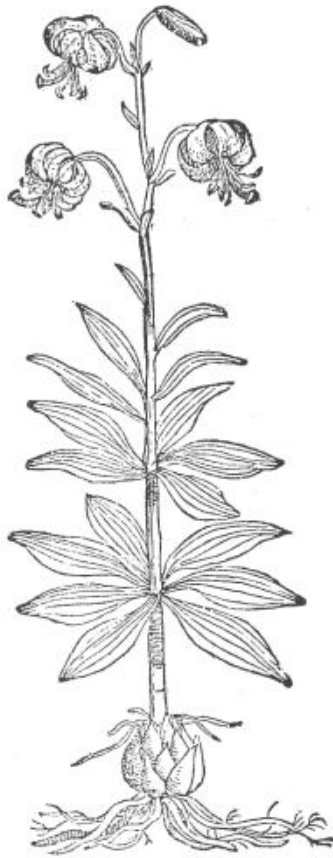
Comosandalus.

P O R R O purpureorum liliorum istorum , in medicina incognitus usus est , & facultas incomperta : inter flores autem gratiam inuenere .

DE LILIO SYLVESTRI.

CAP. XXXIII.

S Y L V E S T R E Lilium caules promit bicubitales aut altiores , rotundos : folia longa , lata , acuminata , non supra inuicem incerto ordine disposita , sed caulem quibusdam locis , stellæ modo radiata , circumdantia : flores è suis pediculis deorsum dependent , Liliij diuisura , sed minores , colore purpureo obsoleto , purpureisq; aliquot maculis splendentes , & staminibus eiusdem coloris in medio ; quorum foliola retrorsum reflexa in circulum aut orbem ferè recurvantur : radices bulbosa veluti ex multis nucleis coniuncta , aurei vel flauï coloris ; ex quibus fibræ dependent . Nascitur lilium istud

128 DE LILIO NON BULBOSO.

istud complurimis Germania locis, in sylvis & montibus, Fuchsio & Gesnero testibus. Belgæ cum alijs Lilijs in hortis habent. Floret sub finem Maij, aut Iunij initio, candida Lilia antevertens.

GERMANI, *Soldwurtz* à flauo bulbi colore, & *Heydnisch blumen* appellant. Noſtri *Helickens van Caluaricn*. Galli, *Lys lauuage*, hoc est, Liliū syluestre. Est tamen & aliud syluestre Liliū, alio nomine *Hemerocallis*, de qua sequenti capite. *Matthiolus* in Italia à *Chymistis* *Martagon* dici, ait.

2 AD hoc genus Lilij, referendum quoque videtur, quod *Hemerocallidem* alteram, *Matthiolus* nominat, & in *Lapida montibus* reperiri refert. Pingitur istud ab eo, caule comoſo, & folijs multis, incondito ordine circa ipsum digestis: flore foliola ſua recuante, Lilio syluestri ſimili: radicibus ex multis, veluti paruis bulbis conglomeratis.

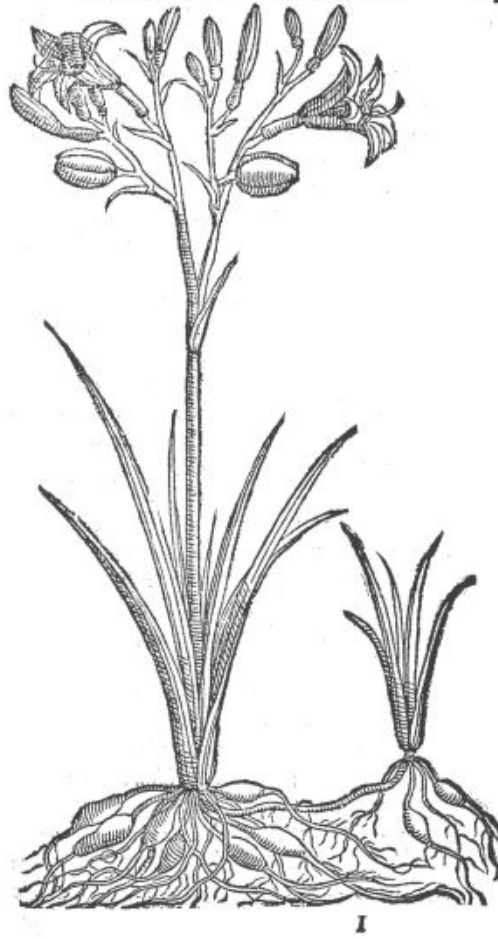
VSVM autem vtrumq; hoc Lilij genus, in medicina nullum habet.

DE LILIO NON BULBOSO.

CAP. XXXV.

NON bulbosi Lilij duo reperiuntur genera, florum colore discreta. Vni, flos luteus: alteri, in rubro obſoletiori purpureus. In lutei genere flos vnus minor; alterius, paulo maior est: vterque tamen purpureo minor, qui maximus est & Lilio candido magnitudine ferè ſimilis.

SUNT autem non bulboso Lilio, folia oblonga & anguſta, Porri aut *Aſphodeli* folijs ſimilia: caulis cubito altior, rotundus, lenis, abſque folijs, ſuperius in apophyſes, id est, ramulares eminentias, ſiue propagines, duas aut quatuor diuiſus: in quarum ſingulis, flores tres aut quatuor, Liliū
forma

130 DE LILIO NON BULBOSO.

forma & diuisura referentes : colore in vno quidem genere Ochra, vt diximus, luteo ; in alio rubro purpureo, cuius tamen medium floris, luteum est : post flores, crassa, triangulares gignuntur siliqua ; in quibus semen nigrum & splens, Paonia semini simile, sed minus. radices subsunt non bulbosa, sed veluti Asphodeli lutei, multa, oblonga, coherentes ; & vni quidem, cui videlicet flores maiores aut purpurei, crassiores, nodosioresq² ; alteri verò minoris floris, tenuiores & longiores ; è quarum annexu fibra quaedam crassiores serpunt, quibus non secus ac Asphodelus luteus, in plures plantas facile multiplicatur. Peregrinum Belgio istud Lilium est, & aliunde inuectum. Floret vnà cum Lilio purpureo maiori, vel paulo ante, Lilia candida precedens.

LILIVM luteum nonnulli appellant ; sed rectius non bulbosum Lilium nuncupatur : alij Liliaginem, plerique Liliastrum : veteres autem Hemerocallida dixerunt. Reperiuntur autem apud ipsos Hemerocallides dua ; vna frutex, alia flos est.

Hemero-
callis fru-
tex.

HEMEROCALLIS frutex ex genere est coronariorum & lignosorum, qua minutis, tenuibusq², constant folijs : semine exit ; radiceq², est lignosa : vt auctor Theophrastus lib. 6. de historia stirpium. Plinius lib. 21. cap. 10. hanc Hemerocallidem inter eas stirpes numerat, qua solis folijs coronant.

Hemero-
callis flos.

ALIA Hemerocallis, flos est, qui nocte tabescit, oriente verò Sole pullulat, Athenæo teste : quale istud non bulbosum Lilium ; præsertim quod purpureum & fugacissimum est, & vno tantum die viget ; matutino siquidem tempore exortum, vesperti flaccescit.

DIOSCORIDES Hemerocallida apophyses siue ramales adnascencias habere scribit, & in singulis flores tres aut quatuor, ochra colore : caules non bulbosi Lilij, in
propa-

DE LILIO NON BVLBOSO. 131

propagines, siue ramulos distribuuntur; singulisq; flores tres aut quatuor promunt, & eos quidem, ochrea colore in vno genere. Iam & Porphyræthes, Hemerocallis nuncupata reperitur: hæc autem appellatio purpurei floris non bulboso Lilio conuenit. Quæ omnia non bulbosum Liliū, Hemerocallidem veram & legitimam esse, manifestè ostendunt. Tribuit Dioscorides Hemerocallidi, præterea radicem bulbosam: innuit istud, apud Dioscoridem Hemerocallidis descriptionem deprauatam: vel enim superfluum scilicet, & veritati repugnantium adiectione, ampliatiā, vel duorum Liliorum descriptiones, in vnā contractas; Hemerocallidis videlicet, & alicuius alterius Lili. nisi fortassis & bulbosum aliquod sit Liliū, apophyses faciens, & vnus tantum diei florem luteum habens; quale tamen nondum constat alicubi repertum esse.

Dioscoridis descriptio suspecta.

HEMEROCALLIDIS autem descriptio, his verbis apud Dioscoridem traditur. ἡμεροκαλλίς φύλλα ἔχει καὶ κανὸν ὁμοίᾳ κρίνῳ. χλωρὰ δὲ ὡσπερ πρῶτα. ἀνθὴ δὲ ἐν αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἀπόφυσιν γ' ἢ δ'. τὴν σχίσιν τῶ κρίνῳ ἰοικέται ὅταν ἀρξῆται χραίνειν. τὴν δὲ χράν ἰσχυρῶς ἀχράν. ῥίζαν ὁμοίαν βολεῶν ἐυμεγέθει. Id est, Hemerocallis folia habet & caulem Lilio similia, viridia vt Porrum: flores in ipso, iuxta singulas apophyses tres aut quatuor, diuisura Lilio similes, cum primum hiare ceperint: colore valde ochrea, radicens similem bulbo magno.

DICITVR verò Hemerocallis & ἡμεροκατάλαχτον κρίνον ἀγριον, κρίνανθεμον, πορφυρανθές, βάλκος ὁ αἰματικός, ἀντικάνθαρον, Liliū agreste & Liliū marinum. Et omnibus his nominibus Liliū non bulbosum nuncupari potest, excepta tantum bulbi hamatici appellatione, quæ Lilio alicui bulboso magis conuenit.

CÆTERVM facultates Lilij non bulbosi incomper-
te sunt,

132 DE LILIO CONVALLIVM.

1^a sunt, cum nullius, hac aetate, in medicina aut cibatu sit usus.

DIOSCORIDES autem Hemerocallidis radicem tritam ait, & potam; aut cum melle & lana in peffo appositam, aquam & sanguinem ducere: folia trita imposita, mammarum ex partu, & oculorum inflammationes mitigare: sed & radicem & folia, ambustis vtiliter imponi.

DE LILIO CONVALLIVM.

CAP. XXXVI.

QVOD Lilium convallium recentior nuncupat aetas, folia duo aut tria promit, virentia, leuia, latiuscula, Liliij folijs similia, sed minora: caulem tenuem, palmarem; circa quem à medio sursum versus, flores parvi, rotundi, biantes, per oras denticulati ac reflexi, albidis & odorati, & fructus inde rotundi, rubentibus Asparagi baccis haud multum ab similes, verum minores; semen in his durum & amaricans: radices tenues sunt, longae, aliquantulum geniculatae, serpentes.

IN fyluis & locis ymbrosis sponte exit. Floret circa Calendas Maij mensis.

GERMANI, *Weyenblumlin* & *Weyencyß*; inde nominant: Belgae, *Weyenbloemkens*: Galli etiam *Muguet*: est tamen & alia ab ipsis *Muguet* dicta, *Lappaginis* videlicet species, à Plinio *Asperugo* nuncupata. Gesnerus florem istum *Callionymum* appellari posse existimat, nostra aetas *Lilium convallium* vocat.

CALIDAE & siccae qualitatatis flores & fructus participes sunt. Feruntur flores aduersus apoplexiam, nervorum resolutiones, vertiginem, morbum comitalem, ac alios cum cerebri frigida humidag, intemperie morbos, auxilia-
res

res esse. Sunt etiam, qui velint flores istos cor roborare, ac cardiacis quoquo modo assumptos prodesse: oculorum item caligines decocto aut succo eorum discuti.

EIVSDEM cum lilio isto generis esse putatur, quod 2
 Vnifolium dicitur: folium huic vt plurimum in tenui pedi-^{Vnifolium}
 cūlo singulare & vnicūm est, latum, nervosum & acumi-
 natum, magnitudine ferè foliorum hederæ; circa caulicu-
 lum

lum autem breuem tenuemq̄, bina, eiusdem forma sed mi-
nora, supra qua flores candiduli Lilij conuallij similes, at
minores, & nullius aut exigui odoris: bacca sequuntur exi-
gua, per maturitatem rubentes: radices tenues, oblique,
serpentesq̄, fibra sunt.

EXIT iisdem & similibus, quibus Lilium conuallium
locis: floretq̄, eodem tempore aut paulo post.

VVLGO Einblatt nuncupant, id est Vnifolium
sive μονόφυλλον.

T R A-

TRADITVR à quibusdam resiccatarum radicula-
rum puluis, aduersus pestilentem bubonem efficax esse, si
statim initio ipsius mali, drachma pondo cum aceto, & vi-
no, aut aqua permixtis detur.

DE ASPHODELO. CAP. XXXVII.

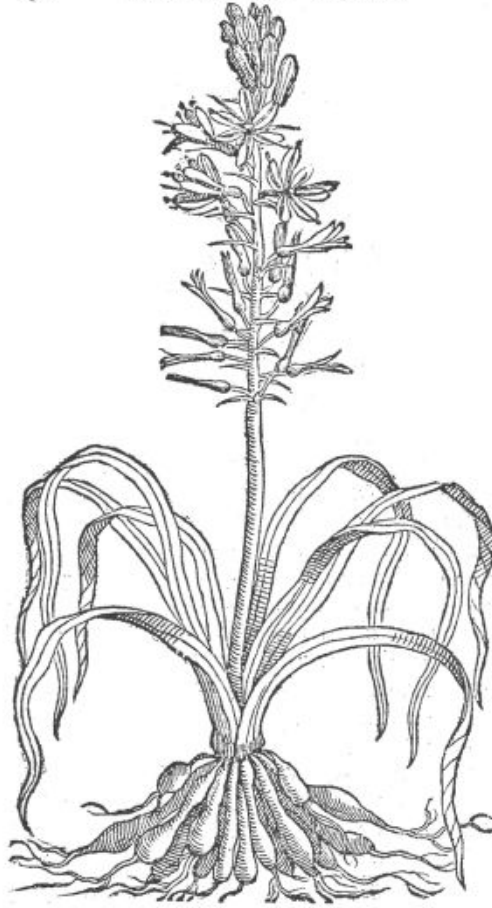
ASPHODELI genus vnicum Dioscorides; Plinius
verò duo fieri genera, & Dionysium feminam ac marem
esse dixisse, refert. Posterior atas duo triaue Asphodeli ge-
nera obseruauit; & præter bulbosum quidem, cuius Gale-
nus meminit.

PRIMUM genus, album quis dixerit: alterum verò, **luteum.**

FOLIA autem primus habet complura, oblonga, an-
guستا, Porri folijs similia, acuminata, caulem rotundum,
leuem, cubito longiorem; quem à medio sursum versus
multi quinque foliolorum flores patentes exornant, colore
candidi, aut ex valde diluto rubro modicè purpurascens,
staminibus in medio; post quos capitula sequuntur orbicu-
lata: semen in his durum triangulum nigricantis obsoleti
coloris. radices ab vno capite complures exeunt, oblongæ,
inferiore sede crassiores, magnis glandibus quodammodo
similes, succosa, cum amaritudine leni, sapore adstringenti.
In Gallia Prouincia, Italia, Hispania, & alijs locis, sponte
exit: apud Germanos & Belgas, non nisi satus prouenit.
Floret hic Maio & Iunio, ac particulatim quidem, ab imis
incipiens, aliquot postquam satus est annis.

HVIC similis floribus, folijs, & semine, alius quidem
Asphodelus est minor, cui non glandulosa, sed fibrosa sunt
radices. Floret protinus & primo anno, deinde intermori-
tur: Pseudo Asphodelus quidam non abs re esse videtur.

ASPHODELVS autem Græcis quidem ἀσφόδελος, Latinis Albucum siue Albus, & hastula regia dicitur. Caulis cum floribus ἀνθεριμὸς. Plinius caulem floriferum Anthericon, radicem verò, id est bulbos, Asphodelum nominari refert.

MEMINIT huius Asphodeli Hesiodus in Operibus & diebus, ubi stultos ait ignorare quàm magnum bonum sit in Malua & Asphodelo. Nam huius præcipuè Asphodeli radices edules sunt. Galenus tamen non de hoc Asphodelo, sed de bulbo eum scripsisse opinatur; cuius tamen bulbos non nisi compluribus elixationibus esculentos reddi, ipsemet testatur; quales, non est verisimile Hesiodum commendasse; qui cibum aliquem paratu facilem per Maluam & Asphodelum insinuasse videtur. Verba eius sunt:

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἤμισυ παντὸς,

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφιδέλω μεγ' ὄνειρα. Id est,
Stulti neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto,

Neque quàm magnum in Malua & Asphodelo bonum.

CÆTERVM Asphodeli, vt Dioscorides tradit, radices pota, vrinam & menses ciunt; sanant etiam lateris dolores, & tusses & rupta conuulsaq; drachma pondo pota ex vino: facit ad vomitiones magis idoneos, tali magnitudine in cibo sumpta: datur vtiliter à serpente demorsis trium drachmiarum pondo; sed imponere moribus oportet, & folia, & radices & flores in vino cōtrita: sordida item & depascentia vlcera; mammarum etiam ac testium inflammationes, phymataq; & surunculos in fece vini radix decocta curat: sed recentibus inflammationibus cum potentia auxiliatur.

SVCVS radice addito vetere vino dulci, myrrha & croco, illinendus per quàm vtile oculis sit medicamentum, si simul decoquantur. Ad purulentas aures idem per se & cum

138 DE ASPHODELO LVTEO:

thure, melle, vino & myrrha tritus, prodest. In contrariam aurem infusus, dentium dolores sopit.

VSTÆ radicis cinis Alopecias impositus ad pilum reducit.

OLEVM in excavatis radicibus ad ignem decoctum, exulceratis pernionibus & ambustis illitu prodest: & in aures infusum earum doloribus auxiliatur: Vitiliginem albam, luteo antea in sole perfrictam, illita radix exterit.

SEMEN & flores præcipuè, aduersus Scolopendras & Scorpiones excellens sunt remedium, in vino pota.

DE ASPHODELO LVTEO.

CAP. XXXVIII.

PRÆTER Asphodelum superiori capite descriptum, & alius est luteus cognomento; folia cui sunt oblonga, angusta, striata, in virore quasi cerulea, longiora & angustiora quàm primi: caulis rotundus, cubitalis: flores in eo, a medio sursum versus, plurimi; alterius satis similes, ceterum colore lutei, staminibus in medio: capitula succedunt rotunda, in quibus semen: radices similiter complures, sed singule oblonga & tennes, multo quàm primi & tenuiores & longiores, colore luteola, supra quas fibra quaedam laterales exeunt, per quas in plures alias stirps ipsa facile multiplicatur. Peregrinus & hic Asphodelus Belgio est, nec alibi quàm in hortis reperitur. Floret similiter Maio aut Iunio mense; folia eius pleraque hyeme, si non admodum rigida fuerit, videntur; Vere noua exeunt.

RECENTIORES Asphodelum luteum à florum colore luteo appellant; à Dionysio semina dictus esse videri potest, & Plinij alter.

PORRO quis huius Asphodeli vel in cibatu, vel in medicamento vsus sit, exploratum nondum est.

DE

BVLBOSVS *Asphodelus* folia habet porracea, sed tamen angustiora & breviora quam primi *Asphodeli*; caulem rectum, rotundum, floribus similiter multis circum vestitum, rarioribus tamen, primi *Asphodeli* floribus haud multum dissimiles, ex sex parvis acuminatis foliolis, & aliquot in medio staminibus compositi: capitula quoque triangularia, sed oblongiora, in quibus semen: radix subest bulbosa magnitudine esculenti bulbi, aut maior. Apud Belgas non nisi hortensis est. Floret eodem, quo primus, tempore, aut serius paulo.

ASPHODELI speciem esse caulis *Antherico* similis ostendit; qua de causa & eum *Asphodelum* esse apparet, cuius *Galenus* lib. de alimentorum facultatibus secundo, meminit his verbis.

RADIX *Asphodeli*, & magnitudine, & figura, & amarore *Scille* radici quodammodo est similis: si tamen ut *Lupini* paretur, maximam partem sui amaroris deponit; inq, eo à *Scilla* discrepat. Nam *Scilla* qualitas difficillimè eluitur. *Hesiodus* certè *Asphodelum* laudat cum sic ait: Nec quanta in *Malua* & *Albuco* sint bona, norunt. Equidem noni quosdam rusticos, qui grassante fame, vix tandem compluribus elixationibus, macerationibus in aqua dulci, esculentam ipsam reddiderunt. Porro hæc quoque radix, quemadmodum & *Dracontij* facultatem habet tenuandi atque aperiendi. Proinde quidam pro summo remedio ipsius *Asparagum* ictero laborantibus exhibet. De eodem verò *Asphodelo*, & lib. de simplicium medicamentorum facultatibus idem scribit. Radices etenim *Asphodeli* viribus *Aro*, *Arisa-ro*, & *Dracontio* similes esse ait; quales certè huius, non
primi

ASPHOD. BULBOSVS GALENI. 141

142 DE IRIDE.

primi illius sunt. Verba Galeni, hoc loco, de *Asphodelo*, hæc sunt: Et huius radix utilis est, sicut *Ari*, *Arisari*, & *Dracontij*, nempe extergentis facultatis. Vite autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq̄, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & *Alopecias* sanat.

DE IRIDE. CAP. XI.

IRIDIS species floris colore differentes, complures esse *Dioscorides* innuit. Flores siquidem, ait, varij aut candidi, aut lutei, aut nigri, aut purpurei, aut cyanei. Quam coloris diversitatem, non in vno flore, vti *Andreas Lacuna* existimavit, sed in diversis reperiri ἀντίπτως testis est *Antonius Musa*; qui à se conspectos in *Illyrico*, *Iridis* flores plerosque candidos, alios pallidos, nonnullos luteos, quosdam purpureos, plurimos caeruleos, in examine simplicium scribit.

FOLIA omnibus oblonga, ensis aut gladij similitudine: caules rotundi, laeues, cubitales, nonnullis altiores; in quorum summo flores παραλλοι siue alterno ordine positi, terni quaterniue, odorati. Constant flores senis potissimum foliolis, quorum tria deorsum repanda arcus modo reflectuntur, alia tria sursum & contra se mutuo curvantur. Color candida per totum quidē florem candidus est; lutea, luteus; caerulea siue nigra in saturata caerulea purpura nitet, μελαίνου siue *Viola nigra* colorem referens; purpurea verò in caeruleo-purpureus, sed eius tamē qua *Belgio* vulgaris est, non in omnibus foliolis neque ab omni parte similis; sursum etenim reflexa, pallidiora sunt & colore dilutiore. praesertim vnius, cuius hæc pallidissima & ad aqua νεύειον colorem accedunt; deorsum curvata inferiore parte pallent; superiore verò pulcherrimū purpurea siue nigra *Viola* dilutū colorem proximè exprimunt; intermixtis interim lineis candidis,

quæ

IRIS.

143

qua ab ipso folij exortu ac veluti base, tum & ab ipsa flava
 fimbria exorientia, gratam coloris mixturam & varietatem
 efficiunt. Oritur fimbria ab ipsa inferiorum foliolorum
 in singulis floribus parte, qua calyci inhaerent, & inde sur-
 sum ad medium producitur, multis, tenuibus, breuibus, lu-
 teolis veluti pilis concreta, humani ferè supercilij, aut Eru-
 cae hirsuta similitudine. Præter sex autem hæc, quæ propriè
 folia, sunt & tria alia oblonga, angusta foliola; extrema
 summaq; parte bifida, qua fimbriam illam quodammodo
 contegunt: sub his singula stamina. Radices Iridi subiacent
 longæ, solidae, nodosa, ac veluti geniculata, digitali aut am-
 pliori crassitudine, subinde in plures propagines, ipsis ex la-
 teribus adnascens distributa, & summa terra hærentes,
 intus candida: quibus adhuc recentibus & nondum resicca-
 tis, nonnihil inest feruentioris saporis, qui tamen non sta-
 tim, sed paulò post quàm mansa sunt, deprehenditur: tunc
 etenim fauces & lingua radicem impetens, ignea qualita-
 tis veiligium, ac πυρότερον τὸ, quod non facillè eluitur, ipsis
 imprimit: sicca verò gratiori sunt odore, & qualitate gusta-
 bili minus acri.

NASCITUR Iris in Illyrico, Macedonia, Africa, &
 in complurimis Europæ prouincijs. In Belgio, purpurea sa-
 miharissima est, & non modò in hortis, sed & quibusdam
 palustribus locis sponte exit, præfertim cuius flores dilutio-
 rem purpuram, & aqua cyaneum colorem referunt: Can-
 dida, hortensis tantum est; Lutea in paucorum hortis colit-
 ur à paucis annis primùm in cognitionem deducta: Ceru-
 leam odoratissimi floris in Hispania plerisque locis sponte
 exire accepimus.

OPTIMA Iris apud Illyricos prouenit, & melior
 quàm in Macedonia, non tamen parte maritima, sed medi-
 terranea, magisq; ad Septentrionem sita; vt Theophrastus
 ait.

ait. Plinius Illyricam reliquis quoque præfert, & quidem non in maritimis, sed in palustribus (exemplaria, ferè syl- Plinij lo- uestribus, minus rectè habent) Drylonis; & Narona natus. tus. tam: quam etiam Nicander in Theriacis commendat, sic scribens:

Ἰρις δ' ἢ ἐν ἄβυσσῳ Δρύλων ἢ Νάρονος ὄχθῃ. Id est,

Irudem quam aluit Drylon & Naronis ripa.

SUNT autem hi fluij Ptolomæo in Dalmatia prouincia Illyrico vicina. Nicandri verò scholiastes, Drylonem fluuium esse ait Illyriorum & Narorum, qui Illyricos & Liburnos segregat; vbi Cadmus & Harmonia habitauerunt, in serpentes transformati.

DIOSCORIDES inter Illyricas & Macedonicas præstantissimam esse ait, quæ radice est densa, minuta, frangi contumace, subrufo colore, multum odorata, gustu feruido, odore integro, non situm redolens, & sternutamenta dum tunditur mouens.

PROXIMA bonitate, Plinio auctore, Macedonica est, quæ apud Galenum lib. 7. κατὰ γένν in acopo quodam Asclepiadis recipitur, cum tamen in alijs compositionibus Illyrica ferè admisceatur.

TERTIO loco Africana est, quam Galenus lib. primo de antidotis, multo inferiorem Illyrica testatur. Nam si, inquit, conferas eam quæ ex magna Libya Romam copiosissima adfertur, tantum ab Illyrica abest, quantum mortuum corpus à viuo.

QUÆ in frigidioribus reperiuntur regionibus, deteriores ac viribus infirmiores sunt. Theophrastus has omnino absque odore esse existimauit. In Trachia, inquit, caterisq; frigidioribus locis, ac minus coctura idoneis, odore penitus caret: quod tamen non absolutè verum est. Nam & Belgica Iris resiccata, non omnino absque odore est, licet tamen

K

odore,

odore, quàm Italica inferior; qua hac atate in Germania & alibi, reliquis præfertur, & Florentina cognominatur.

IRIDIS flores mense Maio prodeunt: folia sævè semper virent: radices diuturna, vix vlla hyemis iniuria offenduntur; nisi fortè candida, cuius nimio hyemis rigore, subinde radices intermoriuntur.

IRIS Græcis ἴρις appellatur: Athenæus & Theophrastus ἴρις legunt, quasi consecratrix, quo nomine etiam Latinis dicitur: nonnullis radix Marica, vel potius radix Naronica, à Narone fluvio, circa quem optima & copiosissima, vt diximus, nascitur. Item ὑρακία, cælestis, ab arcu cælesti, & ab eadem occasione θαυμάσιος, admirabilis; θαυμάσιον enim arcum cælestem Poëta aliquando vocant: Nominatur & ἑλπίδιη aut ἑλπίδιη, καθαίρων purgans, ἀπερτρίτος. Philinus Iridis flores λύκος, id est, Lupos vocari tradit, quod deorsum arcus modo curvata, labiorum Lupi speciem quandam reddant. Germanis, **Wilgen/Schwertel** Nostri, **Lisch ouer Zee**. Gallis, Flambe. Italis, Giglio & Iride, Iris nominatur.

¹ IRIDIS species flore candido olim in officinis gignendi casu Græco ἰριος nuncupabatur: Germani, **Wiolwurtz/weiß Wiolwurtz**: Nostri, **wit Lisch**: Galli, Flambe blanche appellant. Hanc multi reliquis præferunt, & odoratiorem eius radicem affirmant.

² ALIA Iridis species flore in caruleo purpureo, Iridis nomenclaturam retinet: plerisque, tamen Liliæ, & in Apulia Spatula, vt Franciscana familie fratres Angelus Palea & Bartholomæus ab vrbe veterum scribunt: Itali, Giglio azurro, & Giglio celeste. Germani, **blauw Wilgen/blauw Schwertel/himmel Schwertel**: Brabantii, **blauw Lisch ouer Zee**. Huius speciem, qua flore est diluore, plerique sylvæstem Iridem nominant; ad differenti-

tiam

tiam candida, cum alterius hortensis. Sunt tamen & alia apud veteres sylvestres Irides, Xyris videlicet, & Ephemerum non letale. Aloisius Anguillara Iridem hanc à Palladio Hyacinthum vocari existimat: alius Hyacintho, Iridis ac Gladioli nomen tributū dixerit. Verba Palladij sunt, lib. 1. de Apum castris, titulo 37. Herbas nutriat, Origanū, Thymum, Serpyllum, Satureiam, Melissophyllum, Violas agrestes, Asphodillum, Citraginem, Amaracum, Hyacinthum, qui Iris vel gladiolus dicitur, similitudine foliorum, &c.

PORRO Iridis radices recentes, & adhuc succo plena, impensè calide sunt, ad quartum ferè caliditatis gradum peruenientes. Succus earum non modò bilem, sed potissimum aquosos humores potenter educit, & hydropicos insigniter purgat, cum lactis sero, aut alio liquore, qui caliditatem eius nonnihil contemperet, epotus.

ARIDÆ in secundo sunt ordine intenso calefacientium & resiccantium: crassos & lentos humores, qui agryè ac difficulter educuntur, attenuant: respirationis difficultati, tussi veteri, & omnibus thoracis vitijs, quæ hinc oriuntur, multum in eclegmate prosunt. Auxiliantur etiam lienosis, conuulsis, à serpentibus demorsis, perfrictionibus, rigoribus, & his quibus genitura profluit, cum aceto, inquit Dioscorides, pot.æ: cum vino menses ducunt. Decoctum ad infessus muliebres vitale est, emollit etenim & locos aperit: ad coxendicū verò dolores, infusum: fistulas ac sinus carne implet; instar collyrij cum melle subdita, fætus extrahunt: strumas & veteres duritias molliunt, coctæ & impositæ: arida vlcera replent: cum melle repurgant, & nudata ossa carne operiunt. Prosunt capitis doloribus cum aceto & rosaceo impositæ: lentes & ephelidas abstergunt, cum Veratro albo & duplo melle superpositæ. Admiscuntur pepsis & magmatis: in vniuersum multi vsus.

DE IRIDE MINORI, SIVE TENVI-
FOLIA. CAP. XLI.

PRÆTER Irides superiore capite descriptas, reperiuntur & alia quedam Irides, de quibus deinceps agendum. harum una minor, & tenuifolia non temerè appellatur.

EST hæc alijs similis, sed minor ac tenuior: folia habet breviora, angustiora, nigrioraq; aut casti quasi coloris, que confusata, grandifoliam reddunt odorem, Spatula fortide propemodum persimilem, sed tamen minus graueolentem: caules similiter breviores, sæpe vix cubitales; in quo flores bini, terni, alterni, colore caruleo saturato, forma aliarum Iridum propemodum similes, nisi quòd ipsius foliola singula angustiora sint, & superiora contra se mutuo non adeo recurventur, sed serè erecta consistant: inferiora verò ac deorsum reflexa simbriam non habeant, sed solam lineam luteam; qua tamen parte calyci proxima, nonnihil hirsuta est: radices quoque obliquæ, nodosæ, & sibi inuicem implicite, & quandoque quam aliarum densiores, longas, multasq; fibræ inferius demittentes, foris ruffæ, intus subcandide aut subluteæ, gustu feruido, vti aliarum.

NASCITUR in Germania in apricis planisq; pratis, fruticosis ac humentibus campis, teste Valerio Cordo, & non procul, vt Gesnerus ait, Tiguro. Apud Belgas non nisi in hortis prouenit. Floret eodem quo alia serè tempore.

IRIDEM minorem & tenuifoliam, vt diximus, appellant. Videtur nonnullis Plinij Rhizotomos, quòd radice videlicet sit sabruffa, breui, densaq;. Sed Rhizotomos Illyrica est species, & quidem præstantior, Plinio auctore; hæc verò contra, alijs olore & potentia inferior, nec in Illyride, sed in Germania reperitur. Proinde non Illyrica aut Rhizotomos,

rotomos, sed sui generis Germanica & tenuifolia quadam Iris, qua Spatula fetida species haberi posset, si semen quod in siliquis gignitur, non uti aliarum Iridem plauem, sed veluti Spatule fetida rotundum esset. Plinij autem de Rhizotomo hæc sunt verba: Illyrica duorum generum est: Raphanitis à similitudine; & quæ melior Rhizotomos sub-ruffa.

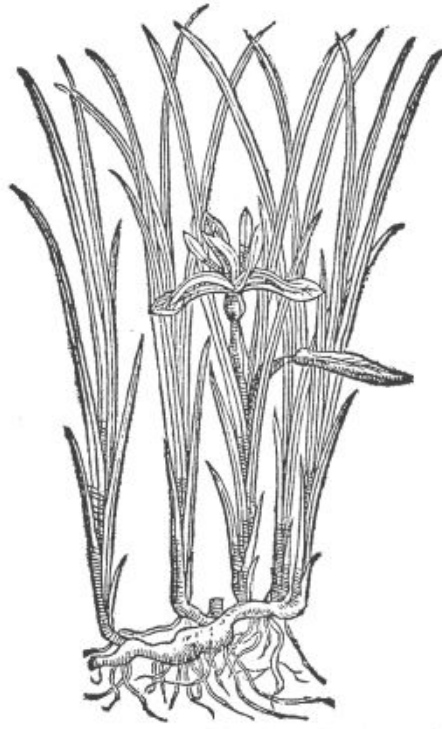
CÆTERVM potentia huius radix vehementer calida feruensq; est; facultate & viribus alijs Iridibus non inferior: ad eadem, ad quæ illæ, ea propter, præsertim recentes, vitiles.

DE CHAMÆIRIDE. CAP. XLII.

CHAMÆIRIS inter Irides minima est, folia habet Gladiolo minora, angustiora, pinguiora: caulem palmi altitudine, folijs breuiorem: in quo flores non alterno ordine ac situ, ut in alijs, sed è summo cauliculi simul, singuli suis insidentes pediculis, erumpunt, odorati, & maturi pruni odore & aliquatenus colore, tenuifolia Iridis floribus minores, forma alioqui similes: foliola siquidem & huius floris angustiora sunt, & deorsum reflexa, simbriam illam humani supercilij non habent. radices parua & obliqua sunt; foris ruffa, intus candida, dura, gustuq; feruentes. Peregrina hæc Iris non modò Belgio aut Germania, sed & Italia, ut scitur, est: & non nisi in hortis reperitur.

FLORET Maio mensè: folia hyeme percunt, Vere erumpunt noua.

IRIDEM esse Illyricam Hermolaus existimauit Barbarus, cum eam olim in horto Felicis Sophie Patavij conspiceret; sed ab Illyrica & legitima Iride eam differre, Antonius Musa in examine simplicium, satis ostendit. Nos

Chamæiridem nuncupavimus, antiqua destitutam appellatione; nisi forte Iri sit Astragalites dicta, cui aliquatenus similis est. Nam veluti astragali siue tali, parva, nodosa, duraq; huius Iridis radícula sunt. Astragalatidis Iridis meminit Soranus apud Galenum κατὰ τόπου lib. 7. & Aetium

DE SPATVLA FOETIDA. 151

Aëius sermone 13. cap. 3. in emplastro venatorum.

FACULTATE autem & viribus, hæc quoque Iris acris & impensè calida est, alijsq; Iridibus similis.

DE SPATVLA FOETIDA.

CAP. XLIII.

SPATVLA foetida, caule, folijsq; iridi similis; folia tamen nigriora, grauem sædumq; odorem spirant, præsertim si confricentur atque digitis atterantur: flores quoque similes sed minores, purpurei sed sordidi & obsoleti coloris: Cordus tamen cuiusdam saturata purpura aridere refert: succedunt siliqua magna triangulares, quæ in tres dehiscentes finduntur: semen in his rotundum ochri siue Eruiisæ magnitudine, rubens, splendens, quod resiccatum contrahitur & nigrescit. Radices nouellæ plantis rotunda, & veluti bulbi aut cepæ alicuius caput, ex qua crassiores fibrae dependent: veteribus verò & multorum annorum plantis, multa sibi inuicem implicata, magnum veluti cespitem constituentes, gustu seruida, vt & ipsum est semen. In Hetruria & alijs Italia locis sponte exit; apud Belgas vix alijs locis quàm in hortis reperitur. Florem edit Iulio & Augusto: semen Autumno maturatur.

PASSIM Spatulam foetidam appellant, pleriq; etiam Iridem syluestrem: Germani, **Wandteufelskraut** à potentia qua cimices enecat. Galli, Glayeul puant. Belgæ, **wantluyscruyt** / **stinckende lisch**. Ruellius Sparganiū existimat, sed nos pro Sparganio aliam exhibuimus herbam, Sparganiij apud Dioscoridem descriptioni melius respondentem: alijs Xyris esse videtur; quæ Fuchsi & Matthioli aliorumq; constans est opinio, olimq; nobis placuit, sed modò probari non potest. Si etenim diligenter Xyridis

K. 4 descri-

152 DE XYRIDE EX DIOSCORIDE.

descriptio expendatur, parum cum ea Spatula fetida convenire deprehendetur. Nam folia Spatule fetida non latiora, sed quàm vulgaris Iridis angustiora sunt: flos non è siliqua aliqua, multò minus triangulari, erumpit, sed nudus & nullo integumento prius quàm dehiscat contactus, idem aliquando purpureus, sed in medio nequaquam phœnicus: radices etiam non longæ & ruffæ, sed candidæ, & plerima parte breves. Quæ omnia Spatulam fetidam à Xyride differre ostendunt. Xyridis siquidem folia latiora sunt quàm Iridis; flos è siliqua erumpit, colore in medio phœnicus, & radices subruffæ, longæ, geniculatæ.

FACULTATE porò ac viribus Spatula fetida radices & semina calida sunt, ad tertium caliditatis gradum ac siccitatis pertingentes. Foliorum succus cimices enecat, parietibus ac lecticis illitus.

DE XYRIDE EX DIOSCORIDE.

CAP. XLIIII.

XYRIS Iridi similia habet folia, latiora verò & in summo acuminata; caulem è medio eorum cubitalem satiusq; crassum, in quo siliquæ triangulares, & ex ipsis flores purpurei medio eorum phœniceo: fructus in folliculis fabis, aut, ut Oribasii exemplar habet, Eruo similis, rotundus, rubens, acris: Radix geniculata, longæ, $\pi\upsilon\phi\phi\alpha$ siue ruffa.

$\xi\upsilon\phi\iota\varsigma$ Græcè & Latine dicitur, à nonnullis Xeris & Xyrida, Galeno teste. Item $\iota\epsilon\iota\varsigma$ $\alpha\gamma\gamma\iota\alpha$ siue sylvestris Iris, $\kappa\alpha\lambda\iota\varsigma$ siue $\kappa\alpha\lambda\iota\beta\varsigma$. Vulgo autem incognita stirps est.

TENVIVM partium, inquit Galenus, attractoria, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi, est facultatis cum radice, tum multo etiam amplius fructus; qui quidem & yrimam ciet, & lienes induratos sanare potest.

DIOS-

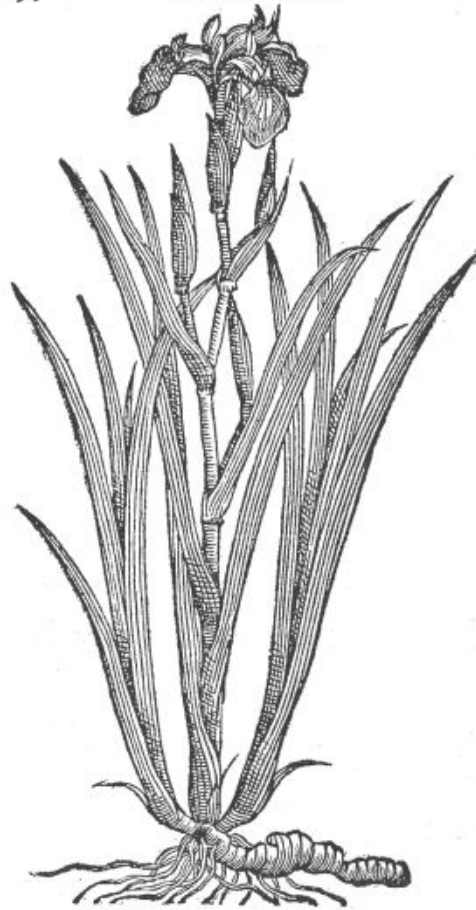
DIOSCORIDES ait radicem contra capitis vulnera & fracturas facere, aculeos educere, & telum omne citra dolorem extrahere, admixta floris aris tertia parte, & Centaurij radice quinta, & melle: sanare & oedemata ac inflammationes cum aceto impostam: bibi ad conuulsam, ruptam, coxendicum dolores, stillicidia vrinae, & diarrhoeas cum passo tritam: fructum per vrinam potenter mouere trioboli pondere ex vino bibitum: Lienem verò minuere cum aceto potum.

Xyridis radix, Plinio auctore, strumas vel panos vel inguina discutit. Praecipitur, addit, vt sinistra manu lecta, ad hos vsus seruetur, colligentesq; dicant cuius hominis vitij, causa eximant.

DE PSEUDO IRIDE, SIVE SYLVE-
STRI IRIDE LVTEA.
CAP. XLV.

PSEUDO Iris folia quoque Iridis gerit, sed longiora & angustiora, dorso aliquantulum vtrinque extante: caules glabros, Iridis haud dissimiles, subinde bicubitales; atque in ijs flores complures, vti aliarum Iridum; nisi quòd horum superiora foliola omnino paruula sunt, & eorum quae in veris Iridibus visuntur, quadam veluti tantum rudimenta, ac prima lineamenta: siliqua crassa succedunt triangulares, in quibus semina multa simul compressa, ordine digesta, plana, cartilaginea, lentibus maiora: radices obliquae, longae, geniculatae, cirrosae, in propagines diuisae, colore pallide rubentes, gustu adstringentes. Nascitur palustribus locis, humidis & riguis tractibus, Italia, Germania, Gallia, Belgioq; familiaris. Floret Maio & Iunio.

VVLGO, Germani, gel Schwertel & Drachen-
K 5 wurtz:

wurtz; *Nostri, geel Litch;* Galli, Glayeul ou Flambe bastarde. *Officina perperam olim Acoron appellauere : & maiori cum errore radicibus eius pro legitimo Acoro vsæ sunt. Nam non forma modo, quæ fortasse in aliquo conuenire potest, sed viribus potissimum, ab Acoro plurimum diffidet. Plerique hac occasione Pseudo Acoron nominant: nos Iridem luteam syluestrem, aut potius pseudo Iridem nuncupare maluimus, utpote Iridi quàm Acoro similiorem.*

FACULTATEM habet radix huius adstringentem, frigida & sicca secundo excessu; dysentericas & alias ventris fluxiones cohibet: menses sistit, & sanguinem vnteris fluxiones manantem supprimit, in potu, aut aliter sumpta. Sunt etiam qui solum gestantem eam, ab omni sanguinis fluore tutum affirmant.

DE ACORO EX DIOSCORIDE, THEOPHRASTO, ET ALIIS.

CAP. XLVI.

ACORO cognatio & similitudo cum Iride est; folia, ut Dioscorides ait, habet Iridis, sed angustiora, radices haud dissimiles, sibi inuicem implicitas, non in rectum descendentes, verum obliquas, & secundum terra superficiem, geniculis interceptas, subalbidas, gustu acres, (& modicè amara, addit Galenus) odoris non iniucundi. Theophrastus Acoron inter eas stirpes refert, quæ cum seminibus flores edunt. Inuentu rarum Apuleius scribit, & non nisi cùm stoculum produxerit, agnosci posse. Plinij de Acoro historia, lib. 25. cap. 13. cum Dioscoride conueniret, nisi radices nigras traderet, & minus venosas eas esse ac ruptu faciles superadderet. Matthiolus Acoron folio depingit Iridis, radice longa, obliqua, & in superficie geniculis distincta, quod pro legi-

legitimo sibi ab Angerio à Bousbeek Ferdinandi Imperatoris, apud Turcorum Imp. Oratoris missum memoria prodidit.

PROVENIT Acorum in Colchide, Galatia, & Creta insula. Optima, inquit Plinius, Acori radices Pontica; deinde Galatica, mox Cretica: sed prima in Colchide, iuxta Phasim amnem, & ubicunque in aquosis: Matthiolus ad se missas, è Nicomedia quodam magna vastitudinis lacu collectas, refert. Est autem Nicomedia ciuitas Galatia, Colchidi vicina. Colchis verò Ponto Euxino vicina prouincia.

PRÆSTAT, inquit Dioscorides, Acoron densum, candidum, non cariosum, plenum, odoratum. Plinius tamen Creticas candidiores Ponticis ait. Sunt autem ipso auctore, Cretica Ponticis minus probata.

Ακορος & Ακορον, Græcis: Latinis Acorum dicitur. Nonnullis, teste Apuleio, Αποδισίας, Venerea, radix nautica, singentiana, vnguentaria: Officina Europa, magno cum errore, Calamum odoratum siue aromaticum appellarunt, pro Acoro pseudo Iridis radices, vt superiori capite ostendimus, perperam substituentes. Est verò & Acoros quibusdam Oxymirsinis radix: ideoq̄, quidam hanc Ακορον ὀξυριον vocare malunt, vt Plinius ait.

ACORI radix, auctore Galeno, in calfaciendo & reficcando tertij est ordinis. Decoctum eius, Dioscorides inquit, vrinas mouet: auxiliatur ad lateris, thoracis & hepatis dolores; item ad tormina, rupta & conuulsa: Lienem absumit: prodest stillicidio vrina affectis, & à serpentibus demorsis: succus radicis, quæ oculorum claritati officiant, exerit. Miscetur etiam antidotis vtiliter hæc radix.

DE

DE GLADIOLO. CAP. XLVII.

GLADIOLO folia sunt oblonga, angusta, striata, gladij modo mucronata, tridis minora & angustiora: caulis lauis, teres, cubito longior; circa cuius summum flores sex aut septem distantes, in ordinem supra inuicem, ad vnam caulis partem digesti, ex sex foliis commisi, colore purpureo rubente splendentes: succedunt inde folliculi in rotunditate oblongi: femina in his tenuia, paleacea; radix gemini bulbi vno super alterum insidente, quorum superior Veris initio minor ac vegetior: inferior maior, sed flaccidior, quae paulò post perit, in plures subinde multiplicatus. Exit Gladiolus in pratis, in aruis inter segetes agro foecundo Italiae pluribus locis. Cordus in frutetosiss herbosissq; etiam nasci scribit. Et quibusdam locis maior ac procerior; alijs verò minor ac breuior reperitur. Floret Maio mense.

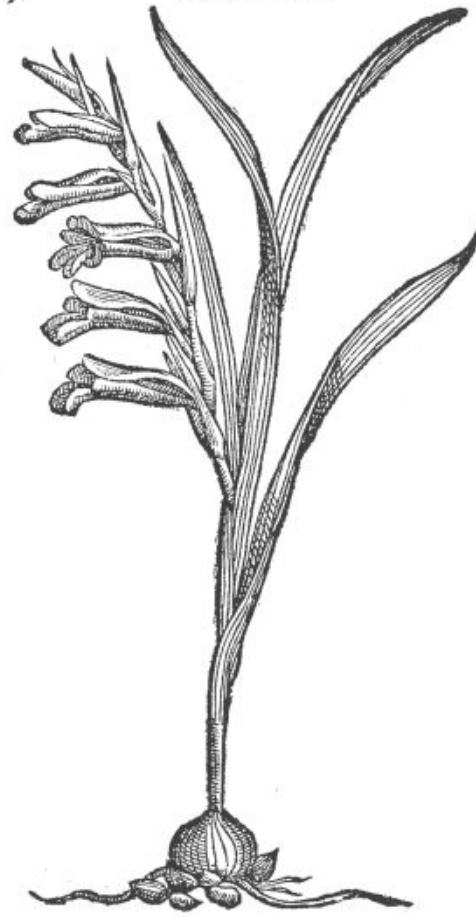
GRÆCIS ξίφιον, Latinis Gladiolus, & nonnullis ensis appellatur. Sunt qui φάσγανον, μαχαίρωνιον, μαχαίροφυλλον, ἀνακλήριον, λιμνιῶνον, ἀριον, Gladiolum segetalem, & linguam Ceruinam nominent. Plinius etiam Cypitum appellat, vt lib. 21. cap. 17. Bulborum generi, ait, quidam annumerant & Cypiri, hoc est, Gladioli radicem: dulcis ea est, & quae decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderosiorēq; simul subacta. Item cap. 18. Cypirus est Gladiolus, vt diximus. Sunt autem ea, quae cap. 17. reperiuntur, ex Theophrasto de phasgano ad verbum translata. Phasganon autem idem cum Xyphio est: vnde Plinium perperam Gladiolo Cypiri nomen dedisse, eumq; hoc modo cum Cypiro confudisse euident est & manifestum.

Plinij error.

VALERIVS Cordus, Gladiolum Victorialem feminam nuncupat: alij Victorialem rotundam, & Germanicè, runde Seigwurtz / ad differentiam cuiusdam generis
Allij

158

GLADIOLVS.

DE SISYNRICHIO.

159

Ally, longa radice, quod in altissimis Alpium iugis reperitur, & à Germanis Scigwurtz/ Victoria radix, & Victoralis longa dicitur. Flores Gladioli Monacuccie ab Italis, ut testis Matthiolus, nominantur.

CÆTERVM radix Gladioli superior; attrahentem, digerentem, desiccantem etiam, ut Galenus ait, facultatem possidet. Dioscorides hanc cum vino, ait, & thure impostam spicula & aculeos extrahere, cum Lolij farina & hydromelite phigethla discutere, eamq; ob causam eiusmodi emplastris addi: menses etiam appositam ducere. Ferunt, eodem auctore, superiorem cum vino sumptam, Venerem excitare: inferiorem verò steriles facere: quin & superiorem pueris enterocelicis vtiliter ex aqua propinari. Plinius infantibus vrinam ciere, & vesicæ vitij illiniri addit. Theophrastus Phasgani, id est, Gladioli, radicem decoctam dulcem esse tradit, & tritam farinæ admixtam panem dulcem & innoxium reddere.

DE SISYNRICHIO.

CAP. XLVIII.

SISYNRICHIO folia sunt graminis bina aut terna, oblonga & angusta: caulis rotundus, dodrantalis, in quo flosculi tres aut quatuor, pulchri, colore caerulei, verum fuscages, & paucis admodum horis vigentes, alternatim prodeuntes, forma quodammodo florum Iridis; ex nouem videlicet foliolis compositi: quorum tria deorsum reflexa, pro simbria maculam habent plurima parte luteam; alia tria sursum versus aliquantulum eriguntur; tria verò reliqua respondentia ijs, quæ Iridis florum simbriam contegunt, proportione huic flosculo maiora & tenuiora sunt, sursumq; arrecta medium floris tenent, summa, extremaque parte diuisa:

160

SISYNRICHIVM,

diuisa: capitula inde succedunt oblonga, in quibus semen rotundum, paruum uti Rapi. radix bulbosa gemina, vno bulbo alteri superposito, sicuti Gladioli, sapore dulcis ac edulis, qua inuolucro quodam integitur reticulato: quod quidem maioribus spissius est; minoribus verò minus crassum: duo etenim huius genera esse videntur magnitudine sola differentia. In Lusitania & alibi apud Hispanos nascitur. Floruit Mechlinia Maio mense, in horto amplissimo & instructissimo D. Ioannis Brancionis viri generosissimi.

HISPANI Nozellhas, quasi nucas, siue paruas nucas appellant. Nobis Bulbi esculenti genus illud esse videtur, quod Græcè *σισυρίχιον* ἢ *σισυρίχιον*, & Latinè à Plinio Sifynrichium appellatur. Scribit etenim Theophrastus lib. 7. Sifynrichij proprium esse, radicis quidem, quod infra est, augeri primum; Vere autem apparente hoc tabescere: quod verò supra est edule incrementum sumere. Quibus verbis geminam Sifynrichio radicem & edulem esse ostendit: ut hinc bulbum hunc, quem Hispani Nozellhas nominant, verum Sifynrichium esse colligendum videatur. Nam gemina, ut scripsimus, est; & in Hispanijs passim editur.

DE LIRIO. CAP. XLIX.

LIRII vox polysēmos est, pluribus floribus communis: Lirium enim lilium est; & Narcissus lirium est, de quibus suis locis. Præter hæc verò & alia duo propriè dicta sunt Liria. vnum maius, Vere exiens: alterum minus, Autumnale; de quibus hoc capite agendum.

MAIUS Lirium folia habet Porro aut Asphodelo similia: caulem cubitalem: florem in summo Iridis aut Sifynrichij flori forma satis similem, sed maiorem quàm Sifynri-

L

sifynri-

synrichij : colore aut totum luteum , aut carneum purpureum cum lineis luteis , quæ in inferioribus foliolis sinbriæ loco sunt: Radicem bulbosam, oblongam, cepe similem. Plerisque Hispania Betica & Lusitania locis sponte gignitur. Floruit Antuerpiæ in horto Petri Coldenbergij fideissimi ac diligentissimi Pharmacopœi, mense Iunio.

LVSITANOS Lirio nuncupare accepimus. Et certè λείριον illud esse omnino videtur, quod à Theophrasto lib. 6. Vere post Lilium exire traditur ; & aliud à Lilio & Narcisso est.

EST autem fortasse & idem hic bulbus, Apulei Hierobulbus, cuius meminit cap. 21. Nam cum Iris apud veteres hieris nuncupetur, hic verò bulbus Iridis sit flore ; non improprie Hierobulbus, quasi dicatur Iris bulbosa nuncupari poterit: nisi quis velit ἱεροκόλλου, veluti magnum & grandem bulbum dictum. Magna siquidem & grandia, ἱερα & sacra, ab antiquis cognominata fuisse, haud in ambiguo est. Nonnullis placet Hierobulbum Colchicum esse, quorum sententiam modò libentiùs referimus, quàm refellimus : sed ad Lirium reuertamur.

ALTERVM Lirium folia promit angustà & splendèntia, Leucoij bulbosi hexaphylli folijs perquam similia, inter quæ caulis exit triuncialis aut quadrantalìs, in quo flores vt Colchici Germanici, colore melini siue lutei ; dies 10. aut 12. perdurantes, sed qui sub vesperam, vt Calendula & aliorum quorundam recludantur. radix subest bulbosa. Reperitur & in plerisque Hispania locis. Autumno vnà cum Colchico florem facit.

LVSITANIS, Cibollina Alborana dicitur, nomine diminutiuo, ad differentiam Scilla, quæ ab ipsis Cibolla alborana nuncupatur. λείριον ἄλευρον, id est, Lirium alterum Theophrasti esse videtur, quod lib. 6. vnà cum Cro-

L 2 co flo-

co florem facere incipere: atque statim primis imbribus florere, scriptum reliquit.

DE viribus horum Liviorum nihil compertum habemus, aut ab alijs traditum accepimus.

DE CROCO. CAP. L.

INTER flores & Croci slos est: sunt huic folia oblonga perquam angustâ: flores pulchri, colore carulei, Colchici floribus similes, sed magis saturata purpura nitentes; & in singulis stamina oblonga terna quaternatim, colore flammeo subrubentia, odore cum inaruerint forti, & caput implente; quæ cæteris partibus præferuntur, colliguntur, & croci nomine vel sola veniunt: radix subest bulbosa, carnosâ, copiosa, & viâx.

SERITUR Crocus in pluribus regnis & provincijs, vbi in agris segetis modo latè viret: vt in Cilicia Cyrenis, in Sicilia, Italia, Pannonia, Germania, Gallia, Britannia. Gaudet, inquit Theophrastus, calcari pedibus: ideòq; iuxta semitas & fontes pulcherrimus exit. Seritur depositis radicum bulbis.

OPTIMVS, inquit Dioscorides, Coryceus: secundum locum tener, qui iuxta Corycum versus Lyciam, & in Lycia Olympo: deinde ex Aegibus Aetholia. Cyrenaicus & Centirupinus omnium in Sicilia viribus minus pollent. Qui ab Aquila Vestinorum vrbe adfertur, primum sibi locum in Italia vendicare, Matthiolus ait: sed Aquilino tamen præstantior, qui circa Viennam Pannonia, siue, vt vulgo, Austria, nascitur. In Gallia nusquam vegetior quàm in Agenensi agrò, & Narbonensi, Ruellio teste. Probatum etiam, in Britannia insulæ meridionali parte, quam Angliam vocant, natus: ex altera verò & Septentrionali, quam Picci & Scoti tenent, reprobus est.

OPTI-

OPTIMVS autem vbicunque natus , qui pinguiſſimus, recens, fragranti odore, colore rutilo. Peſſimus ſqualidus & ſitum redolens.

CROCVS Autumnno florere incipit, ſtatim, vt Theophrastus ait, primis imbribus, Vergiliarum occaſu. Florem edit ante ſolia , quæ mox ſubſequentur, & hyeme tota vident, æſtate nullibi conſpicua.

GRÆCIS ſimiliter ρόβος, Latinis etiam Crocum dicitur: Mauritanis Zaffaran ; atque inde in Italia, Zaffarano: Germanis, **Saffran**/Gallis, Safran.

CÆTERVM Crocus paululum quid adſtringens obtinet, ſed ſuperat in eo calefaciens qualitas , vt tota eius eſſentia ſecundi ſit ordinis excalfacientium , primi exſiccantium : proinde & concoquendi vim quandam obinet, adiuuante in hoc paucula illi adſtriſione , vt Galenus ait. Sodam, id eſt, Cephalalgiam, inquit Auicenna, facit, & capiti nocet: id quod non exiguo, ſed nimio ſuo uſu efficere poteſt. Vigiliæ ſiquidem copioſus inducit , quæ modum excedentes capiti & ſenſibus obſunt . Moderatus autem Croci uſus cerebro prodeſt , ſenſus vegetiores reddit , ſomnum & torporem excutit, latitiam gignit. Corroborat quoque Crocus cor , thoracis crudos humores ad concoctionem perducit, pulmones aperit, & ab obſtructione expedit ; & ad hæc tam efficax remedium, vt ſubinde phthiſicis in ſummo vitæ discrimine , & propemodum animam agentibus , ſpiritum reducat , & vitam ad aliquot dies proroget , ſcriptuli dimidiij , aut ad ſummum integri pondi , cum paſſo aut viniq Pramnio, vel alio dulci exhibitus : quo modo etiam datus, grauiſſimas ſubito irruentes, citra febrim dyſpnœas, ſtatim & momento temporis tollere, non ſemel à nobis compertum eſt. Crapulam etiam arcere, hoc modo ſumptum, Dioſcorides refert . Laudatur ad hepatis & fellis obſtructiones, nec

166 DE HYACINTHO NON SCRIPTO.

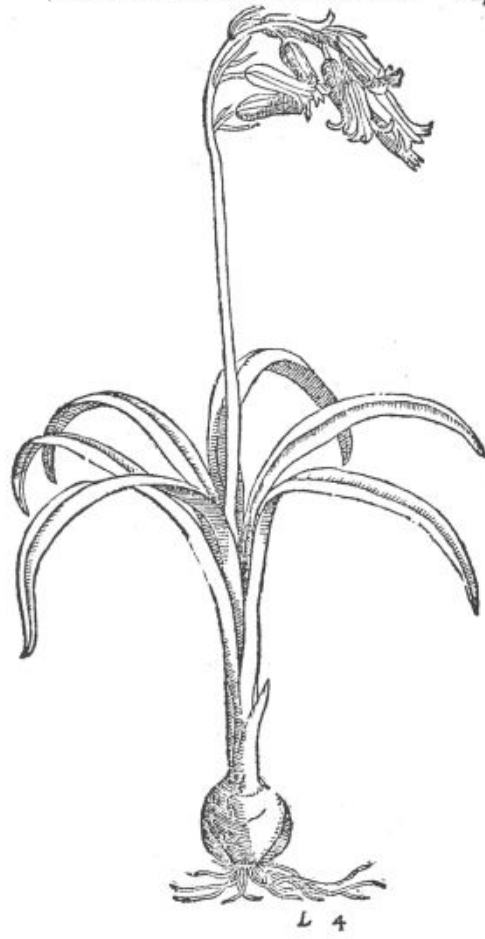
non ad Regium morbum; atque hinc bonum colorem Crocum efficere, Dioscorides scribit. Additur eodem auctore ad omnes, quæ interaneorum causa temperantur potiones: sed nostra ætate ad eas potissimum, quæ menses, foetus & secundas educunt. Urinam cit: Venerem excitat: ad vulua & sedis cataplasmata additur, nec non ad emplastra & cerata, veteres tumores & dolores discutientia: inflammationes herispelatodes mitigat: compositionibus auricularibus vtiliter admiscetur. Oculos ab ecchymatis & exanthematiscum lacte, aut fœniculi, Rosarumque stillatitio liquore præsuerat illitus, & humorum in eos influxiones reprimat.

DE HYACINTHO NON SCRIPTO. CAP. LI.

HVIC Hyacintho folia sunt oblonga, angusta, læuia & splendentia, Porri folijs angustiora & minora: caulis folijs viduus, glaber, teres, cuius coma florum pondere & mole, cum primum debescere incipiunt, grauata, deorsum recuruatur: flores oblongi, teretes, concavi, in latius se pandunt, per oras reflexi, colore vt plurimum cerulei, subinde albicantes, aut candidi siue niuet, aliquando etiam Viola nigra dilutam purpuram referentes: semen in siliquis triangularibus paruum, rotundum: radix bulbosa, candida, perennis, lento succo, vti & tota herba, plena.

REPERITUR Hyacinthus iste in pluribus regionibus, & in nonnullis maior ac præcior: in alijs minor & magis serotinus. Is etenim quem Italia & Belgium, orientalem nominat, folia habet pinguiora & latiora, caules crassiores, flores patentiores maioresque, ac citius prodeuntes. Germanicus & Belgicus singulis minor, flores tamen plures gignit, sed serius exit. Reperitur in Germania, vt

Cordus

168 DE HYACINTHO NON SCRIPTO.

Cordus ait, in apricis quibusdam tumulis : in Belgio verò etiam in aruis, & iuxta agrorum margines, fruticibus aut arboribus confitos : & præcipuè quidem prope Mechliniam urbem, vbi copiosus nascitur.

FLORET Aprilis & Maio mense, orientalis etiam Martio.

Τάκινθος Græci, Latini similiter Hyacinthum, vt Dioscorides auctor, Vaccinium quoque appellant. Vaccinium autem etiam Viola dicitur nigra, vt superius scripsimus. Cognominatur autem hic Hyacinthus non scriptus, ad differentiam nempe alterius superius descripti, qui luctus notas inscriptas habet.

DIOSCORIDES hunc Hyacinthum citra adiectionem nominat : nam alterum Hyacinthum Lilij purpurei nomine complexus videtur. Meminit huius Columella lib. 10. diuersitatem coloris, qua in floribus, vno versiculo complexus:

Nec non vel niueos vel ceruleos Hyacinthos.

Belgæ Hyacinthum istum Græcam appellationem reuocantes Hyacinthen appellant. Ruellius, Gallis, Vaciet dici, auctor est. Sunt verò & aliæ multæ huiuscemodi Hyacinthorum species, vt recentiores iudicant, de quibus capite sequenti.

HUIUS porò Hyacinthi radix ordinis est primi in defficcando : secundi verò completi, aut tertij incipientis in refrigerando.

SEMEM leuiter extergit & adstringit ordine quidem tertio quadantenus exsiccans, caterum in medio consistens caliditatis & frigiditatis, auctore Galeno.

RADIX, inquit Dioscorides, cum vino albo pueris imposita, diu impuberes seruare creditur : aluum sistit : pota vrinam ducit, & à Phalangio commorsis opitulatur.

SEMEM

SEMEN contra serpentes auxiliatur: cum vino potum Regium morbum expurgat.

DE ALIIS RECENTIORVM SPVRIIS
HYACINTHIS, CAP. LII.

DVOS Hyacinthos superioribus capitibus descripsimus; unum Liliij effigie scriptum: alterum paruum non scriptum. Prater verò hos & alij multi, recentiorū iudicio sunt Hyacinthi. Nam omnes ferè anonyms flores è bulbis exeuntes, aut Hyacinthos aut Narcissos indicant; maiores siquidem Narcissos, minores verò Hyacinthos.

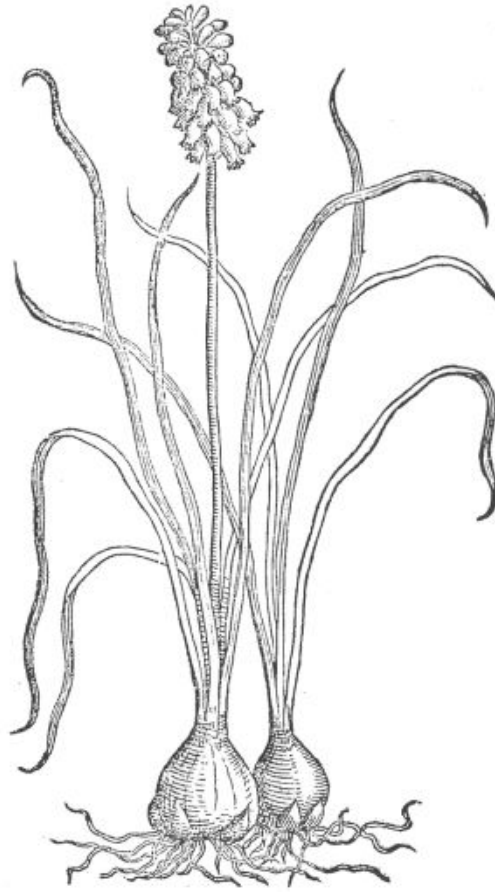
INTER Hyacinthos itaque neotericos, primus folia habet angusta quasi rotunda, bene virentia, per terram plurimā parte strata: cauliculos inter ea rotundos, glabros, palmo longiores, in quorum summo stosculi parvi, rotundi, caui, hiantes, colore ceruleo, aliàs diluto, aliàs saturato: post quos siliqua membranosa triangulares, in quibus semen paruum nigrum: radix subest bulbosa. Peregrinus nobis hic bulbus est, neque vsptam in Belgio sua sponte exit: in hortis satus facile comprehendit, & in plures bulbos citò multiplicatur. Folia ante Hyemem exeunt: cauliculi primo Vere: flores Martio.

HYACINTHV M Fuchsius appellat, & alteram eius speciem facit. Nobis bulbus quidam esculentus esse videtur. Sunt autem esculenti bulbi complura genera, vt Plinius & Theophrastus tradunt.

ET genera quidem, inquit Plinius, Graeci hac fecère: Bulbinen, Setanion, Pythion, Acrocorion (nonnulli Acrocorodon legunt) Aegilopa, Sifynrichion. Quae & Theophrastus, sed tamen non omnia lib. 7. cap. 13. refert. Sunt autem quorum ipse meminit, λαυκόδιον, καὶ βολεβίνην, καὶ ὀπτιώαν

L 5 καὶ κίτιξ,

170 HYACINT. NEOTER. PRIMVS.

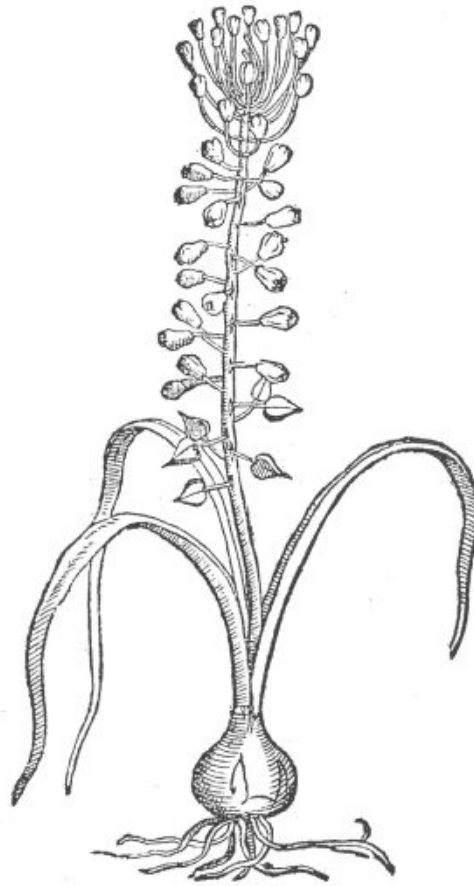

DE ALIIS SPURIIS HYACINT. 171

ἢ κίξ, ἢ τρέπον τίνα τὸ σισυγγίον. *Leucoion inferius describetur. Bulbinae, Plinius ait, Græcos appellare herbam Bulbine. porraceis folijs, rubicundo bulbo. Setanium, cepe quoddam genus est, ut Theophrastus & Plinius testantur. De Sisyrichio iam antè scripsimus. Pytion, Cyix, Acroscorodon, Aegilops, cuiusmodi bulbi sint, nondum certò reperire licuit: suspicandū videtur Κύixa & Acroscorodon idem esse. Apud Theophrastum enim κίξ τυτίωνα: apud Plinium eundem Acroscorodon ordine succedit. Ex horum autem bulborum numero aliquent esse, hoc Hyacinti vulgo dicti genus verisimile videtur; sed quis tamen sit, propter nimiam veterum breuitatem explicari nequit. Si coniectura vti licet, bulbus iste Acroscorodon est: si non, Acroscorodon allij genus sylvestre est. Nam solia, allij quandam similitudinem habent: nomen autem Acroscorodou similitudinem aliquam cum Allio indicat.*

HVIC autem similis est & alter quidam spurius Hyacinthus, folijs similiter per terram stratis, sed latioribus & porri folijs similioribus, caule crassiore, floribus candicantibus, maioribus quàm alterius. Reperitur in hortis. Floret eodem quo prior tempore. Matthiolus hunc pro bulbo vomitorio depingere videtur, nullis interim notis eum describens; nullis testimonijs aut rationibus sententiam suam adstruēs; sed nudam qualemcunque imaginem cum nominis inscriptione exhibens. Nos bulbum vomitorium ab isto planè diuersum infra descripsimus: & hunc ex esculentorum numero esse censemus.

QVI tertius est inter neotericos Hyacinthos, folia habet longa, pingua, aliquantulum lata; caules longos, subinde dodrante altiores: flores à medio sursum versus, vnde quaque circa caulem multos, paruos, cauos, primum purpurei; vbi verò flaccescunt, obsoleti coloris, (reperiuntur & candidi)

diū) cacumine comofo: radicem, vti aliorum, bulbofam, fub-
ruffam, ac fubpurpurei coloris. Reperitur, Fuchfio teſte, in
Germania nemoribus: vt autem Matthiolus, inter ſegetes
& in fyluis. Aprili aut Maio floret.

HYACINTHI ſpeciem, & quidem primam, Fuch-
fius, Tragus & Matthiolus faciunt: nonnulli Hyacinthum
fylueſtrem nuncupant. Germani alicubi *Weynling* ap-
pellat, alibi *Honds knoblauch* id eſt, Allium Caninum.
Non eſt tamen Allij aliqua ſpecies, ſed bulbi eſculenti genus
quoddam, veluti Bulbina; cui certè ſimilimus eſt. Bulbo
enim Bulbina rubet, & Porri folia Plinio auctore habet.
Videtur autem hæc ex Africa bulbus eſſe, quem Afrum co-
gnominant. Huic ſiquidem Dioſcoridis $\pi\upsilon\pi\pi\upsilon$, id eſt, ruſ-
ſum bulbum eſſe ait. Sunt autem qui velint hunc tertium
ſpurium Hyacinthum Scilla aut Pancratij ſpeciem eſſe:
quorum iudicium ea propter à nobis non probatur, quòd
Scilla & Pancratij bulbi grandes ſint, huius autem paruus,
& illorum comparatione exiguus.

SVCCEDIT huic quartus ex ſpurij Hyacinthus à 4
Matthiolo depictus, folijs oblongis ac latis: caule longiuſcu-
lo, ab imo ferè vſque ad ſummum ſtoſculus circumueſtito:
radice bulbosa: quantum quidem ex eius icone colligere li-
cet. Neque enim qualis & huiusmodi ab ipſo nuncupatus
ſit, aſcripſit, ſed ſolam imaginem exhibuit: quaſi illa ſatis
ad cognitionem eius eſſe poſſet.

NVNCVPAT autem eum Orientalem alterum; &
ab Orientali ac legitimo Hyacintho, cuius antecedente ca-
pite meminimus, ſecundum facit.

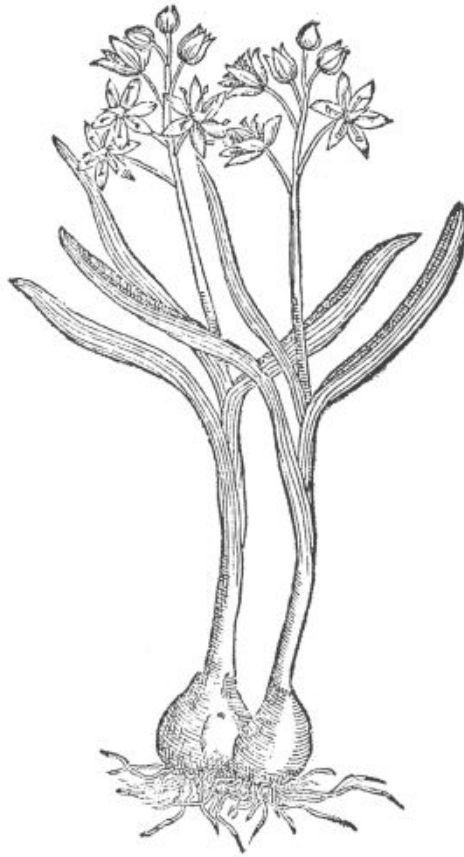
QVINTVS appellatus Hyacinthus, qui ſerotinus eſt, 5
folijs eſt anguſtis, paruulis, & minoribus, quàm primi: cau-
liculis breuibus, tres aut quatuor digitos altis; ſtoſculus in
ſummo raris, caruleis; ſtamimibus in medio exiguis: ſemine
in ſili-

174 HYACINTHVS AUTVMNALIS.

*in siliquis triangularibus exiguo : radice parua & bulbosa.
Nascitur Gallia quibusdam prouincijs, vt iuxta Parisiorum
Lutetiam. Floret exitu aestatis Augusto aut Septembri.*

AUTVMNALEM Hyacinthum ea de causa & se-
10:i-

176 DE ALIIS SPURIIS HYACINT.

rotinum nominant : neque aliud eius nomen cognitum habemus.

6 PRÆTER hos & aliū quendam pro Hyacinto bulbum Leonhartus describit Fuchsius, folijs modò binis, modò ternis, latiusculis, Porri minoribus : floribus circa cauliculi summum sparsis, multum & radiantis stellæ ferè similitudine patentibus, colore caeruleis aut candidis : quos succedunt capitula rotunda, ochri magnitudine, in quibus semen milio simile : radice bulbosa, rotunda. Reperitur plerisque Germaniæ locis, lato, pingui, sed inculto solo. Martio, quandoque etiam Februario flos exit.

GERMANI blo Hertzenblumen / & blo Honnugs blumen appellant. Fuchsius pro Hyacinti specie depinxit. Plerique Hyacinthum stellatum ab ipsa floris effigie vocant. Existimauimus aliquando Satyrium esse, verum hæc modò opinio displicet. Satyrio enim caulis est cubitalis ; folia Lily, bulbus mali magnitudine : bulbo verò isti, folia paruula, angusta, bulbus exiguus, & cauliculus breuis.

CÆTERVM quod ad vsum attinet horum spuriorum Hyacinthorum, nostris quidem aut in cibatu, aut in medicamentis nullus est ; proinde & vires ac facultates eorundem inexplorate : soli flosculi in hortis gratiam inuenère.

DE BULBO LEVCANTHEMO, SIVE ORNITHOGALO. CAP. LIII.

LEVCANTHEMO bulbo folia multa sunt & angusta, graminis minora : caulis inter hæc exit clodrante minor, rotundus, glaber, absque folijs : flores in summo dispersi emicant sex aut septem, foris herbagei viridis, intus candidi, ex sex foliolis commisti, exiguis lilijs, præsertim prius quam adaperiuntur similes ; qui Sole quidem splendente patent,

178 DE BULBO LEVCANTHEMO.

tent, noctu verò & cum aër nubilus etiam interdum relictus permanent : capitula succedunt triangularia, Cachryos femini similia, in quibus semen exiguum : radix bulbosa, lento succo plena, sapore ut plurimum insipida & aquea, cum obscura tamen quadam acredine. Reperitur in agris frumentarijs, apud Erabantos locis compluribus. Maio mense flores edit.

Ornithogalon Matthioli. IN Belgio, *Welt aycuyv* appellatur, à Græcis *ὀρνιθόγαλον*, quod à Plinio Ornithogale dicitur. Matthiolus alium omnino bulbum pro Ornithogalo depingit, caule videlicet foliosum, à nostro hoc Ornithogalo, quod Dioscoridis legitimum est, ea de causa differentem.

Ornithogalon Ruellij. DESCRIBIT porrò & aliud Ornithogalon Ruellius lib. 2. cap. 77. quod à rusticis in Suesstionum agris eruitur : radice, inquit, bulbaceam speciem præ se ferente ; è cuius medio cauliculus exit, tribus aut quatuor adnatis in cacumine : folijs, in capillamenta quadam extenuatis : floribus exiguis, foris herbaceis, intus lacteo candore candicantibus, qui simul coaceruati, veluti panicula quadam compacti callo squamatim coherentes, in pilulam extuberant, nucamentum pineæ nucis representantem : radix in orbem ferè collecta est, cortice pullo, candidissima intus carne, pulpanè perquam odorata. Vere vel æstate cum fronde vivet : hyeme vel autumno cum exarantur agri, radicitus velluntur : diu servari potest : & ubi annonæ premit inopia, plebis rustica famem & ieiunia Castanearum more satiat, nec aliud humo genitum promptius in cibos cedit, cum frugum penuria gliscit. Mirè suis expetitur : rura ex agris sponte nascitur gratiores cibum non norunt : lautiores etiam mensas ditiorum non reformidat. Pueris non incognita radices, qui propter astantes cum aratro terra profcinditur, aut in latiores porcas sulcatur, erutos vomere, colligunt, multo Castaneis suavio-

DE BVLBO LEVCANTHEMO. 179

suauiores: quibus & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur. Suesionensis ager, Churlos vocare consuevit: Haftenus Churli. Ruellius.

AT nobis huiusmodi radix, non Ornithogalon, sed Bulbocastanon quoddam esse videtur. Radix enim est bulbi forma, sapore Castanea; quale Bulbocastanon esse, nomen ipsum satis indicat.

DESCRIPSIMVS tamen nos in historijs stirpium vulgari lingua editis, aliud & huic dissimile Bolbocastanon; solijs videlicet Apj tenuioribus ac minoribus, ad Ane- Bolbocasta
non. thi accedentibus: caule tenui, dodrantali: floribus in umbellis candidis: semine paruo, odorato: radice rotunda, & quando inaruit rugosa, foris nigra, intus candida, sapore inter Pasticam & Castaneam medio; quod in Zelandia, Hollandia, ac etiam Britannia agris frumentarijs reperitur, & Alexandri Tralliani Βολβοκασάναρ suae ἀγροκασάναρ simillimum est. Sed ad Ornithogalon excurrens reuertatur sermo.

DIOSCORIDES Ornithogali fructum, ait, vnà cum pane coqui, vt Melanthium: radicem verò bulbosam, & crudam, & coctam edi.

DE BVLBO SYLVESTRİ.

CAP. LIIII.

BVLBO superiori capite descripto, non multum ab-
similis videtur, quem Leonhartus Fuchsius, & Hieronymus
Tragus, sylvestrem agnominant: sunt tamen huic folia pau-
ciora, & vnicum aut duo tantum, angusta & porracea:
caulis breuis, tener, rotundus, dodrantalis, aliquot in summo
adnatis, in quibus stoculi stellatim radiati, bulbi Leucan-
themi minores, colore ex herbaceo in luteum elanguescen-
tes;

M 2

180 DE NARCISSO.

tes; staminibus in medio capillaceis; capitula semen seren-
tia triangularia; radix bulbosa, lenti succi, nullius odoris,
sapore aliquantulum, sed perobscure Cepam referens. In
Germania locis ymbrosis ad margines pratorum exire ser-
tur. Martio ac Aprilis floret, fructumq; perficit.

GERMANI *feldzwibel* / *ackerzwibel* appel-
lant; quasi dicas Cepam agrariam. Ex sylvestrium & spon-
te nascentium bulborum est numero. Quo nomine à vete-
ribus nuncupatum fuerit non constat.

FACULTATES autem huius incognita sunt. Hie-
ronymus tamen Tragus, ex bulbo sub cineribus cocto, cum
melle cataplasma, vlcibus depascentibus vtiliter imponi
refert.

DE NARCISSO. CAP. LV.

NARCISSI genera, Dioscoride auctore, duo sunt.
Vtriusque flos albus est: sed vnus medio purpureus; alte-
rius luteus.

- 1 MEDIO purpureus, folia habet virentia oblonga, Porri
folijs similia: caulem angulosum, absque folijs, dodrante aut
pede altiore, & in summo florem è membrana erumpen-
tem, vt plurimum vnicum, subinde geminum, mediocriter
amplum, odoratum, ex sex candidis foliolis congestum, in
quorum medio breuis calyx est circinate rotunditatis, pur-
purei per oras coloris, intra quem stamina breuia, cum api-
cibus subluteolis: capitula inde angulosa: semen in his ni-
grum: radix bulbosa Cepæ similis, quæ nucleos ex se demit-
tens in multos facile bulbos multiplicatur. Reperiuntur au-
tem huius generis tres, forma, colore, aut odore nequa-
quam; sed florendi tempore differentes; magnitudine etiam
nomnihil, sed parum, dissidentes. Maiores medijs; præcoces
& serius prodeuntes minores sunt.

ALTER

NARCISSVS MEDIO PURPUR. 181

M 3

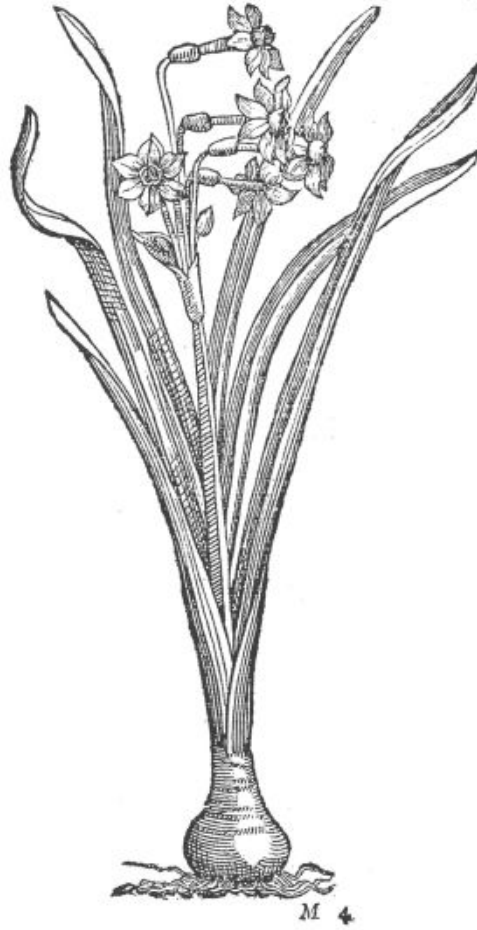
- 2 **ALTER** *Narcissus medio luteus, folia habet longiora, latiora, & aliquantulum minus virentia : caules proceriores, crassiores, & in singulis flores tres aut quatuor, prioribus similes, sed medio luteo ; semen & radicem bulbosam similia.*
- 3 **HIVS** generis & alius quidam tertius *Narcissus* est, folijs non modo quàm primus, verùm etiam quàm *Asphodelus*, latioribus longioribusq̃; floribus in singulis caulibus quatuor aut pluribus, candidis, minoribus, medio eorum luteo, calyce eminentiore, multo tamen quàm *Narcissi lutei fluestris* brevioris: radix similis est & bulbosa.
- 4 **IAM** & quartus quidam est *Narcissus* antedictis forma similis, sed per totum florem & medio quoque candidus.
- 5 **SUNT** & *Narcissi* multiplicibus floribus, cum primis alterius generis, folijs & bulbis alijs haud dissimiles. Ita varia semper natura, & ad stirpium herbarumq̃, genera multiplicanda fecunda; tum ad ea permutanda prona; praesertim si cultus mangonio adiuvetur, vel in alium locum stirpes transferantur. Hæc etenim plurimum posse ad stirpium mutationem, & alibi scripsimus.

EXEUNT qui medio purpurei sunt plerisque Gallia locis, & apud Hæduos ac Sequanos, in pratis. Dioscorides in montibus potissimum nasci tradit. Theocritus in pratis *Narcissum* gigni testis est, Eidyllio 20. vbi Europam cum suis prata ingressam, bene spirantem *Narcissum* carpisse, canit his verbis:

Αἰ δ' ἐπεὶ οὖν λειμῶνας ἐσήλυθον ἀνθεμένοντας,
 Ἄλλη ἐπ' ἀλλήλαισι τότε ἀνθεσι θυμὸν ἔτερπον,
 Τῶν ἢ μὲν νάρκισσον ἐύπνοον, ἢ δὲ ὑάκινθον: Id est,
 Florida sed postquam venere in prata puella,
 His illa: hæc alijs se floribus oblectabant ;
 Narcisso illa quidem bene olente, atq; illa Hyacintho.

F L O-

NARCIS. MEDIO LVTEVS ALTER. 183

FLORENT in Belgij hortis , prioris generis praecoces Narcissi , initio Aprilis : medij sub finem , seriores Maio mense : medio Iulii eodem ferè quo primi generis medij , tempore .

GRÆCI huiuscemodi flores *Napilossous* , Latini similiter *Narcissos* nuncupant . Belgæ , *Narcissen* & *Spaensche Heuetten* . Germani , *Narcissen roßlin* . Dicitum autem *Narcissum* *Plutarchus* in *Symposio* , quasi *neruos hebetantem* , & *torpidas facientem grauitates* , refert . Quapropter & *Sophocles* magnorum *subterraneorum deorum coronamentum eum vocat* , quod scilicet *defuncti & morte torpidi* , *torpido flore merito coronarentur* . Appellatur autem *Narcissus* etiam *Νάρκισσος* , & *Apuleio* teste , *αυδρος* , *βολος* *εμετρικος* , *αυτογενης* . *Lirium* autem *Theophrastus* eum appellat , cui *latius est herba folium* , & *flos melius longior* , *qualis utique tertius est* ; quem & ait *sponte germinare* : *qua de causa αυτογενης* , id est , *a seipso genitus* , vel *per se nascens* , dici potest . Sunt verò & alia *Liria* sui generis , de quibus supra scripsimus : & *Lilium* quoque , *Lirium* est . *Iulius Pollux* , *Homerum* *Liry* appellatione , *complecti omne florum genus* , auctor est . *Αυδρος* autem *Narcissus* proprie *montanus* est , eo quod ab aquis remotus proueniat . *Βολος* *εμετρικου* nomen ab effectu habet : *Dioscoride* siquidem auctore *Narcissus* etiam *vomitum concitat* . Est tamen & alius *bulbus vomitorius* proprie dictus , de quo capite subsequente .

De priore horum *Narcissorum* videtur scripsisse *Theophrastus* lib. 7. vbi *Narcissum* ter florere , vti *Scillam* refert ; & tria quoque arandi tempora , vti illam demonstrare . nam *Scilla* quidem caulem florum ternos exortus ostendere ait : *Narcissum* autem caulem non habere alterum , iuxta eum qui floris est . fieri autem non potest , vt ex eodem caule

ter

ter floreat . proinde tres differentes bulbos esse consequitur, qui tribus temporibus floreat , vti Narcissum medio purpureum facere iam scripsimus . Hunc etenim ter florentem existimare possunt , qui omnes tres vno eodemque loco reperiunt , & differentes bulbos esse non animaduertunt . Idem verò & hic Narcissus medio purpureus ille est , quem Plinius lib. 21 . cap. 19 . purpurei floris esse scribit . Narcissi duo genera, inquit , medici in usum recipiunt : vnum purpureo flore , alterum herbaceum . Nam purpurei floris Narcissum nuncupat , cui medium purpureum , vt eiusdem lib. cap. 5 . seipsum explicans ostendit . Huius alterum, ait , genus flore candido , calyce purpureo . Calycem autem dicit , quod in medio flore, circuli instar, & stamina ac apices continet . De hoc etiam Narcisso Vergilius in Bucolicis ecloga quinta :

Pro molli Viola, pro purpureo Narcisso,
Carduus & spinis surgit Palurus acutis.

SECUNDI verò & potissimum tertij Narcissi , Ovidius tertio Metamorphoseon lib. meminit : vbi Narcissi formosi adolescentis mutationem in florem sui nominis describit, hoc carmine :

Nusquam corpus erat, croceum pro corpore florem
Inueniunt solijs medium cingentibus albis.

DE tertio etiam scripsit Theophrastus lib. 6 . De alio siquidem hoc loco , quàm lib. 7 . agit . Libro siquidem 7 . folium ei tribuit angustum, quale vtrique primus habet : sexto verò latius quàm Asphodeli, vti tertij est : quod diuersis locis, de differentibus Narcissus eum scripsisse, conuincit . Scribit autem Theophrastus lib. 6 . Narcissi florem esse luteum, siue melini coloris , quod de medio floris calyce accipiendum esse, Ovidij testimonio iam ostendimus . Exemplaria penè omnia μέλαινα τὴν χροιάν habent , quod Hermolao & Martello occasionem dedit , vt Narcissi florem nigrum esse exi-

M 5 stima-

Theophrasti locus emendatus *firmaverint . Sed pro μέλαινα reponendum est μέλαινα . Est autem Melinus color, idem qui ochrea, siue luteus.*

PVTATVR autē & hic Narcissus serotinus à Theophrasto haberi, & Autumnno demum florere, propterea quod in ijs quæ extant exemplaribus, huius descriptionem mox subsequantur hæc verba: μετὰ γὰρ ἀρκτουροῦ ἢ ἀρνίου, καὶ περὶ ἰσημερινῶν, id est, post Arcturum productio floris est, & circa æquinoctium . Verum ad Narcissi historiam hæc non faciunt: inter Narcissi siquidem descriptionem & verba ista, defectus ac hiatus est . Nec spectant etiam ad Croci, uti Conradus Gesnerus in appendice scribit, quam Germaniæ suis hortis subiecit: sed ad Lirij alterius historiam pertinent, quod eodem libro, paulo inferius Theophrastus vñd cum Croco τοῖς πρώτοις ὕδασι, hoc est, primis imbribus, siue Autumnno, florere ait; ut diligenter utrumque locum expendentibus manifestum statim fiet.

Ac totidem quidem, quos propriè Narcissos dici opinamur, obseruare nobis contigit . Sunt tamen & alij quidam lutei appellati Narcissi, de quibus in mox sequentibus capitibus.

MULTORVM etiam Matthiolus icones exhibet; quos tamen excepto primo, non Narcissos, sed omnino alterius generis flores esse iudicamus . Nam quos secundo, tertio, & octauo locis depingit, Scillarum aut bulborum littoralium species videntur; quales, & alibi & in Narbonensi Gallia, plerisque locis sponte exeunt . Quartus similis illi bulbo, quem Marcellus Vergilius cap. de Narcisso in commentarijs suis hu verbis describit:

Nos in Apenninis montibus his nostris, frequentem vidimus florem Augusto & Septembri mensibus florentem, figura Lilij, doctantali altitudine, folijs qualia in Narcisso describuntur, singulari caule, iisdemq; alijs omnibus, excepto

cepto colore, qui nec candidus, nec purpureus, ut Plinius docet, sit, sed inter candidum & luteum colorem, nullius aut exigui odoris; vidimus & in mitioribus collibus enatum, sed non tam speciosum & magis albicantem. Quintum Gesnerius & passim omnes Tulipam vocant. Sextus & septimus Leucoia sunt bulbosa, flores à Narcissis multum differentes, de quibus infra.

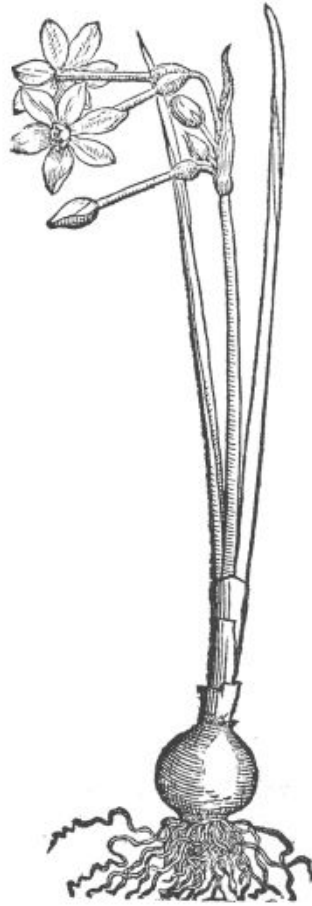
CÆTERVM Narcissi radix, ut Galenus ait, usque ad lē exiccandi facultate pollet, ut & maxima vulnera glutinet, vel ad incisiones usque, quæ circa tendones accidunt: habet verò quiddam absterforium & attractorium. Eadem, auctore Dioscoride, siue estur, siue bibitur, vomitus mouet: prodest ambustis ab igne cum melle trita: præcisos quoque nervos agglutinat imposita: luxatis item malleolis diuturnisq; articulorum doloribus trita cum melle, & imposita subuenit: expurgat ephelin & album cum vrtica semine & aceto, at cum eruo & melle vlcrum sordes expurgat, & abscessus qui agrè maturantur rumpit: educit & aculeos infixos cum Lolij farina & melle.

DE NARCISSEO LVTEO IUNCIFOLIO,
SIVE BVLBO VOMITORIO.

CAP. LVI,

HVIC Narcisso folia sunt oblonga, angusta, crassa interim propemodum rotunda, admodum lauia & flexibilia, iuncis cum lauore, tum colore, & quodammodo flexibilitate, nec non rotunditate similia; inter qua mediis exit caulis; in summo cuius, flosculi tres aut quatuor, vel plures, odorati, Narcissis forma similes, verum minores & colore per totum florem lutei: radix bulbosa, candida, tenui nigra

mem-

DE NARCISSO IUNIFOLIO. 189

membrana integitur. Nascitur plerisque Hispania locis sua sponte. In Belgio Aprili mense florem promit.

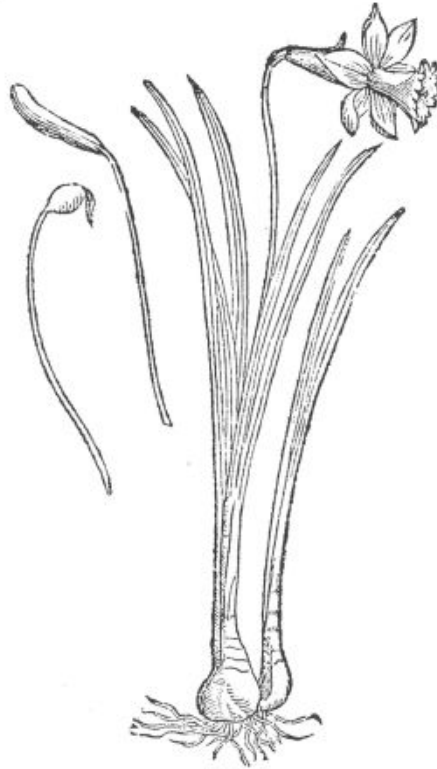
HISPANI à similitudine, quam folia cum iuncis habent, Ionquillas nuncupant: nos Narcissum Iuncifolium dicere possemus. Dioscoridis est Βολβός ἐμετικός, siue bulbus vomitorius. Id quod ex ipsa bulbi vomitorij descriptione colligi potest; quæ sic habet: Βολβός ὁ καλούμενος ἐμετικός ἔχει τὰ φύλλα ἰμαντῶδες τερα, καὶ πολλῶν μακρότερα τοῦ ἐδάδιμου ρίζαν ἐοικυῖαν βολβῶν, περιδὸν φλοιὸς μέλας. Id est, Bulbus nuncupatus vomitorius folia habet flexibilia & multo longiora quàm esculentus; radicem bulbo similem, circa quam membrana est nigra. Quæ descriptio huic Narcisso Iuncifolio simillima est: folia ei siquidem sunt multo quàm alicuius bulbi ἰμαντῶδες τερα siue flexibilia, utpote iuncea propemodum lentoris; & per quàm longa, longioraq; multo quàm esculenti bulbi; & radix in tenui nigra membranula reconditur.

QUIBUS autem facultatibus Narcissus Iuncifolius præditus sit, nullo recentiorum experimento aut testimonio constat. Dioscorides verò bulbi vomitorij radicem si edatur, aut si decoctum eius bibatur, vesicæ malis auxiliari, & vomitum facere, memoriæ prædidit.

DE NARCISSO LUTEO SYLVESTRI,
SIVE PSEVDONARCISSO.
CAP. LVII.

LUTEVS Narcissus sylvestris, folia Porri aut Narcissi similia promit, sed breviora ac minorâ: caules dodrantales, atque in singulis flores singulos Narcissi similes, sed medicorum calyce longiore, oblongioris calathii similitudine, colore per totum luteo, absque odore: capitula rotunda, oblonga, in

190 NARCISS. LVTEVS SYLVESTRIS.

ga, in quibus semen : radix bulbosa, ut aliorum Narcissorum. Reperitur non paucis Belgij locis, circa margines agrorum & veruaciorum, humido praesertim solo, & in syluis locisq; arboribus confitis: & similibus quoque cum in
Germa-

DE LEVCOIO BVLBOSO. 191

Germania, tum in Hispania: transfertur etiam in hortos. Floret Februario mense: Germani ea de causa *Geel Hoornungs blumen* id est, nostrate dialecto, *Geel Sporkelbloemen* / nuncupant. Februaris enim Germanis *Hoornungs mont* Belgis, *Sporkelle*.

APPELLANT verò & hunc Narcissum Belgæ, *Geel Tydeloofen*: Latine autem vulgo *Narcissus luteus* & *Pseudo-Narcissus* dicitur.

CÆTERVM quod ad vires attinet, recentiorum quorundam experimento exploratum est, Narcissi huius lutei sylvestris radicem decoctum per alium lentos & pituitosos humores, nec non serfos expurgare; & his prodesse, qui crudorum copia grauantur humorum; semine anisi & Zingiberis nonnihil additis, qua vt minus noceat, minusq; molestum sit ventriculo, adijciuntur.

DE LEVCOIO BVLBOSO.

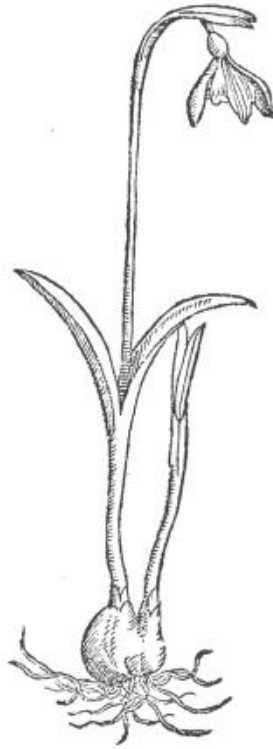
CAP. LVIII.

LEVCOII bulbosi tria nobis obseruare genera contingit: vnum trifolium, alterum hexaphyllum, tertium polyanthemum cognominari potest.

PRIMUM folia ex singulis bulbis bina promit, oblonga, angusta, in virore albicania, folijs Pseudo-Narcissi lutei colore proxima, inter qua medius exit cauliculus palmaris, in cuius summo flos è vaginula oblonga erumpit, à tenui pediculo deorsum dependens, foliolis tribus constans maioribus candidis, intra qua alia tria breuiora ac minoria, pallidè virentia, & aliquantulum striata; in medio floris stamina cum apicibus luteis: radix bulbosa est, foris obscuri & eius cuius Castanea nucleus coloris, qua facile in plures bulbos multiplicatur. Peregrinus Belgio flos, sed Italia & alijs

192 LEVCOION BVLB. TRIPHYLLON.

alijs regionibus familiaris. Exit prematurè Februario mense, reliquos omnes ferè flores antecedens.

LEVCOION videtur bulbosum Theophrasti, cuius meminuit lib. 7. vbi bulbos recenset; & quod lib. 6. primum sese ostendere ait, & emicare vbi calum clementius est. statim etiam nondum hyeme exacta; vbi verò immitius postea. Nos ad differentiam sequentium, non inconcinnè Trifolium bulbosum Triphyllon, & Violam bulbosam trifoliam, nunc pari posse existimauimus, à tribus nempe floribus foliolis.

PROXIMO generi folia similiter sunt angusta, Porri & Pseudo-Narcissi similia, sed breuiora, virentiora, lauiora & magis resplendentia, versus terram aliquatenus reflexa: cauliculi tenues, palmares, flores in singulis singuli, rarissime gemini, deorsum quoque penduli, colore candidi, ex sex foliolis aliquantulum striatis commissis, staminibus in medio cum luteolis apicibus: semen in rotundis capitulis paruum, rotundum, leue, & colore flauum: radix candida & bulbosa in plures faciliè propagatur. Plerisque Germaniæ superioris locis in vmbrosis & humidis syluis reperitur: apud Belgas hortorum areas exornat. Floret eodem quo superius tempore, aut non multo post.

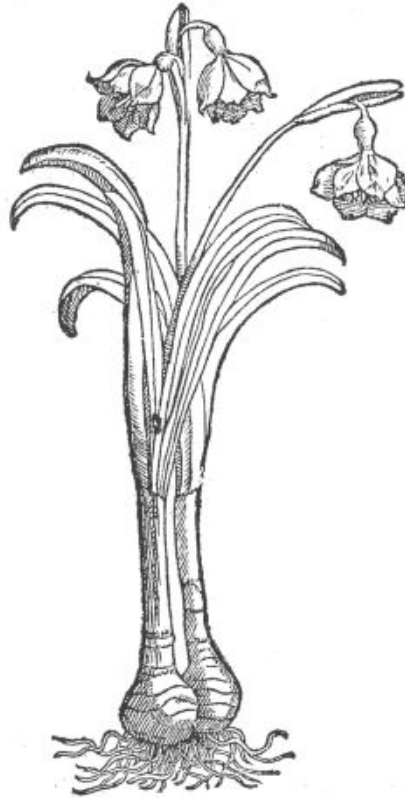
GERMANI, weiß Hornungs blumen: Nostri witte Tydeloosen appellant.

LEVCOII bulbosi genus esse manifestum est; quod exaphyllum, non abs re, à sex floribus foliolis cognominatur. Matthioli cum istud, tum superius Narcissi speciem facit, vt cap. de Narcisso scriptum est.

TERTIVM Leucoion bulbosum caule & folijs secundo simile est, maius tamen ac procerius: florem in singulis cauliculis non vnicum, sed quinq; aut sex & particulatim quidem florentes, profert, alterius floribus forma &

N magni-

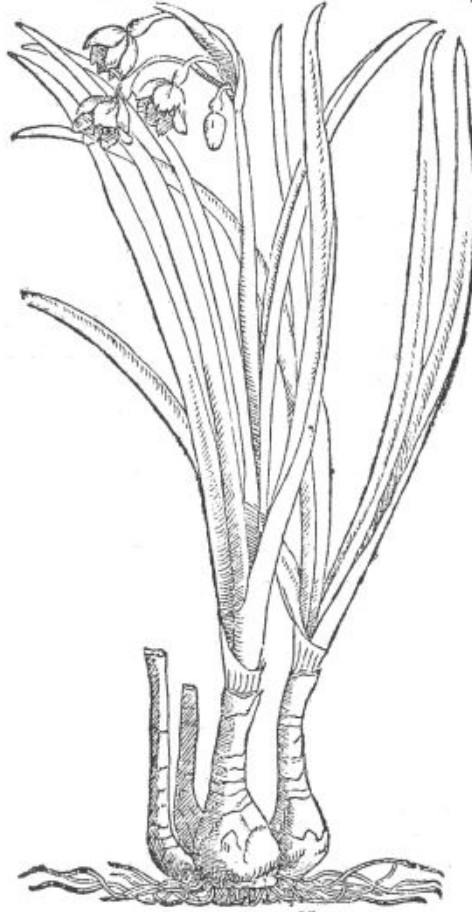
194 LEVCOION BVLB. EXAPHYLLON.

*magnitudine per omnia similes. Est & hoc nobis hortense
tantum. Non primo Vere, cum alijs duobus, sed multo post,
Aprili videlicet demum mense, yna cum Narcissus floret.*

VIOLÆ

LEVCOION BVLE. POLYANTH. 195

VIOLÆ siue Leucoij bulbosi species haud dubiò quædam est; sed serotina.

AT de facultatibus horum Leucoiorum nihil quod adferamus habemus, cum à veteribus de ijs nihil reperiatum proditum, & à recentioribus nihil quoque observatum.

DE TVLIPA. CAP. LIX.

EX bulborum florum numero & Tulipa est flos peregrinus; cuius differentes sunt species: quædam maiores sunt, aliæ minores.

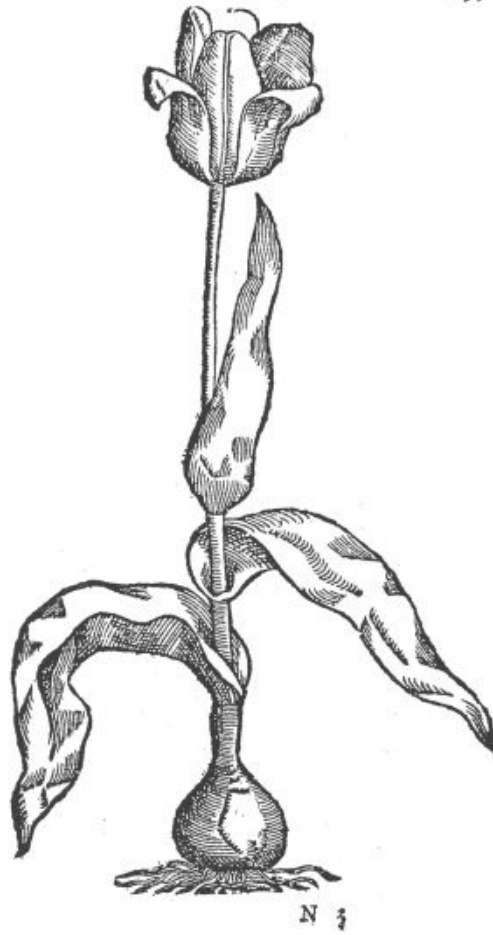
1 MAIORIBVS forma eadem satis omnibus est; folia eis bina aut terna, crassa, oblonga, lata, per oras subinde modicè reflexa, quæ cum primum erumpunt, modicè rubere videntur, adulta verò albicant: caulis inter ea exit pedalis aut paulo altior, cui vnicus flos insidet sursum spectans, è senis foliolis, patenti profundiori & aliquantulum angustioris oris cyatho, aut inuerso huius formæ pileo quodammodo similis; staminibus in medio croceis: color flori subinde luteus est, aliquando dilutè quasi purpureus, non rarè rubet, medio tamen luteo, & quandoque etiam extremis foliorum; odor nullus; semen cartilagosum, planum, in capitulis nascitur, quæ maturato semine in tres dehiscunt partes. radix bulbosa est, Narcisi bulbus haud dissimilis. Differunt inter se magnitudine nonnihil flores; maior ferè luteus, minor rubens; medius qui purpureus.

2 MINORES Tulipa folijs sunt angustioribus, & ferè porraceis; cauliculis tenuioribus ac brevioribus: floribus minoribus & minus in latitudinem sese pandentibus: bulbis minoribus.

IN Trachia & Cappadocia Tulipa exit: Italia & Belgio peregrinus est flos. Minores alicubi in Gallia Narbonensi

TVLIPA.

197

nensi nasci feruntur . Aprilis mense Tulipa florem Belgium videt.

TYRICO & peregrino nomine Tulipam recentiores nuncupant , à Dalmatico pileo Tulipa dicto, cuius formam referre patens flos videtur . Quo nomine à veteribus hic flos dictus fuerit, non constat . Suspiciari quis posset, πυρίωρα esse, si edulis bulbus esset, & cogendo lacte efficax. Nam πυρίων quidem à Theophrasto inter edules bulbos re- πυρίων. fertur ; & herba est, qua lac cogitur, ut ait Hesychius. Conradus Gesnerus Tulipam Satyrium esse existimavit, & quidem Erythronium, quod videlicet flore vna species ru- beat ; aut omnino Satyrj aliquam speciem. Cum quibus an- conueniat, & quantum, ex subscriptis Satyrionum descri- ptionibus relinquimus diligentius considerandum.

DE viribus autem & facultatibus Tulipa nihil com- pertum habemus, aut à quoquam scriptum reperimus.

DE SATYRIIS EX DIOSCORIDE ET
ALIIS. CAP. LX.

PRÆTER Orchies dictos, quos etiam Satyria Plinius & Apuleius appellant, duo Satyrj genera Dioscorides esse tradit: vnum τριφύλλον sive trifolium, alterum cogno- mento ἐρυθρόνιον.

TRIFOLIUM folia fert tria deorsum reflexa, Lapa- tho aut Lilio similia, verum minora & rubentia : caulem ἄλιν, id est, tenuem siue nudum, cubitum longum ; florem Lilij specie, album : radicem bulbosam, uti malum, πυρρὸν siue fuluam, intus ut ouum candidam, gustu dulcem, & ori gratam. Idem Satyrium Plinius lib. 26. cap. 10. etiam, sed paulo aliter describit : Folia ei siquidem non Lapatii aut alterius Lilij, sed rubri Lilij esse ait, quæ multo angustiora

200 DE SATYRIIS EX DIOSCORIDE.

Et minora sunt quam candidi Lilij: Et radices ei geminae, contra planè quam Dioscorides, facit. Verba Plinij sunt: Græci Satyrion folijs Lilij rubri minoribus, Et tribus non amplius è terra exeuntibus tradunt: caule laevi cubitali, nudo: radice gemina, cuius inferior pars Et maior mares gignat; inferior ac minor feminas. Pertinent autem quod de gemina radice additur, ad Orchion, non verò Satyrj historiã. Radicem autè huius Satyrj Dioscorides ait oportere ex vino austero coctam ad opisthotonon bibi: Et ei qui velit cum muliere concumbere hac utendum fore; fertur enim ipsam ad Venerem potentiam excitare.

Plinij locus antiquè aduertitur.

2 ERYTHRONIUM Satyrium siue Erythraicum, semen habet lini femini simile, sed maius, robustum, splendens Et leue, quod Et ipsum narratur Venerem excitare, vi Scincus: est radice cortex subtenuis Et fuluus, interna verò pars candida, gustu ori grata Et dulcis. Nascitur in soli expositis Et montanis locis. Fertur ad Venerem incitare radix, etiam si manu teneatur: cum vino verò sumpta multo magis. Eadem ferè de Erythronio Plinius; nisi quod semen ei non lini, sed viticis maius ac leuius tribuat, Et vires ei plures ex aliorum tamen relatu adscribat: arietibus scilicet quoque Et hircis segnioribus in potu dari; Et à Sarmatis, equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu: quod vitium profedamum vocant.

SED postea quam tam magnas Erythronio Satyrio, ad venereas libidines incitandas, vires Et Dioscorides Et Plinius tradi scribant, suspicandum non temere videtur, Satyrium istud, herbam esse eam, quam Indum quendam attulisse Theophrastus lib. 9. ait; ad rem Veneream efficacissimam: potissimum cum nec huius, nec alterius Satyrj, Theophrastus vsquam meminerit. Si etenim Erythronio tam efficacis vis est, vt etiam in manu sumptum libidinem excitare queat;

queat ; non multum ab Indi illius herba (si non eadem est) facultate differens esse oportet. Ad rem siquidem Veneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat: nec enim solum edentibus, sed etiam tangentibus tantum, genitalibus vini dixerere adeo vehementem fieri, ut quotiens velent coire valerent; vti refert Theophrastus. Verum hanc ea de causa cum Erythronio eandem esse affirmari certò non potest, cum non raro dissimiles eiusdem aut similis facultatis stirpes reperiuntur. Coniecturam nostram indicauimus, iudicium exactius studiofis permittimus.

DE ORCHIIIS. CAP. LXI.

ORCHI ÒN multa & differentes reperiuntur species, quas veteres paucioribus quidem, nos quinque generibus comprehendendas putauimus. Primum genus Cynosorchin, siue canis testiculum: proximum testiculum Morionis: Tragorchin tertium: quartum Orchin Serapian: quintum testiculum odoratum, siue testiculum pumilionem cum Cordo appellauimus.

CYNOSORCHIOS complures reperiuntur species. Cynosorchis.
PRIMA folia habet lata, pingua, lilijs folijs propemodum similia; caulem pedalem aut altiorem, angulosum; & in eo flores copiosos, spicatum digestos, colore rubentis dilute purpurea, cucullo aut galea patenti similes, ex quibus parte inferiore lacinosum quiddam, canis aut alterius animalis quadrupedis exuuiò simile dependet, dilutè & ipsum purpurascens, punctulis magis purpureis respersum: pro radicibus, præter fibras supra adhaerentes, gemini sunt bulbi veluti testiculi, forma aliquantulum oblongi; quorum vnus plenior ac vegetior, alter rugosior.

ALTERA species folijs similiter leuibus oblongis & 2

N 5 latis

202 CYNOSORCHIS ALTERA.

latis est, sed quam antecedentis minoribus & angustioribus, quinque aut sex, nonnullis caulem amplectentibus, qui dodrantis est: spica densa, breui, in qua flores multi; colore ex candore purpurascens, multis purpureis punctis & interiore parte obscurioribus copiosis exiguis lineis ornati; forma galeam aut hiantem cucullum quoque referentes, dependente ex singulis veluti animalculi quadrupedis, aut homunculi extensis brachijs & diuicatis cruribus absque capite corpusculo, eodem serè modo quo ex Saturni ore depingi solent dependentes pueruli: radices subsunt duæ globose, nuclei nucis myristicæ magnitudine; adherentibus ad annexum fibris aliquot crassis.

TERTIA Cynosorchios species, folia edit angusta, 3
striata, plantaginis angustifolia folijs modo quodam similia: caulem dodrantelem: flores in breui densaq; spica copiosos; colore foris puniceo & obscuriorem purpuram referente, intus verò albicante; eiusdem cum superioris formæ, sed tamen minores; dependente quoque ex ipsis rudi ac informi exiguo quadrupedis veluti animantis rudimento: radices subsunt aliorum Orchion similes.

HVIC & alius floribus per omnia similis quidam Cy- 4
nosorchis est, folijs tamen latioribus, & secundum referentes, quem Cynosorchios speciem quartam non ineptè quis fecerit.

IAM & quinta quadam species reperitur, folijs vti se- 5
cundus canis testiculus: caule pedali, spica longa, floribus colore herbaceo subuiventibus, ex quibus quod lacinia simile dependet, oblongum est, & quasi quadrangulum. Ex horum numero primus vel secundus, vel vterque, Cynosorchis est à Dioscoride descriptus. Vterque enim horum folia habet La-
uia, Scilla mollioris siue Epimenidiæ folijs similia, quadamq; horum erecta caulem amplectentia: alia verò versus terram
incli-

inclinata: caulem non raro altiorem dodrante: flores purpurascetes: bulbos radicum oblongis oliuis similes; praesertim qui primus est. Talem etenim Dioscorides Cynosorchin esse scribit. Ορχις, ait, οί δ' ἐκυρὸς ὄρχιν καλοῦσι, φύλλα ἔχει κατὰ γῆς ἐσφωμένα, περὶ τὸν καυλὸν καὶ τὸν πυθμένα, σκίλη μαλακῆ ὅμοια, στενότερα δὲ καὶ λεῖα μακρότερα * καυλὸν σπιθαμῆς τὸ μίπος, ἐφ' οὗ ἀνθὶ πορφυροειδῆ ῥιζῶν βολβοειδῆ, ἐπιμάκην, διπλῶν στενὴν ὡς ἐλάσης, τὴν μὲν ἀνω, τὴν δὲ κατωτέρα: καὶ τὴν μὲν πλήρη, τὴν δὲ μαλακὴν καὶ ῥυσοῦν: hoc est; Orchis quem Cynos orchin appellant, folia habet & per terrā strata, & circum caulem ac spicam, Scille mollis similia, angustiora, mollia & minora: caulem dodrantis altitudine: in quo flores purpurascetes: radicem bulbosam, oblongam, geminam, angustam ut oliua, vnam superiorem, alteram inferiorem, & vnam quidem plenam, alteram mollem & rugosam.

Dioscoridis locus restitutus.

IN qua descriptione deprauatè in Graecis exemplaribus legitur ἐλάση μαλακῆ, pro σκίλη μαλακῆ; nulla siquidem appellata est mollis olea, & olea folia multo & minora & angustiora sunt, quàm Orchios. Inter Scillas autem quaedam est mollior & minus aspera. Nam species quidem Scilla, auctore Plinio, lib. 19. cap. 5. tres sunt: Vna mascula folijs candidioribus, altera femina nigrrioribus, vtraque asperioribus, & tertia Epimenidia dicta, folijs minus asperis & angustioribus. Hanc Dioscorides mollem Scillam appellat, eiusq; folijs Cynosorchios mollia ac leuia folia, similia & angustiora esse ait.

Scilla.

CONFIRMAT hanc lectionem Theophrastus de historia stirpium lib. 9. vbi de Orchi scribens ait: ἔχει δὲ φύλλον σκυλλῶδες, λειότερον δὲ καὶ ἐλαττον, hoc est, folium habet Scylla simile, sed leuius ac minus. Et similiter Plinius lib. 26. cap. 10. Quidam folio, ait, Scilla esse dicunt, leuiori ac mi-

ac minori. Est tamen in utroque auctore huius Orchios descriptio deprauata. Pro σικκωδες siquidem, ut Marcellus legit, in nonnullis Theophrasti exemplaribus, que Gaza male conuersionis occasionem dedere, perperam legitur σικκωδες. Sequitur deinde: τὸν δὲ καυλὸν ὁμοίωτατον ἀπίφ, ἢ τὴν ἀπύρφ, ἢ τοὶ ἀκάνθη, quod penitus corruptum videtur. Apud Plinium legitur, caule spinoso, & similiter deprauate: Orchios siquidem caulis spinas non habet. Cornarius tamen hac Plinij lectione fretus, Theophrasti locum hoc modo putauit restituendum: τὸν δὲ καυλὸν ἀκωνθώδη, ὅσχι δὲ ἰσικίωτατον ἀπίφ. Quomodo autem hac Theophrasti & Plinij corrupta loca restitui debeant, ac emendari, diligentius expendendum relinquimus.

Theophrasti & Plinij
loca corrupta.

TESTICVLVS Morionis duplex est: mas videlicet & femina. Mas folia sunt quinque aut sex, longa, lata, lenia, lili folijs similia quidem, sed minor, superius maculis aliquot subnigricantibus signata; quorum vnum & subinde alterum caulem quoque circumplectitur; caulis dodrantalis: flores in spica purpurei, circa umbilicum albidiores, odorati, & aspectu grati, posterius corniculum habent propendens, simile ferè corniculo Regij floris; anterius vero cucullum auriculatum & cristatum Morionis referunt. Nam cuculli quidam & patentis galea modo flosculus hiat, & angusta foliola qua à lateribus surgunt auriculas; quod verò è medio attollitur, cristam refert: radices gemini sunt globuli, nucleo nucis myristica similes, supra quos fibrae exeunt.

Testiculus
Morionis
mas.

FEMINA folia habet similiter lenia, sed angustiora & aliquantulum venosa sive striata, Plantaginis angustifolia quodammodo similia: flores hiantes quoque, & veluti patentes cuculli, à tergo dependente singulis corniculo, sed foliolis, qua cristæ aut auriculatum modo adnascuntur non erectis,

Testiculus
Morionis
femina.

106 TESTICVLVS MORIONIS MAS.

erectis, sed ipsi floris cucullo ita incumbētibus, ut non faciliē obseruentur: gemini & his testiculis similes globuli, exeuum & supra annexum aliquot fibræ.

1 ET vni quidem huius generis flores sunt purpurei Viola ferè nigra colore, in medio candidiores, punctis aliquot variegati, pluresq; densiori in spica; caulisq; quàm reliquorum longior.

2 ALTERI flores dilutè rubent; cauliculus breuior est, & folia aliquantulum minora.

3 TERTII, flores purpuram referunt exquisitè rubentem, & vermiculum colorem: densa huic breuiusq; spica; flores minores: folia nonnihil striata, pleraque erecta & caulem circum amplectentia. Hunc testiculum sunt qui velint Satyrion esse Erythronion, sed parum isti attenderunt, Orchies à Satyrjjs differre.

4 SVNT verò & huius generis minores testiculi, quibus cauliculus breuis est: folia paruula quina aut sena, vno aut altero circum cauliculum erecto; flores in spica breui, rari; colore nunc in caruleo purpureo diluti, nunc candidi, quandoque rubentes, sed coloris obsoleti & odoris ingrati.

Tragor-
chis.

TRAGORCHIS folia similiter leuia, lata & longa fert, liliaceis proxima, maiora quàm aliorum Orchion: caulem cubitalem saepe folijs nonnullis inferius implicitum: flores secundum caulem in longa veluti spica multos, fatidos & hircum olentes, quorum forma patenti quoque galea similis est, ex quibus tamen non exuuiis simile, sed longa aliquantulum retorta veluti lacerta cum medio corpusculo cauda propendet, coloris eius cuius est caulis, purpureis aliquot punctulis circa annexum insignita: semen in valvulis oblongis & striatis gignitur perexiguum: testiculi subsunt grandes; fibræ aliquot supra adherent. Testiculum leporis plerique appellant: nos ab odore, quo hircum dum in flore

TRAGORCHIS, TESTIC. HIRCI. 209

in flore est, refert, $\tau\epsilon\alpha\gamma\beta\epsilon\rho\chi\upsilon$ & Hirci testiculum dicere maluimus.

Testiculus Serapias. TESTICVLI Serapiadis à nobis cognominati, tria obseruauimus genera: flos vnus papilionem, alterius fucum, tertij muscam refert.

¹ PRIMVM itaque genus folia profert duo aut tria, lenia, latiuscula, at hlij folijs multo minora: caulem dodrantalem aut altiorem; flores in eo raros, candidos, papilionibus expansis alis quodammodo similes; è foliolis scilicet tribus, vno superiore, duobus lateralibus alas referentibus; & longiori, tenui, veluti papilionis corpore, cauda propendeme, melleum & dulcem liquorem continente, commissi; qui contorto aliquantulum pediculo, cauli adherent: globulis subsunt gemini candidi & rotundi, & supra eorum annexum fibræ aliquot pro radicebus.

² ALTERVM & secundum genus quinis senisue constat folijs, venosis, aliquantulum latis, Plantaginis angustifolia quadantenus similibus, sed minoribus, quibusdam terram versus reflexis, alijs circum caulem; qui palmatis aut dodrantalis est: floribus in summo quinque aut sex ex aliquot foliolis compositis, quorum inferius forma, & colore subnigro sordido fucum proximè referre videtur: testiculis subsunt vt alijs gemini. Reperiuntur huius species duæ: vnus flos superiora foliola maiora, candidiora, & aliquantulum purpurascens habet: alterius omnino minora & subuirentia. Huius caulis breuior: illius altior.

³ TERTIVS testiculus Serapias folijs est minoribus, & paucioribus, cauleq; breuiori ac tenuiori quam secundus, cui alioqui satis similis apparet: flores huic tres aut quatuor, ex tribus exiguis superioribus foliolis, & quarto inferiore oblongiore, colore in purpura tristi subnigro, nonnihil variegato. forma musca cuiusdam corpori similem: testiculi

212 ORCHIS SERAPIAS SECVNDVS.

Testiculus
Serapias
Dioscoridis.

sticuli veluti gemina parua
pilulae sunt.

TRIA autem haec gene-
ra Serapiades nūcupauimus,
propterea quod eorum flori
infecta quaedam referūt sa-
cunda & lasciuia, tanquam
à Serapide nomen habentia
Alexandrinorum olim Deo,
cuius excellens Canopi tem-
plū erat, vbi lasciuus & can-
tibus & saltationibus cole-
batur: vt videre est apud
Strabonem lib. 17. Fuchsius
etiam ante nos, genus illud,
quod flore fucum refert, Se-
rapiada feminā fecit. Dios-
corides item Orchim Sera-
piada describens, vnum isto-
rum satis manifestè expri-
mit. Verba eius sunt: Ορχη
ἕτερος, ὃν σεραπιάδα ἔτιρι
καλοῦσιν, φύλλα ἔχει ἰσότη-
τα πρᾶσιον ἐπιμήκη πλατύ-
τερα καὶ λιπαρά, ἐπιμακρῆ
ἐν ταῖς μασχάλαις· κωνία
σπιθαμιαία· ἀνθη δὲ ὑπὸ
πόρφυρα· ῥίζα δὲ ὑπερστυ-

ὄρχη δ' ἰσὸς ἴμοια, id est, Orchis alter, quē Serapiada alij no-
minant, folia habet Marrubio similia, oblonga, sed latiora
& pinguis, per extrema recuruata; cauliculus docti anta-
tem; flores subpurpureos: radix subest paruis testiculis simi-
lis.

ORCHIS SERAPIAS TERTIUS. 213

lis. Cum qua descriptione si secundus no-
 ster Serapias, praesertim qui maior est,
 conferatur; convenire omnino reperie-
 tur. Foliū etenim ei Marrubij folio lon-
 gius latiusq; & laevē, quod refertur:
 cauliculus dodrantalis: florum superiora
 foliola, dilute in candore rubentem pur-
 puram referunt: testiculi exigui sunt.
 Meminit huius eiusdem & Plinius, sed
 folia ei non Marrubij sed Porri tribuit,
 quod & Dioscoridis interpretibus occa-
 sionem praebuit, ut pro εὐκρότα πρᾶσις,
 reddiderint, porro similia. Inter pauca,
 inquit Plinius, mirabilis est Orchis her-
 ba, siue Serapias, folijs Porri, caule pal-
 meo, flore purpureo, gemina radice testi-
 culis simili. Paulus Aegineta, Serapiada
 etiam Triorchin nuncupari scribit, ve-
 luti tres testes habentem. Unde Fuchsius
 Serapiadi tres affinxit bulbos. Plinius
 tamen huic non nisi geminos bulbos tri-
 buit: neq; nobis plures quā duos esse,
 vel huic, vel illi quem Fuchsius depin-
 git, vel alijs Orchijs, observare contigit.

QVINTVS testiculus odoratus siue Testiculus
 pumilio nuncupatus, omnium folijs mi-
 nimus est; ei siquidem foliola omnino
 parvula sunt, eaq; venosa & Plantagi-
 nis aliquatenus similia, sed minutis ac
 parvulis eius folijs minora, virētia; cau-

lis tenuis est palmi altitudine, circa quem flosculi parvuli
 candidi, suaviter odorati, ordine digesti, ac spiraea uado cau-

214 ORCHIS ODOR. TESTIC. ODOR.

lem ambientes : bulbi subsunt gemini, parvi, oblongi.

EXEUNT Orchides locis ut plurimum palustribus ac humicatis, in sylvis ac pratis : quidam pingui & argilloso solo, veluti *Tragorchis* dictus, qui solo pinguisimo gignitur : alij etiã macriori nascuntur. Odoratus, edulis, incultis & aridis locis plurima parte reperitur.

MAIO & Junio mensibus omnes florent, excepto odorato pumilione, qui Augusto demum aut Septembri flores promit.

OMNES à Græcis *Ορχις*, & à Latinis *testiculi* nuncupantur. Germani *Knabenkraut* & *Standelkraut*: Belgæ, *Standelcruyt*: Galli, du *Satyryon* appellant, officinarum nomen retinentes. Officina siquidem *Orchides Satyria* nominant, & eorum bulbos, pro *Satyriorum* medicamentis ac compositionibus admiscunt. Præbuisse his occasionem videtur *Apuleius*, qui nullam inter *Orchides* & *Satyria* differentiam facit, sed utrumq; *Satyrium*, cum utroq; *Orchi*, canis videlicet dicto, &

Serapiade cognominato confundit. Græcis, inquit, dicitur *Satyryon*, alijs *Cynosorchis*, alijs *Ematicos*, *Panion*, *Serapion*; alijs *Orchis*. Galli, *Utam*: Itali, *Priapifcon*: alijs *Orminalem*: alijs *testiculum leporinum* nominant.

VIS autem *Cynosorchios* radicibus calida est & humida:

mida : caterum maior quidem multam videtur habere humiditatem excrementitiam , ac flatuosam , & ea propter epota Venerem excitat . Altera verò minor , econtra , vt sit eius temperamentum ad calidius & ficius vergens : itaque hac radix , tantum abest vt ad coitum stimulet , vt etiam planè contrà cobibeat ac reprimat : auctòr Galenus . Et de radice , inquit , Dioscorides , narratur , maiorem si viri edant , mares generare ; minorem si femina , feminas . Addunt in Thessalia mulieres teneram cum lacte caprino bibendam dare , vt Venerem excitent : aridam verò ad inhibendum .

SERAPIADEM , Galenus ait , ficiorem facultatem obtinere , nec perinde ad Venerem accommodam esse .

NO STRA etas omnium Orchium bulbis , ad Venerem excitandam vitur : & pharmacopœi compositionibus eo facientibus indifferenter quosuis admiscunt : præstantiores tamen sunt Tragorchios bulbi . Assumendi autem non sunt ambo bulbi , sed durior , plenior , ac succi plus habens : flaccidior ac rugosior minus aut non idoneus est .

EST autem plenior , non semper qui maior , sed non raro minor : si videlicet bulbi colligantur priusquam stirps destituerit , aut cum primùm caulis erumpit . Nec etenim succulentior , alterum magnitudine superat , prius quàm semen maturari cœperit . Nam cum alternis annis vnus bulbus intumescat , alter verò resideat ac pereat , fieri non potest vt durior ac succo plenior semper maior sit . Quando siquidem folia erumpunt , tunc demum vel non multo antè plenior crescere incipit , quo paulatim incrementum sumente alter flaccescit , rugasq; contrahit , donec maturato semine vnà cum folijs & cauliculis subinde totus subsideat ac pereat ; eo qui interea creuit vegeto ac succi pleno .

QVOD recentior ætas Satyrium basilicon nominat, non vnius est generis. Est etenim maius vnum; alterum minus: quoddam folio non maculato; aliud maculato.

¹ MAIUS Satyrium basilicon, quod plerique marem appellant, folia habet oblonga, lata & lenia, lity folijs minoræ, nullis aut omnino vix apparentibus maculis respersa: caules pedales vel altiores, non absque adnatis folijs: flores in summo spicatos, colore dilutè purpureos, exiguis punctis saturata purpura respersos, forma testiculi Morionis maris, nisi quòd ipsis crista desit: sub quibus singula acuminata nascuntur foliola: radices geminae veluti palmae sunt, singule in quatuor digitos distributæ; quarum vna flaccidior & quasi fungosa: altera vegeta ac solida, paucis ab annexu exeuntibus fibris.

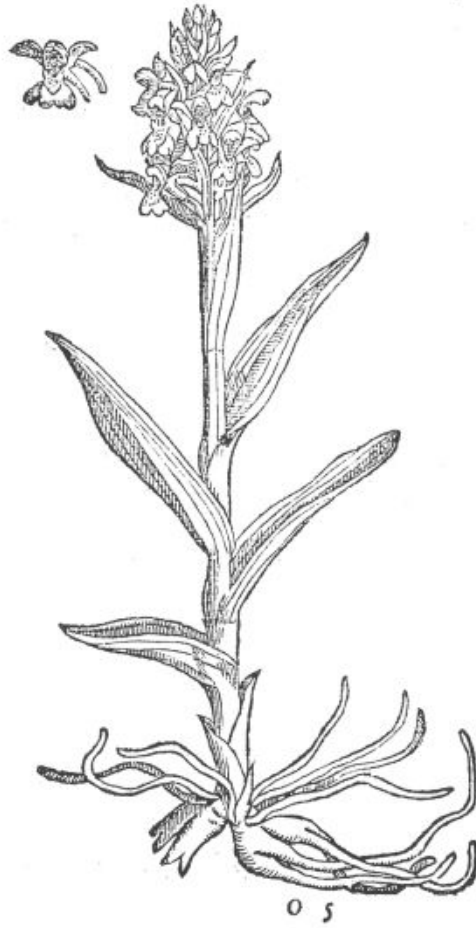
² ALTERVM maius genus, quod feminam vocant, priori tamen minus, folia eiusdem formæ promit, sed minoræ & multis nigris maculis conspersa: flores cucullis similes, cristatos & hiantes, vti testiculi Morionis maris; colore nunc candidos, alias in purpura vel rubentes, vel dilutè ad caeruleum inclinantes, semper magis purpureis punctulis ornatos ac variegatos: radices alterius similes.

³ MINVS genus, folijs est angustius, & vt Matthiolus inquit, croci, caule dodrantali iunceo, leuiq, in cuius cacumine flos emicat purpureus, Amaranti amulus, qui recens odorem quàm suauissimum reddit: radicibus aliorum similibus, sed quæ magnitudine ipsis cedant.

NASCUNTUR Satyria hæc, locis vt plurimum humentibus, palustribus, in pratis & in syluis. Florent Maio ac Iunio.

NOSTRA

SATYRIUM BASILIC. PRIMVM. 217

218 SATYRIUM BASILIC. ALTERVM.

NOSTRA atas Satyria nuncupat Basilica siue regia: item & Palmas Christi. Est tamen & alia huius appellationis herba, Ricinus videlicet; hunc etenim & Palmam Christi vulgo plerique nuncupant. Germani Satyrion Basilicon, **Kreuzblum** nominant: Belgæ, **Handekens cruyt**: Galli, Satyrion royal.

SUNT qui velint Buzeiden siue Buzidan Arabum esse. Sed Auicenna Buzeiden ait esse medicinam ligneam Indam. Et Serapio Buzeiden ait radices esse duras, albas, similes Behen albo, & medicinam esse Indiæ. Satyrj autem huius basilici radices nihil minus quam lignea sunt, & non ex India petuntur sed in omnibus Europa prouincijs passim reperiuntur: tantum à Buzeiden absint.

MATTHIOLVS Satyrium basilicum Digitos citrinos Auicenna esse vult, & monachos qui in compositiones Mesues commentaria edidere, dubitantes & penes lectorem iudicium relinquentes, ea de causa reprehendit. Nobis tamen magis placet Monachorum hesitatio, quam Matthioli assertio. Neque enim Satyrj huius radices durae sunt, sed recentes quidem vegetae ac succulentae, & arefactae omnino flaccidae: nulla etiam omnino citrina aut puluerulenta est. Digni autem citrini, auctore Auicenna, duri sunt, & quidam ^{Digitis citrini.} Digitis citrini cum puluerulentia. Verba eius sunt: *Asabafra siue digitus citrini quid est? Eius figura est sicut vola manus, commista ex citrinitate & albedine, & est dura, in qua est parum dulcedinis, & ex ea est citrina cum puluerulentia absq; albedine. Tam & Rhafis libro continentis ultimo, digitos hos croceos, ut exemplaria habet, appellat; & esse gummi seu venarum tinctorum ait. At basilici Satyrj radices nihil minus quam croceae sunt, & ad tingendum nequaquam vtiliter habentur. Quae omnia Satyrium basilicum vulgo nuncupatum, à Digitis citrini Auicenna & Rhafis differre, manifestè ostendunt.*

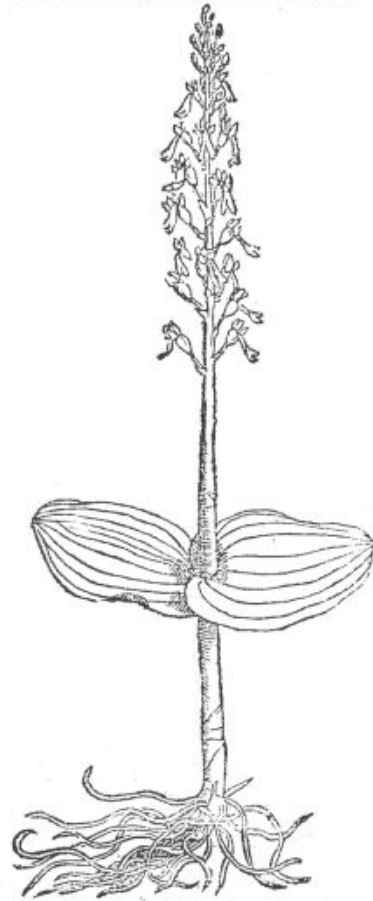
AT

AT Satyrj basilici radices, Orchion sapore & gustu referunt, proinde & facultatibus similes existimantur. Nicolaus autem Nicolus cap. de curatione quartana, vim habere ait, & per superiorem, & per inferiorem ventrem purgandi; & aduersus quartanas febres inueteratas post purgationes, radice partem pollicis longitudine tusam, cum vino ante accessionem vtiliter exhiberi; hocq; remedio ter sumpto, Biliotum quendam post 44. aut 45. accessionem, à quartana fuisse liberatum.

DE PSEVDORCHI, SIVE BIFOLIO. CAP. LXIII.

AD Orchies recentior etas etiam refert, quod Bifolium nominant, Orchion nothum & adulterinum quoddam genus. Folia habet non plura quam duo, eaq; ad caulem sibi mutuo opposita, lata, neruosa, Plantaginis latifolia folijs similia, sed minora: caulem dodrantalem; flores secundum ipsum ordine digestos, testiculi Serapie tertij quodammodo similes; sed subuvides aut in viridi albicantes & angustiores, culicum formam proximè referentes: radices fibrosas in diuersa tendentes. Exit locis humidis ac palustribus. Floret vna cum Orchijs Maio ac Iunio.

NOSTRA etas Bifolium appellat: Germani, Zuep=blat; Nostri, Tweebiat. Putatur esse à Plinio appellata Ophris, quam ait herbam esse denticulato oleri similem, folijs duobus. Sed veram esse Ophrim asseri non potest, quam diu quale sit illud olus denticulatum, cui Ophris similis, ignoratur. Alijs videtur esse Alisma, sed & quàm parum cum Alismate conueniat, ex his quæ superius cap. 22. scripta sunt, cuius promptum est colligere, vbi quale sit Alisma ostensum

222 DE TRAGOP. ET SCORZONERA.

ostensum est. Nobis noua aliqua stirps esse videtur, veteribus praterita.

Vtilem autem hanc herbam recentiores ferunt, ad rupta & vulnera glutinanda.

DE TRAGOPOGONE ET SCORZONERA. CAP. LXIIII.

TRAGOPOGON folia habet oblonga, angusta, acuminata, croci folijs latiora & maiora. caulem rotundum, in plures diuisum; in summo calyces magnos, à quibus flores exeunt magni, multiplices, multorumq; foliorum, Dentis Leonis nuncupata vulgo herba, floribus & magnitudine similes; colore vel lutei, vel in purpureo punicantes, qui oriente Sole panduntur, meridie verò recluduntur; & per euntes in canescentes pappos abeunt; quibus semen subest, longum, subnigrum, acuminatum: radix candida est & longa. Tota herba vnà cum radice succum habet lacteum, qui vulnerata effluit. Nascitur sua sponte compluribus vtriusque Germania locis incultis & humidis, & præcipuè quæ lutei est floris. Exit & in hortis procerior, amplior, floribusq; maioribus ac speciosioribus, præsertim purpurea. Floret Iunio & Iulio.

GRÆCIS τραγοπόγων, & κομὴ nuncupatur. Latinis, Hirci barba, Coma. Germanis, Wocks bart. Belgis, Bocxbaert / Josephs bloemen. Gallis, Barbe de bouc. Italis, Matthiolo teste, Saffefrica.

HERBA, vt Dioscorides ait, esui apta est, nostrâ atate radix hybernis mensibus à plerisque, vnà cum acetarijs permixta editur.

Scorzoner-
ta.

HVIVS generis est quam Hispania Scorzoneram aut Scorzoneram appellat, folijs oblongis, subcandidis, carnosis, acumi-

DE TRAGOP. ET SCORZONERA. 225

acuminatis, latioribus & per ambitus subinde parum sinuatis : caule rotundo, pedali vel altiori ; flore luteo multiplici omnino simili, qui etiam in pappos resoluitur : semine oblongo, subcandido, & minore : Radice longa, singulari, candida, quæ cortice obtegitur tenui & nigricante.

NASCITUR Scorzonera in Hispania plerisque montibus, locis humentibus obscuris & vliginosis : reperitur & in Germania Thuringia ac Bohemia in sylvis ac montibus locis similibus . Apud Hispanos flos Maio mense prodit : in Germania verò seriùs, Iunio videlicet & Julio.

HISPANI Scorzoneram appellant, quod Latine Viperinam siue Viperariam aut Serpentariam sonat, sic dicta, quod contra venena viperarum ac serpentum efficax habeatur . Nam Hispani Viperam Scurzo appellant . Apud Germanos & alias nationes nomen non inuenit.

FERVNT autem hanc pestis contagia arceve, & omnibus venenis resistere venenatorum, & præcipuè viperarum morsibus mederi, epoto vel radice, vel herba succo : prodesse item cardiacis, & syncope molestatis, nec non comitiali morbo obnoxij, & vertiginosis : radicem commanducatam hilaritatem facere, tristitiamque omnem discutere : lacteum radicis succum oculis inditum, visum exacueret.

DE CHAMÆMELO VVLGARI.

CAP. LXV.

CHAMÆMELI flos tametsi coronarius non sit, propter frequentem tamen quem in medicina usum habet, inter flores locum vendicavit.

SUNT autem Chamæmelorum complura genera. Vnum legitimum medicina aptissimum, vulgaris usus, quod ea de causa vulgare Chamamelum nuncupatur : alia deinde syl-

P uicilia

uestria nullius aut exigui vsus: tertium hortense odoratum. De eo autem quod familiarissimum est, primum agemus.

SUNT huic cauliculi tenues in alas multas diuisi, cubitales: folia tenuia, dissecta, numerosa: flores in summo, medio lutei, forissecus verò candidi; ambientibus videlicet luteum ipsius floris, multis exiguis candidis foliolis, quorum singula angusta sunt & forma oblonga: radices tenues & fibrosa. Exit passim in aruis vnà cum segete; & vniuersa Europa familiaris est. Colliguntur flores Iunio potissimum mense.

CAMOMILLAM officina nuncupant: vulgo Càmille & Camomille bloemen, Germani, Chamill. Galli, Camomille. Veterum est χαμαίμελον sive Chamamelum, & Anthemidis genus, quod ab ipsis candidis, floris medium circumdantibus orbem, foliolis, λευκάρθεμον dicitur. Sunt etenim Anthemidis, Dioscoride auctore, generatris, & quidem floribus in medio luteis omnia, per ambitum autem & circumferentiam, vnum candidis, alterum luteis, tertium purpureis. Quod luteis per ambitum foliolis constat, χρυσάρθεμον nominatur: tertium autem purpureis, ἠθάρθεμον, quod scilicet vere floreat.

CHAMÆMELVM verò dicitur, quoniam flores μολῶ, sive mali odorem habeant, quem in vulgaris vsus Chamamelo euidens & manifestum est sentire; ita vt vel hinc vulgaris vsus Chamamelum, verum & legitimum esse conijcere liceat; quod & ipse etiam facultates enidicinis ostendunt. Tales siquidem vulgaris Chamameli facultates omnino sunt, quales Chamamelo Galenus tribuit.

CHAMÆMELVM, Galenus ait, calfacit & desiccet in primo ordine, & tenuium est partium; digerendi, laxandi, & rarefaciendi vim habet. Item & alio loco: tenuitate Rosa persimile est, calore ad olei vires magis accedens ho-

228 DE CHAMÆ. VVLGARI.

mini familiares & temperatas . Quapropter lassitudini , si quid aliud , cum primis confert , doloresq; sedat & mitigat : præterea tensa remittit & laxat : quæq; mediocriter dura sunt , emollit ; quæq; constipata , rarefacit . Omnes autem has facultates nostro vulgari Chamæmelo inesse , ipsa quotidiana commōstrat experientia . Nam moderatè quidem ipsum excalescit , parum reficit , valde tenuium est partium , digerendi , relaxandiq; singulari , ac mirifica potentia præditum est , multi breuiter ad omnia vsus , quæ clementer calefieri , resolui , discutiri ac leniri desiderant . Calculi & colicos dolores lenit : vrinam moderatè pronocat : tormina & rofiones ventris sedat : laterum dolores mulcet : duros tumores emollit , & crudos humores discutit . Idem præstat oleum ex floribus compositum , quod aduersus lassitudines omnes remedio est , & omnibus vtiliter admiscetur , quæ sopiendi alicuius doloris causa adhibentur .

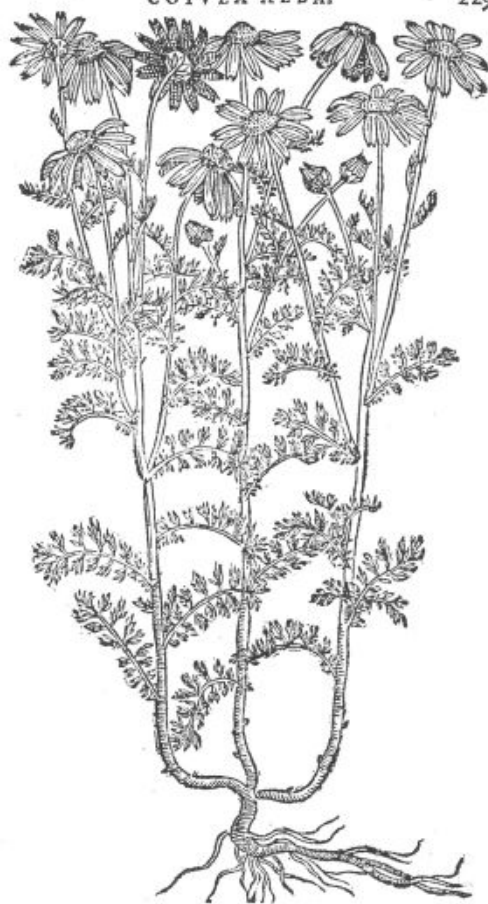
DE SYLVESTRIBVS CHAMÆMELIS, SIVE COTVLIS.
CAP. LXVI.

SYLVESTRIVM Chamæmelorum , Cotulas quas passim nominant , tria sunt genera : vnum fœtidum , duo alia non fœtentia : quorum vni flos per circumferentiam candidus , alteri verò totus luteus .

CHAMÆMELVM syluestre fœtidum , sive Cotula fœtida , caules promit rotundos , virentes , fragiles & succulentos , in alas multas diuisos , crassiores & sæpenumero altiores quàm Chamæmeli : folia similiter ampliora , in virore nigricantia : flores forma & colore similes . Fœtet herba tora , grauemq; odorem spirat : vnde illi fœtida cognomen datum .

COTVLA ALBA.

229

P 3

230 DE SYLVESTR. CHAMÆMELIS.

datum. Nascitur in arvis, iuxta semitas, & agrorum margines. Floret eodem quo Chamamelum tempore.

OFFICINA & Herbarij passim Cotulam fetidam nuncupant; plerique Camomillam fetidam. Germani, Keoticndill, Hundsdill, Hundsbium. Belgæ, Dād- debloemen sinckende Tamlle. Galli, Espargoutte: à nonnullis *κωραθιμῖς*, ab alijs *κωροκοταρῖν*. Leonhartus Fuchsius Parthenium esse voluit. Sed Parthenium verum & legitimum est vulgo dicta Matricaria, quæ odore longè est grauiore, & sapore admodum amaro; folijs tenuibus & Coriandri similibus. Cotula autem fetida minus grauius olet, & folijs Coriandrum non emulatur.

2 ALTERA Cotula alba non fetida, quæ à plerisque etiam Oculis bonis dicitur, cauliculos edit complures, tenuiores, duriores, flexibilioresq; quàm Cotula fetida; & circa eos folia tenuia, Chamameli folijs paulo longiora & candidiora: flores in medio luteos, per circumferentiam candidos, Chamameli & Cotula fetida floribus similes, sed maiores, exigui aut nullus odoris: radices duras & lignosas non absque adnatis fibris, quæ aliquot annis permanentes vere regerminant. In arvis & agris frumentarijs vnicum Chamamelo reperitur. Aestiuus mensibus floret.

NOSTRA etas Cotulam non fetidam appellat, & Cotulam albam, plerique Oculum bonis & Buphtalmum. Germani, Bittvil, kundsang kraug; Belgæ, Loedille, Loedoght. Et verum quidem esse Buphtalmum Leonharti Fuchsi sententia fuit. At nobis verum & legitimum solum esse videtur, quod infra sub Buphtalmi nomine describitur. Nam Buphtalmo quidem, ut Dioscorides auctor est, folia sunt *μαραθποσιδῆν*; id est, fœniculi foliorum similitudinem habentia, & flos melinus. Huic verò folia non sunt fœniculi similia, neq; flos totus luteus sive melinus, sed plu-
rima

rima parte, per circumferentiam videlicet candidus; qui etiam vel solus Matthiolus monit, ut Cotulam hanc albam sine vulgare Buphtalmum, verum & legitimum esse Buphtalmum negauerit. Proinde non Buphtalmum, quod hoc nomine à plerisque appellatur, sed Cotula & Chamameli sylvestris species quadam est. Plinius lib. 26. cap. 7. Melandrii herba meminit, in segete ac pratis nascentis, flore Melandrii albo & odorato: an Melandrium autem istud Cotula non foetida sit, diligentius inquirendum; propter etenim Plinij breuitatem, nemo facile qualis herba Melandrium sit, asseruerit.

TERTIA Cotula lutea cauliculis exit non paucis; foliis Cotula alba maioribus, crassioribus, candidioribusque; flos & medio & orbiculato ambitu, melini siue lutei sunt: radix dura, lignosa, diuturna. Nasquitur in Germania & Gallia, iisdem ac similibus quibus Cotula alba locis: apud Belgas, hortensis est. Iunio ac Iulio florem promit.

GERMANI *Streichblumen* & *Steinblumen* appellant. Belga, *Streichbloemen*. Fuchsius Anthemidis spiciem, & Chamamelum Chrysanthemum facit: solio tamen parum, odore nullatenus Anthemidem siue Chamamelum Leucanthemum refert. Matthiolus pro legitimo Buphtalmo depinxisse videtur: desideratur tamen in eo solum Marathroides, quod Buphtalmo esse Dioscorides testatur. Nos his de causis inter Cotulas & sylvestria Chamamela potius reponendum duximus, quam aliter trum temere asserere.

VSV autem hæ Cotula in medicamentis aut cibatis nullum habent, proinde earum facultates incertæ. Videntur tamen omnes calidæ aliquantulum & sicca, Chamamelo vulgaris vsus viribus quodammodo similes, sed longè tamen inferiores, imbecillioresque. Quæ foetida dicitur,

232 DE CHAMÆM. ODORATO.

ad vteri morbos commendatur ; sed ab ijs præsertim , qui Parthenium esse existimant , & Parthenij vires ad hanc transfulerunt . Est tamen non omnino Cotula hac inutilis ; quando fatida omnia ex vtero strangulationibus profunt .

DE CHAMÆMELO ODORATO.

CAP. LXVII.

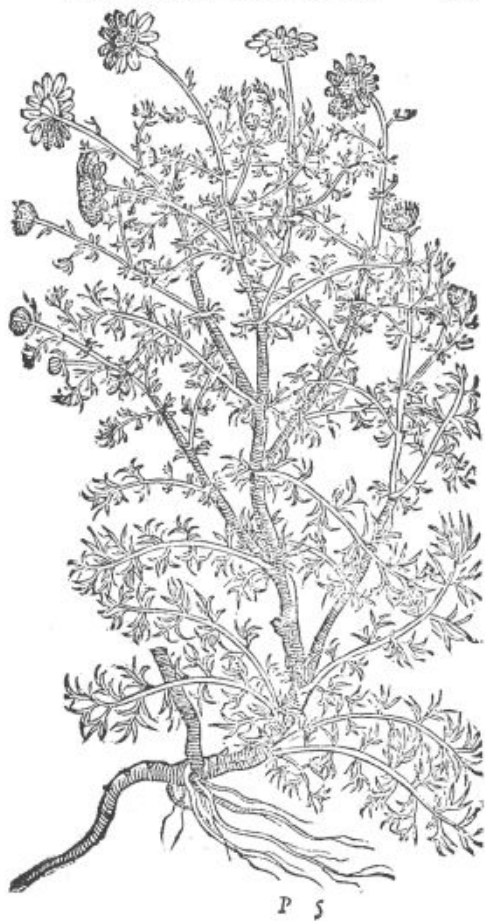
ODORATVM Chamæmelum duorum est generum : vnum Leucanthemum , alterum Chrysanthemum cognominari potest .

1 LEUCANTHEMO odorato Chamæmelo , caule exeunt multi , non erecti , sed procumbentes & quasi per terram repentes : folia tenuia dissecta , vti Chamæmeli vulgaris , sed maiora virentioraq̃ : flos quoque similis , medio videlicet luteus , & per circumferentiam candidus foliolis actus : radix fibrosa , durabilis nature . Referunt folia & flores pergratum ac iucundum cum grauitate quadam odorem , aromatum odoribus persimilem , qui etiam in arida diutimè permanet .

EST & huius generis quoddam , foliola medium foris ambientia densissimè multiplicans , luteo in angustum orbem coactò ; quod odore & forma præcedenti per omnia simile est .

2 CHRYSANTHEMV M odoratum Chamæmelum , cauliculos similiter profert tenues inualidos , & in terra prostratos : folia quoque tenuia , vti prioris , sed candidiora & paululum minorà : pro flore , qui alijs omnibus Chamæmeli ac Cotularum generibus medius , luteus est orbiculus , nudus & nullis circumambientibus foliolis cinctus ; radix similis . Et huius herba odorata quoque est , odore & facultate priori similis .

VIRVM.

VTRVM QVE in Belgio hortense est: floret Julio & Augusto mensibus.

CHAMAEMELVM odoratum propriè appellatur: Tragus Chamamelum: nobile nominat: Vulgus nostrum, Esomische Kamille, id est, Chamamelum Romanum. Quod flore candet, Leucanthemum; alterum Chrysanthemum dici potest. Sed tamen ea esse qua à Dioscoride, Galeno, aut alijs veteribus in vsu recepta suere, non omnino videtur asserendum: verisimilius est ab ipsis fuisse prateria aut incognita.

NAM facultas eorum multo intensior, quam Chamamelo à Galeno tribuitur. Caliditate siquidem & siccitate qualitatem illam viventi familiarem ac temperatam, qua Chamamelo à Galeno tribuitur, quamq; ipsum habere quotidiana ostendit experientia, multum excedunt: utpote secundo ordine calida & sicca. Cum autem & ipsa substantia tenuitatem habeant communem, digerendi ac rarefaciendi potentiam habent ampliore: molliendi verò, doloresq; sedandi, aut mitigandi, remissiore. Proinde vbi magis quam vulgaris vsus Chamamelum potest, incalfacere aut rarefacere opus est, vtiliter adhiberi possunt: vti in balneis, qua sudoris euocandi & rarefacienda cutis causa parantur, in quibus horum Chamamelorum vsus haud est negligendus. Nam & cutim nimis adstrictam rariorem faciunt, sudorem euocant, bonumque corpori odorem conciliant.

DE ERANTHEMO VULGARI.

CAP. LXVIII.

FLOS quem Eranthemum nuncupauimus, cauliculos profert à radice complures, in alas subinde diuisos, striatos, virentes; folia tenuia Chamameli, aut potius Cotula factida simi-

236 DE ERANTHEMO VVLGARI.

de similia : flores non magnos , forma Ranunculi florum, pulchros minij colore rubentes ; quos capitulum sequitur oblongum, ex multis collectum seminibus, rotundis, acuminatis , colore in virore subnigricantibus : radices fibrosas. Odorem herba herbaceum habet , aliquantulum grauem, sed minus quam Cotula fetide, Chamameli vero odori nequaquam similem . Nasctur compluribus Europe prouincijs , in aruis vna cum Zea , Triticis , aut alijs frumentis: Belga in hortis serunt. Aestiuus mensibus floret, Maio, Iunio & Iulio.

NOSTRI sua lingua, *Wynnetkens* appellant: Germanorum nonnulli, *Feldroslin* : multi hac aetate *ερανθημον*. Esse tamen tertium Anthemidis genus, quod proprie Eranthemum dicitur, nemo facile affirmauerit. Nam Eranthemo, si fides Dioscoridi, flos est forma Chamameli, in medio aureus vel luteus, orbiculato vero ambitu purpureus. Istud autem florem quidem habet purpureum, sed medium eius non est luteum: quod ipsum non esse Anthemidis speciem ostendit.

HIERONYMVS Tragus *Astera Atticum*, cuius flos medio luteus, & per circumferentiam caeruleus est, Eranthemum facit: Fuchsius vero *Consolidam regalem*, siue florem *Regium*, de quo superius egimus.

IN *Astere Attico* autem, quem Vergilius *Amellum* florem nominat, desideratur herba folium Chamamelo simile, & floris color: in flore Regio vero & color, & forma florum. Vtriusque huius flos caeruleus est: Eranthemi autem, roseo colore rubet, vt testis est Plinius, lib. 26. cap. 3. qua de causa & neutrum horum Eranthemum esse potest.

MATTHIOLVS Eranthemum istud praesens, *Adonidis* florem nuncupat, sed *Adonidis* flos *Anemone* esse creditur. *Adonidis* siquidem florem vento excuti Ouidius scribit,

bit, *Metamorph. lib. 10. in fine. Venti autem flos Anemone est. Nam Anemone ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, id est, a vento nomen habet, ut Plinius auctor est, lib. 21. cap. 23. Flos, inquit, nunquam se aperit, nisi vento spirante: vnde & nomen accepit. Cum Anemone autem Eranthemum quod descripsimus non conuenire manifestum est.*

CAETERVM Eranthemi istius nullus in medicina vsus; quantum autem gustabilis qualitas eius ostendit, alicuius caliditatis particeps est, sed tamen non magna.

DE BUPHTHALMO. CAP. LXIX.

STIRPI cui Buphtalmi nomen dedimus, cauliculi à radicibus exeunt tenues, tres, quatuor, aut plures, pedales vel altiores, circa quos folia, virentia tenuiter dissecta similitudine foliorum faniculi, sed multo quam illius minor: flores in summo cauliculorum magni, Calendulae satis similes, colore luteo magis diluto, staminibus in medio luteis, post quos capitulum succedit, veluti supra descripti Eranthemi, ex multis seminibus simul congestis commissum: radices tenues sunt & fibrosae, veratri nigri radicibus similes. Nascitur sua sponte plerisque Germania & Bohemiae provincijs, locis incultis; apud Belgas hortensis est. Maio aut Iunio floret.

DE huius autem stirpis nomenclatura, recentiorum variant sententia. Sunt qui velint Veratri nigri speciem esse; nonnulli Consiliginem; quidam Sesamoides: Elleborastrum alius.

VERATRI autem nigri, duo apud veteres reperiuntur genera: vnum folio Laurino, fructu Sesamico: alterum folio Platani, semine Cnici.

PRIORIS meminit Theophrastus lib. 9. & ad hoc genus referenda sunt, quae passim Veratra nigra appellantur,

tur, quorumq; folia ex pluribus oblongis collecta sunt: praesertim quod caulem non facit, floresq; ex ipsis promit radicibus brevibus insidentes pediculis, initio candidos, tandem herbacei coloris. Huius etenim folia ex pluribus consistunt, quorum singularia dura, glabra & forma quodammodo Laurinis similia: semen in folliculis oblongis gignitur, quinque aut sex simul conianctis Seseami modo: radices multae instar fibrarum, & nigrae sunt, qua eximiam purgandi vim obtinent. Sunt tamen & huius generis, reliqua etiam Veratrum nigra, quae caules proferunt, ac flores habent herbacei coloris; folia siquidem eorum singularia, etiam oblonga & aliquatenus prioris similia: fructus similes: radices ad purgandum efficaces, nigrae & vii alterius.

POSTERIVS Veratrum nigrum Dioscorides describit lib. 4, folia istud habet Platani, nigra; caulem silicis; flores in umbella: semen candidans, oblongum: radices tenues nigrae & fibrosae. Cum neutro autem horum Buphtalmum istud, a nobis hoc loco descriptum, convenire, notissimum est.

CONSILIGINIS herbae qualis forma sit, apud veteres non reperitur. Plinius ait, sua etate in Marsis inventam, & pulmonum vitio, suum & omnis pecoris remedium praesens esse, vel traiecta tantum auricula: lib. 26. cap. 7. Columella lib. 6. cap. 5. In Marsis montibus plurimam nasci, etiam ait, omnique pecori maxime esse salutarem, & qua ratione ac modo auricula inseri debeat, docet. Feruntur & Buphtalmi nostri radices pecorum morbos quosdam curare, si per auriculam perforatam inserantur: sed ea de causa Consiliginem esse consequi non debet. Diversus siquidem stirpes similis vel eiusdem facultatis reperiri non est alienum. Nam & nigri Veratri radices idem posse testatur Plinius lib. 25. cap. 5. Pecorum, inquit, & iumentorum pi-
tuitas

tuitas sanat, furculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto. Quod & experimentis nostrae aetatis rusticorum compertissimum est: qui Veratri nigri vulgaris radicibus, pecorum suorum morbis medentur. Praestant simile & Veratri albi radices, uti Absyrus, & post eum Hierocles scribit: qui tamen Veratri albi radículas non in aurem, sed sub pectoris cutim infigunt. Quo modo etiam Vegetius Renatus, Consilagine vititur, Veterinaria sua lib. 1. cap. 12. de cura morbi subcutanei: tametsi lib. 3. cap. 2. de Malleo, ipsas etiam auriculae inserendas scribat. Quae satis ostendunt, diuersas stirpes similes subinde habere facultates: & ea de causa nequaquam consequi, Buphtalnum nostrum esse Consiliginem, quod perinde ac Consiligo pecorum morbis medeatur. Quod si ex facultatibus coniectura facienda est, Consiligo erit Veratrum album. Nam Vegetius eo omnino modo Consilagine vititur, quo Veratro albo Absyrus & Hierocles. Auget hanc suspicionem, quod Vegetius hanc curandi rationem à Graecis accepisse putetur. Qua de causa, etiam plerisque nihil aliud, quam Veratrum album, Consiligo videtur. Quod si ita est, multum à Consilagine praesens Buphtalnum differens erit: Veratro siquidem albo nequaquam assimilabile est.

I D E M verò, Sesamoides, siue primum, siue alterum, non esse, notius est quam refelli debeat.

HELLEBORASTRUM verò & hoc ipsum improprie nuncupatur: proprie etenim helleborastrum dici potest, quod hellebori siue Veratri speciem ac similitudinem habet: istud autem Buphtalnum Veratri nullam speciem habet.

Q U I B V S omnibus de causis nullam harum appellationum huic stirpi conuenire visum est, sed solum Buphtalmi nomen, cum cuius descriptione, quae apud Dioscoridem extat, quia exquisitissime hac stirps conuenit, proprium ac legitimum.

legitimum Buphtalmum esse existimamus. Buphtalmum siquidem cauliculos, ut Dioscorides ait, emittit molles & tenues, folia μαραθοειδῆν, id est, speciem ac similitudinem foliorum fœniculi referentia; florem melinum, Anthemide maiorem, qualis omnino præsens stirps est, quæ tenuitate & multiplici scissione foliorum, speciem illam foliorum fœniculi tam exquisitè exprimit, ut nulla alia, parvis folij, melius possit: ita ut citra omnem dubitationem hæc stirps legitimum Buphtalmum esse videatur.

NOMINATUR autem Buphtalmū etiam Caltha, aut potius Caltha. Caltha autem est Calendula, quam flore Buphtalmum nostrum proximè referre diximus. Sunt verò & qui velint Buphtalmum idem cum Chrysanthemum esse, Dioscoridemq; separatim locis, sub diuersis nominibus eandem herbam tradidisse. Sed hi si paulo diligentius Dioscoridis verba expendissent, aliter sentirent. Licet etenim in multis vtriusque descriptiones conueniant, non abest tamen proprietas aliqua, quæ differentes esse stirpes ostendat. Folia Chrysanthemum πολυχιιδῆν, id est, in multas partes diuisa & dissecta traduntur: Buphtalmi verò μαραθοειδῆν. Non omnia autem quæ laciniosa sunt, & in multas partes dissecta, fœniculi foliorum speciem habent. Iam florem proferre Chrysanthemum Dioscorides ait ισχυρῶς σιλβοῦσα, hoc est, multum relucens: Buphtalmi verò relucens esse non tradit, neque etiam eius quod à nobis pingitur, flos ita splendet, ut multum relucens dici queat, aut debeat. An hæc euidentem Buphtalmi & Chrysanthemum differentiam ostendant, & legitimum esse à nobis depictum Buphtalmum confirmant? Sentiant qui velint aliter, nobis ita videtur; & quæ Chrysanthemum idem cum Buphtalmo esse volunt, aliud Buphtalmum, si istud esse negent, requirant. Nam quod & ab alijs & à nobis pro Chrysanthemum

Q. depin-

242 DE BUPHTHALMO.

depingitur, legitimum Buphtalmi esse nequit : folia enim eius non sunt μαρσφοιδῆ, qualia omnino legitimi Buphtalmi esse debent.

QVOD vero ad facultates attinet : Matthiolus ait, in Bohemia omnes medicos & pharmacopæos huius radicibus, pro Veratri nigri vti, privatim ad pecorum morbos : sed in medicamentis radices huius ἀρτεμελλόμενες radicem Veratri esse non affirmat. Memini ego obseruasse me olim, à quibusdam medicis, huius radices, in quantitate satis magna adiectas fuisse, decoctis ad purgationem per inferna preparatis, sed nihilo plus ea alium mouisse, quam si non addite fuissent. Quod mihi suspicionem mouit nulla purgandi potentia huius herba radices donatas esse : & alia omnino facultate, quam helleborum, per auriculas transmissas pecorum morbis mederi. Gentiana radices ora fistularum nimis angusta egregie dilatant, idem possunt Aristolochia & Bryonia radices, ac spongiarum partes ; quæ tamen viribus alijs multum inter se differunt. Quamobrem licet Buphtalmi radices simile aliquid Veratro nigro queant, idcirco tamen non omnia quæ illud possunt. Spina, aculei, ramenta lignorum & similia, dolorem inferunt, inflammationem excitant, vicinarum partium humores alliciunt, si in partem aliquam adigantur. Partem aliquam ledi absque dolore non contingit : si transmissa aut imposita vulnere quapiam intenditur. Fortasse etiam si quiduis aliud in auriculam perforatam imponeretur, idem qui huius stirpis radice immissa, effectus subsequeretur. Nos nihil hic affirmamus ; curiosis vt diligentius vires huius explorent viam aperimus.

DIOSCORIDES Buphtalmi, ait, flores cum cerato tritos oedemata & duritias discutere ; & dici, si statim ab exitu à balneis bibatur, bonum colorum ad aliquod tempus

pus

pus Ilericis facere . Videntur autem hac ex cap. de Chrysanthemo huc translata ab his qui inter Bupthalmum & Chrysanthemum differentiam nullam esse existimarunt: Non aliter quàm nonnulla ex Asteris Attici facultatibus , Viola nigra apud Plinium accessere : & Dolicho legumini, in Dioscoridis exemplaribus, quaedam Smilacis leuis: vt suis annotauimus locis. Quæ autem propria sint Bupthalmi vires, nondum compertum habemus.

DE CHRYSANTHEMO.
CAP. LXX.

CHRYSANTHEMO caules sunt ramosi, laeues, foliū oblonga , digiti serè latitudine , dissecta & multifida: flores Anthemidis sed maiores, & non medio tantum umbilico , sed & orbiculato ambitu lutei & auri quodammodo fulgore splendentes ; odore non insuauis: radices fibrosæ. Reperitur in aruis , in hortis inter olera , & alibi passim : & quibusdam quidem locis, folijs magis confectis, alijs minus. Iunio, Iulio & subinde Augusto floret.

A Germanis Sant Johans blum / & Wenzblum appellatur: à nostris vulgo Wokelact / & quandoq; Beel gånse bloemen. Græci ab aureo florum fulgore χρυσάνθεμον nuncupant . Est tamen & Chrysanthemum Anthemidis quædam species , vt supra scripsimus . Batrachion etiam Chrysanthemum dicitur , testis Democritus in Geoponicis . Item & Elichrysum Chrysanthemum est . Sed hæc Chrysanthema ab isto præsentis differunt. Nominant verò & istud Chrysanthemum plerique Bupthalmum & Caltham ; quæ eius Bupthalmi propria nomina sunt, quod capite præcedenti descriptum est . Non desunt quoque qui

Bellidis speciem faciant, & luteam Bellidem dicant. Est autem Bellis alterius generis herba.

C A V L E S autem Chrysanthemum olerum modo, Dioscorides tradit, eduntur. Flores cum cerato triti, stentomata discutere dicuntur. Ipsa herba pota in balneis post exitum de folio, morbo Regio correptis, breui bonum colorem inducit.

DE BELLIDE. CAP. LXXI.

F O L I A Bellis è radicibus promit multa, parua, leuia, pinguis, in rotunditate oblonga, lenissimè crenata, per terram plurima parte strata; inter qua flosculi exeunt, singuli suis tenuibus insidentes pediculis, Chamameli florum penè forma, sed minores, medio eorum luteo, quod multa exigua orbiculariter cingunt foliola, candida aliquatenus rubentia, ac in candore veluti purpurascantia: radices subsunt fibrosæ. Nascentur in pratis & similibus perinde palustribus ac humidis compluribus locis. Vernis mensibus floret.

H V I C similis est, & alia species, sed hortensis tantum, & floribus multiplicibus, speciosissimis, tam denso exiguorum foliolorum contextu, ut vix villo, aut nullo, apparente luteo orbiculo, vniuersum & ambitum & medium floris occupet; colore aliàs rubentibus, subinde candidis, nonnunquam ex vitroque permixto varijs, rarè herbaceis aut virentibus; odoris nullius. Circundant hos quandoque, sed tamen non frequenter, alij parui, sub ipsis, aut ex ipsis florum calycibus exorti quini semite vel plures flosculi, matricibus suis similes, sed tamen minores. Floret hæc Bellis Aprilis quoque & Maio mensibus.

GERMANI Maßlieben & Massfelsen nuncupant: Belgæ, Madelicuen, Herflouwen, Margrietenz

Galli, Pasquettes & Marguerites : Plinius Bellidem, eiusq; meminit lib. 26. cap. 5. Bellis, inquit, in pratis nascitur, flore albo aliquatenus rubente. Est & apud Plinium lib. 21. cap. 8. de Bellio locus, quem non adducimus, quod corruptus sit, & in eo restituendo haecenus frustra docti laborarint. Recentiores Bellidem etiam Consolidam nominant minorem; plerique herbam Margaritam; alij Primulam

Plinij locus corruptus.

mulam veris . Sunt tamen & alia nuncupata Primula veris, Phlomidum species, de quibus alias.

AD Bellidis genus referūt & nonnulli sylvestrem quandam, maiorem nuncupatam Bellidem : caules hac profert tenues cubitum altos aut longiores ; folia circa eos oblonga, nonnihil serrata, digiti ferè latitudine : flores in summo cauliculorum per circumferētiā candidos, medio luteos, Chamemeli Leucanthemi & Cotulae albae similes, nullius odoris ; radices fibrosas . Nasctur in pratis & secus margines agrorum locis non apricis.

BELLIDEM, vt diximus, maiorem appellant : Germani, Fuchsius auctore, *Wenzblum*, nonnulli etiam *Consolidam medianam*. Alia tamen & *Consolida* sunt media, vt Bugula & Brunella dicta, quarum vtraque pro medij generis *Consolida* habetur.

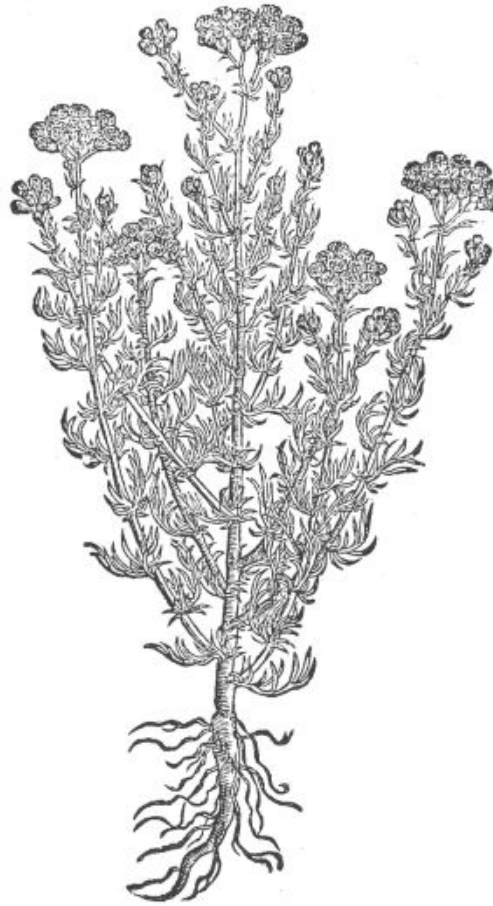
CÆTERVM Bellidis minoris folia humectandi refrigerandiq; facultate donata sunt ; & humectant quidem ordine secundo intenso, refrigerant verò eodem remisso. Dolores omnes, sed praesertim articulares ac podagricos, ex calido siccoq; humore, mitigant ; cum butyro recenti & insulso trita, ac locis dolentibus imposta, potissimum additis Maluae folijs. Eadem oleis addita, facilem aluum faciunt, & in causonide febre, ac in intestinorum inflammationibus, magna vtilitate enematis admiscetur.

DE ELICHRYSO. CAP. LXXII.

ELICHRYSON cauliculos promit graciles, virentes, lignosos, in alas quasdam subinde diuisos : folia confecta abrotani similia, aliquantulum candicantia : flores in summo cauliculorum in umbellis coherentes, luteo auri colore fulgentes, forma florum Tanacetis vel medij orbiculi siue

Q 4 disci

disci florum Anthemidis ; qui prius quàm flaccescant decerpti , speciem suam ac pulchritudinem diutinè seruant. Qua de causa & deorum simulachra eo coronari solere ; & Ptolomeum Aegypti regem diligentissimè hoc seruasse, Plinius tradit. Exit plerisq; Italia ac Hispanià locis incultis, in pratis solo gracili, ac circa flumium alueos. In Belgij hortis floret Augusto, aut Septembri mense: Theophrastus tamen & Plinius Elichryson inter veris flores numerant.

DIOSCORIDES ἐλίχρυσον appellat, nonnulli etiam χερσάθημον, alij inter quos Galenus est, ἀμαραντον, propter floris diurnitatem. Alius tamen & Amarantus est, purpureus, de quo supra scriptum. Plinius hanc stirpem Helichryson nuncupat : Theophrastus similiter ἐλείχρυσον, Gaza Aureliam vertit.

FACULTATIS, inquit Galenus, est incidentis & extenuantis. Prodest coma, Dioscoride auctore, è vino pota contra vrine difficultates, serpentium ictus, coxendicum dolores, & adrupta; menses etiam prouocat : sanguinis grumos & in ventre, & in vesica cum vino mulso sumpta dissoluit : defluxiones à capite sistit, trium obolorum pondere ex vino albo diluto ieiunis data : vestibus inserta incorruptas eas conseruat, Theophrastus Elichrysum ad ambustia etiam torrefactum, & mellis permixtum valere tradit.

DE STOECHADE CITRINA, SIVE
CHRYSOCOME. CAP. LXXIII.

AUREI coloris coma Elichryso similis est, à recentioribus Stœchas citrina nuncupata. Cauliculos hæc edit dorantes, tenues : folia oblonga & angusta : vtraque incana & lanuginosa : flores in summo caulicilorum, in dissoluta inconditaq; veluti umbella, odoratos, exiguis bullis similes,

℞ 5 colore

colore luteo splendentes, qui priusquam plenè maturuerint collecti, colorem & pulchritudinem non marcescentes, diu retinent: radices graciles ac nigras. Nascitur locis asperis & sabulosis & in conuallibus, frequens iuxta Rhenum, præsertim inter Spiram & Vormaciam. Iunio mense & post Solstitium floret.

GERMANI quòd in regionibus, quæ Rheno vicinae sunt, proueniat, Rheinblumen nuncupant: Item & Jungling/ Wotten blumen/ Wotten kraut: Belgæ, Rijn bloemen/ Wotten cruyt: Latine Tineariam: Officina Stœchadem siue Stichadem citrinam: Fuchsus & Tragus Elichrysum faciunt. Nihil autem, aut omnino parum, cum eo conuenire, ex ijs que superiore capite scripta sunt, palam est. Ageraton esse, etiam sunt qui sentiant, propterea quòd flos bullarum mistar globosus sit, & non facillè aut citò marcescat: ἀγνεράτου siquidem flos πομοολυγῶδες, id est, bulle modo tuberosus est, & diutissimè in sua coloris specie conseruatur: sed folium Agerati, Origani folio simile est, tale autem nequaquam Stœchadis citrina, quòd diximus oblongum & angustum esse, unde etiam non esse Dioscoridis Ageraton, euidentis est. Nobis Stœchas citrina cum Chrysocome, quæ & Chrysis, similitudinis plurimum habere uidetur; breuis siquidem est herba, coma aurei coloris, eaq; diuisa & corymborum similitudinem referente, radices tenues sunt & nigre; qualem omnino Chrysocomen esse Dioscorides scriptum reliquit. χρυσάκην, αἰ, ἑαδῶν ἐστὶ σπιθαμιαῖον, ἔχον κόμην κορυμβοειδῆ, ὁμοίαν ὑσσώπῳ· ῥίζαν δασύαν, λεπτήν, ὡς ἑλλεβόρου μέλανος, χρυσάκην δὲ καὶ πηρῶν, κυπέρῳ ἴσθη δὲ ταν, id est, Chrysocome herbula est dodrantalis, comam habēs corymborum specie, similem Hyssopo; radicem hirsutam tenuem, ut veratri nigri, gustu non iniucundam, Cypero similem.

IN

252 DE STOECHADE CITRINA

IN qua descriptione occurrit obseruandum, verum & legitimum antiquorum hyssopum, corymborum quandam similitudinem summis cauliculis proferre; atque ea de causa vulgaris vsus hyssopum, nequaquam esse genuinum: utpote quod flores non in corymbis aut corymborum specie ferat, sed secundum cauliculos inxta singula foliola edat; Thymbra videlicet modo, cuius haud dubio species, & maior quidem est.

² STOECHADI autem citrinae & aliam similem obseruare contigit herbam, ramulis à radice multis tenuibus, folijs angustis, aliquantulum sed minus multo quam Stœchadis citrinae albicantibus: floribus in umbella luteis, non tamen globosis, sed à medio orbiculo florum Chamemeli similibus, sed minoribus. Quo loco sponte exeat compertum non habemus, in Belgij hortis à nobis visa est. Anonymos quoque & absque nomine est. Elichrysi speciem angustifoliam nonnulli faciunt.

CAETERVM Stœchadis citrinae flores in vino decocti, potu ventris lumbricos expellere feruntur: & cum lixio pediculos & lentes delere.

CHRYSOCOMES radicem, Dioscorides ait, excalfacere & adstringere, conuenientemq; esse hepaticis & peripneumoniacis: sumi & cum hydromelice decoctam ad vteri purgationes.

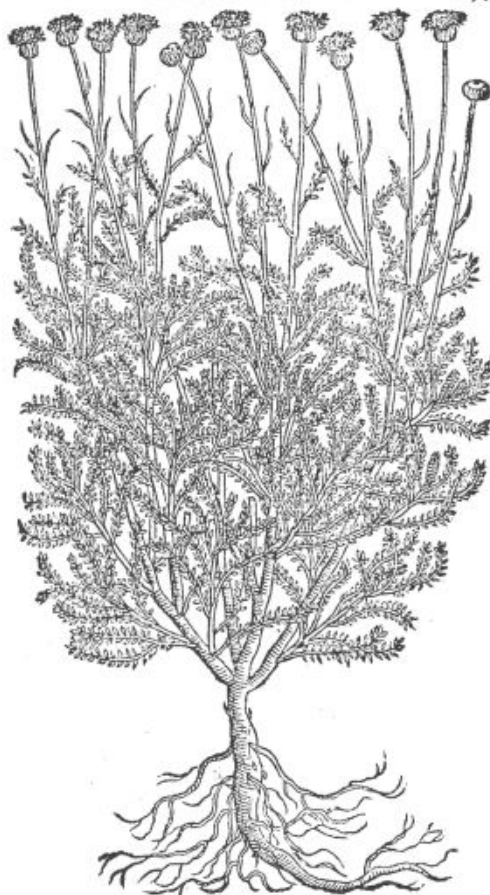
DE SANTOLINA. CAP. LXXIIII.

AVREI coloris corymbos Santolina quoque veluti Elichryson & Stœchas citrina profert, odorata est & coronis non raro admiscetur. Eius aliquot sunt genera.

¹ PRIMA caudice surgit lignoso, ex quo virgulae, ramulorum instar, tenues, cubitales complurima, folijs circumdata

SANTOINA.

253

cundata pænis oblongis, angustis denticulatis: è summo virgularum, singuli eminent orbiculi, ex brevibus staminibus facti, Tanaceti floribus, & medijs discis florum Chamæmeli similes, sed tamen aliquantulum latiores, colore lutei, qui in semina obscuri coloris permittantur: radix lignosa. Est ipse frutex cauliculis & folijs albicans, & suaviter cum grauitate quadam odoratus.

² HVIC similis est & altera species, folijs tamen longioribus, virentioribus ac minus candidis; flore pallidior.

³ TERTIA folijs brevissimis, tenuissimis & Erica proximis: floribus luteis, & aliarum similibus.

⁴ QVARTA folijs est minus denticulatis & cupressi similibus.

⁵ QVINTAE cauliculi non eriguntur, sed procumbentes per terram repunt: folia crassiora & lanuginosiora magis canescunt: flores in corymbis aurei, aliarum Santolinarum similes.

IN Belgio omnes peregrinae sunt, neque alibi quàm in hortis reperiuntur. Primum genus familiarissimum; reliqua, rariora. Florent Iulio & Augusto. Appellantur hæc omnes vno Santolina nomine: Belgæ vulgo Cypres nominant. Chamæcyparissum plerique faciunt, sed de Chamæcyparisso adeo brevis & succinctus est Plinius, ut ex eo, horum sententia nec reiici, nec probari queat. Officina semen, semen contra vermes, & semen sanctum appellant. Quod nonnulli ignorantes ex qua stirpe colligatur, Santonici semen esse existimant; alij Seriphij siue Absinthij marini. Vtrique autem à vero aberrant, nec etenim alterius quàm Santolinae est. Hallucinantur etiam non parum, qui Santolinam Abrotanum feminam esse volunt. Abrotanum siquidem femina folijs est maris, Seriphij videlicet, sed procerius & fruticis modo arborefcens. Santolina humilior est & non Seriphium,

DE MAIORANA, SIVE MARO. 255

riphiū, sed proximus Ericam folio exprimit. Plus similitudinis cum Abrotano femina Elichryson habet, folio namq; Abrotanum refert, odoreq; ei vicinum est, non tamen Abrotanum, sed sui generis herba.

EST autem Santolina semen, gustu amarum, potentia calidum siccumq; tercio ordine: ventris lumbricos sumptum interimit, & aduersus eosdem efficax est.

PLINIVS Chamæcyparissum herbam, ait, ex vino potam, contra venena serpentium omnium, scorpionumq; pollere.

DE MAIORANA, SIVE MARO.

CAP. LXXV.

POST flores, coronaria aliquot describenda sunt herbae: inter quas Maiorana, quae humilis & fruticosa est stirps, candicans & suavis admodum odoris, sesquipalmum aut pedem alta; cauliculis siue surculis tenuibus, in plures alas diuisis; circa quos foliola sunt penè rotunda, mollia & incana; & in summo flosculi candidi perpusilli, è spicis Heraclotici Origani similibus exeuntes, exiguis videlicet, oblongis, & squamatis compactilibus: radicibus tenuibus. Reperitur haec quandoque maior, subinde tenuior ac minor, odoreque praestantior. Hortensis vtraque est. Vtraque aestate quoque floret.

ITALI Persam, & minorem Persam gentilem nominant: Germani, ~~Mayoran~~ & ~~Mayran~~: Belgæ, ~~Mario-~~ ~~leynne~~: Galli, Mariolaine & Marone: Officina & passim Maioranam. Creditur veterum Sampsychum. Sed Σαμψυχον herba est, Dioscoride auctore, per terram repens; Maiorana verò non repit, sed in rectum & altum assurgit;

assurgit; quod eam non esse Sampsychum, vel solum, manifestè innuit.

SCRIPSIMVS aliàs Maioranam legitimum Ma-
rum

DE MAIORANA, SIVE MARO. 257

rum esse; confirmat sententiam nostram Maiorana nomen, quod à Maro videtur derivatum; sed apertius ipsa Mari descriptio, cum qua exactissimè conuenit. Herba siquidem est fruticosa, flore vt diximus Origanì, folijs candidioribus, flore odoratiore. Cuiusmodi Marum esse Dioscoridès scriptum reliquit. Μάρων, αὐτὸ ὁ σόλεριον, πῶς γινώσκω, φεγγα-
 ρώδης, ὁμοία τῷ ἀνθι δριγάνῃ, τὰ μέντοι φύλλα τούτου
 λευκότερα πολλῶ, καὶ τὸ ἄρθος ἐνωδέστερον: hoc est, Marum
 siue Isobrion nota est herba, surculosa, flore Origano similis: folia tamen huius candidiora multo, & flos odoratior. Et substitutam pro Sampsycho Maioranam, alienum putari non debet, quando & ipso Galeni tempore Marum Sampsychi loco in Amaricinum vnguentum fuerit immissum: vt lib. 1. de Antidotis ipse testatur, vbi ait; Marum longè odoratius esse Sampsycho; & ea de causa hoc omisso, Marum fuisse compositionibus additum. Præbuit istud occasionem posteris, vt Marum siue Maioranam, Sampsychi loco habuerint, eiusq; nomine appellauerint.

EXCALFACIT autem Maiorana & resiccet, & in vtraque qualitate secundi est ordinis: auxiliatur cerebri & capitis frigidis morbis quouis modo assumpta: naribus imposita sternutamentum facit & pituitam euocat: dentium dolores lenit commansa aut apposita; vrimas & aquosos humores in potu sumpta ducit, & menses mouet: admisce-
 tur antidotis.

DE SAMPSYCHO, SIVE AMARACO EX
 DIOSCORIDE, THEOPHRASTO,
 ET ALIIS. CAP. LXXVI.

SAMPSYCHON, Dioscorides inquit, herba est πο-
 λύκλωνος, siue multum ramosa, serpens per terram; folia
 R habens

habens hirsuta & rotunda, similia Calamintha tenuifolia: multum odorata & calida, quæ in coronis necitur, Cyzicenum & Cyprum laudatissimum. Secundum locum habet Aegyptium. Appellatur à Cyzicenis & Siculis Αμαράκων sive Amaracum.

THEOPHRASTVS Amaracum in censu φρυγανιῶν sive suffruticum satiuorum ac coronariorum lib.6. enumerat, & prestare ait, seminis copia, quod ἐνοσμον, id est, boni ac suavis est odoris; nasci semine & auulsione: ex astivis esse, vnguentisq; misceri.

PLINIO lib.21. cap.11. auctore, Amaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus & Syria Sampsychum: feritur utroque genere, & semine & ramo: copiosum Amaraco aequè ac Abrotano semen.

VERGILIUS Aeneid.1. Amaracum fruticem floriferum esse ostendit, sic scribens:

— Vbi mollis Amaracus illum

Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra.

Idem testatur Catullus in Epithalamio Iuliae & Mallij:

Cinge tempora floribus

Suaue olentis Amaraci.

GALENVS Amaracum & Sampsychum differentes facit stirpes, de utroque locis agit separatis, & suas cuique tribuit vires. Sed Amaracus Galeni Parthenium est: siquidem, uti Dioscorides testis est, Parthenion quidam Amaracum vocant; & in libris de simpl. Medica facult. Galenus nusquam Parthenij meminit.

PORRO Sampsychum, ut Galenus ait, tenuium est partium & digerentis facultatis; desiccatur & excalfacit tertio ordine. Dioscorides decoctum eius potum tradit, conuenire hydropicis in morbi initio; & vrina difficultate, ac torminibus laborantibus: arida verò folia cum melle appo-

fit,

fitā, tollere sugillatā; & menses ducere subdita, ad Scorpionum ictus cum sale & aceto imponenda; ad luxatā verò cum cerato excepta, & similiter œdematis; ad oculorum verò inflammationes cum tenuissima polenta farina apponenda: misceri acopis & malagmatis calfacientibus.

DE MARO VVLGARI, SIVE CLINOPODIO. CAP. LXXVII.

QVOD à plerisque modò Marum nominatur, frutex parvus est, odoris admodum suavis, sesquipedem aut duos dodrantes altus: surculos habet tenues, ramosos, lignosos, & foliola circa eos exilia, durioris Thymi aut Serpylli vulgaris folijs similia, sed albicantia, candidiora, & aliquantulum maiora, ac in summo veluti lanuginosa capitula, & ambientes similes verticillos; è quibus perpusilli flosculi exeunt albidis: radices tenues & lignosae. In Hispania passim una cum Stœcade locis aridis desertisq; gignitur: apud Belgas & alibi, non absque studio, & cura in hortis feritur. Aestate verticilli & capitula lanuginosa, cum floribus emicant.

MULTI hac atate Marum vocant; Marum autem nequaquam est, verùm Dioscoridis Clinopodium. Clinopodium autem Dioscorides θάμνιον, id est, exiguum fruticem esse refert, ἀρυσώδην, siue surculaceum, duorum dodrantum, in petris nascentem, folia habentem Serpyllo similia; flores verò lecti pedibus, ex interuallis vii Marrubij. Cum qua descriptione hac odorata stirps satis conuenit. Surculacea etenim est, & ad duorum dodrantum altitudinem assurgit; flores ita habet per verticillos digestos, vt quibusdam caulem veluti Marrubij ambientibus, alij in summo instar globosum lecti pedis capitulum emineant: folia Serpylli veri folijs colore similia, nempe candidantia; qualia

R 2 Serpylli

260 MARVM VVLGARE CLINOPOD.

DE MARO VVLGARI. 261

Serpylli esse Dioscorides ostendit, quando candidiora, quam Origani esse ait: sunt eadē tenuia, veluti Serpylli esse Theophrastus testatur. Quae omnia maximam huius stirpis cum Clinopodio similitudinem ostendunt. Appellatur verò κλινωπόδιον, à quibusdam etiam Cleonicum, Ocymoides, Zopyron, Latini lectipes.

VIM autem, vt Galenus, Clinopodium excalfaciendū obtinet, cum essentia subtili, & in tertio est, cum excalfacientium, tum rescicantium ordine. Dioscorides bibi herbam scribit, & decoctum eius aduersus venenatarum bestiarum morsus, conuulsa, rupta, & vrina stillicidia; ducere menses: factus & acrochordonas eijcere aliquot diebus potum: aluum idem sistere ad tertias decoctum & bibitum; non febricitantibus in vino, febricitantibus in aqua.

DE ROSMARINO CORONARIO.
CAP. LXXVIII.

CORONARIUS Rosmarinus frutex est lignosus, caudice subinde tres aut quatuor pedes alto; ramis multis tenuibus: folijs crebris, oblongis, angustis, duriusculis, subtus candicantibus, superius vero saturi viroris, cum grauitate non ingrata odoratis: floribus paruis ex ceruleo albicantibus, è foliorum sinibus prodeuntibus: semine exili & nigro: radicibus tenuibus, fibrosis, non altè descendentes.

IN Gallia, Hispania, & alijs prouincijs locis syluestribus & incultis nascitur; tantus eius in Narbonensi Gallia prouentus, vt haud temere aliud incole lignum vrant. In Italia hortorum sepius areis: Belgarum etiam exornat. Floret primo quoque Veris tempore.

Λιβανωτίδα στεφανοματικὴν Graeci, Latini Rosmarinum coronarium, nominant. Coronarium autem cognominatur.

natur , ad differentiam aliarum umbelliferarum Libanotidum. Libanotidum siquidem species complures sunt , quadam umbellifera, vna non umbellifera, forma ab alijs differens, coronaria, de qua nunc agimus. Germani hanc Rosmarin, & similiter Galli nuncupant.

CALIDVM autem & siccum Coronarium Rosmarinum secundo est ordine, & simul adstringentis facultatis particeps ; vipote ex terrestri quadam essentia copiosius admixta, cōpositum. Proinde & omnes vteri diuturnos fluxus sistit, & sanguinis profluvia supprimit. Conuenit etiam, & præsertim flores , omnibus capitis ac cerebri ex frigida humidaq; causa malis : cerebrum etenim desiccant : sensus & memoriam acuunt: neruosas partes confortant.

SERAPIO Rosmarinum , quo Coronarij vtuntur, calfacere & multum resiccare, testis est ; & ex auctoritate Abin Mesuai, conferre, ait, coriza frigida cerebri.

DIOSCORIDES regium morbum sanare tradit, si quis ipsum in aqua coctum , ante exercitationem bibat, deinde exercitatus lauet, & vinum bibat.

DE LAVANDVLA. CAP: LXXIX.

ODORATA & coronaria stirps lauandula est , sed humilis , ramulos siue virgas profert tenues, quadrangulares, geniculatas, cubitales aut longiores: folia circa singula genicula bina, oblonga, carnosâ, vtraque parte albicantia, Rosmarini coronarij folijs multo longiora latioraq; ; & in summo spicas oblongas tenues, floribus refertas caruleis: radices lignosâs in fibras diuisas. Spirant flores & folia copiosum caputq; implentem odorem.

VNA huius species folijs est maioribus, crassioribus & longio-

R 4

264 DE LAVANDVLA.

longioribus, quæ odoratior: altera minoribus & tenuioribus: inuenitur & flores candidos habens.

VESTIUNTUR in Hispania & Narbonensi Gallia plerique montes & campi deserti Lauandula. In reliqua Gallia, apud Germanos, & alibi in hortis feritur. Iunio ac Iulio flores exeunt.

ITALI maiorem, Nardum Italicam, & Spicam, vulgarij, lingua Spigo nuncupant: minorem, Lauandam & Lauandulam. Germania & Belgium vtramq; Lauandulam & Lauandulam vocat: & maiorem quidem Lauandulam marem; minorem feminam: vulgo Lauender. Estimatur esse Casia odorata herba, cuius Vergilius subinde meminit, vt Bucolicôn Ecloga secunda:

Tum Casia atque alijs intexens suauibus herbis
Mollia luteola pingit Vacinia Caltha.

Et similiter Georgicôn quarto, vbi agit de statione & sedibus apibus deligenda, apiarioq; constituendo, his verbis:

Hæc circum Casia virides, & olentia latè
Serpilla, & grauiter spirantis copia Thymbræ
Floreat.

EST tamen & alia Casia *σύγγρη* siue fistula, quæ passim hoc tempore Cinamomum & Canella appellatur. Plinius Casiam ab Hygino Cneoron appellari refert. Sunt autem Theophrasto ac Plinio auctoribus Cneora duo: vnum candidum, folio carnosio, oblongo, figura quodammodo oleagino simili, odoratum: alterum nigrum, nullius odoris: radix vtrique altè descendens, grandis, ramuli permulti, crassi, lenti: germinant florentq; post Autumnii æquinoctium, & multum denique temporis florent. Talis autem nequaquam Lauandula est, quæ nec crassa est radice, nec altè descendente; ramulis non lentis, & non Autumnio, sed Æstate flores profert; proinde etiam nec Cncori aliqua species.

EST

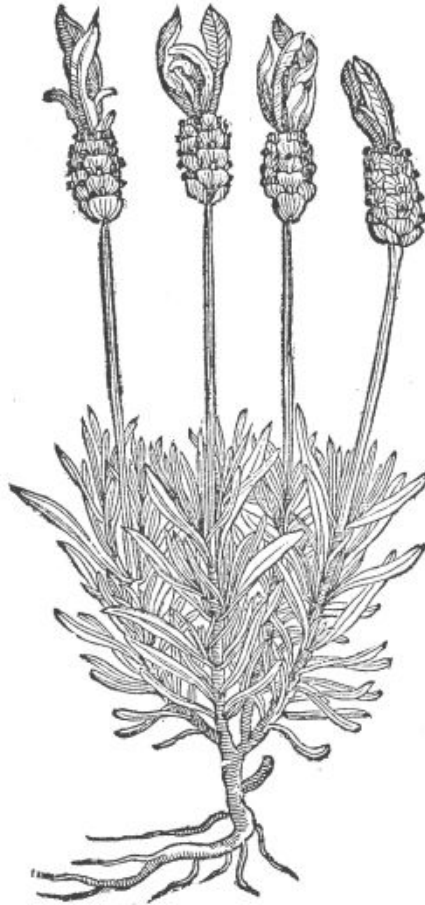
EST autem *Lavandula*, potentia ac viribus calida siccaq̄, & ordine quidem tertio, tenuium item partium & ex multis aëreis spirituosissq̄ partibus constans: frigidis ea de causa capitis morbis quovis modo adhibita confert, & præsertim ijs, qui non ex copioso humore, sed ex sola potissimum qualitate originem ducit. Proinde & stillatitius eius liquor odoratus, & temporibus ac fronti illitus, Catalepsi, leuiori hemiplexia, & subinde Comitiali morbo, ac non raro syncope laborâtes rescit. Sed ubi humorum copia adest, præsertim sanguini permixtorum, non satis tutus huius usus est: scuti neque compositionis, quæ ex stillatitio vino in quo huiusmodi herba, flores, seminaute, & aromata quedam macerata sunt, conficitur; quam plerique temerè & indifferenter exhibent. Nam calidorum huiusmodi caput implentium usu, & morbus intenditur, & ager in periculum inducitur: præsertim quando sanguinis mistio aut purgatio non præcesserunt. Quod ideo monendum duximus, quia passim plerique medici indocti, & temerarij audacesq̄, nimium pharmacopœi, aliæq̄ stolidæ mulieres statim similes compositiones, & id genus alia non modo apoplecticis, sed & Catocho cum febris occupatis infundunt, quibus nihil potest peius dari, cum plurimum obsint, & non raro ipsos ægrotautes perimant.

DE STOECHADE. CAP. LXXX.

STOECHAS caudice est vti *Lavandula* breui & lignoso, sed tenuiore: ramulis siue virgulis multis ac tenuibus; folijs circumuestitis oblongis, angustis, candicantibus, minoribus quàm *Lavandule*; comantibus in summo capitulis, siue spicis densis, compactis, brevibus & crassis, e quibus flores purpurei & pusilli exeunt, & quedam eminentia foliola: semen in his subnigrum: radices lignosæ.

266

STOECHAS.

HISPANIA, Narbonensis Gallia, & Stœchades insula è regione Massilia, Stœchade herba sine frutice redundant. In Germania ac Belgio è semine sata prima aestate facile adolescit; sed hyeme, nisi intra ades aut penurias cellas transferatur, perit; Hyemis siquidem & frigoris impatiens est.

A Dioscoride στῆχας, ab alijs, ac à Galeno στρόχας, per oi diphthongum syllaba secunda: Latine Stœchas. Florem officina Stœcados nuncupant.

CÆTERVM Stœchadis, Galenus inquit, temperies composita est, ex terrena essentia frigida exigua, vnde adstringit; & extenuata altera terrena copiosiore, à qua utriusque amara est, ob utrorumque, verò convenientiam, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareque, tum viscera omnia, tum totum corpus est nata. Dioscorides decoctum eius tradit, veluti hyssopi, ad pectoris vitia facere, & antidotis utiliter admisceri. Posteriores medici Stœchadem, & praesertim flores eius, aduersus capitis dolores, & omnes eius ex frigiditate ac frigida causa morbos, valde efficaces esse affirmant: miscentur ea propter, omnibus ferè compositionibus, quae aduersus Cephalalgiam diuturniorem, Apoplexiam, Catalepsin, Epilepsin, & similes affectus adhibentur.

DE THYMO. CAP. LXXXI.

THYMI duo apud veteres sunt genera: vnum Cephaloton dictum; alterum durius.

CEPHALOTON multis exilibus ac tenuibus fruticat virgis, folijs exiguis & copiosis circumdatis: capitulis in cacuminibus Stœchadis ferè similibus, sed minoribus; è quibus flosculi exeunt purpurei. In Creta insula copiosum nascitur:

tur: unde illi Cretico cognomen datum est. Dioscorides gracili solo & petroso provenire scribit.

2 DURIUS Thymum furculosum quoque est, & perpusilla habet foliola; colore quod vulgatissimum est virentia; & suave odorata; candida vero & graueolentiora, quod rarius est: flores vero non in capitulis aut spicis, sed iuxta foliola: radices tenues. Huius generis Thymo, Hispanie & Narbonensis Gallie loca deserta & inculta abundant: In Germania, Belgio, & alibi in hortis studiosè colitur.

GRÆCIS Θύμος dicitur, Latine Thymus, & Thymum. Prior κεφαλωτός, id est, capitatus, & Θύσιον: alter σκληρότερος, id est, durior à Dioscoride, cap. de Epithymo, cognominatur. Plinius Thymi duo genera esse tradit: unum candidum; alterum nigrum ac nigricans appellat: & candidum præstare ait, ac in collibus nasci; lib. 21. cap. 21: Vtrumq; ad durius genus referendum videtur, nam ut scriptissimus, durioris Thymi quoddam folia habet candicantia; aliud vero virentia, quod nigricans dicitur, quia saturo colore & non candicante vireat. Germani ac Belgæ Thymum/Thymus; Galli, du Thym nominant.

THYMYM autem, ut Galenus tradit, in extalsfaciendo exiccandoq; in tertio statuendum est ordine, incidit & calfacit vehementer; ob id & vrinam & menses prouocat, factum euellit, viscera expurgat, educendis ex thorace & pulmone confert. Potum, Dioscorides scribit, cum sale & aceto pituitam per aluum ducit. Decoctum eius cum melle Orthopnoicis & Asthmaticis prodest. Lumbricos ventris, menses, sætus, & secundas pellit: vrinam cit. Mixtum mellis & delinctum, faciles è thorace excreationes facit. Oedemata recentia cum aceto impositum discutit, sanguinis grumos dissoluit: thymos & ἀεροχρόδες sue pensiles verrucas

DE SERPILLO VVLGARI. 269

*verruca tollit. Ischiadicos cum vino & polenta impositum
iuuat. Hebetibus oculis in cibo sumptū prodest. Virile etiam
pro condimento tempore sanitatis.*

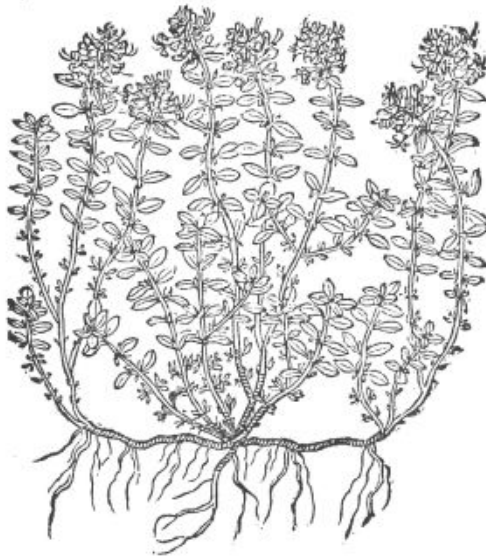
DE SERPILLO VVLGARI.

CAP. LXXXII.

VVLGARI Scrpillo multi sunt exiles cauliculi, duri
tamen & lignosi, nonnulli in rectum palmi altitudine sur-
gentes, alij repentes, & alicubi terra superficie exiguis fi-
bris annexi: folia exigua, virentia, Thymi similia: capitula
in cacuminibus rotunda, è quibus flosculi exeunt, colore ru-
bente purpurei, non rard etiam albidii: radices tenuissimæ
ac fibrosæ.

NASCITVR passim locis incultis, iuxta agrorum
margines, pingui præsertim & sæcundo solo: subinde etiam
locis petrosis: & non modo in Germania aut Belgio, sed &
in Italia ac Gallia sponte exit. Matthioli apud Goritenses
Saluatino monte copiosissimè nasci refert. Tota serè Aestate
floris eius prouentus.

GERMANI, Quendel/kumel & kienlin: Bel-
gæ, Quendel/wilden Thymus / & onser Thonwen
bedstroo: Galli, Pillolet: Officina, Serpillum; pleraque
verò etiam Fulegium montanum nuncupant. Et passim
quidem Serpillum veterum existimatur: non tamen tam
Serpillis, quàm Saxifrangæ Dioscoridis respondens. Si ete-
nim diligenter, & ad Serpillis vtriusque, & ad Saxifrangæ
descriptionem expendatur, exiguum Serpillis, plurimum
verò Saxifrangæ simile esse comperietur. Primum etenim
Serpillum, præter quod ramulis & folijs Origano simile est,
in quantamcunque altitudinem admiculo sultum, aut vi-
cinis stirpibus innixum crescit, & quandoque ex Ocymo
per

per nimiam siccitatem mutato gignitur : alterum verò non serpit, & folio est Ruta, id est, Hyperici aut Cētaurij minoris (vt alibi ostendimus) longiore . Serpillum verò vulgare humile est, frutices non conscendit, ex Ocymo non prouenit, & folijs est, multo quàm Hyperici aut Centaurij minoris, minoribus & breuioribus ; omnino videlicet exiguis, ac Thymi, vt diximus, folijs similibus. Ex his Serpillum vulgare, non Serpilli veterum aliquam speciem, sed Saxifrangam Dioscoridis esse, palam est. Saxifrangam enim, ait, esse herbam Thymo similem, in petris nascentem. Serpillum autem vulgare Thymum folijs & capitulis refert, & non rarò in locis petrosijs reperitur : propter eam siquidem quam cum

Thymo

DE SERPILLO VVLGARI. 271

Thymo similitudinem habet, syluestre Thymum & à Belgis, & ab alijs nominatur.

VERBA Dioscoridis de Saxifraga sunt: Σαρξίφαγον, Saxifraga. Locus Dioscoridis refertus.
 ἢ δὲ σαξίφαγον, ἢ δὲ ἔμπετρον : ῥωμαῖοι σαξίφαγα, δάμνος ἐστὶ φρυγανώδης ἐν πέτραις καὶ τραγέσι, τοῖσις εὐόμενος, θυμῶ ἕμπερος. hoc est, Sarxiphagon, alij Sarxiphagon, alij Empetrum, Romani Saxifraga, frutex est furculaceus in petris & asperis locis nascens, Thymo similis. Exemplaria quaedam ἐπιθυμῶ ἕμπερος legunt, sed emendatiora θυμῶ habent.

FACULTATE autem Serpillum vulgare calidum & siccum est, tertio penè ordine; tenuium item partium & incidens: menses euocat; vrinam cit: calculos expellit; & in balneis ac fomentis adhibitum, sudorem euecat.

EADEM ferè de Saxifraga Dioscorides memorie prodidit: cocta, ait, in vino febricitantibus opitulatur: stranguria prodest: singultum sedat: calculos vesicae frangit: & vrinam cit.

DE SERPILLO EX DIOSCORIDE,
 THEOPHRASTO ET ALIIS.
 CAP. LXXXIII.

SERPILLVM Dioscoride auctore, duorum est generum: hortense & syluestre.

HORTENSE coronarium est, & odore Sampfichum refert: folia habet & ramulos Origani similia, multo candidiora; iuxta sepes relictum procerius assurgit.

ALTERVM non serpens sed erectum, ramulos emit: vit tenues furculosos: folijs refertos Ruta similibus, angustioribus tamen, oblongioribus, durioribusq;: flores gustu acres,

272 DE SERPILLO EX DIOSCORIDE.

acres, odore suaues: radix inutilis. Nascitur in petris efficacius, & magis excalfaciens satiuo.

THEOPHRASTVS de historia stirpium, lib. 6. Serpillum tradit ex suffruticibus esse, lignosis ac coronarijs: ac ramis & folijs tota sua natura odoratum, veluti Helenium & Silybrium; apud nonnullos etiam Thymum penitus redolere: summæ terræ adhaerere; radice multifida torrida; peculiarem illi auersionem germinum; quippe cum in quantumuis longitudinis procedere valeat, naustum adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum: squalorem pati, atque aqua pauca indigum: nasci ex Ocimo per immodicam siccitatem degenerante; lib. de causis quinto, Ocimo videlicet ipso, minoris folij, sed odoris potentioris facto. Vnde colligendum, Serpillum Ocimo esse odoratius & folijs minoribus.

SYLVESTRE Serpillum idem, quoddam esse ait, quod deferentes ex montibus ferunt, vt apud Sicyonem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios verò, vt in Thracia, montes & plana omnia Serpillo scaterent. Sylvestre autem istud, à Dioscoridis sylvestri aliud est: sola etenim cultura ab hortenſi differt: veluti Theophrastus ipse ostendit ex montibus translatum feri referens.

DIOSCORIDI aduersatur Plinius lib. 20. cap. 22. vbi sylvestre ait serpere, satiuum verò minimè. Serpillum, inquit, à serpendo putant dictum, quod in sylvestri euenit maximè in petris. Satiuum non serpit, sed ad palmi altitudinem increſcit.

MEMINIT Serpilli Aelianus variæ historiæ lib. 9. & ipsum inter flores numerare videtur. Dionysius Iunior, inquit, in Locrestum urbem veniens maximas ciuitatis domos occupauit, easque Rosis, Serpillis, alijsque id genus floribus strauit. Vergilius tamen Bucolicò ecloga secunda, Serpillum

DE SERPILLO EX DIOSCORIDE. 273

pillum herbam esse manifestissimè testatur his verbis:

Thestylis & rapido sehis messoribus astu

Allia, Serpillumq³, herbas contundit olenteis.

Ex quo loco colligendum sunt qui putent, vulgare Serpillum, verum & legitimum esse, quod videlicet non aliud passim in Italia sponte gignatur: quasi nullibi quàm in agro reperiri, & non in hortis ferri potuisset.

SERPILLVM autem Græcis ἔρπυλλος ἢ ἔρπυλλον dicitur. Marcellus vetus auctor, à Gallis antiquitus Gilarium nominatum affirmat, ut verò Plinius Valerianus ab ipsâem Laurio nuncupatur.

EXCALFACIT verò vsque ad cò Serpillum, ut Galenus dicit, ut & menses & vrinas moueat: gustu multum est acre. Prodest etiam, vti Dioscorides addit, ad tormina, rupta, conuulsa, iocinoris inflammationes, & ad serpentium morsus, & potum, & impositum; capitis dolores mitigat coctum rosaceo permixtum: cum aceto irrigatum maximè quidem lethargicis, sed & phreneticis conuenit: sedat & sanguinis vomitus quatuor drachmis potus cum aceto succus eius.

DE OCIMO. CAP. LXXXIII.

SATIVI Ocimi species magnitudine differentes duæ sunt vulgares, ambæ sirculose, doctantis aut pedis altitudine attolluntur; ramulis rotundis in plures alas diuisis. Et maior quidem folia habet lata, per margines leniter crenata, Mercurialis herba magnitudine & forma similia: minor verò minora: vtraque splendida, & diluè viuentia: flosculos exiguos, colore vel candidos, vel obscurius purpurascens: semen exiguum, nigricans: radices oblongas duras non absque adherentibus fibris: odore viri-

S que

274

OCIMVM.

que similis, nisi quod maioris, species quaedam reperitur, quae Citrium malum odore refert, quod Ocimum citratum appellant.

MATTHIOLVS præter hæc duo Ocima, etiam tertium quoddam maximum reperiri, memoria prodidit, folijs Amaranti maioribus, longis, latis & crassis, Citrea mali folijs similibus.

SERITVR Ocimum in hortis & in sicilibus; celerimè, vt Theophrastus auctor est, prouenit. Quod Soli expositum est, eodem teste, transit in Serpillum; quia vehementius siccat; folio namque minus, odoreq; vehementius redditur. Iunio ac Iulio Ocimum floret, & particulatim quidem, ac diu, ab imò incipiens.

Οκίμων, & per ω prima syllaba Οκίμων Græci appellant; nonnulli etiam ὄκίμων: Latine Ocimum. Differt ab Ocymo quod ostendimus in Frumentorum historia, pabuli genus esse, & ad differentiam huius per υ secunda syllaba scribitur; tamen & per υ, odoratum Ocimum quandoque scriptum reperitur. Recentiores Βασιλικόν, Latine Regium id est, quoque nominant: Officina, Basilicum: Germani, Baslgen, Belgæ, Basilicom: Galli, Basilic: Itali, Basilico, & quod minus est, Basilico gentile: pleriq; Basilicum Gariophyllatum hoc vocant.

OCIMVM autem, auctore Galeno, ex secundo quidem est ordine excalfacientium, sed humiditatem habet recrementitiam adiunctam, ob quam commodum non est vt intra corpus sumatur: sed foris adhibendum ad digerendum concoquendumq; idoneum est.

DIOSCORIDES Ocimum, ait, si multum edatur, visum hebetat; aluum mollit, flatu mouet, vrinam cit, lac euocat, sed agrè conficitur: impositum verò cum polenta tenui farina, rosaceo & aceto inflammationibus medetur, &

Draconis marini ac Scorpionis plaga ; per se & cum vino Chio, oculorum doloribus.

S V C C V S oculorum caligines purgat, & defluxiones exiccat.

S E M E N potum prodest atram bilem colligentibus, suspiriosis, & urina difficultate laborantibus : facit idem sternutationes frequentes, si per nares attrahatur : idem ipsa herba facit. Claudere autem oculos oportet, sternutatione urgente.

S V N T qui Ocimum vitant, & non edunt ; eo quod commansum & in sole positum vermiculos gignat. Aphri adijciunt eos qui à Scorpione icti sunt, & ipsum comederunt, absque dolore permanere.

R E C E N T I O R E S, inter quos Simeon Zethy est, Ocimum tradunt olfactu cordi capitique prodesse : semen cardiacis affectibus succurrere, animi mœrorem ab atra bile ortum discutere, & hilaritatem lætitiâq, procurare.

DE OCIMO SYLVESTRI VVLGARI, SIVE
ACINO. CAP. LXXXV.

Q V O D recentiorum plerique Ocimum sylvestre nuncupant, cauliculos promit complures quadrangulares infirmos, terram versus reclinatos : folia ex intervallis bina contra se posita, parva longiuscula ac latiuscula, aliquantulum hirsuta & aspera, uti & cauliculi : flosculos è foliorum sinibus exeuntes, paruos, orbiculatim cauliculos ambientes, colore è candido nonnihil purpurascens : semen exile : radices fibris coherentes. Odore herba hæc multo quàm Ocimum est infirmiore ; utpote exili ac obscuro, sed tamen cum gravitate quadam non insuavi ad Calamithes aut Ocimi accedente. Exit multis Germaniæ ac Italiæ locis

278 DE OCIMO SYLVEST. VVLGARI.

locis sua sponte, praesertim incultis & arenosis. Aestate tota floret, & non raro Septembri etiam mense.

OCIMUM sylvestre, ut diximus, appellant plerique recentiorum. Quod autem Ocimum sylvestre Plinio, alijs est Ocimastrum & ὀκίμοιστ'ος. Ocimoides verò multum à praesenti herbula differt. Siliquas siquidem Ocimoides habet, Hyoscyami siliquis similes, semine nigro, quale est Melanthij pragnantes: huius autem semina minima sunt, & vasculis omnino exiguis continentur, nullam cum Hyoscyami cytinis similitudinem habentibus: ita ut hinc herbulam istam, non esse legitimum Ocimum sylvestre sine Ocimastrum evidens sit. Quam ob causam ab alijs non pro Ocimo sylvestri, sed pro Clinopodio habetur: sed nec horum sententia laudanda videtur. Nam si propter florum secundum cauliculos ambitum, Clinopodium dici mereatur, multa aliae eodem nomine nuncupanda erunt: ut, Calaminthes, Oruala, Orniini, Lamij, Dictamni, & Marubij species quaedam, Pulegium, Salvia, Scordium, Melissa phyllon, Sideritis, Galeni Alysson, recentiorum Bugula & Cardiacae, similesq; aliae, quarum omnium flores orbiculatim cauliculos circundant, nulla tamen Clinopodium dicitur. Nobis haec herba Acino haud dissimilis videtur. Acinon etenim Dioscorides ait, πόναν λεπτόκαρπον siue herbam tenuium sarmentorum, coronariam Ocimo similem sed hirsutiorem & odoratam. Cum qua descriptione praesens nostra satis convenit.

Acinos.

FACULTATE autem aliquantulum calida est & sicca, non absque adstringendi vi ac potentia.

ACINON verò Dioscorides tradit, menses & aluum sistere potum; impositum verò Phygetibla & crysipelata curare.

DE

DE ORVALA. CAP. LXXXVI.

ORVALÆ species prior (eius etenim tres aut quatuor numerantur) quæ propriè Oruala nuncupatur, caules promit crassos quadrangulos, duos pedes longos, in alas diffusos : folia & è radicibus multa, & secundum caules ex intervallis bina contra se posita, magna, palmum lata vel ampliora, aliquantulum aspera, inæqualia, albicantiaq̃, ac nonnihil vti & caules hirsuta : flores formæ florum Salviae aut Lamij, colore ex diluto caruleo candicantes, post quos oblonga denticulata vascula pro siliquis, in quibus semen nigrum : radices verò fibrosas. Tota herba grauem fortemq̃ spirat odorem caput opplentem, & maturato semine interit, quod altero fit à satione anno. Seritur ab olitoribus in hortis. Iunio ac Iulio floret.

GALLITRICVM Officina nuncupant. Dicitur & Oruala siue Orualla, Tota bona, Sclarea, Scarlea, Centrum Galli, Matrisaltia : à Gallis Oruale : à Germanis Scharlach : à Belgis Scharleye. Falluntur qui Alektorolophon existimant. Alektorolophon in Frumentorū siquidem historia multum ab Oruala differentem ostendimus. Videtur autem hæc Oruala species, Horminum sylvestre, quod Dioscorides ait, viribus magis pollere. Inter omnes etenim Oruala ac Hormini species, nulla odore aut viribus hæc potentior est.

ALTERA Oruale species, caules habet similiter quadrangulares, sed proceriores, bicubitales videlicet vel altiores : folia quoque aspera, nigriora tamen ac minoras : flores similes colore purpureo rubentes : radices vti prioris. Odore hæc minus præstat, omnino exiguo prædita : rara est. Floret eodem quo prior tempore. Baccharim esse, sunt qui putent ; eorum autem sententia quàm sit probanda,

S 4   osten-

ostendet Baccharis descriptio, quam à subsequenti proximum dabit caput.

TERTIÆ Oruale, caules quoque quadrangulosi & nonnihil hirsuti sunt: folia per ambitus serrata, Oruale prioris similia, sed minora: flores lutei: semen sufflauum nigricans: radix fibrosa, durabilis natura, & multis annis permanens. Apud Belgas à nonnullis in hortis seritur; in Alpibus autem Italia iuxta Tridentum sponte gigni fertur. Aestate floret. Horminum luteum & Horminum Tridentinum à plerisque appellatur.

POTEST his, & quarta addi species, quæ pro sylvestri Hormino à Fuchfio depingitur: cauliculi huic breviores, ceterum hirsuti quoque & quadrangulares: folia minora, oblonga, profundius incisa: flores cerulei: siliqua per maturitatem deorsum nutantes: semen nigricans: radices similiter nigrae & fibrosæ. Fuchsius in Germania passim ait, omnia prata exornare, suâque sponte in ijs nasci. Tempore florendi cum superioribus convenit. Oruale & Hormini hæc quoque species, sed iners, & nullius facultatis esse videtur.

AT prior, quam diximus propriè Orualam dici, calida & sicca est ordine tertio; mensis modo quovis sumpta movet: secundas eijcit: ceruicia aut vino permixta ebrietatem facit, caputq; implet.

ANTONIVS Mizaldus semen vtile tradit, ad excutiendam oculorum caliginem, & educenda ea, quæ in illos inciderunt: in oculum siquidem immissum, & multa reuolutione circa bulbum eius circumductum, tandem humore prægnans, & tenuibus membranulis ac sordibus onustum elabitur.

HORMINVM Oruala etiam quedam species est, sed reliquis minor: caules promit complures dodrantem aut pedem altos, angulosos similiter, subirsutos: folia lata, rotundiuscula, subsæpera, Oruala multo minora, Marrubij ferè similia, quorum quatuor aut sex superiora, purpureo nigra Viola colore, sed tamen dilutiore emicant: flores iuxta folia cauliculos ambientes, colore purpureo diluto albicantes: semen exiguum oblongum nigricans, in oblongis receptaculis, veluti siliquis, que maturato semine radicem versus spectant: radicem longam, tenuem, non absq; fibris. Peregrinum Belgio Horminum est, & aliunde in hortos illatum. Aestiuis mensibus florum eius productio; semen interea maturatur.

Ορμινον Græci: Latini Horminum & Geminalem appellant.

CALIDVM autem, vt inquit Paulus Aegineta, Horminum est, mediocriter siccum & abstergens. Hormini semen, Dioscorides ait, putatur cum vino potum Venerem excitare: verum cum melle, argema & albugines oculorum depurgat: cum aqua impositum œdemata discuit & aculeos extrahit. Idem herba imposita facit. Galenus in libris de Alimentorum facultatibus, de Hormino: Hoc quoque, ait, friso vtuntur, deinde eatenus leuigant, vt farina euadat; mel quoque ei admiscet. Parum in seipso habet alimenti, vt quod mediæ inter Erysimum & Cuminum sit natura.

DE

DE BACCHARE, EX DIOSCORIDE ET
ALIIS. CAP. LXXXVIII.

BACCHARIS auctore Dioscoride, odorata & coronaria est herba, cuius folia *τραχία*; id est, aspera, alias *δαοία*, hoc est, densa sunt, magnitudine inter Violam & Verbascum media: caulis angulosus, cubitalis, subasper, *παραδάδας*, id est, iuxta adnatas propagines habens: flores purpurei, subalbicantes, odorati: radices Veratri nigri similes, odore Cinamomi. Amat aspera & squalida loca. Gracili solo nec humido provenit: Plinius.

Βάχχερις Græcè dicitur, aut *πάρχερις* quasi *πάρχαρις*, ut plerisque placet: à quibusdam *Nardum* rusticum appellatur, ut Plinius lib. 21. cap. 6. testatur. Quin & ipse Plinius lib. 12. cap. 12. *Nardum* rusticum appellat. Sed lib. 21. cap. 19. *perperam* ita dici refert; statim videlicet, ut quosdam errore falso *Barbaricam* eam appellare scripsit: Sed eorum quoque error, inquit, corrigendus est, qui *Baccar* rusticum *Nardum* appellauere. Est enim alia herba sic cognominata, quam Græci *Asarum* vocant. Idem eodem lib. cap. 21. *Baccharim* quosdam *Perpensam* appellare ait. *Perpensa* autem si *Asarum* est, veluti inter *nothas* & *ascriptitias* voces reperitur, non minus horum error, quam priorum refellendus. Nam *Baccharis* & *Asarum* non parum differunt, uti Plinius testis est, & ex utriusque descriptionibus collatis euident. Proinde & *perperam* *Officina* *Asarum*, *Asaram* *baccaram* nuncupant, nomine ex *Asaro* & *Bacchari* composito; quasi idem sit *Asarum* & *Baccharis*. Qui error ex eo videtur manasse, quod inter *nothas* *Asari* appellationes, *Baccharis* vox etiam reperitur: aut quod *Baccharim* *Cræteus* *Asarum* nuncupauerit. Quod si quidem *Cræteus* *Asarum* nominat, *Dioscoridis* nequaquam

quam *Asarum*, sed *Baccharis* est. Nam *Asarum* Dioscoridis caule caret: odoratum non est, nisi solis radicibus: nec etiam coronarium, si uti Plinius ait, vocitatum sit *Asarum*, quoniam in coronas non addatur. *Asarum* autem *Cratœa* caules facit, & odoratum ac coronarium est. Patet ex ipsa descriptione, quæ sic habet.

ASARVM odorata & coronaria est herba: caules ^{Asarum}
eius geniculati: folia densa, id est, densa: flores purpurei: ^{Cratœa.}
radix boni odoris, similis *Veratri nigri*, odore *Cinamomo*
similis. Nascitur in asperis & squalidis.

Ex quibus verbis manifestissimum est, *Asarum Cratœa* idem cum Dioscoridis *Bacchari*, & ab *Asaro* eiusdem esse differens: & malè inter nothas voces *Asaro Baccharis* nomen attributum: peius verò adiectum *Asarum coronariam* & odoratam esse herbam, quod inter nothas, etiam ascriptum reperitur.

MEMINIT *Baccharis* etiam *Vergilius* in *Bucolicis ecloga septima*, & non modò coronariam eam esse stirpem ostendit, verum etiam fascini depulsoariam:

— *Bacchare*, inquit, frontem

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

EST & *Baccharis* unguentum apud *Athenæum* lib. 15. quod à *Bacchari* odorata herba nomen habere potest. Nam, uti *Plinius*, unguenta ex ea radice fieri solita, apud antiquos *Aristophanes* prisce *Comœdiæ* Poeta testis est.

ÆTERVM *Baccharis*, ut *Paulus Aegineta* paucis complexus est, radicis decoctum meatus obstructos aperit, urinam & menses citat. Folia ipsius cum sint adstringentia, fluxionibus opitulantur.

DE BALSAMITA. CAP. LXXXIX.

BALSAMITA coronaria herba non est, sed foliorum eius cum gravitate quadam gratus est odor. Eius duo sunt genera, folijs multum differentia: Maior videlicet & minor.

1 MAIOR caulibus assurgit rotundis, duris, sesquipedalibus: folia eius oblonga, lata, leniter per oras crenata, Lappathi folijs ferè similia, minora tamen & viroris magis albicantis: coma aurei coloris ex multis flosculis veluti corymbis, Tanaceti ac Elichrysi modo in umbella coherentibus; quorum singuli ex multis exiguis staminibus luteis simul factis, compositi sunt; radices lignosae, durabilis natura, non absque multis adhaerentibus fibris. Apud Belgas hortenstis est, passimq; etiam ab olitoribus colitur. Aestivis mensibus aurei coloris umbellas promit.

GERMANI, Frauwenkraut: Belgae, Balsame: & earum officina Balsamitam, ac Balsamitam maiorem nuncupant. Est tamen & alia Balsamina, qua & Charantia ac Momordica; item Balsaminum genere neutro, herba ab hac Balsamita differetes ac dissimiles. Matthiolus Mentham Graecam nominat: alij Salviam Romanam; item herbam Lassulatam, Costum hortensem, Mentham Saracenicam, herbam D. Mariae. Sunt qui volunt Panaces Chironium esse. Plinius etenim, & vulgaria Theophrasti exemplaria Chironium Panaces folio esse referunt Lappathi, floreque aereo; cuiusmodi hac herba est. Sed Dioscorides, & Nicandri interpres testem citans Theophrastum, folio illud aiunt esse Amaraci: cuius solum Balsamita nequaquam simile est.

2 MINOR Balsamita colore, odore, sapore & flore in umbellis aereo, maiore refert: cauliculos promit numerosos, tenues, rotundos: folia parva oblonga, serrata, ac profunde incisa;

incisa ; comam aurei coloris, sed corymbos minores : radices uti prioris . Rarior hæc est, nec alibi quàm apud cognitionis herbarum studiosos reperitur. Floret eodem, quo præcedens tempore. Balsamita haud dubio species minor est.

ITALI Giulam vocant : Valerius Cordus Mentham Corymbiferam minorem appellat: priorem verò Mentham, Corymbiferam maiorem . Plerique Eupatorium Mesues: alij Dioscoridis Ageraton esse volunt . Eupatorium autem Mesues idem cum Auicennæ Eupatorio est : vires etenim utrobique eadem : sed forma descriptio in utroque auctore corruptissima: ut satis ostendunt Auicennæ exemplaria, cuius posteriora ex Bellunenſis correctione , à prioribus hoc loco multum differunt. Eupatorium autem Auicennæ à Dioscoridis Eupatorio nequaquam differt ; quod vulgo Agrimoniam nominant herba ea notissima est, cum qua Balsamita minor, siue Giula similitudinis nihil aut perexiguum habet. Ageraton verò hanc herbam esse, non est quoque verisimile. Nam Agerato folia Dioscorides tribuit Origani: at Origani folium subrotundum est : huius verò longum & serratum, ab Origani forma multum differens; quod Giulam & Ageraton dissimiles esse stirpes ostendit.

CÆTERVM Balsamita utraque calida & sicca est secundo ordine, cum amaritudine & adstringendi haud obscura facultate. Auxiliatur foliorum eius quam Conseruam appellant , diuturnis capitis doloribus matutino tempore sumpta : defluxiones è capite reprimat ac resiccat : crudos humores ad concoctionem perducit . Prodest item Cacexia aut Leucophlegmatia laborantibus , præsertim in initio ; ac omnibus quibus iecur debile ac refrigeratum est . Semen non secus ac Santolina lumbricos & ventris tineas expellit.

T. R. E. M. B.

REMB. DODONÆI

AD LECTOREM

EPILOGVS.

VANDO eam stirpiū quam
 concepimus historiam non
 elementorum serie , sed alia
 methodo , per genera vide-
 licet digerere , propositum
 esset, amice Lector, omni stu-
 dio ac diligentia anniū su-
 mus , stirpes ipsas in genera-
 lissima quædam genera distribuere , ac per com-
 munissimas differentias diuidere : diuisas in libros
 aliquot disponere ; singulis libris non modò vnus
 generis , sed consimilium generum complures ,
 suo tamen quæque ordine congerentes . In vno
 siquidem, flores herbasque coronarias , odoratas,
 tum & umbelliferas coniungere curæ fuit : in alio
 radices, καδαρκτινὰς siue purgandi vi præditas, om-
 nes excedentem qualitatem habentes , cuiusmodi
 sunt deleteriæ & somnificæ , ac alias nonnullas.
 In frugum historia , præter frumenta , legumina-
 que, frugum vitia, palustres & aquatiles complexi
 sumus . Proximus locus oleraceis relictus est : po-
 sterior arboribus ac fruticibus . Concessa etiã
 pars est, inconditæ multitudinì, quæ ad primã illa,
 commodè referri non potuit genera.

Sic autem digestam historiam , & iam olim
 vernaculo Brabantorum sermone , nec non Galli-
 co idio-

co idiomate editam , dudum in animo fuit Latinè confcriptam dare , fed dum impendentia negotia conatus nostros remorantur , nec integram mox abfoluere conceditur , proximum fuit per otium particulatim ipsam exhibere ; vt in præfatione, frumentorum , leguminum , &c. hiftoriæ latiùs scriptiffimus.

I T A Q V E & nunc non opus totum , fed denuò partem eius , florum videlicet , & coronariarum , odoratarumque nonnullarum herbarum , hiftoriam legendam communicamus. In qua flores quidem omnes , in coronas ac ferta receptos , tum & reliquos , qui propter eam , qua placent gratiam in hortis feruntur colunturque , contraximus : perpaucis admodum exceptis.

F L O R E S autem nomino eas stirpes , quæ propter flores commendatæ ac gratæ sunt: veluti radices Theophrastus appellat , quarum præcipuè in radicibus vires sunt ; herbas verò , in folijs eas habentes.

O M I S S I autem & præteriti illi modo flores sunt , qui ad alia stirpium genera spectare videbantur : vt quam nostri Rosam Menapiam , siue Geldrensem nuncupant , Rhododendron , Rosa fera siue Hyemalis dicta , & tales pleræque ; quæ ad consimiles , quarum species sunt , aptiùs referuntur.

R O S A etenim Menapia Sambuci aquatici siue palustris species est , floribus multiplicibus , & in globum mali magni magnitudine coactis , ab

T 2 alia

alia vulgari flores in umbellis faciente solum differens . Appellat hunc fruticem Valerius Cordus *Lycostaphylum* , & utramque speciem eleganter describit : feminam nuncupat , cui flores in umbellis ; marem multiplicibus flosculis , qui sterilis est.

RHODODENDRUM frutex similiter est, quem inter flores numeratum nusquam observare contigit.

ROSA hyemalis aut potius Autumnalis , Malvæ sativa species est , quæ ad oleracea genera pertinet.

ANEMONES simili de causa prætermissæ ; ex Anemone. acrium etenim herbarum genere sunt, Ranunculis haud multum ab similes . Vnius tamen hic iconem addidimus, sativæ nempe siue hortensis à Dioscoride nuncupatæ . Depingit Matthiolus tres aut quatuor sativas , radicibus oliivis stantibus similes ; folijs multis , multifidis . Sed hæc nostra folia habet perpauca , Coriandri & Ranunculi cuiusdam palustris similia : flores verò pulchro quasi diluto rubore purpureos , aspectu gratissimos : radicem vnius anni , oliivæ supinæ ac iacenti similem , non nihil geniculatam ; vetustiore verò , omnino nodosam , ex multis veluti oliivis supinis congestam . Nascitur hæc in Germania nonnullis circa Rhenum locis . Floret non primo Vere , sed serius . Sylvestrem eius speciem Theophrastus *λεσιμόνιον* , id est , palustrem nominat . Floret hæc statim primo Vere . Fuchsius eam olim pro Ranunculi specie depinxit . Sunt qui Ranunculum phragmitem

voci-

T 3

vocitent . Flores eius aut lutei , aut candidi , aut purpurei .

H V I V S autem historiae editionem dum paramus ; duarum ecce rarissimarum stirpium , & ad hanc operis partem pertinentium , ad nos icones dantur , Chrysanthemi videlicet Peruniani , & Asphodeli palustris . Chrysanthemi Peruniani nobis communicavit integerrima ac honestissima domina Christina Bertolzia , à charissimo coniuge suo , clarissimo ac amplissimo viro D. Ioachimo Hoppero Regis consiliario ex Hispania sibi missam . Asphodeli autem palustris , misit multis modis ornatissimus ac nobilissimus D. Carolus à S. Audomaro , dominus de Dranoutre , vir non modò stirpium , verùm & historiae animalium omnium studiosissimus , idemque peritissimus . Vtramque autem huic libro , coronidis vice addendam putauimus . Nequaquam enim tam celebris & admirandae magnitudinis floris imago ; aut tam peregrini Asphodeli , prætermittenda videbatur .

E A D E M verò occasione & aliarum quarundam rarissimarum icones adiunximus prius non editas ; vtpote Cirlij , Campanae Lazuræ à recentioribus appellata , Panici Indici , & cuiusdam speciei Panacis ; quas stirpes , licet ad hanc florum historiam non pertineant , in notitiam tamen adduci incommodè accidere non potest . Stirpium siquidem cognitionem augeri non modò pulchrum iucundumque , verùm vile ac honestum .

E S T

Chrysan-
themum
Peruvianū

EST autem Chrysanthemum Peruvianum annua quidem, sed admodum procera stirps : flos pulcher & insolitæ magnitudinis . In Peru , alijsque quibusdam America prouincijs repertum fertur . Satum Madritij apud Hispanos in horto Regio , ad pedes vsque 24. adoleuit : caulem promit rectum , brachij crassitudine : folia latissima : florem Chrysanthemum aliquatenus forma similem , sed amplissimum . Medius siquidem eius discus siue orbis pedem latitudine ad duas aut tres uncias excessit , singula verò ipsum orbiculariter ambientia folia , floris Lilij purpurei maioris quodammodo similia , sed maiora , auri luteo colore . Solem Indianum , quòd Solis modo radiatus videatur , appellant . Visa hæc nobis stirps est in horto amœnissimo , ac variarum plantarum generibus refertissimo magnifici ac generosissimi D. Ioannis Bracionis , viri stirpium varietatis studiosissimi , cuius liberalitate ac beneuolentia , non pauci flores huic historiæ accesserunt , qui aliàs non fuissent additi ; utpote quos temerè alibi , quàm in eius hortis , quærere fuisset . In huius dico horto , Chrysanthemum Peruvianum stirps visa est , sed ad 10. aut 11. tantum pedes adoleuit : folia aliquantulum aspera , eius quod in Hispanijs natum fuit multò minora : floris non nisi rudimentum apparuit , idque hyeme imminente ; qua de causa ad perfectionem peruenire non potuit . Eadem verò stirps Paraguaj in Italia multò quàm in Hispania procerior facta fuit ; ad pedes etenim 24. siue palmos Geometricos 6 x x. adoleuit ; & florem quidem perfecit , sed semen ad maturitatem non perduxit , vt ab

●xcel-

excellentissimo viro Iacobo Antonio Cortuso Patavino in simplicium palæstra exercitatissimo ac doctissimo accepimus; in cuius amœnissimo viridario enata fuit; qui etiam facultates huius cognoscere maximè curæ habuit. Nam pediculos foliorum teneros adhuc, pilisquæ deorsis, in craticula decoctos, sale oleoque prius præparatos, esui suaues, & per quàm gratos esse, euidenti experimento cognouit; & similiter ipsos quibus floris foliola semenque insident calyces: quos & ipsius Cinaræ conis siue capitibus deliciores suauioresque in cibo esse scribit, & non minùs, verùm amplius, πρὸς τὴν ἀσπυδίσια, ad quæ plurimum possunt, facere. Qua in re industria ac diligentia eius commendari ac laudari satis non potest, dignus certè est, quem omnes docti, ac simplicis Medicinæ studiosi venerentur ac colant: cum propter diligentiam & industriam, quibus in simplicium rarorum & peregrinorum facultatibus perquirendis utitur: tum vel maximè, quòd conatus multorum, qui circa hanc Medicinæ partem laborant, ingenuè etiam adiuuare conetur, & quàm plurimum non rarò adiuuet, eorumque studia multum promoueat. Veluti ex ipsius P. A. Matthioli commentarijs omnibus notissimum est, qui ipsius Cortusi opera maximum incrementum & haud exiguum splendorem sumpserunt: ut pluribus locis Matthiolus ipse candidè testatum reliquit. Potuissent & idem quoque historiæ nostræ testari, si absoluerent & ad finem perducere eas licuisset. Non pauca siquidem ab eo & rarissima & valde peregrina accepimus, quæ reliquis partibus, quibus

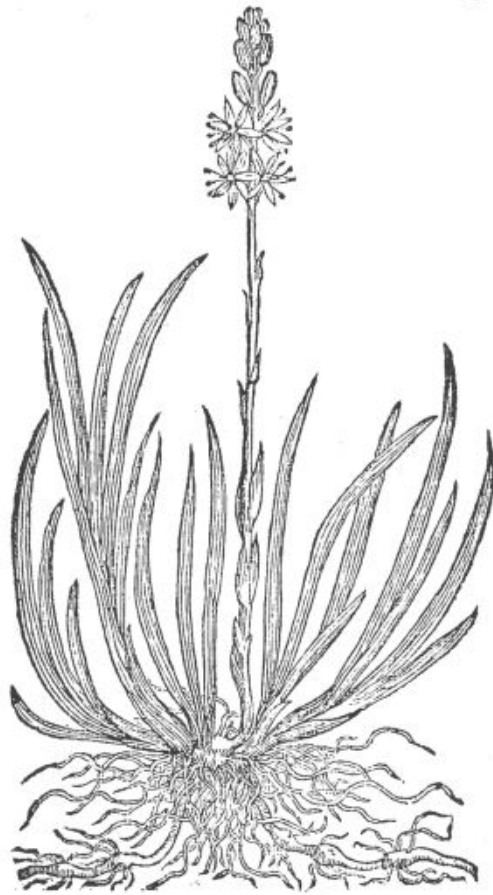
T 5 ser-

feruantur , non exiguum auctuarium conferent , si aliquando eas absoluere ocium fuerit . Sed ad Chrysanthemum Perunianum excurrere redeat fermo . Existimari autem posset hic flos Plinij esse Bellio , si credibile foret , illa ætate Romæ vel visum , vel vilo modo agnitum ; per ambitum siquidem luteus est , & plus quàm quinquaginta folijs , medius eius orbis cingitur . Talem etenim Plinius Bellionem esse , videtur innuere , lib. 21. cap. 8. Luteus , inquit , Bellio patulicantibus quinquagenis quinque barbulis coronatur . Sed verisimilius Bellionem omnino alium & minorem fore , & fortassè eundem cum Bellide ; vt non pauci eruditi suspicantur ; qui hunc Plinij locum corruptum iudicant .

Asphodelus palustris.

ASPHODELVS palustris folia promit pulchrè virentia , aliquantulum striata , Iridis aut Gladioli similia , sed angusta & dodrante breuiora : caulem rectum pedalem , Asphodeli satis similem : flores è senis foliolis , exiguis staminibus in medio , veluti Asphodeli ; minores tamen , colore è luteo pallentes : semen perexiguum in oblongis acuminatis vasculis : radix longa , geniculata ; non absque fibris , serpit Graminis modo . Reperitur huiusmodi Asphodelus locis humidis ac palustribus in Ericetis , haud procul à Brugis Flandriæ . Æstiuis mensibus floret . Anonymos vulgo est . Asphodeli esse speciem caulis cum floribus Antherico similis ostendit ; tametsi folia Gladioli sint , aut Iridis .

CIR-

Cirsion.

CIRSION ex Carduorum generibus est : folia habet oblonga, Lactucæ folijs quasi similia : verum acuminata, Buglossi vulgaris candidiora, per extrema aculeata & aliquantulum crenata : caules rectos duorum cubitorum in plures diuisos, in quorum singulis capitulum eminet hispidum, quod posteaquam flos emarcuit, deorsum reflectitur, & tandem in lanugines resoluitur : flos ex multis staminibus, pulcher, colore purpureo rubet : semen oblongum, splendens, aliorum carduorum simile, sed quam multorum minus : radix oblonga, in duas aut tres diuisa. Belgio peregrinum est, & aliundè in hortos illatum. Fertur alicubi in maritimis locis exire. Floret æstiuo tempore, altero à quo satum est anno. Matthiolus Cirsion etiam quoddam depingit, folijs ab isto haud multum differens, sed floribus in exiguis capitulis multis simul congestis ; aliter omnino quam istius, cuius flores, vt diximus, singulares sunt, & è maioribus capitulis exeunt.

**Campana
Lazura.**

CAMPANA Lazura Conuoluuli species est, Belgio & alijs multis prouincijs peregrina. Folia eius lata, angulosa, vetustis & angulosis hederæ folijs maiora, non læuia, verum aliquantulum hirsuta : cauliculi teneri, qui appositis iuxta pedamentis ac perticis in altum scandentes se circumuoluunt : flores calathi figura, Smilacis læuis ferè similia, sed per oras angulosi, colore in cæruleo purpurei. Plerique Campanam cæruleam ea de causa nominant. Videtur Ligustri non fruticis, sed alterius, cuius veterum nonnulli meminere, species.

302

CAMPANA LAZVRA-

cies. Huius etenim Ligustri duæ sunt : vna flore candido , altera nigro.

ALB I Ligustri meminit Vergilius ecloga secunda, hoc carmine:

Alba Ligustra cadunt, Vaccinia nigra leguntur.

Item & Martialis Epigrammatôn lib. primo, scribens in Procillum:

*Quadam me cupit inuide Procille
Toto candidior puella Cygno,
Argento, rive, Lilio, Ligustro.*

Nigri verò mentionem fecit Columella lib. 10. in hortis.

*Fer calathis Violam, & nigro permista Ligustro
Balsama cum Casia nectens.*

NIGRVM autem istud Ligustrum, Campana putatur esse Lazura siue cærulea. Nam è cæruleo purpureus color, etiam niger subinde nuncupatur: veluti Violæ nigræ. Ligustrum autem album huius generis Smilacis lævis flos est; qui vilis nulloque colligente perit, quam ob causam eum cadere Virgilius scribit.

NON minus, immo magis peregrinum Panicum Indicum. cum Indicum nuncupatum est, culmos id promit crassos 8. aut 9. pedes altos, crebrò geniculatos; folia è singulis nodis arundinacea, magna, lata, spicas siue verius paniculas crassas, densè compactas, breuiiores quidem quàm legitimi Panici, sed tamen crassiores; quæ non è summo tantùm, sed ex sinubus foliorum, breuioribus ac tenuioribus veluti culmis insidentes exeunt: semen oblongum capillaceis glumis implicatur: radices vt similitum fibrosæ

fibrosæ ac firmæ. Sub finem ætatis, etiam si feruens calidaque fuerit, maturitatem semen in Belgio vix consequitur : in calidioribus regionibus melius proficit . Panici speciem esse ipsa densè compacta panicula ostendit.

PANACIS species folia edit nonnihil hirsuta ^{Panacis} asperaque, & terræ proxima, ampla & multiplicia, ^{species.} inque plura alia diuisa ; circa caules verò contractiora & pauciora ; quorum singularia , ex quibus totius folij compositio , oblonga sunt , lapathi folijs quadantenus similia , sed tamen minora : caulem trium aut quatuor cubitorum in ramulares adnascencias superius diuisum : flores in umbellis suprâ eminentibus, luteos : semen inde latum, subflauum : radix longa est & candida, quibusdam locis veluti genicula habens. Floruit in Belgij hortis Iulio & Augusto . Panacis esse speciem constare videtur : semen etenim ex quo primum hic enata in Panacis lachryma (Opoponax nuncupatur) repertum fuisse à fidissimo ac diligentissimo pharmacopœo Antuerpiensi Petro Coldenbergo accepimus.

PANACES autem, auctore Theophrasto lib. 9. multiplex est. Quoddam in Syria nascitur : deinde & alia tria sunt, Chironium, Heraclium, & Asclepion, quæ à Dioscoride solum describuntur. Præter hæc & vnum est πλατύφυλλον siue latifolium ; & alterum λεπτόφυλλον tenuifolium ; ita vt in vniuersum sex à Theophrasto Panacis species referantur . Cum primo autem istorum vel cum Chironio conuenire præfens posse videtur , cum reliquis

quis verò minimè . Heraclium siquidem folio est amplo, magno, ad ficulnea accedente : Asclepium verò Thapsiæ, aut vt Dioscorides ait, sceniculo simili . Istud verò nec huius, nec illius, sed omnino alterius formæ, neque ad ficus, neque ad Thapsiæ, aut sceniculi accedente. Rursus Panaces latifolium Centaurium magnum; tenuifolium verò Centaurium minus non temere esse putatur . Teste siquidem Plinio, Panaces à Chirone repertum, Centaurium cognominatur . Et Theophrastus Centaurij maioris aut minoris non meminit . Ex his apparet, nullum istorum quatuor, hanc Panacis speciem esse . Quòdnam verò ex reliquis duobus sit, certò etiam affirmari non potest; cum propter auctorum breuitatem; tum eorundem varietatem. Syriacum quale sit, Theophrastus non describit: Plinius illud esse ait lib. 12. cap. 26. folijs ampla ^{Plinij error} magnitudine rotundis; sed suspicio est, hæc ex Heraclij descriptione desumpta fore . Lib. etenim 25. cap. 4. Heracleoticum Origanum pro eo perperam supposuit . Chironium Theophrasti exemplaria & Plinij, folio tradunt Lapathi; Dioscoridis verò & Nicandri interpretis Amaraci. Expende Lector, & quæ magis lectio probanda veniat, cogita. Si Chironium folio est Lapathi, poterit istud Chironium esse : singularia eius siquidem folia, Lapathi similia esse scripsimus : si verò Amaraci, haud erit; sed Syriacum esse consequetur, quod verisimillimum videtur. Effundit etenim lachrymam, si caulis eius æstiuis mensibus, Sole feruente vulneretur : quod Syriacum facere Plinius apertè scribit, Theophrastus innuit; quam Chironium reddere nusquam

scriptum reperitur. Est autem lachryma hæc Opoponaci colore similis, sed nullius aut exigui apud nos odoris, quod propter soli frigiditatem accidit. In calidis siquidem regionibus omnia odoratio-
ra; in frigidis verò minus odorata gignuntur, ut Theophrastus testis. Et de his hæc tenus.

AT in florum historia, quid à nobis præstitum sit, qui æquum adhibiturus est iudicium, facile æstimabit. Nos ut in aliorum scriptis, sicubi veritati minus nitantur, eleuandis, nullis aut exiguis verbis utimur; ita in nostrarum lucubrationum commendatione non putamus inhærendum. Bene vale, Pridie Cal. Nouemb. Anno 1567.

F I N I S.

Hic liber nihil habet Romana Ecclesie fidei contrarium, aut Reipub. offensiuum.

Quod attestor Sebastianus Baer, Delphius, insignis Colleg. Eccles. S. Mariæ Antuerpiens. Plebanus.

H V I V S L I B R I

I N D E X.

A			
A Cinos.	278	B	
Acoros.	155	Baaras.	116
Acrocorodon.	171	Baccaris.	179. & 284
Adonidis flos.	236	Balfamita.	286
Aegilops.	171	Baptifecula.	51
Ageraton.	289	Barba hirci.	222
Aglaophotis.	114	Barbarica.	66
Alabatri.	99	Basilicum.	275
Albucus.	137	Basilicum satyrium.	216
Alifina.	76. & 220	Bellis.	245
Allium caninum.	173	Bellio.	298
Alopecurus.	34	Betonica coronaria.	66
Amarantum.	249	Bifolium.	220
Amarantus purpureus.	89	Bolbocastanon.	129
Amaracus.	257	Bolbonac.	25
Anemone.	237. & 292	Bucinum.	56
Anthemis.	227	Bulbine.	171. & 173
Anthera.	99	Bulbus esculentus.	169
Anthericos.	137	Bulbus leucanthemus.	176
Antirrhinum.	82	Bulbus fyluestris.	179
Antirrhinum fyluestre.	84	Bulbus vomitorius.	187
Aphricanus flos.	60	Bupthalmum.	230. & 237
Aquileia.	80	Buzeiden.	219
Aquilina.	ibidem	C	
Armerij flores.	66	Calathiana Viola.	34
Afarum Crataegæ.	285	Calendula.	57
Asperugo.	132	Callionymos.	132
Aphodelus.	135	Caltha.	57. & 241
Aphodelus bulbosus.	140	Caltha Alpina.	59
Aphodelus luteus.	138	Camomilla.	227
Aphodelus palustris.	298	Campana lazura.	300
Astragilitis iris.	150	Campanula.	36
Aurelia.	249	Canina fentis.	100
		V	3
		Canis	

I N D E X.		
Canis cerebrum	82	Cotula alba 229
Cantabrica	66	Cotula foetida 228
Cassia	264	Cotula lutea 231
Caryophylli flores	64.& 66	Crocus 164
Caryophyllus Indicus	60	Cuminum fyluestre alterum
Centrum Galli	279	56
Cepa agraria	180	Cyanus flos 49
Cerucaria	31	Cyanus maior 51
Chamaecyparissus	254	Cyx 171
Chamaeris	149	Cynoforchis 201.& 214
Chamaemelú odoratum	232	Cynofatos 101
Chamaemelú Romanum	234	Cynofastos 114
Chamaemelum fyluestre	228	Cynorhodon 123
Chamaemelum vulgare	225	Cypirus Plinij 157
Chironium panaces	286	D
Chrysanthemum	231.& 243	Damafonium 76
Chrysanthemum odoratum		Damafonium nothum 77
	232	& 79
Chrysanthemum Perunia-		Delphinium 55
num	294	Desiderium 74
Chryfitis	251	Dichomenion 114
Chryfocome	251.& 249	Digitalis 40
Cirfion	300	Digitis citrini 219
Cistus	105	Dulcifida 114
Clauellata herba	18	E
Cleonicon	261	Elichryfon 247
Clinopodion	259	Empetron 271
Cneorum	264	Entaticos 214
Color ferrugineus	125	Equitis calcar 53
Color filis Attici	15	Eranthemum 235
Comofandalus	121	Eupatorium Mefux 286
Concilium	39	F
Confiligo	239	Ferrugineus color 125
Consolida media	247	Flores Armerij 68
Consolida minor	246	Flos Adonidis 236
Cöftantinopolitanus flos	72	Flos Aphricanus 60
Cornicis flos	ibid.	Flos caryophylleus 64
Cotymbe	45	Flos Conftantinopolitanus
Coftus hortenfis	286	72
		Flos

I N D E X.		
Flos Cornicis	72	Intybum agreste 47
Flos Cyanus	49.& 51	Iouis flos 44
Flos frumentorum	51	Iris 142
Flos Hierofolymorum	74	Iris Afragalites 150
Flos Iouis	44	Iris bulboia 163
Flos micancalus	49	Iris Illyrica 149
Flos petilius	62	Iris lutea 153
Flos Pothus	74	Iris sylvestris 152.& 153
Flos regius	53	Iris sylvestris lutea 155
Flos folis	109	Iris tenuifolia 148
		Iunonis Rosa 118
G		
Gallitricum	279	K
Geminalis	282	Keyri 21
Gilarus	273	L
Githago	49	Ladanum 108
Gith ex segete	ibidem	Lanaria 74
Giula herba	289	Lassulata herba 286
Gladiolus	157	Lavandula 263
Gratia Dei	109	Lauria 273
		Lectipes 261
H		
Hastula regia	137	Ledon 108
Helianthe	109	Leo 84
Helianthemum	ibidem	Leucanthemum 227
Helleborastrum	240	Leucanthemum odoratū 232
Hemerocallis	121.& 130	Leucoion album 19
Herba casta	114	Leucoion bulbosum 191
Herba clauellata	18	Leucoion luteum 21
Herba D. Mariæ	286	Lilialis 146
Herba lassulata	286	Lilium 118
Herba siminina	82	Lilium cæruleum 36
Herba Trinitatis	18	Lilium consualium 133
Hieris	146	Lilium non bulbosum 128
Hierobulbus	163	Lilium purpureum 121
Hirci barba	222	Lilium sylvestre 116.& 128
Horminum	282	Linaria 87
		Lingua ceruina 157
I		
Iacea	18	Lunaria 27.& 114
Iafione	39	Lunaria Græca 27
Idæus dactylus	114	Lunaris 114
		V 4 Lupi

I N D E X.			
Lupi	146	Ocellus Damascenus	ibid.
Lychnis coronaria	42.& 44	Ocimum	47.& 278
Lychnis fyluectis	45.& 47	Ocimoïdes	278
Lychnis	42	Ocimum	273
Lycopersium	63	Ocimum fyluectre	276
Lycollaphylos	292	Oculus Christi	44
Lÿron	76	Oculus bouis	230
		Opalis grata	82
	M	Ophris	220
Maiorana	255	Orchies	201.& 214
Mariana Rosa	44	Orninalis	214
Mariana Viola	27	Ornithogalon	278
Martagon	128	Orontium	86
Marum	255.& 257	Oruala	279
Marum vulgare	259	Olyris	38.& 89
Matricaria	230	Othonna	62
Matrifaluia	279		
Medion	29		P
Melandrium	231	Pæonia	110
Melanthium ex Tritico	49	Palma Christi	219
Menion	114	Panaces Chironium	286
Menogention	ibidem	Panacis species	305
Mentha corymbifera	289	Panicum Indicum	304
Mentha Græca	286	Panion	214
Mentha Sarracenicæ	ibidem	Parthenium	230
	N	Petilius flos	74
Narcissus	180	Phyteuma	86
Narcissus Iuncifolius	187	Pneumonanthæ	36
Narcissus luteus fyluectris	189	Pothus flos	74
Narcissus Marcelli	186	Pseudo acoros	155
Narcissus medio luteus	183	Pseudoiris	153
Narcissus medio purpureus	181	Pseudo Melanthium	49
		Pseudo Narcissus	189
Nardus Italica	264	Pseudo orchis	220
Nardum rusticum	284	Pulegium montanum	269
Naronica radix	146	Pytion	171
Nautica radix	156		R
Nigellastrum	47	Radix nautica	156
	O	Rapum fyluectre	27.& 31
Ocellus	66	Rapunculum	33
		Regium	

I N D E X.		
Regium	275	Setanium 177
Regius flos	53	Silis artici color 15
Rhaphanitis Iris	149	Singeniana 156
Rhizotomos Iris	ibid.	Sinapi perficum 27
Rhododendron	292	Silybichium 159.& 161
Rofa	92	Solfequium 59
Rofa canina	100	Spatula 146
Rofa caeli	44	Spatula fetida 151
Rofa dominarum	ibid.	Spica 164
Rofa farina	114	Stæcas citrina 251
Rofa Græca	45	Stæcas 165
Rofa hyemalis	291	Stæcas citrina 249
Rofa Iunonis	118	T
Rofa Menapia	291	Tanacetum Perunianum 60
Rofa fyluatica	107	Taura 45
Rofinarius coronarius	261	Testiculus canis 201
S		Testiculus hirci 210
Salvia Romana	286	Testiculus leporis 208
Sampfyllum	255.& 257	Testiculus Merionis 205
Santolina	253	Testiculus odoratus 213
Santonici semen	254	Testiculus Serapias 210
Saponaria	47.& 74	Thlaspi Crætae 27
Saxifragon	271	Thryallis 42.& 44.& 53
Satyrium	199.& 214	Thymum 267
Satyrium basilicum	216	Thymum capitatum 268
Saxifraga	271	Thymum durius ibidem
Scarlata	70	Thyrfus 78
Scarlea	279	Tinearum 151
Scarlea	ibidem	Tora 45
Scorzonera	222	Tota bona 179
Selenion	114	Tragopogon 222
Selenogonion	ibidem	Tragorchis 208
Semen sanctum	244	Tricolor Viola 16
Semen contra lumbricos,		Trifolium Satyrium 199
ibidem		Trinitatis herba 18
Serapion	114	Tulipa 196
Serpentaria	225	V
Serpillum	271	Vaccinium 15.& 168
Serpillum vulgare	269	Venerea radix 156
		V 5 Venusta

I N D E X.		
Veausta minor	82	Viola Mariana 27
Veratrum nigrum	237	Viola matronalis 23
Vettonica coronaria	66	Viola nigra 13.& 14
Viburnum	99	Viola parietina 23
Victoralis rotunda	157	Viola peregrina 25
Victoralis longa	159	Viola tricolor 16
Viola alba	19.& 21	Violaria 14
Viola alba bulbosa	193	Viperina 225
Viola arborefcens	21	Vnguentaria 156
Viola Calathiana	34	Vnifolium 133
Viola flamma	18	Vrinalis 87
Viola hyemalis	25	X
Viola latifolia	26	Xyris 152

E R R A T A.

Pag. 8. lin. 10. palabundos 18. 25. quod φλόγιος.
 19. 20. Micancalum. 51. 5. digestis. ibidem. 7. Centaurij. 62. 11. Othonnam. 82. 14. ci videlicet cui.
 109. 30. Chironium. 155. 23. amaras. 162. L I R I V M
 M A I V S. 180. 9. nuncupatus. 188. I V N C I F O L I V S.
 202. A L T E R. 227. 9. familiare. 236. 13. ἡρένθισμος.
 287. M I N O R. 288. M A I O R. transpositæ siquidem his
 locis imagines sunt. 300. 28. similes.

INDEX GRÆCARVM VOCVM.

		Α		
Α Γλασφατίς		114	Γ	
ἀγριοκάστανος		179	γλαυκοπόδιον	45
ἀθάνατος		45	γλαυκοσιδή	114
ἀκίνος		278	γογγύλη ἄργεια	30
ἀκορος		156	Δ	
ἀκυλιάνιον		45	διάχυσις	56
ἀμάραντος		91	διάχυτος	ibid.
ἀμίδυτος		82	διελφίνιον	55
ἀνακάριον		157	διός ἄθος	44
ἀνάρριον		82	Ε	
ἀνεμάνη	237.	292	ἐλιόχρυσον	249
ἀνθραμίς		227	ἐλίχρυσον	ibid.
ἀνθραμιόφυλλῶδες		49	ἐμπέτρον	271 ἔρωκος 273
ἀνθριπικός		137	ἐρυθρόνιον σατύριον	199
ἄθος τῶν ῥόδων		99	Η	
ἀντίρριον		82	ἡμερακαθίς	121. & 130. 131
ἄνυδρος		184	ἡράνθιμος	227. & 236
ἄριον		157	Θ	
ἄσφοδελος		137	θαυμασιός	146
ἄτακτιον		47	θελωίδη	ibid.
ἄυτογενής		184	θεοδόνιον	114
ἄφροδισίας		156	θρουαθίς	41. & 44
Β			θύμος	268
βάκχαρις		284	θύμος κεφαλαίος	268
βακκάριον		45	θύμος σκληρότερος	ibid.
βασιλικόν		275	θύσιον	ibid.
βιττονική		66	θύσος	78
βολβοκάστανος		179	Ι	
βολβίγη	169. &	171	ιασιάνη	38. & 39
βόλβος ἀμαθικός		131	ιρακοπόδιον	47
βόλβος ἐμαθικός		184.	ίρις	146
& 189			ιροβίλβος	163
βουκράσιον		82	Ἴον πορφυροῦν	14
			ίρις	115

	I N D E X.		
ἄρις	146	λιουκίον	21.&169.&195
ἄρις ἄρρις	15	λιουκίον μάλιον	23
		λάδον	108
καθαίρων	146	λίθαναντίς σφαινωματική	261
καυλίς	152	λιμνική	157
καυός	ibid.	λυχνίτις	42.&44
καλλιρίων	118	λύκος	146
κάμαρος	56	λυχνίς ἄρρις	47.&82
καμπός	87	λυχνίς σφαινωματική	44
κέστρον	66	λυχνίτις	ibid.
κίρσιον	300		M
κίσος ἢ κίσθος	107	μαλάιον	45
κλινοσόδιον	26	μάρον	257
κομμή	222	μαχαιρόφυλλον	157
κομοσάνδαλος	116	μαχαιρόσιον	ibid.
κορύμβιον	45	μελάιτιον ἐκ τῶν πυρῶν	49
κρινάνθειμον	118.&131	μελάιτιον	14
κρίνον	118	μόνοφυλλον	134
κρίνον ἄρριον	131		N
κρίνον πορφυρεῶν	121	Ναρκίσσος	184
κρινώσις	118	Ναρκισσίδιον	56
κρόνιον	56	Νήριον	ibid.
κρόκος	165		Ξ
κρόκος	171	ξίφιον	157
κύμινον ἄρριον	56	ξύρις	152
κυανόθρις	230		O
κυανόσπυνη	ibid.	ὄσωνα	62
κυανόφάλιον	82	ὄκιμον	275
κυρόροδος	100	ὄπιτροπίτις	146
κυρόσάστρον	101	ὄρμιον	282
κυνός ἄρρις	101.&104	ὄριθόγαλον	178
κύππος	107	ὄρρις	201.&214
		ὄρρις σερραπιάς	212
		ὄσυρις	89
λάδον	108	ὄυράτις	146
λάδωνον	ibid.		
λαμπάς	47		Π
λαίριον	118, 163.&184	παιόσις	114
λαίριον ἔπρον	163	πάκχαρις	284
λαυκάνθιμον	217	πικράλοσις	56
			πιπῶν

I N D E X.			
πειτών	169. & 199	τσαγαπώγαθ'	212
πειθήκιον	82	τσαγαρχίς	208
πάθος	74	τσαχίλων	31
πορφυραειθίς	123. & 131	Υ	
	P	ύάκινθος	56. & 123. & 168
ρόσθηρον	107	ύπακίσις	107
ρόσθον	98	ύσόθριον	257
ροδάκιον	ibid.	Φ	
	Σ	φάσγανον	157
σαμψύχον	255	φλόγιον	18
σαξίφραγγον	271	φλόξ	ibid.
σαρξίφραγγον	ibid.	φύτισμα	86
σατύριον	159	Χ	
σατύριον βασιλικόν	216	χαμαίμελλον	227
σεισυρήκιον	161	χρυσάνθεμον	227. & 243
σκαπτήρον	45 & 249		
στίχμας	267	χρυσόκαμη	251
στίχμας	ibid.	Ψ	
θώσανδρον	56	ψιχόσσοφον	66
	T	Ω	
τέυριον	45	ώκμοειδής	42. & 47
τσαγόναθ'	47	ώκιμον	275

P R I V I L E G I V M C Æ S A R E V M .

M A X I M I L I A N V S I I Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus ; Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiae & Sclauonia, &c. Rex; Archidux Austriæ; Dux Burgundia, Styria, Carnithia, Carniola, & Wirtébergæ; Comes Tyrolis &c. Recognoscimus & notum facimus tenore presentium vniuersis: inter alia maiorum nostrorum consilia, illud haud postremum fuisse comperimus, vt ad Imperij Romani decus & dignitatē plurimum facere arbitrentur, nō minus rem litteratiam, quā militarem disciplinam propagare : quōd litteratum monumentis, quidquid fortiter & præclarè gestum esset, illustrari cognoscerent, & æternæ memoriæ consecratum ad posteros ita transmitti, vt tam exteris quā domesticis populis, exemplo ad virtutē esse posset: quodque optimarum artium studia, & quidquid ad humanæ vitæ cultum atque vtilitatem in quaerente arte fuisset excogitatum, litteris & contineri & conseruari optimè didicissent. Illorum nos laudatis vestigiis insistere summo studio cupientes, dignum imprimis duximus prudenter & accuratè cauere, vt si quis ad eam rem quidquam vel industria vel laboribus & impensis suis cōtulerit, ne huic fraudi beneficium publicum sit. C V M itaque sincerè nobis dilectus Christophorus Plantinus ciuis & typographus Antuerpiensis nobis humiliter exponi curarit; se veteres nonnullos auctores, vel nunquam antea visos, & raros, vel emendatiores, aliaque opera magni momenti; in primis verò Biblia Hebraica, Nouum Testamentum, Eunapium de vitis Philosophorum, Illustrium de poëtis, Nonium Marcellum, Petronium Arbitrum, omnes veteres Poëtas correctos vel commentariis illustratos: Emblemata Sambuci, Dictionarium Hebraicum, Dictionarium Græcum, L. Iulium Florum de Gestis Romanorum cum Commentario Ioannis Stadl, & si quæ huius generis alia, vel antea non edita vel emendatiora, locupletiora, auctiora, & illustrata facta sunt, quacunque in lingua, imprimere cōstituisse: veri autem, ne, quod sæpenumero vsu venire consueuerit, alij non nulli, qui alieno labore & industria partis, furorum more inhiare, & frui soleant, ea quæ ille magnis sumptibus & impensis collegit, & typis procuderit, mox ad suum cōpendium, minore sumptu & labore imitentur, atque effingant, illiusque labor omnis,

nis, sumptus & impensæ, omne quoque Iucrum & laboris præmium, atque adeo (quod dicti solet) ostium & opera pereat; ideoque suppliciter à nobis petierit, vt contra huiusmodi improbos quorundam lucri cupidorum conatus, fraudem & iniurias, Priuilegij nostri prærogatiua munire illum dignaremur. Nos huiusmodi illius precibus æquis & iustis benignè annuentes, & prædicti Christophori Plantini honestos conatus promouere, atque indemnitati illius quàm maximè consuetum cupientes, hoc publico edicto cautum volumus, & sancimus, ne quis cuiuscunque status, gradus, ordinis, aut conditionis fuerit, quacunque sacri Romani Imperij & ditio- nis nostræ fines patent, deinceps prædicta, aut alia quæcunque probatorum auctorum opera, quotquot vel hætenus nondum impressa, vel ab aliis quidè impressa, nouis autem deinceps scholiis, annotatiõibus, aut commentariis aucta & illustrata, præfatus Plantinus primus typis procuderit, intra proximum sexennium à prima cuiusque operis aut voluminis editione vilo pacto eiusdem vel diuersi characteris forma excudat, aut excusa ab aliis intra nostros & Imperij fines vendenda importet, seu quouis modo distrahat manifestè vel occultè, sub pœna decem Marcharum auri puri, quarum dimidia fisco nostro imperiali fraudis vindici, residua verò pars prænominato Plantino cedat, præter librorum, sicut præmittitur, ad imitationem impressorum amissionem; quos idem Plantinus vbicumque locorum nactus fuerit per se, vel suos, adiumento magistratus loci, vel citra, propria auctoritate sibi vendicare inque suam potestatem redigere potest. In cuius rei fidem præfenti edicto manu nostra subscripsimus & sigillum nostrum apponi iussimus. Datum in ciuitate nostra Vienna Austriae, die XXI. mensis Februarij, Anno Domini M. D. LXXV. Regnorum nostrorum, Romani, III. Hungarici, I. Bohemici verò XVI.

MAXIMILIANVS.

Ad mandatum sacre Cath.
M. proprium.

Haller,

